

**Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет**

**АНАЛІТИЧНА, НОВИННА ТА ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНА
ЖУРНАЛІСТИКА**

Конспект лекцій
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньої програми «Медіакомунікації та PR»
галузі знань 06 Журналістика
спеціальності 061 Журналістика
денної та заочної форм навчання

Луцьк 2025

УДК 070.82-92(07)

А 64

До друку

Голова вченої ради факультету освітніх, цифрових та соціальних технологій _____ Г. А. Герасимчук

Затверджено вченою радою освітніх, цифрових та соціальних технологій ЛНТУ, протокол № ____ від « » _____ 2025 року

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозиторій ЛНТУ

Директор бібліотеки _____ Н.П. Поліщук

Рекомендовано до видання на засіданні кафедри іноземної та української філології ЛНТУ, протокол № ____ від « » _____ 2025 року.

Завідувач кафедри іноземної та української філології _____ А.П. Мартинюк

Укладач: _____ Л. О. Садова, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної та української філології ЛНТУ

Рецензент: _____ Л. Ю. Тиха, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної та української філології ЛНТУ

Відповідальний за випуск: _____ А.П. Мартинюк, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземної та української філології ЛНТУ

Аналітична, новинна та художньо-публіцистична журналістика [Текст]: Конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Медіакомунікації та PR» галузі знань 06 Журналістика спеціальність 061 Журналістика денної та заочної форм навчання / уклад. Л. О. Садова. Луцьк: Відділ іміджу та промоції ЛНТУ, 2025. 217 с.

Навчально-методичне видання вміщує конспект лекцій до курсу «Аналітична, новинна та художньо-публіцистична журналістика» до кожної з тем, а також список рекомендованої літератури.

© Л.О. Садова 2025

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	5
ЛЕКЦІЯ 1. ЖАНРИ НОВИННОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА	6
ЛЕКЦІЯ 2. СТАНДАРТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ	19
ЛЕКЦІЯ 3. ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАМІТОК	33
ЛЕКЦІЯ 4. ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ТА РІЗНОВИДИ ІНТЕРВ'Ю. МЕТОДИКА НАПИСАННЯ ІНТЕРВ'Ю	51
ЛЕКЦІЯ 5. ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ РЕПОРТАЖУ В СУЧАСНИХ ЗМІ. МЕТОДИКА НАПИСАННЯ РЕПОРТАЖІВ	66
ЛЕКЦІЯ 6. СПЕЦИФІКА АНАЛІТИЧНИХ ЖАНРІВ У СУЧАСНИХ МЕДІА	81
ЛЕКЦІЯ 7. СТАТТЯ, РЕЦЕНЗІЯ, КОМЕНТАР: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ І МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ	90
ЛЕКЦІЯ 8. ЖУРНАЛІСТСЬКЕ РОЗСЛІДУВАННЯ: ІСТОРІЯ, СТРУКТУРА, ТИПИ, МЕТОДИКА РОБОТИ	110
ЛЕКЦІЯ 9. МІСЦЕ ПУБЛІЦИСТИКИ У СИСТЕМІ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ЖАНРІВ. ЖАНРОВА ТИПОЛОГІЯ ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ЖАНРІВ У СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ	122
ЛЕКЦІЯ 10. ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ В СУЧАСНИХ МЕДІА. СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ РЕЦЕНЗІЇ. ПОРТРЕТ	ЖАНРИ: 140
ЛЕКЦІЯ 11. ПРОПАГАНДА В ПУБЛІЦИСТИЦІ. РОЛЬ ПУБЛІЦИСТИКИ У БОРОТЬБИ З РОСІЙСЬКОЮ ПРОПАГАНДОЮ	148
ЛЕКЦІЯ 12. ЕСЕ ЯК ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ЖАНР: СПЕЦИФІКА ТА ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЖАНРУ	161
ЛЕКЦІЯ 13. ЗАМАЛЬОВКА ТА ІНШІ МАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНІ ЖАНРИ	170

ЛЕКЦІЯ 14. НАРИС. ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ	181
ЛЕКЦІЯ 15. ЖАНРИ САТИРИ. ГУМОРЕСКА. ФЕЙЛЕТОН. ПАМФЛЕТ	187
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	211

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета вивчення дисципліни

Мета вивчення дисципліни – сформувати у майбутніх фахівців фахові навички створення текстів різних жанрів, засвоєння теоретичних знань у галузі практичної журналістики, тобто знань про специфіку різних жанрів журналістики, їх трансформацію у різних сферах ЗМІ, використання та оформлення цих жанрів.

Завдання вивчення дисципліни:

- засвоїти поняття про журналістські методи та їх класифікацію;
- сформувати уявлення про аналіз як метод, форми аналізу;
- засвоїти характеристики найбільш уживаних у друкованих ЗМІ жанрів;
- розвивати творче мислення студентів;
- сформувати навички оперування фаховою термінологією.

Змістовий модуль 1.
ІНФОРМАЦІЙНІ ТА АНАЛІТИЧНІ ЖАНРИ ЖУРНАЛІСТИКИ

**Тема 1. ЖАНРИ НОВИННОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ: ЗАГАЛЬНА
ХАРАКТЕРИСТИКА**

1. Поняття жанру в журналістиці.
2. Відмінність між поняттями жанр та форма.
3. Критерії поділу журналістських творів на жанри.
4. Основні жанри новинної журналістики.

Література

1. Балалаєва О. Ю. Класифікація жанрів новинної журналістики: вітчизняні та зарубіжні підходи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціальні комунікації»*. 2018. № 12. С. 36–39.
<https://periodicals.karazin.ua/sc/article/view/11775>

5. Гарачковська О. О. Жанри журналістики в системі друкованих ЗМІ: навч. посібник. Київ: Видавничо-поліграфічна база КНУКіМ, 2019. 344 с.

8. Журналістика і творчість / за ред. С. Костя. Львів : Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 562 с.

13. Лубкович І. Інформаційна журналістика: методи збору інформації, відображення дійсності та жанри : навч. посіб. / І. Лубкович. Львів : ПАІС, 2017. 104 с.

16. Михайлин І. Основи журналістики. Харків: Центр навчальної літератури, 2019. 496 с.

19. Павлова А. К., Калита О. П. Особливості новинних жанрів у системі сучасних ЗМІ: моделювання, презентація, рефлексія. *Стратегії розвитку та пріоритетні завдання філологічних наук. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 5–6.11.2020*. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020. С. 78–81.

20. Рус-Моль Ш., Шульц Т. Журналістика: посібник / пер. з нім. В. Клімченко та В. Олійник; наук. ред. В. Іванов. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2025. 393 с.

28. Тимошик М. Жанри журналістики як науково-практична проблема: до провокації фахової полеміки теоретиків і практиків ЗМІ.

Український інформаційний простір. 2022. № 2 (10). С. 14–42.
<https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.269647>

29. Царик Г. Генеалогія сучасних новітніх медіа: динаміка розвитку та підходи до вивчення. *Folia Philologica*. 2024. № 8. С. 91–98.
<https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2024/8/11>

30. Шийка С. В. Жанрові особливості інформаційної журналістики. *Український інформаційний простір*. 2022. № 1 (9). С. 147–160. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(9\).2022.257212](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(9).2022.257212)

31. Шийка С. В. Жанрово-стилістичні особливості регіональних масмедійних текстів (за матеріалами рівненських ЗМІ) <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-196-1-68> Режим доступу: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/207/5765/12045-1?inline=1>

1. Поняття жанру в журналістиці

Поняття жанру в журналістиці є одним із ключових для розуміння природи масово-комунікаційної діяльності, оскільки воно визначає способи організації матеріалу, форми подання фактів і логіку творення журналістського тексту. Жанр постає як певний стійкий різновид журналістського твору, що сформувався історично та закріпився у практиці як оптимальна структура відображення конкретного типу інформації або способу аналітичного чи художньо-образного освоєння дійсності. Хоча межі жанрів у сучасному медіасередовищі значно розмилися, сам принцип жанрової диференціації не втрачає своєї актуальності, адже допомагає і журналістові, і аудиторії впорядкувати інформаційний потік і полегшує взаємодію між автором і читачем.

Жанр у журналістиці можна визначити як усталену форму організації змісту, що поєднує в собі типові прийоми добору фактів, композиційні схеми, логіку викладу та характер мовного оформлення. Оскільки журналістика працює з реальними подіями, соціально значущими фактами та явищами, жанри виступають своєрідними інструментами упорядкування журналістської практики. Вони задають межі творчому процесу, одночасно залишаючи достатньо простору для індивідуальності автора, його стилю, публіцистичного темпераменту та професійних інтенцій.

Поняття жанру в журналістиці традиційно розглядається у кількох взаємопов'язаних аспектах. Передусім жанр характеризується

інформаційною функцією, тобто здатністю певного різновиду матеріалу оптимально передавати фактичні дані. Так, замітка, новина або короткий інформаційний репортаж зорієнтовані на чітке, швидке, максимально точно донесення фактів без їх оцінювання. Аналітичні жанри, такі як стаття, коментар або огляд, мають іншу природу: вони передбачають тлумачення, зіставлення, причинно-наслідковий аналіз ситуації. Художньо-публіцистичні жанри – нарис, есе, фейлетон – орієнтовані на образне осмислення дійсності, емоційний вплив і створення художньо-типізованого образу соціальної реальності.

Ще одним важливим аспектом поняття жанру є композиційно-структурний вимір. Кожному жанру властива певна внутрішня організація, що історично склалася і зумовлюється завданнями конкретного типу журналістської діяльності. Інформаційний матеріал будується за принципом лаконічності та інверсійної структури, аналітичний – за логікою поступального розгортання аргументації, художньо-публіцистичний – за законами емоційно-образного викладу, що тяжіє до художніх методів і прийомів літературної творчості. Ці структурні ознаки допомагають журналістові створити текст, який буде зрозумілим і впорядкованим для аудиторії, а також відповідатиме очікуванням читача щодо типу матеріалу.

Жанр журналістики також має соціальне призначення, яке визначає його особливу роль у медіасередовищі. Читач очікує від новини оперативності, від репортажу – ефекту присутності, від статті – аналітичної глибини, від нарису – емоційності та типізації людських характерів. Тобто жанр виступає механізмом взаєморозуміння між автором і аудиторією та забезпечує передбачуваність комунікації. Він дає змогу читачеві орієнтуватися в інформаційному потоці, розуміти мету та структуру того чи іншого медіатексту, а журналістові – чіткіше формулювати комунікативні завдання.

Поняття жанру у журналістиці тісно пов'язане з принципом функціональності. Завдяки своїм ознакам жанри відповідають певним функціям масової комунікації: новина виконує інформаційну, стаття – аналітичну, нарис – виховну та соціокультурну, фейлетон – сатиричну. Водночас жанрова система не є застиглою; вона постійно змінюється під впливом технологій, нових форматів медіа, змін у читацьких очікуваннях та розвитку суспільства. Наприклад, поява інтернет-журналістики спричинила виникнення таких жанрово-композиційних форм, як лонгвід, фактчек, сторітелінг, мультимедійний репортаж,

подкаст. Це свідчить про динамічність жанрової системи та її здатність адаптуватися до нових умов комунікації.

Хоча жанри існують у вигляді стійких структур, вони не є межами, що обмежують творчість. Навпаки, знання жанрових особливостей дає журналістові можливість свідомо обирати оптимальний спосіб подачі матеріалу, комбінувати елементи різних жанрових систем, створювати проміжні й модифіковані форми. У сучасних медіа часто зустрічаються синтетичні жанри – аналітичні репортажі, інтерв'ю-есе, документальні історії з елементами художнього опису. Таке зміщення жанрових характеристик зумовлене прагненням журналістики одночасно інформувати, аналізувати і впливати на емоційну сферу читача.

Поняття жанру у журналістиці виконує також освітню й професійну функцію. Студент, який осягає жанрову систему, починає усвідомлювати логіку побудови журналістського тексту, розуміє закономірності подання інформації, опановує інструменти виразності та аргументації. Для практикуючого журналіста знання жанрів є основою професійної майстерності, адже воно допомагає точно сформулювати завдання тексту, обрати найефективніші методи роботи з інформацією, грамотно структурувати матеріал і створити текст, який буде не лише інформативним, а й естетично та логічно виваженим.

Отже, поняття жанру в журналістиці поєднує у собі змістові, структурні, функціональні та комунікативні характеристики. Воно забезпечує впорядкування журналістської діяльності, визначає межі та можливості творчості, відображає потреби й очікування аудиторії, а також слугує основою професійної компетентності журналіста. Попри трансформацію медіасистеми, жанрова модель продовжує залишатися важливим елементом організації журналістського тексту й ключовим інструментом взаємодії між медіа й суспільством.

2. Відмінність між поняттями жанр та форма

Питання співвідношення жанру та форми належить до ключових у теорії журналістики, оскільки визначає принципи організації журналістського твору, способи подання інформації й характер взаємодії автора з аудиторією. Обидва поняття тісно пов'язані між собою, однак вони описують різні рівні структури творчого продукту та виконують неоднакові функції в комунікаційному процесі. Усвідомлення різниці між ними дозволяє точніше характеризувати

медійні матеріали, встановлювати критерії їх класифікації та розуміти логіку розвитку сучасної журналістики.

Під жанром у журналістиці зазвичай розуміють тип твору, що склався історично й має відносно стабільні змістові, структурні та функціональні ознаки. Жанр задає певну модель відтворення реальності: він визначає, які аспекти події чи явища стають центральними, які методи пізнання використовує журналіст, які прийоми композиції застосовуються та якої тональності дотримується текст. Інакше кажучи, жанр – це спосіб організації змісту, що орієнтує автора на певну публіцистичну задачу. У новинному жанрі домінує факт і лаконічність викладу, у репортажі – безпосередність присутності й ситуаційність, в інтерв'ю – діалогічність і персоналізація, в аналітичних жанрах – логічне опрацювання зібраних даних та інтерпретація.

Жанр виконує також комунікативну функцію: аудиторія, зустрічаючись із певною жанровою структурою, має сформоване очікування щодо того, як саме буде подано інформацію. Наприклад, читаючи колонку, споживач припускає наявність особистої позиції автора; звертаючись до кореспонденції, очікує розгорнуту інформацію про подію з кількох джерел; відкриваючи нарис, налаштовується на образний і більш суб'єктивізований погляд. Жанр таким чином регулює комунікативну ситуацію, формуючи певний «договір» між автором і читачем.

Форма, на відміну від жанру, є ширшим і гнучкішим поняттям. Вона стосується передусім способу зовнішньої організації матеріалу, його мовного, композиційного, стилістичного та структурного втілення. Форма пов'язана з тим, як саме автор обирає подати зміст, а також із конкретними виражальними засобами, які він застосовує у творі. Якщо жанр визначає загальні рамки і логіку побудови журналістського матеріалу, то форма відображає конкретну реалізацію цієї логіки в кожному окремому тексті.

Форма може змінюватися значно легше та швидше, ніж жанр. Вона може залежати від індивідуального стилю журналіста, особливостей медіаплатформи, на якій публікується матеріал, технічних можливостей або вимог редакції. Наприклад, інтерв'ю як жанр може мати різні форми подачі: запитання-відповідь, монологічний виклад з цитатами, розслідувальне інтерв'ю, документальне інтерв'ю чи інтерв'ю-портрет. Репортаж, у свою чергу,

може бути подієвим, проблемним, подорожнім; його форма залежить від того, як журналіст структурує епізоди, які деталі обирає домінантними, чи включає авторські відступи, чи подає сценічні діалоги.

Форма також охоплює тон, ритм, стиль мовлення, способи використання художніх засобів, побудову зачину й завершення, систему переходів між частинами тексту. Вона може видозмінюватися відповідно до цільової аудиторії: один і той самий жанр у молодіжному онлайн-виданні та в діловому тижневику може мати кардинально різні форми подачі, хоча жанрова природа матеріалу залишиться незмінною. Наприклад, аналітична стаття у науково-популярному журналі може бути викладена у формі наративного есе, тоді як у бізнес-виданні вона набуде суворої структурованості та стриманого стилю.

Таким чином, жанр має статус відносно сталого типу, що визначає функції журналістського твору, його змістові параметри й загальні принципи побудови. Форма ж є гнучкою системою конкретних способів реалізації цього типу у кожному окремому тексті. Можна сказати, що жанр – це модель, а форма – її індивідуальна конкретизація. Жанрова структура задає певну матрицю, у межах якої працює журналіст, тоді як форма дозволяє проявити творчість, інноваційність, індивідуальність та стиль.

У практиці сучасної журналістики взаємодія жанру і форми особливо помітна в умовах мультиплатформності. Цифрові медіа сприяють експериментам із формою: поява лонгвідів, мультимедійних історій, інтерактивних репортажів, подкастів чи відеонарисів демонструє, як усталені жанри можуть набувати оновленого вигляду. Проте сам жанр як смислова структура при цьому не зникає: репортаж залишається репортажем, навіть якщо він викладений у вигляді мультимедійного сторітелінгу; інтерв'ю зберігає свої жанрові ознаки незалежно від того, чи це текстова форма, відеорозмова або розгорнутий подкаст.

Важливо також підкреслити, що жанр і форма не існують ізольовано один від одного. У кожному журналістському творі вони взаємодіють, доповнюють і взаємно уточнюють один одного. Успішна робота журналіста полягає в тому, щоб знайти оптимальну форму для обраного жанру та мети комунікації. Невдала форма може спотворити жанрову логіку твору, утруднити сприйняття або знизити рівень довіри аудиторії. Натомість вдало знайдена форма підсилює жанр, робить

матеріал виразним, динамічним, сучасним і релевантним очікуванням читача.

Отже, різниця між жанром і формою полягає передусім у їхньому рівні узагальнення та функціональному призначенні. Жанр визначає тип журналістського твору та його змістові межі, тоді як форма встановлює способи, в яких цей зміст відтворений. Жанр надає структуру, форма – індивідуальність; жанр забезпечує впорядкування, форма – варіативність і творчість. Разом вони створюють цілісність журналістського матеріалу та забезпечують його впливовість і художньо-публіцистичну виразність.

3. Критерії поділу журналістських творів на жанри

Питання жанрової класифікації журналістських творів є одним з фундаментальних у теорії масової комунікації, оскільки саме жанри визначають системність і логіку організації медійного контенту. Жанри допомагають журналісту обирати відповідні методи роботи з фактами, визначати композиційну структуру тексту та добирати мовні засоби. Для аудиторії жанри виконують навігаційну функцію, адже дають можливість розуміти, якої інформації очікувати, у якому форматі вона буде подана та якої ролі автора варто сподіватися. Критерії поділу жанрів сформувалися історично та продовжують розвиватися в сучасних умовах, однак загальні принципи жанрової систематизації залишаються впізнаваними.

Насамперед основу для жанрового поділу становить предметно-тематичний критерій. Він полягає в тому, що різні жанри по-різному осмислюють та репрезентують дійсність. Одні з них зорієнтовані на оперативне висвітлення актуальних подій, інші – на аналітичне осмислення причин і наслідків, ще інші – на художнє або образне відтворення фактів через персоніфіковану оповідь. Саме характер теми та способи її розкриття впливають на те, до якого жанрового різновиду належатиме твір. Наприклад, коротке фактологічне повідомлення про подію належатиме до інформаційних жанрів, тоді як матеріал, що досліджує внутрішні механізми суспільно важливого процесу, входить до аналітичних. Якщо ж у центрі уваги особистість та її доля, а подання факту супроводжується художньо-образними прийомами, твір наближається до художньо-публіцистичної групи жанрів.

Другим важливим критерієм є функціонально-комунікативний. Журналістика виконує низку суспільних функцій, і кожен жанр у системі ЗМІ орієнтований на певну з них. Інформаційні жанри забезпечують оперативне інформування; аналітичні – інтерпретацію, пояснення, прогнозування; художньо-публіцистичні – емоційно-ціннісне впливове відтворення дійсності. Відповідно до тієї ролі, яку має виконати матеріал у соціальній комунікації, він і знаходить своє місце у жанровій системі. Якщо основним завданням є надати читачеві точну й повну картину події, використовується інформаційний жанр; якщо завдання полягає у тому, щоб сформулювати позицію, запропонувати критичний аналіз або оцінку, – обирається аналітичний формат; якщо ж матеріал має активізувати уяву, розкрити соціальну проблему через конкретну людську історію, – закономірним є звернення до художньо-публіцистичного жанру.

Третім критерієм виступає характер методів пізнання та способів збирання інформації. Різні жанри вимагають специфічних дослідницьких підходів. Інформаційні жанри базуються на фактах, отриманих переважно безпосередньо з місця події, офіційних повідомлень, коментарів очевидців або учасників. Аналітичні жанри передбачають опрацювання великого масиву даних, використання порівнянь, логічних побудов, прогнозів, залучення експертних думок та документів. Художньо-публіцистичні жанри вимагають від журналіста не лише збирання фактологічної інформації, а й занурення у світ героя, вивчення контексту, життєвого середовища, відтінків його поведінки та характеру. Спосіб здобуття інформації та рівень її інтерпретації суттєво впливають на жанрову природу твору.

Четвертим критерієм є композиційно-структурні особливості тексту. Вони визначаються тим, як саме матеріал будується: яка структура є домінантною, який порядок подання фактів, якою є логіка розгортання подій або суджень. Наприклад, замітка вибудована за принципом оберненої піраміди, де найважливіші дані подаються на початку. Репортаж опирається на сценічність, послідовність епізодів і присутність автора. Аналітична стаття має чітку логічну структуру з тезами, аргументами та висновками. Нарис характеризується образною побудовою та наявністю домінантної творчої ідеї. Подібні структурні параметри дозволяють чітко ідентифікувати жанр навіть у випадках, коли форма подачі є експериментальною або комбінованою.

П'ятим критерієм є мовно-стильові особливості твору. Жанр значною мірою визначає інтонацію, словниковий запас, використання художніх засобів, рівень суб'єктивності або нейтральності. У новинних жанрах мова стислива, нейтральна, позбавлена емоційних нашарувань. В аналітичних жанрах вона більш раціональна, логічна, часто містить спеціальні терміни, статистичні дані, елементи аргументації. У художньо-публіцистичних жанрах переважає метафоричність, портретні характеристики, деталізація, образна лексика та розгорнуті описи. Стилiстичні маркери дають можливість визначити жанр навіть тоді, коли інші критерії набувають гібридних рис, характерних для сучасних мультимедійних форматів.

Шостий критерій пов'язаний зі ступенем творчого переосмислення факту. У журналістиці завжди зберігається орієнтація на реальність, але різні жанри дозволяють різний рівень суб'єктивізації. Одні вимагають максимальної об'єктивності, інші допускають авторську присутність, оцінки чи навіть художні елементи. У замітці чи новині автор виступає передусім як передавач інформації, тоді як у колонці або нарисі авторська позиція стає центральною. Цей критерій допомагає відокремити жанри, засновані на нейтральному викладі, від жанрів, що допускають інтерпретацію або образне осмислення.

Сьомим і одним із найважливіших критеріїв є цільова установка твору. Те, яку мету ставить перед собою журналіст, визначає жанрову природу матеріалу. Якщо метою є зафіксувати подію, повідомити новину, то жанр буде інформаційним. Якщо метою є пояснити складні суспільні процеси, виявити тенденції, оцінити наслідки, – жанр буде аналітичним. Якщо ж пріоритетом є вплинути на читача через емоційно-образне відтворення реальності, сформулювати морально-ціннісні рефлексії, – жанр належатиме до художньо-публіцистичної групи.

Отже, жанрова класифікація журналістських творів ґрунтується на комплексі взаємопов'язаних критеріїв: предметно-тематичному, функціонально-комунікативному, методологічному, композиційно-структурному, мовно-стильовому, критерію рівня суб'єктивності та цільової установки. Усі вони працюють у взаємодії й дозволяють визначити типологію творів у багатовимірному медійному просторі. Завдяки цим критеріям жанри залишаються впорядкованими,

впізнаваними та водночас здатними до розвитку й адаптації до нових умов сучасної журналістики.

4. Основні жанри новинної журналістики

Новинна журналістика охоплює групу жанрів, головною метою яких є оперативне, об'єктивне та точне інформування аудиторії про події, явища або ситуації, що мають суспільну значущість. Ця сфера журналістики спирається на стандарти точності, збалансованості, оперативності, відокремлення фактів від коментарів, а також побудову матеріалів за принципом найвищої інформаційної цінності. Кожен жанр новинної журналістики вирізняється своїми функціями, структурою та рівнем аналітичності, але всі вони належать до оперативних форм відображення дійсності, що прагнуть максимально повно і стисло подати факт.

Одним із базових жанрів є замітка (коротка новина) – елементарна форма подачі інформації. Вона містить лише найнеобхідніші дані: що сталося, де, коли, за яких обставин та які наслідки має подія. Замітка не містить коментарів автора, оцінок або розлогих деталей, а структура підпорядковується правилу оберненої піраміди, коли найважливіші відомості подаються на початку. Цей жанр забезпечує оперативну передачу факту та використовується в ситуаціях, де головне – швидкість і точність.

Повідомлення як жанр є дуже близьким до замітки, але може містити розширені відомості про передумови події, контекст або уточнення від офіційних джерел. На відміну від короткої новини, повідомлення допускає ширший інформаційний спектр, але так само зберігає нейтральність та лаконізм. Його часто використовують для інформування про динамічні процеси – зміни правил, заяви посадовців, перебіг офіційних процедур.

Оперативний репортаж у новинній журналістиці посідає особливе місце, адже передає подію безпосередньо з місця її розвитку. Він фіксує атмосферу, хід подій, дії учасників і дозволяє читачеві або глядачеві ніби «побувати» на місці. Репортаж працює із живими деталями, точними спостереженнями та фактами, що журналіст збирає у реальному часі. Проте творчий компонент тут обмежений: автор не аналізує та не інтерпретує, а подає перебіг події так, як вона відбувається.

Оперативне інтерв'ю також належить до жанрів новинної журналістики, якщо його основна функція – швидко отримати і передати коментар чи реакцію на актуальну подію. Таке інтерв'ю, на відміну від великої розмови, має мінімум вступів і художності, складається з коротких запитань і лаконічних відповідей, а його метою є уточнення факту або доповнення новини думкою компетентного джерела.

Коментар є одним із найуживаніших жанрів у новинному потоці. Він подає пояснення експерта чи очевидця щодо певної події, явища або рішення. Важливо, що в новинній журналістиці коментар не є оцінкою журналіста, а виступає формою подачі чужої думки, яка дозволяє поглибити розуміння події. Коментар дає аудиторії можливість отримати професійні інтерпретації без переходу до ґрунтовної аналітики.

Інформаційна довідка також входить до жанрової палітри новин і може супроводжувати основні матеріали. Її мета – подати коротку, структуровану та точну інформацію про важливі факти: біографічні дані особи, хронологію подій, правові визначення, статистику чи характеристики явища. Така довідка допомагає аудиторії правильно контекстуалізувати новину, але не містить оцінок або висновків.

Огляд подій, попри деякий аналітичний компонент, теж може належати до новинних жанрів, якщо його завдання – систематизація фактів за певний період або темою. Він узагальнює інформацію, подану в новинному потоці, але утримується від висновків чи прогнозів. На відміну від аналітичного огляду, інформаційний огляд обмежується систематизацією й порівнянням подій.

Таким чином, новинна журналістика включає низку жанрів, що працюють з фактом, контекстом і оперативною інформацією. Замітка, повідомлення, репортаж, оперативне інтерв'ю, коментар, довідка та огляд утворюють систему, що дозволяє гнучко й швидко реагувати на події, забезпечуючи суспільство своєчасною, точною та збалансованою інформацією. Кожен із цих жанрів зберігає особливості подачі, але всі разом вони формують основу сучасної новинної комунікації, яка є фундаментальною для функціонування медіа в демократичному суспільстві. Новинна журналістика формує первинний інформаційний шар медіапростору, забезпечуючи суспільство швидкими, перевіреними та структурованими повідомленнями про факти, які мають суспільний інтерес. Хоча основа новинного потоку – це

оперативні жанри, сама система цих жанрів значно складніша, ніж може здатися на перший погляд. Вона не лише подає окремий факт, а й створює мережу контекстів, тлумачень, коментарів і уточнень, що дозволяють аудиторії зрозуміти, чому подія важлива і в який ширший процес вона вписується. Звідси постає потреба розглянути жанри новинної журналістики глибше, у їхній внутрішній логіці, взаємозв'язках і функціональному навантаженні.

Важливою властивістю новинних жанрів є рівень їхньої стандартизованості. Замітка, повідомлення, короткий репортаж чи коментар мають майже незмінні структурні схеми, відпрацьовані впродовж десятиліть. Стандарти виробилися під впливом телеграфної журналістики, яка вимагала стислості, точності та економії мовних засобів. Із цього походить чіткість композиції, максимальна концентрація змісту й відсутність другорядних деталей. Саме тому в межах новинних жанрів переважають інформативні типи мовлення, мінімальні авторські інтерпретації та домінує фактографічність. Кожен жанр виконує свою спеціалізовану функцію, але одночасно співіснує з іншими у спільному інформаційному просторі.

До жанрової системи новинної журналістики також належать такі форми, як коротка підводка або «лід» для телевізійних і радіоновин. Ці тексти не існують як автономні жанри в друкованій пресі, але в аудіовізуальних медіа мають чіткі структурні межі та функції. Підводка виконує роль короткого вступу, який готує аудиторію до сюжету, окреслює його тему, актуальність і ключовий факт. Це своєрідний індикатор інформаційної ваги події, що водночас задає тональність сприйняття. Підводка відрізняється від замітки тим, що не є самодостатньою: вона виконує лише орієнтаційну функцію і входить до складнішого матеріалу, який подається після неї.

Окремо слід зупинитися на новинному синхроні – типовому жанрі телебачення та радіо, який складається з уривка прямої мови учасника події. Синхрон додає новині достовірності, емоційної переконливості та персональної присутності. Це документальний фрагмент мовлення, що не містить авторського втручання і використовується для підтвердження інформації або передачі настрою учасників. У структурі новинного сюжету синхрон зазвичай чергується з «закадровим» текстом журналіста, створюючи динамічний і водночас доказовий наратив.

У новинній журналістиці важливе місце належить інформаційному бекграунду. Такий текст подається для того, щоб пояснити читачеві або глядачеві історію питання, попередні етапи розвитку ситуації або ключові документи, що стосуються події. Бекграунд може бути частиною основної новини або окремим супровідним матеріалом. Він не аналізує ситуацію, але формує основу для її розуміння, що робить цей жанр проміжною ланкою між суто фактографічною та аналітичною журналістикою.

Новинні жанри відрізняються від аналітичних тим, що не намагаються інтерпретувати подію, але в межах оперативного потоку все одно існують форми, які передбачають елементи систематизації. Такою є хроніка. Хронікальний виклад дає змогу передати низку фактів у суворій часовій послідовності. На відміну від огляду, хроніка не порівнює та не узагальнює, а лише відтворює події у тій послідовності, в якій вони відбувалися. Хронікальний жанр часто використовується під час висвітлення надзвичайних ситуацій, військових подій, тривалих судових процесів чи резонансних суспільних конфліктів.

З погляду практики редакційної роботи, новинна журналістика не обмежується публікацією окремих жанрових форм. Новина як базова одиниця може включати кілька складових: основне коротке повідомлення, бекграунд, коментар експерта, довідкову інформацію, цитату або хронологічну таблицю. Таким чином формується комплексний жанровий комплекс, у якому кожен елемент виконує власну функцію. Цей процес демонструє, що новинна журналістика давно вийшла за межі мінімалістичної подачі. Вона вибудовує багаторівневі матеріали, які поєднують різні жанрові модулі, зберігаючи при цьому основні стандарти об'єктивності й нейтральності.

Новинні жанри охоплюють і ті форми, що ґрунтуються на офіційних документах. Це офіційні повідомлення, тексти заяв, пресрелізи, звернення органів влади. У редакційній практиці вони не завжди вважаються повноцінними журналістськими матеріалами, але їх часто публікують як частину новинного потоку. Однак навіть у межах таких матеріалів журналіст має дотримуватися стандартів: перевіряти джерело, уточнювати контекст, коректно передавати цитати, уникати однобічності. Це важливо, оскільки офіційні документи можуть містити оціночні формулювання, що не повинні переходити в журналістський текст без позначення їхнього походження.

Таким чином, система жанрів новинної журналістики є набагато ширшою, ніж набір класичних форм на кшталт замітки чи повідомлення. Вона включає синхрони, підводки, бекграунди, довідкові матеріали, хроніки, експлейнери, лайв-тексти, офіційні коментарі й комплексні мультимедійні сюжети. Усі ці жанри утворюють багат шарову структуру, яка забезпечує оперативність і достовірність новинної комунікації, водночас даючи аудиторії змогу бачити не лише окремі факти, а й ширший контекст подій. Завдяки цьому новинна журналістика зберігає свою ключову роль у суспільстві – бути основним інструментом інформування, гарантом прозорості публічної сфери та основою якісної медійної комунікації.

Тема 2. СТАНДАРТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

1. Стандарти інформаційної журналістики.
2. Що передбачає стандарт повноти або вичерпності інформації?
3. Чому у журналістському матеріалі потрібно відокремлювати факти від коментарів та оцінок журналіста?
4. Що таке джерело інформації?
5. Чому у журналістському матеріалі думки опонентів потрібно подавати збалансовано?
6. Що таке факт? Що таке фейк? Як потрібно перевірити інформацію?

Література

8. Журналістика і творчість / за ред. С. Костя. Львів : Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 562 с.

13. Лубкович І. Інформаційна журналістика: методи збору інформації, відображення дійсності та жанри : навч. посіб. / І. Лубкович. Львів : ПАІС, 2017. 104 с.

16. Михайлин І. Основи журналістики. Харків: Центр навчальної літератури, 2019. 496 с.

19. Павлова А. К., Калита О. П. Особливості новинних жанрів у системі сучасних ЗМІ: моделювання, презентація, рефлексія. *Стратегії розвитку та пріоритетні завдання філологічних наук. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 5–6.11.2020.* Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020. С. 78–81.

20. Рус-Моль Ш., Шульц Т. Журналістика: посібник / пер. з нім. В. Клімченко та В. Олійник; наук. ред. В. Іванов. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2025. 393 с.

30. Шийка С. В. Жанрові особливості інформаційної журналістики. *Український інформаційний простір*. 2022. № 1 (9). С. 147–160. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(9\).2022.257212](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(9).2022.257212)

39. Norris D. Storytelling. 10 prostych kroków do niezapomnianej opowieści. *MT Biznes*. 2021. 152 s.

1. Стандарти інформаційної журналістики

Стандарти інформаційної журналістики є основою професійної діяльності журналіста і визначають, якою має бути якісна, надійна та суспільно значуща інформація. Вони охоплюють сукупність правил, норм і принципів, які регулюють роботу журналіста на всіх етапах – від збору інформації до її оприлюднення. Мета цих стандартів полягає у тому, щоб забезпечити максимально точно, чесно та об'єктивно відображення дійсності, уникнути перекручень і маніпуляцій, а також зберегти довіру аудиторії до засобів масової інформації.

Журналістика як соціальний інститут має особливе значення, адже саме через медіа громадяни отримують уявлення про навколишній світ, про політичні, економічні, культурні процеси. Відповідно, інформація, яку передає журналіст, формує громадську думку, впливає на поведінку людей і навіть може визначати хід подій. Тому до журналістської діяльності висуваються особливо високі вимоги. Стандарти професії покликані запобігати тому, щоб інформація використовувалася як інструмент пропаганди чи впливу, і гарантувати її суспільну користь.

Основна ідея стандартів полягає в тому, що журналіст повинен служити правді, а не окремим інтересам. Його робота має бути спрямована не на створення сенсацій чи емоційних ефектів, а на точне, зрозуміле й справедливе інформування. У будь-якій ситуації журналіст повинен дотримуватися чесності, неупередженості та професійної відповідальності. Інформація, яку він публікує, має бути підтверджена, перевірена й представлена таким чином, щоб аудиторія могла зробити власні висновки без нав'язування думок.

Стандарти інформаційної журналістики формувалися історично, у процесі становлення світової медіасистеми. Вони стали результатом пошуку способів зробити журналістику незалежною від

політичного, економічного чи ідеологічного тиску. У другій половині ХХ століття, коли масмедіа набули значного впливу на суспільство, постала потреба в єдиних нормах, що забезпечували б професійну відповідальність журналістів. Саме тоді сформувалося розуміння журналістики як служіння громадському інтересу, а не інтересам окремих осіб або структур.

Сутність цих стандартів полягає також у дбайливому ставленні до фактів. Будь-який матеріал повинен спиратися на реальні події, підтвержені джерела і перевірену інформацію. У центрі журналістського повідомлення завжди має бути факт, а не оцінка, домисел чи чутка. Висвітлення події повинно бути максимально наближеним до реальності, позбавленим перебільшень або викривлень. Саме точність і чесність у подачі фактів створюють основу довіри до журналістики як суспільного інституту.

Ще одним важливим аспектом є відповідальність журналіста перед аудиторією. Люди покладаються на журналістів як на тих, хто допомагає орієнтуватися у світі подій. Тому кожна неточність, маніпуляція чи приховування інформації може мати серйозні наслідки. Журналіст несе моральну і професійну відповідальність за кожне сказане або написане слово. У цьому сенсі стандарти виступають не як формальні правила, а як внутрішній моральний орієнтир, який допомагає приймати правильні рішення навіть у складних або конфліктних ситуаціях.

У добу цифрових технологій і соціальних мереж дотримання професійних стандартів набуло ще більшої ваги. Інформаційний простір сьогодні переповнений неперевіреними даними, фейками, чутками, а межа між журналістикою і блогерством часто розмивається. У таких умовах саме класичні журналістські принципи стають критерієм професіоналізму. Тільки дотримання вимог до точності, об'єктивності та відповідальності може забезпечити довіру суспільства до засобів масової інформації.

Важливо й те, що стандарти журналістики мають і виховне значення. Вони формують у журналістів почуття обов'язку перед суспільством, навчають працювати не для задоволення власних амбіцій, а для користі громади. Кожен журналіст повинен усвідомлювати, що його діяльність впливає на свідомість людей, формує цінності, орієнтири, ставлення до подій. Відтак, професійна

культура, заснована на стандартах, стає гарантією стабільності інформаційного простору та розвитку демократії.

Отже, стандарти інформаційної журналістики – це не просто набір правил чи рекомендацій. Це система цінностей, що визначає саму сутність професії. Вони спрямовані на збереження правдивості, чесності й неупередженості у висвітленні подій, на забезпечення свободи слова й водночас відповідальності за кожну оприлюднену інформацію. Дотримання цих принципів є запорукою того, що журналістика залишатиметься джерелом достовірних знань і важливим чинником розвитку демократичного суспільства.

Стандарти інформаційної журналістики є системою норм, які визначають якість та професійний рівень журналістського продукту. Вони охоплюють різні сторони журналістської діяльності – від технічних аспектів підготовки матеріалу до морально-етичних принципів поведінки журналіста. Умовно всі стандарти можна поділити на кілька основних видів, кожен із яких виконує власну функцію у процесі створення й поширення інформації.

Перший вид – професійні стандарти, які визначають основні вимоги до журналістської роботи. Це правила, що стосуються збирання, перевірки, систематизації та подання фактів. Вони покликані забезпечити точність, об'єктивність і логічну побудову матеріалу. Професійні стандарти визначають, якою має бути новина, щоб вона відповідала своїй головній меті – інформуванню, а не впливу чи маніпуляції. Саме ці стандарти регулюють методи пошуку джерел, способи перевірки фактів, порядок роботи з офіційними документами, свідченнями очевидців тощо. Вони вчать журналіста мислити критично, бути уважним до деталей і не допускати неточностей.

Другий вид – етичні стандарти, що формують моральну відповідальність журналіста перед суспільством і людьми, про яких він пише. Вони визначають, як журналіст повинен поводитися, щоб не завдати шкоди своїм матеріалом, не порушити права людини, не поширювати стереотипів, мови ворожнечі або дискримінації. Етичні стандарти стосуються також питань приватності, використання фото та відео, захисту джерел інформації, поведінки в екстремальних ситуаціях. Вони формують довіру до журналістики як до професії, що діє в інтересах суспільства, а не задля сенсації чи наживи.

Третій вид – інформаційно-змістові стандарти. Вони пов'язані з якістю самої інформації: її повнотою, логічністю, зрозумілістю,

структурою. Відповідно до цих норм, журналіст має подавати матеріал чітко, лаконічно та доступно. Інформація повинна бути представлена в такій формі, щоб читач або глядач міг швидко зрозуміти суть події, не відчуваючи перевантаження другорядними деталями чи складною термінологією. Ці стандарти стосуються також стилістики, мови, композиції тексту, вибору заголовків і навіть оформлення матеріалу.

До важливих належать і організаційні стандарти, які регламентують внутрішню діяльність редакції. Це правила, що визначають розподіл обов'язків, порядок перевірки матеріалів, взаємодію журналістів з редакторами та фактчекерами. Такі стандарти допомагають уникати помилок, контролювати якість контенту й забезпечувати узгодженість роботи всієї редакційної команди. Вони створюють систему внутрішньої відповідальності, завдяки якій кожен матеріал проходить кілька етапів перевірки перед публікацією.

Окрему групу становлять правові стандарти, що визначають межі свободи слова і відповідальність журналіста перед законом. Вони базуються на міжнародних конвенціях, національному законодавстві, Конституції та кодексах професійної етики. Ці стандарти встановлюють, що журналіст має право збирати, зберігати та поширювати інформацію, але при цьому не може порушувати права інших людей – зокрема право на честь, гідність, приватність, авторське право тощо. Дотримання правових стандартів допомагає уникати судових позовів, захищає журналіста від звинувачень у дифамації або поширенні неправдивих відомостей.

Ще один різновид – технологічні стандарти, які стосуються способів збору, обробки та передачі інформації. Вони визначають якість запису аудіо й відео, роботу з фотоматеріалами, цифровими платформами, соціальними мережами, а також правила використання нових інформаційних технологій. У сучасних умовах, коли журналістика дедалі більше переходить у цифровий формат, технологічні стандарти стають важливою частиною професійної культури. Вони забезпечують технічну точність, безпечність даних і збереження довіри до медіа.

Усі ці види стандартів взаємопов'язані. Порушення одного з них часто призводить до зниження якості журналістського продукту загалом. Наприклад, якщо матеріал написано швидко, але без належної перевірки фактів, це підриває достовірність, а отже, порушує і професійні, і етичні норми. Якщо журналіст нехтує правами людини,

його робота стає не лише аморальною, а й може мати юридичні наслідки. Тому справжній професіонал повинен одночасно дотримуватися всіх видів стандартів, розуміючи їхню єдність і взаємозалежність.

Загалом види стандартів інформаційної журналістики відображають багатовимірність самої професії. Вони поєднують у собі технічні, моральні, правові, організаційні та змістові аспекти, формуючи єдину систему вимог до якості журналістської діяльності. Саме завдяки цій системі журналістика здатна залишатися авторитетним і відповідальним джерелом інформації, служити інтересам суспільства й підтримувати демократичні цінності.

2. Що передбачає стандарт повноти або вичерпності інформації?

Стандарт повноти або вичерпності інформації є одним із ключових у системі професійних норм журналістики. Він передбачає подання матеріалу таким чином, щоб аудиторія отримала усю необхідну інформацію для повного розуміння суті події, явища чи проблеми, без спотворень, замовчувань або навмисного скорочення важливих фактів. Повнота означає не обсяг тексту, а збалансованість і глибину змісту, достатню для того, щоб читач, глядач або слухач міг самостійно сформулювати обґрунтовану думку про подію.

Сутність цього стандарту полягає в тому, що журналіст не має права вибірково подавати факти – лише ті, що вигідні певній стороні, або ті, що створюють бажане враження. Такий підхід суперечить принципам об'єктивності й чесності. Повнота інформації вимагає, щоб у матеріалі були представлені всі основні аспекти події: хто, де, коли, чому і за яких обставин щось сталося, які наслідки це має або може мати, як реагують різні сторони.

У практиці журналістики стандарт повноти реалізується через ретельну перевірку джерел, уточнення деталей і збір додаткових коментарів. Журналіст повинен прагнути дати не лише поверховий опис події, а й пояснити контекст – передумови, наслідки, реакції. Без контексту навіть правдиві факти можуть вводити аудиторію в оману, створюючи викривлене уявлення про дійсність. Тому повнота інформації – це також гарантія її точності, адже будь-який факт набуває сенсу лише у взаємозв'язку з іншими.

Важливо, щоб журналіст розумів різницю між повнотою та перевантаженням. Надлишок деталей, що не мають суттєвого значення,

лише ускладнює сприйняття і відволікає від головного. Повнота не означає подачу всього, що відомо, а лише найважливішого і необхідного для розуміння суті події. Завдання журналіста – відібрати ті факти, які дають повну картину, але не перевантажують текст другорядними подробицями.

Повнота інформації також передбачає баланс інтересів усіх сторін. Якщо йдеться про конфлікт чи суспільно важливу проблему, журналіст має показати позицію кожного учасника, надати право на пояснення або спростування. Замовчування позиції однієї сторони порушує цілісність картини й спотворює зміст. У цьому сенсі стандарт повноти тісно пов'язаний із принципами справедливості, об'єктивності й неупередженості.

Вичерпність інформації означає також, що журналіст повинен передбачати можливі запитання аудиторії. Матеріал має відповідати на ключові «журналістські питання»: хто, що, де, коли, як і чому, а також у деяких випадках – «що далі». Коли ці запитання залишаються без відповіді, інформація вважається неповною, навіть якщо вона формально правдива.

У сучасному інформаційному просторі стандарт повноти має особливу актуальність. В умовах швидкісного поширення новин, соціальних мереж і фрагментарного сприйняття світу люди часто отримують лише уривки інформації, що створює викривлене уявлення про реальність. Саме тому професійна журналістика повинна забезпечувати аудиторії не лише «швидкі новини», а глибоке, контекстне й збалансоване інформування.

Таким чином, стандарт повноти або вичерпності інформації передбачає подання матеріалу, який дає повну, достовірну і зрозумілу картину події. Це вимога до журналіста бути не просто передавачем фактів, а посередником між реальністю й суспільством, який допомагає людям розуміти світ у його складності й багатогранності. Дотримання цього стандарту є основою довіри до медіа та показником справжнього професіоналізму в журналістиці.

3. Чому у журналістському матеріалі потрібно відокремлювати факти від коментарів та оцінок журналіста?

Одним із базових принципів інформаційної журналістики є чітке відокремлення фактів від коментарів і оцінок журналіста. Це правило визначає межу між об'єктивною інформацією та суб'єктивним

ставленням автора, тобто між новиною і думкою. Його дотримання є запорукою довіри до засобів масової інформації, професійної чесності журналіста й права аудиторії самостійно формувати власну позицію щодо події.

Факт – це об'єктивне свідчення реальності, те, що дійсно сталося, і що можна перевірити. Коментар або оцінка – це вже суб'єктивне судження, інтерпретація, особисте ставлення. Якщо журналіст змішує ці дві площини, інформація перестає бути неупередженою і перетворюється на маніпуляцію або пропаганду. Саме тому розмежування фактів і суджень – це не просто технічна вимога, а етичний принцип, який визначає якість журналістської роботи.

Коли у матеріалі факти не відділені від коментарів, аудиторія часто не розуміє, де закінчується повідомлення про реальну подію і де починається думка автора. Це створює ризик викривлення сприйняття. Людина може сприйняти суб'єктивну оцінку як доказ або істину, тоді як це лише припущення. Таким чином, порушується головна функція журналістики – інформувати, а не переконувати.

Відокремлення фактів від оцінок важливе ще й тому, що журналіст має справу з широкою, різноманітною аудиторією. Суспільство складається з людей із різними поглядами, переконаннями, досвідом. Завдання журналіста – подати матеріал так, щоб кожен міг сам зробити висновок, спираючись на достовірні відомості, а не на позицію автора. Це ознака поваги до читача й до його права на власну думку.

Таке розмежування також допомагає зберегти нейтральність і репутацію ЗМІ. Якщо у новинному матеріалі звучать емоційні характеристики, суб'єктивні оцінки або відверто негативні чи позитивні коментарі, це підриває довіру до видання. Медіа, що дозволяють собі змішувати факт із думкою, ризикують перетворитися на інструмент впливу, втрачаючи статус незалежного джерела інформації.

З професійного погляду, поділ між фактом і оцінкою – це також елемент журналістської культури. Він виявляється у способі написання тексту, доборі слів, побудові речень. Справжній журналіст уникає емоційно забарвлених слів, прикметників, що несуть оцінку (наприклад, «жахливий злочин», «видатна подія», «сумнівна особа»), адже такі вислови формують ставлення читача ще до того, як він

ознайомиться з фактами. Натомість професійний підхід передбачає нейтральність, точність і лаконічність викладу.

Відокремлення фактів від коментарів важливе й з правової точки зору. Факт можна довести або спростувати, а оцінка – це особиста думка, яка не підлягає перевірці. Якщо журналіст змішує їх, він може бути звинувачений у поширенні недостовірної інформації або наклепі. Коли ж матеріал чітко розмежований, автор захищений – адже факт подано без спотворень, а оцінка чітко позначена як особиста думка чи коментар.

У межах журналістських жанрів це правило реалізується по-різному. У новинних матеріалах, репортажах, інформаційних замітках коментарів і оцінок не повинно бути взагалі – тут важливі лише перевірені факти. А от аналітичні й публіцистичні жанри, навпаки, допускають коментування, але за умови, що читач чітко розуміє: це не повідомлення, а інтерпретація, тобто авторський погляд. Саме тому у професійних медіа існує поділ на інформаційні, аналітичні та оціночні тексти – кожен має свої правила подачі матеріалу.

Отже, відокремлення фактів від коментарів і оцінок є фундаментом професійної журналістики. Воно гарантує об'єктивність, підвищує рівень довіри до медіа, забезпечує чесність перед аудиторією та дозволяє журналісту зберігати незалежність від будь-якого впливу. Дотримання цього принципу – це показник зрілості журналістської професії та важлива умова існування вільного, відповідального й демократичного інформаційного простору.

4. Що таке джерело інформації?

Джерело інформації – це особа, документ, організація або будь-який інший носій даних, з якого журналіст отримує відомості про події, факти, явища чи процеси, що становлять суспільний інтерес. Іншими словами, це першоджерело відомостей, на основі яких створюється журналістський матеріал. Без джерел журналістика не може існувати, адже саме вони забезпечують її головну функцію – інформування громадськості про реальність.

Джерела є основою достовірності журналістського продукту. Від їхньої надійності, перевіреності та авторитетності залежить рівень довіри до медіа. Якщо джерело сумнівне або неперевірене, журналістський матеріал ризикує стати фейком, чуткою чи

дезінформацією. Саме тому робота з джерелами – один із найвідповідальніших етапів журналістської діяльності.

Джерела інформації можуть мати різні форми. Найпоширеніший тип – людські джерела, тобто конкретні особи, які надають журналісту коментарі, свідчення або пояснення. Це можуть бути очевидці подій, учасники процесів, експерти, представники влади чи офіційних структур. Важливо, щоб журналіст умів оцінювати компетентність співрозмовника, розуміти його можливі мотиви й зацікавленість у публікації певних відомостей.

Інший тип – документальні джерела, які включають офіційні документи, статистичні звіти, закони, судові рішення, архівні матеріали, бази даних, відкриті реєстри. Такі джерела зазвичай вважаються більш об'єктивними, адже вони фіксують факти у письмовій чи цифровій формі, яку можна перевірити.

Також є електронні джерела – інтернет-сайти, сторінки соціальних мереж, бази даних, новинні агентства. Хоча вони часто забезпечують оперативність, журналіст повинен особливо уважно перевіряти достовірність таких відомостей, адже онлайн-простір переповнений неперевіреною або навмисно викривленою інформацією.

Важливе місце займають і власні спостереження журналіста. Репортер, який безпосередньо перебуває на місці події, може бути первинним джерелом, адже він фіксує факти особисто. Проте навіть у цьому випадку журналіст має бути уважним, щоб не допустити суб'єктивних оцінок або домислів.

Ключовим завданням журналіста є перевірка достовірності джерела. Це передбачає підтвердження інформації з кількох незалежних джерел, звірку фактів, пошук офіційних підтверджень або документальних доказів. Правило «перевір інформацію щонайменше з двох незалежних джерел» є золотим стандартом у професійній журналістиці.

Не менш важливою є етична сторона роботи з джерелами. Журналіст повинен поважати право людини на анонімність, якщо розкриття її імені може створити небезпеку чи негативні наслідки. У таких випадках медіа можуть використовувати формулювання на кшталт «джерело, близьке до уряду» або «очевидець події». Проте навіть при збереженні анонімності журналіст несе повну відповідальність за достовірність наданих відомостей.

Водночас журналіст має дотримуватися принципу прозорості походження інформації. Там, де це можливо, варто називати джерела відкрито, щоб аудиторія могла самостійно оцінити їхню компетентність. Надмірне використання анонімних джерел може викликати недовіру, тому професіонал завжди намагається підтвердити факти документами або прямими цитатами.

Таким чином, джерело інформації – це основа, на якій будується журналістська правда. Від того, як журналіст добирає, перевіряє і використовує свої джерела, залежить якість і надійність його роботи. Вміння працювати з джерелами – це не лише професійна навичка, а й моральний обов'язок, який забезпечує суспільству право на достовірну, повну та об'єктивну інформацію.

5. Чому у журналістському матеріалі думки опонентів потрібно подавати збалансовано?

Баланс думок є одним із найважливіших стандартів професійної журналістики, що безпосередньо пов'язаний із принципами об'єктивності, неупередженості та справедливості. Поняття «збалансованості» у журналістиці означає рівне, пропорційне та чесне представлення позицій усіх сторін, причетних до певної теми або конфлікту. Коли журналіст висвітлює суперечливу подію, політичну ситуацію, соціальний конфлікт чи суспільну проблему, він зобов'язаний дати можливість висловитися кожній стороні. Це забезпечує повноту сприйняття, допомагає аудиторії зрозуміти різні погляди на подію та самостійно зробити висновки.

Збалансованість думок опонентів – це не просто етична вимога. Вона є основою демократичного інформаційного простору, де громадяни мають право отримувати різні точки зору, щоб формувати власну позицію. Якщо журналіст подає лише одну сторону, він фактично стає речником певної сили, а не посередником між фактами і суспільством. У такому разі журналістика перестає бути інструментом пізнання реальності й перетворюється на засіб впливу або пропаганди.

Збалансоване подання думок передбачає не лише формальне цитування опонентів, а чесне і пропорційне відображення їхніх позицій. Не можна, наприклад, надати одній стороні великий обсяг коментарів, а іншій – лише коротку репліку або фразу, вирвану з контексту. Це створює ілюзію балансу, хоча насправді відбувається маніпуляція. Справжня збалансованість полягає в тому, щоб кожна

позиція була представлена зрозуміло, коректно і без емоційних оцінок з боку журналіста.

Один із головних аргументів на користь збалансованості полягає в тому, що будь-яка суспільна подія має кілька вимірів. Різні учасники конфлікту або процесу бачать ситуацію по-своєму, і лише зіставивши ці бачення, аудиторія може наблизитися до істини. Однобоке висвітлення завжди спрощує складні реалії, перетворюючи живу суспільну дискусію на схему «чорне – біле». Збалансованість, навпаки, допомагає показати багатогранність світу, його суперечності та складність людських мотивацій.

Збалансованість також тісно пов'язана зі стандартом точності. Якщо журналіст не подає думки опонентів, його матеріал стає фактично неточним, адже в ньому відсутня частина інформації. Повна картина події може бути зрозуміла лише тоді, коли показані всі релевантні позиції – і ті, що співпадають із суспільними очікуваннями, і ті, що суперечать їм. Журналіст не повинен вирішувати, хто має рацію. Його завдання – дати читачеві всі необхідні дані для власних висновків.

У демократичному суспільстві збалансованість думок є гарантією свободи слова і плюралізму. Вона дає можливість меншості бути почутою, навіть якщо її позиція не є популярною. Саме через це у професійній журналістиці існує правило: якщо у темі є суперечка – обов'язково повинні бути представлені всі основні сторони. Це дозволяє уникнути звинувачень у заангажованості, підвищує довіру до видання і формує репутацію неупередженого медіа.

Порушення принципу збалансованості може мати серйозні наслідки. Однобокі матеріали сприяють поширенню стереотипів, ворожнечі, політичній чи соціальній поляризації. Коли медіа систематично подають лише одну точку зору, вони не лише дезінформують, а й підривають довіру до себе. У сучасному світі, де інформаційна війна стала звичним явищем, баланс думок – це не просто журналістський стандарт, а інструмент захисту від маніпуляцій і пропаганди.

Водночас варто підкреслити, що баланс – це не механічна рівність. У журналістиці важлива змістова пропорційність, а не арифметична. Наприклад, якщо одна позиція базується на фактах, а інша – на відвертих домислах чи дезінформації, журналіст не зобов'язаний надавати їм однакову вагу. Завдання полягає у чесному, але критичному поданні позицій: аудиторія має почути всіх, але при

цьому зрозуміти, яка з позицій підкріплена доказами. Таким чином, баланс не означає байдужості до правди, а навпаки – її пошук через зіставлення аргументів.

У практичній роботі збалансованість думок реалізується через структуру матеріалу. Професійний журналіст завжди дотримується принципу «двох або більше джерел». Якщо у статті є звинувачення – має бути і можливість для відповіді. Якщо подається критика – має бути право на пояснення. Це особливо важливо для матеріалів на політичні, економічні або соціально чутливі теми. Баланс тут виконує і функцію етичного захисту журналіста, адже демонструє, що він діє чесно, неупереджено і не приховує жодної сторони.

Збалансованість також є проявом поваги до аудиторії. Читач, глядач чи слухач має право не лише споживати інформацію, а й осмислювати її. Людина не потребує того, щоб журналіст нав'язував їй власну думку. Натомість вона очікує, що отримає різні позиції, які допоможуть сформулювати власну, незалежну оцінку. Такий підхід зміцнює взаємну довіру між медіа і суспільством.

Отже, подання думок опонентів збалансовано – це основа якісної журналістики, що відображає її суспільну місію. Баланс забезпечує чесність і відкритість інформаційного процесу, допомагає громадянам орієнтуватися у складному світі та захищає журналістику від перетворення на інструмент впливу. У добу інформаційних конфліктів і поляризованих суспільств саме збалансованість є тим принципом, який дозволяє журналістові залишатися професіоналом, а медіа – джерелом довіри, а не маніпуляцій.

6. Що таке факт? Що таке фейк? Як потрібно перевірити інформацію?

Факт – це реальна, об'єктивна подія або стан речей, які дійсно відбулися і можуть бути підтверджені достовірними джерелами. Факт не залежить від особистих думок, емоцій чи оцінок людини. Він існує незалежно від того, хто про нього говорить або як його трактує. Для журналістики факт є основою, адже саме на ньому будується будь-який матеріал. Головне завдання журналіста полягає у виявленні, перевірці та точному переданні фактів, без спотворення чи додавання власних суджень.

Факти мають кілька характерних ознак. По-перше, вони є об'єктивними, тобто не залежать від особистого ставлення журналіста.

По-друге, кожен факт має бути перевірюваним – тобто його можна підтвердити документами, свідченнями, записами, офіційними даними. По-третє, факт завжди конкретний – він стосується певного місця, часу, події чи учасників. І нарешті, факт має бути достовірним – тобто отриманим із джерела, яке заслуговує на довіру.

На противагу фактам існують фейки – це неправдиві або спотворені повідомлення, що навмисно або випадково поширюються як достовірна інформація. Фейк може бути повністю вигаданим або містити частинку правди, але подану без контексту, що змінює її сенс. Основна мета фейку – ввести аудиторію в оману, викликати емоції, страх, гнів або вплинути на думку суспільства. У сучасному світі фейки стали серйозною проблемою, оскільки інформація поширюється дуже швидко, особливо через соціальні мережі, і часто без перевірки.

Фейки мають кілька типових ознак. Зазвичай вони не містять чітких посилань на джерела або посилаються на «анонімних очевидців» чи «інсайдерів». Часто такі повідомлення надмірно емоційні, сенсаційні, викликають страх або обурення. Нерідко фейкові новини супроводжуються змонтованими фото чи відео або використовують справжні матеріали, але з неправдивими підписами чи датами. У більшості випадків фейк не має підтвердження в авторитетних медіа, офіційних документах чи заявах.

Журналістика, яка прагне бути об'єктивною і достовірною, вимагає ретельної перевірки інформації, або так званого «fact-checking». Це процес перевірки даних, фактів, цитат і тверджень, щоб упевнитися, що вони відповідають дійсності.

Першим кроком перевірки є оцінка джерела. Журналіст має з'ясувати, хто повідомив інформацію, чи це джерело компетентне і чи не має воно зацікавленості у викривленні фактів. Якщо джерело невідоме або сумнівне, необхідно знайти підтвердження в інших місцях.

Другим важливим правилом є перевірка інформації з кількох незалежних джерел. Це один із головних принципів журналістики: достовірною вважається лише та інформація, яку підтверджують щонайменше два незалежні одне від одного джерела. Якщо дані повторюються в різних перевірених джерелах, ймовірність їхньої правдивості значно зростає.

Наступний етап – звірка фактів і контексту. Фейк часто створюється шляхом виривання фактів із контексту або маніпуляцією

датами, місцем чи учасниками подій. Тому журналіст має звірити всі деталі: коли, де, з ким і за яких обставин сталася подія, чи збігається це з офіційними повідомленнями, статистикою або іншими джерелами.

Важливо також перевіряти візуальні матеріали. Фото чи відео часто використовуються у фейках, тому потрібно з'ясувати, чи дійсно вони стосуються зазначеної події. Для цього існують інструменти зворотного пошуку зображень (Google Images, TinEye), що дозволяють побачити, де і коли вперше було опубліковано фото. Також можна перевірити метадані файлів, щоб встановити дату та місце зйомки.

Ще один крок – перевірка через офіційні джерела. Якщо йдеться про важливу подію, потрібно звернутися до сайтів державних установ, міжнародних організацій, пресслужб чи офіційних сторінок публічних осіб. Вони часто публікують спростування фейків або офіційні заяви.

Крім того, журналіст повинен користуватися спеціальними платформами для перевірки фактів, такими як StopFake, VoxCheck, Reuters Fact Check, AFP Fact Check тощо. Ці організації професійно перевіряють інформацію та пояснюють, чому певне повідомлення є неправдивим.

Однак навіть найкращі технічні інструменти не замінять критичного мислення журналіста. Професіонал завжди має сумніватися у будь-якій сенсаційній або емоційній новині, доки не знайде вагомих доказів її правдивості. Варто ставити собі запитання: «Хто про це повідомив?», «Чому саме зараз?», «Кому це вигідно?». Лише тоді можна уникнути помилок і маніпуляцій.

Отже, факт – це перевірене відображення реальності, тоді як фейк – це її спотворення. Перевірка інформації – це головний інструмент журналістської відповідальності та професійності. У час, коли неправдива інформація поширюється швидше, ніж будь-коли, обов'язок журналіста – бути «фільтром правди», який відділяє достовірне від вигаданого. Лише так медіа можуть залишатися надійним джерелом знань і підтримувати довіру суспільства до журналістики як інституту, що служить істині й громадському добру.

Тема 3. ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАМІТОК

1. Поняття «замітка».

2. Сучасні визначення замітки: «інформація», «новина». Факт – ядро замітки. Сенсація. Інформаційний привід.
3. Жанрові характеристики замітки:
 - 1) сконденсованість;
 - 2) економність викладу;
 - 3) висока оперативність;
 - 4) простота;
 - 5) точність і конкретність;
 - 6) однофактовість.
4. Історія новинних запитань.
5. Формула Квінтиліана: хто? що зробив? де? якими засобами? навіщо? як? коли?
6. Сучасна англійська формула новинної журналістики 5 W + H.
7. Структура замітки (правило оберненої піраміди).

Література

5. Гарачковська О. О. Жанри журналістики в системі друкованих ЗМІ: навч. посібник. Київ: Видавничо-поліграфічна база КНУКіМ, 2019. 344 с.

13. Лубкович І. Інформаційна журналістика: методи збору інформації, відображення дійсності та жанри : навч. посіб. / І. Лубкович. Львів : ПАІС, 2017. 104 с.

19. Павлова А. К., Калита О. П. Особливості новинних жанрів у системі сучасних ЗМІ: моделювання, презентація, рефлексія. *Стратегії розвитку та пріоритетні завдання філологічних наук. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 5–6. 11. 2020.* Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020. С. 78–81.

20. Рус-Моль Ш., Шульц Т. Журналістика: посібник / пер. з нім. В. Клімченко та В. Олійник; наук. ред. В. Іванов. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2025. 393 с.

21. Садова Л. О. Еволюція жанрових форм у локальних медіа: трансформаційні процеси та їх чинники. *Соціальні комунікації в умовах глобалізаційних процесів: стан, тенденції, перспективи.* Збірник тез за матеріалами III Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 14 травня 2025 року) / упоряд.: Н. Поплавська, Г. Синоруб, Т. Решетука. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка, 2025. С. 106–110. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/36575>

30. Шийка С. В. Жанрові особливості інформаційної журналістики. *Український інформаційний простір*. 2022. № 1 (9). С. 147–160. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(9\).2022.257212](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(9).2022.257212)

31. Шийка С. В. Жанрово-стилістичні особливості регіональних масмедійних текстів (за матеріалами рівненських ЗМІ) <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-196-1-68> Режим доступу: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/207/5765/12045-1?inline=1>

1. Поняття «заметка»

Заметка – це один із найдавніших і найпоширеніших жанрів журналістики, який належить до інформаційних жанрів. Її головне завдання – оперативно повідомити аудиторію про конкретну подію, факт або явище, що має суспільне значення. Заметка покликана дати коротку, точну й достовірну інформацію без авторських оцінок чи аналітичних міркувань.

Заметка є основним елементом потоку новин. Вона відображає життя у його безперервному русі, тому для неї характерна стислість, динамічність і ясність викладу. У заметці журналіст не коментує подію, не аналізує її, а лише фіксує факт і подає найважливіші відомості: що сталося, де, коли, з ким і за яких обставин. Саме тому цей жанр часто називають «елементарною клітиною журналістики» – з нього починається будь-яке інформування.

Основна мета заметки – повідомити аудиторію про новину максимально оперативно і зрозуміло. Вона орієнтована на швидке сприйняття, тому мова має бути простою, чіткою, без складних конструкцій чи зайвих подробиць. Важливо, щоб читач одразу зрозумів суть події.

Структура заметки зазвичай підпорядковується класичній журналістській формулі: «хто – що – де – коли – як – чому». У першому реченні подається найголовніша інформація – факт або подія, далі коротко уточнюються деталі: учасники, місце, час, причини, наслідки. Кожна деталь має значення лише тоді, коли вона допомагає зрозуміти суть події.

За обсягом заметка невелика – зазвичай від кількох речень до короткого абзацу чи двох. Її характерна ознака – лаконічність: кожне

слово має бути змістовним, уникати води, повторів, оцінок. Замітка – це концентрований факт у словесній формі.

Важливою рисою замітки є оперативність. Вона повідомляє про події, що тільки-но відбулися або відбуваються. Тому швидкість підготовки матеріалу має значення не менше, ніж його зміст. Журналіст повинен швидко знайти факт, перевірити його достовірність і подати коротко, але точно.

Існує кілька різновидів заміток, залежно від джерела інформації та способу подання. Наприклад, інформаційна замітка – це коротке повідомлення про конкретну подію; офіційна замітка ґрунтується на даних з урядових, адміністративних чи інших офіційних джерел; анонсна замітка інформує про майбутні події (виставки, зустрічі, конференції тощо); результативна замітка повідомляє про підсумки певної дії або заходу. Є також курйозні замітки, які розповідають про незвичайні або кумедні випадки.

Попри невеликий обсяг, замітка вимагає від журналіста високої майстерності. Вона має бути точною, нейтральною, логічною і зрозумілою. Недопустимо в ній припущення, емоційні оцінки, перебільшення чи натяки. Замітка повинна містити лише перевірені факти, адже навіть одна неточність може знизити довіру до всього видання.

Таким чином, замітка – це короткий, достовірний і чітко структурований журналістський текст, який повідомляє про актуальну подію. Її сила – у простоті, точності та швидкості донесення інформації. Саме завдяки заміткам аудиторія щодня отримує первинні, базові відомості про події в суспільному, політичному, культурному чи економічному житті. Цей жанр є фундаментом усієї журналістської роботи, адже з нього починається формування новинної картини світу.

2. Сучасні визначення замітки: «інформація», «новина». Факт – ядро замітки. Сенсація. Інформаційний привід

У сучасній журналістиці поняття замітки, інформації та новини тісно пов'язані між собою, адже всі вони належать до інформаційної сфери й мають спільну мету – повідомлення суспільно значущих фактів. Замітка є найпростішою формою передачі новини, тобто коротким, лаконічним повідомленням про реальну подію, тоді як «новина» – це ширше поняття, що охоплює будь-яку нову інформацію, здатну зацікавити аудиторію.

Інформація у журналістському розумінні – це відомості про події, явища, дії чи факти, які становлять суспільний інтерес. Головними її характеристиками є новизна, достовірність і актуальність. Інформація може бути офіційною (отриманою з документів, заяв, пресрелізів) або неофіційною (зі слів очевидців, з коментарів учасників події, власних спостережень журналіста).

Новина – це повідомлення про подію, яка щойно відбулася або відбувається, і має певне значення для аудиторії. У медіа новина є одиницею інформаційного потоку. У ній завжди присутній елемент новизни – щось, чого раніше не було відомо. Новина може бути як великою суспільною подією (наприклад, вибори, стихійне лихо, відкриття, законодавчі зміни), так і локальною – цікавою для певного кола читачів (наприклад, відкриття бібліотеки, шкільне свято, спортивний матч).

Замітка є жанровою формою реалізації новини, тобто журналіст подає нову інформацію в короткій, структурованій формі, без зайвих деталей. Вона має служити точкою відліку – першим сигналом про подію, після чого інші жанри (репортаж, стаття, коментар) можуть розвинути тему ширше.

Центральним елементом будь-якої замітки є факт. Саме факт становить її ядро, навколо якого вибудовується весь текст. Без факту замітка втрачає сенс, адже журналістика базується на достовірній реальності, а не на припущеннях. Факт у замітці має бути конкретним, перевіреним і зрозумілим. Його важливо подати так, щоб читач одразу усвідомив, у чому полягає суть події.

Факти бувають різними: це може бути одинична подія (наприклад, відкриття нового мосту), послідовність подій (перебіг судового процесу), результат дії (ухвалення закону, оприлюднення звіту) або реакція на подію (заява політика, протест громади). У будь-якому випадку факт є відправною точкою, яка визначає актуальність замітки.

Поруч із фактом у журналістиці часто фігурує поняття сенсації. Сенсація – це подія або повідомлення, яке різко вирізняється серед звичайного потоку новин завдяки своїй незвичайності, несподіваності або великому суспільному резонансу. Сенсаційність – це властивість інформації викликати сильну реакцію, емоції, здивування чи навіть шок у публіки.

Однак варто розрізняти справжню сенсацію та штучну сенсаційність. Справжня сенсація базується на реальному, важливому факті, який має вагоме значення для суспільства – наприклад, викриття корупційної схеми або наукове відкриття. Штучна сенсація, навпаки, створюється шляхом перебільшення, спотворення або емоційної маніпуляції. Її мета – привернути увагу, навіть якщо новина не має справжньої ваги. У професійній журналістиці допустима лише перша форма – коли сенсаційність виникає природно з важливості факту, а не з гри на емоціях.

Ще одним важливим поняттям є інформаційний привід. Це конкретна подія або факт, який стає причиною для створення замітки, новини чи іншого журналістського матеріалу. Іншими словами, інформаційний привід – це те, що «запускає» новину. Наприклад, проведення пресконференції, вихід нового звіту, офіційна заява, соціальний флешмоб або навіть пост у соцмережах можуть стати інформаційним приводом.

Інформаційний привід має відповідати кільком критеріям. Актуальність – він має стосуватися подій, які відбуваються зараз або мають безпосереднє значення для суспільства. Новизна – інформація має бути новою, тобто ще не відомою широкій аудиторії. Значущість – подія повинна мати суспільну цінність, впливати на певну групу людей або торкатися важливої проблеми. Достовірність – привід повинен базуватися на перевірених фактах, а не на чутках чи припущеннях. У сучасній журналістиці саме інформаційний привід визначає, чи стане факт новиною. Адже не кожна подія, навіть реальна, заслуговує на публікацію. Журналіст має вміти відрізняти буденне від справді важливого, знаходити деталі, які роблять інформацію цікавою, значущою й суспільно потрібною.

Отже, замітка, новина та інформація є основою журналістської діяльності. Їх ядром є факт – перевірений, достовірний, конкретний. Сенсація і інформаційний привід лише підсилюють цінність повідомлення, але ніколи не можуть замінити правдивий факт. Саме дотримання цього принципу робить журналістику професійною, відповідальною й авторитетною у суспільстві.

3. Жанрові характеристики замітки

Замітка належить до інформаційних жанрів журналістики і є базовою формою подачі новинного матеріалу. Вона виконує головну

функцію журналістики – інформування, тобто повідомлення аудиторії про події, що мають суспільне значення. Серед усіх жанрів саме замітка є найлаконічнішою і найоперативнішою, адже покликана швидко й чітко донести до читача перевірений факт. Її жанрові характеристики визначаються метою, змістом, структурою, мовними засобами й способом подання матеріалу.

Найпершою і головною характеристикою замітки є інформаційність. У центрі завжди стоїть факт – реальна подія, дія або явище, що становить суспільний інтерес. Замітка не аналізує, не оцінює, не коментує, а лише повідомляє. Її завдання – передати суть події максимально об'єктивно, точно та коротко, залишаючи право на висновки читачеві.

Другою важливою рисою є оперативність. Замітка реагує на події, які щойно відбулися або відбуваються в момент написання. Час у цьому жанрі має вирішальне значення: чим швидше журналіст повідомить про подію, тим ціннішою буде інформація. Саме тому замітка – головний інструмент новинної журналістики, яка працює у форматі «тут і зараз».

Третя характеристика – лаконічність. Замітка відзначається коротким обсягом і стислістю викладу. У ній не повинно бути другорядних подробиць, надлишкових описів чи емоційних вставок. Кожне слово має нести змістове навантаження. Завдяки цьому замітку легко сприймати, вона швидко доносить головне повідомлення й дозволяє читачеві одразу зрозуміти суть події.

Четверта риса – точність і достовірність. Замітка має ґрунтуватися лише на перевірених фактах. У ній не допускаються припущення, неточності або двозначні формулювання. Журналіст повинен перевірити джерела, уточнити дати, імена, цифри, місце й час події. Навіть найкоротше повідомлення повинно бути бездоганно точним, інакше воно втрачає довіру.

П'ятою ознакою є об'єктивність і нейтральність тону. Замітка не містить оцінок, суджень чи авторського ставлення до події. Вона повинна звучати рівно, без емоційних коментарів або риторичних запитань. Журналіст лише фіксує факт, не намагаючись вплинути на думку читача. У цьому полягає її принципова відмінність від аналітичних і художньо-публіцистичних жанрів.

Шоста характеристика – чітка композиційна структура. Замітка традиційно будується за схемою «піраміди» – найважливіше на

початку, потім деталі. У першому реченні міститься основний факт – що саме сталося. Далі подаються уточнення: де, коли, за яких обставин, хто був учасником, які наслідки. Завершення зазвичай коротке, без підсумків чи висновків. Така структура дозволяє зрозуміти зміст навіть тоді, коли читач прочитає лише перші рядки.

Ще однією характерною рисою є простота і ясність мови. Замітка не терпить складних синтаксичних конструкцій, зайвих епітетів чи метафор. Мова повинна бути зрозумілою для широкого кола читачів. У ній переважають дієслова теперішнього часу, що створює ефект безпосередності й динаміки. Стиль замітки – це суха, точна, лаконічна мова фактів.

Сьома риса – структурна завершеність. Хоч замітка й коротка, вона має бути самодостатньою: містити всі необхідні елементи для розуміння події. Неприпустимо, щоб читач залишався з відчуттям, що чогось бракує. Повідомлення повинно давати відповіді на основні журналістські запитання: хто, що, де, коли, як і чому.

У замітці також важливе джерело інформації. Автор повинен зазначити, звідки отримано відомості – чи це офіційна заява, повідомлення установи, спостереження журналіста, коментар очевидця. Посилання на джерело підсилює достовірність матеріалу й захищає журналіста від звинувачень у вигадуванні фактів.

Іще одна жанрова ознака – соціальна значущість. Замітка повідомляє не про будь-яку подію, а лише про ту, що може зацікавити певну аудиторію або має суспільне значення. Вона покликана оперативно реагувати на життя, відображаючи процеси у політичній, економічній, культурній, освітній чи соціальній сферах.

Жанрові характеристики замітки також визначають її функції. Вона виконує не лише інформативну, а й орієнтаційну функцію – допомагає читачеві зорієнтуватися у подіях дня, зрозуміти, що важливо, а що другорядне. Часто саме замітка стає першим сигналом для розвитку теми у більш розгорнутих жанрах – репортажі, статті чи аналітичному огляді.

Отже, замітка характеризується короткістю, точністю, нейтральністю, чіткою структурою і високим рівнем достовірності. Вона є основою всієї інформаційної журналістики, бо саме з неї починається процес формування новинного потоку. Її жанрові риси забезпечують швидкість, надійність і об'єктивність подання інформації – ті якості, які визначають професійний рівень будь-якого журналіста.

4. Історія новинних запитань

Історія новинних запитань є важливою частиною розвитку журналістики, оскільки саме запитання визначали спосіб добування інформації, характер взаємодії журналіста з героями подій і логіку побудови новинного матеріалу. У різні епохи зміст і форма журналістських запитань змінювалися відповідно до суспільних потреб, рівня свободи слова, розвитку технологій та професійних стандартів. Спочатку журналістика лише фіксувала події, не передбачаючи активного пошуку інформації. Перші європейські газети XVII століття містили короткі зведення новин, отримані від офіційних структур, дипломатів, торговців і мандрівників. Запитання в сучасному розумінні ще не використовувалися: інформація надходила у готовому вигляді, і журналіст мав обмежені можливості для уточнень або перевірки фактів. Лише елементарні складники – хто, що, де – з'являлися в описовому вигляді як засіб організації тексту.

У XVIII столітті, разом із розвитком ідей Просвітництва та громадської думки, журналісти почали застосовувати запитання для самостійного збирання інформації та критичного аналізу суспільних явищ. Проте через значні цензурні обмеження їхні запитання залишалися непрямими або риторичними. Такі запитання виконували функцію коментування або оцінки, а не фактичного добування інформації. У газетних статтях дедалі частіше з'являлися запитання, спрямовані на привернення уваги до проблем та стимулювання дискусії, але вони ще не були елементом професійної методики інтерв'ювання.

Кардинальні зміни відбулися у XIX столітті із появою репортерської професії, поширенням телеграфу та зростанням конкуренції між газетами. Репортери почали працювати безпосередньо на місці подій, що вимагало чіткої системи запитань для швидкого збирання фактів. Саме в цей період формується класична формула новинних запитань – «п'ять W» (what, who, where, when, why), до яких згодом додали how. Ця формула виникла не як теоретична побудова, а як практичний інструмент, що дозволяв журналісту швидко встановити ключові параметри події. Поступово з'явилися перші професійні стандарти інтерв'ювання: вимоги до точності запитань, їхньої послідовності, нейтральності та недопущення навідних формулювань. Для англо-американської преси цього часу характерний перехід від

пасивного збирання інформації до активної інформаційної роботи на місці подій.

На початку ХХ століття запитання журналістів почали виконувати функцію громадського контролю. У період прогресивізму в США та демократичних реформ у Європі журналісти-розслідувачі (так звані *muckrakers*) використовували серії настирливих, часом гострих запитань, щоб виявити зловживання владою, порушення прав робітників, корупцію або діяльність монополій. Запитання стали інструментом викриття прихованих фактів, тобто відбулося розширення їхньої ролі: вони більше не лише встановлювали обставини події, а й дозволяли з'ясувати те, що навмисно приховували. З цього часу поняття «незручного запитання» закріпилося як одна з ключових професійних норм журналістики.

Поява радіо у 1920–1930-х роках змінила характер новинних запитань, оскільки вони почали звучати в прямому ефірі. У таких умовах важливими стали стислість, інтонаційна виразність і швидка реакція журналіста. Крім того, радіо відкрило можливість залучення аудиторії: слухачі могли ставити власні запитання, на які журналісти відповідали під час програм. Це сформувало новий формат діалогічної взаємодії між медіа та суспільством і вимагало від журналіста здатності адаптувати запитання під живу комунікацію.

Телебачення у другій половині ХХ століття додало до запитань нові виміри – візуальний і психологічний. Телевізійні інтерв'ю стали подіями публічного життя, а реакції співрозмовників – частиною новини. У цьому середовищі журналістські запитання набули стратегічного характеру: їх будували так, щоб виявити суперечності, домогтися точності або змусити політичних діячів відповісти на непрості теми. Одночасно поглиблювалися етичні вимоги: журналіст мав бути наполегливим, але коректним, принциповим, але неупередженим. Телебачення створило культуру публічних дебатів, де саме запитання визначали рамку обговорення і могли впливати на політичні процеси.

У 1960–1970-х роках, з появою «нової журналістики», запитання почали виконувати також художньо-психологічну функцію. Журналісти використовували відкриті, емоційні, а інколи навіть метафоричні запитання, щоб глибше розкрити особистість героя. Запитання перестали бути лише засобом встановлення фактів і стали частиною наративу, способом створення атмосфери, портретування та

осмислення подій через суб'єктивний досвід співрозмовника. Цей підхід значно вплинув на документалістику та подальший розвиток глибоких авторських інтерв'ю.

Розвиток цифрових медіа наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття зумовив нову еволюцію журналістських запитань. У мережевій журналістиці запитання часто формулюються в режимі реального часу, а журналісти працюють у потоках інформації, що швидко змінюються. Соціальні мережі сприяли появі коротких, оперативних запитань, спрямованих на отримання миттєвих коментарів або підтвердження фактів. Значно зросла роль уточнювальних запитань, необхідних для перевірки достовірності інформації та боротьби з дезінформацією. Запитання стали ключовим елементом процесу верифікації, який передбачає встановлення джерел інформації, підтвердження цифрових слідів і викриття маніпулятивних технік.

У сучасних умовах інформаційних війн та поляризації суспільства журналістські запитання перебувають у центрі етичних дискусій. Вони мають бути сформульовані так, щоб уникати маніпуляцій, коректно працювати з чутливими темами та не підштовхувати співрозмовника до певних відповідей. Запитання стали індикатором професійної компетентності: від того, наскільки точно журналіст ставить питання, залежить якість аналізу, повнота новинної картини та рівень довіри до медіа.

Отже, історія новинних запитань відображає шлях журналістики від описового інформування до аналітичної, розслідувальної та мультимедійної практики. Від простих запитань про факт до складних стратегічних конструкцій, спрямованих на верифікацію, встановлення правди й аналіз мотивацій учасників подій, – журналістські запитання пройшли довгий шлях. Сьогодні вони є не лише елементом структури новини, а й основним інструментом професійного мислення, що визначає глибину і точність журналістської роботи.

5. Формула Квінтиліана: хто? що зробив? де? якими засобами? навіщо? як? коли?

Формула Квінтиліана вважається одним із найдавніших і найстійкіших інструментів опису подій, який зберігся в журналістиці донині. Вона виникла у римській риторичній традиції, розробленій

Марком Фабієм Квінтіліаном, відомим педагогом і теоретиком красномовства I століття нашої ери. У своїй праці «*Institutio oratoria*» Квінтіліан систематизував способи встановлення обставин події для оратора, який готував промову або обвинувачення. Ця система полягала у послідовному з'ясуванні низки ключових запитань, які стосуються будь-якого факту: хто? що зробив? де? якими засобами? навіщо? як? коли? Первісно вона слугувала для повного й точного викладу події з точки зору риторичної аргументації, проте згодом стала універсальною моделлю для опису факту в історіографії, судочинстві, політології та, особливо, у журналістиці.

Сучасна журналістика успадкувала цю формулу як один з інструментів побудови новини та перевірки інформації. Формула Квінтіліана, по суті, пропонує алгоритм, який дозволяє повноцінно й системно зібрати всі елементи факту, з яких складається новинна подія. На відміну від англо-американської формули «п'яти W», римська система містить чіткий причинно-наслідковий та мотиваційний підхід, що дозволяє не лише описати факт, а й пояснити його передумови та значення. Таким чином, формула Квінтіліана поєднує структурну простоту з аналітичним змістом, що робить її важливою для журналістів, аналітиків і дослідників медіа.

Питання «хто?» у формулі означає ідентифікацію основного суб'єкта події. У журналістиці це може бути конкретна особа, група людей, організація або соціальна категорія. Важливо не лише назвати суб'єкта, але й правильно його окреслити, визначити його роль, статус, повноваження та зв'язки з подією. Точність цього елемента визначає коректність усієї новини, адже помилка у визначенні «хто?» може суттєво спотворити зміст повідомлення. Це питання також дозволяє журналісту провести первинну верифікацію джерел та встановити, чи є учасники події компетентними або відповідальними за її розвиток.

Питання «що зробив?» стосується суті події – основної дії або зміни, яка сталася. Цей елемент формули передбачає точне, лаконічне й недвозначне формулювання факту. Журналіст має встановити, яку конкретну дію вчинив суб'єкт: ухвалив рішення, здійснив вчинок, оголосив заяву, ініціював проект, порушив правило тощо. Для римської риторики важливо було викласти дію так, щоб вона не викликала сумнівів, а в журналістиці цей принцип перетворився на вимогу точності й ясності. Суть новини завжди прихована саме в цьому пункті,

тому журналіст повинен відрізнити факт від оцінки, підтвержене від припущення, основну дію від супутніх.

Питання «де?» встановлює просторовий контекст події. Для Квінтіліана місце події мало значення в юридичних і політичних процесах, а для сучасної журналістики воно є одним із базових елементів новинного повідомлення. Локація може мати символічне значення, впливати на перебіг подій або підкреслювати обставини, які важливі для розуміння ситуації. Місце події може бути конкретним (вулиця, будівля), ширшим (місто, регіон) або умовним (у віртуальному просторі, в онлайн-середовищі). Точність у визначенні місця є однією з ознак достовірності інформації, а помилки в географії часто призводять до дезорієнтації аудиторії.

Питання «якими засобами?» стосується інструментів або механізмів, за допомогою яких суб'єкт здійснив дію. Це можуть бути конкретні предмети, технології, ресурси, документи, юридичні механізми або інформаційні інструменти. У журналістиці цей пункт допомагає пояснити методи, які були застосовані для реалізації події, і, таким чином, надає їй опису інформативної глибини. Завдяки цьому питанню журналіст може встановити, чи була дія законною, чи відповідала вона нормам, або ж чи використовувалися засоби, що мають приховані ризики чи наслідки. У класичній риторичі це питання слугувало для викриття мотивів і технік діяча, а у журналістиці – для встановлення прозорості процесу.

Питання «навіщо?» звертає увагу на мотивацію суб'єкта, тобто з'ясовує причини та цілі дії. У риторичі Квінтіліана мотив є центральним для розуміння намірів оратора або учасника події, а в журналістиці цей пункт дозволяє читачеві усвідомити глибинний сенс факту. Журналіст повинен установити, які інтереси стоять за дією – політичні, економічні, соціальні, особисті. Важливо також розрізнити декларовані та реальні мотиви, оскільки часто публічні заяви відрізняються від фактичних цілей. Це питання є ключовим для аналітичних і розслідувальних жанрів.

Питання «як?» описує процес реалізації дії, тобто деталі виконання події. Воно допомагає журналісту реконструювати послідовність кроків і зрозуміти, як саме відбувалася дія. У риторичній традиції цей пункт дозволяв з'ясувати правдоподібність події, а у журналістиці – пояснює механіку факту. Це можуть бути процедурні, організаційні, технічні або поведінкові аспекти. Лаконічна, але точна

відповідь на питання «як?» дає читачеві відчуття завершеності та повноцінності опису.

Питання «коли?» встановлює часовий контекст події. У риторичному дискурсі час мав значення для встановлення послідовності дій і виявлення логічних зв'язків, а в журналістиці точність часу є основою оперативності та довіри. Важливо з'ясувати не лише дату та годину, а й хронологічний зв'язок із попередніми або наступними подіями. Це питання дозволяє правильно інтерпретувати факт у ширшому контексті, побачити його вплив на подальший розвиток ситуації та визначити актуальність.

Отже, формула Квінтиліана є не просто історичною риторичною конструкцією, а універсальним алгоритмом для повного опису події, який залишається актуальним у сучасній журналістиці. Вона навчає ставити системні запитання, мислити структурно та відокремлювати факт від припущення. Ця формула забезпечує глибину аналізу та точність викладу, допомагає створити логічно завершене повідомлення, що відповідає стандартам достовірності, ясності й повноти. Саме тому вона зберегла своє значення протягом двох тисячоліть і продовжує бути базовим інструментом для журналістів, аналітиків, редакторів і дослідників медіапроцесів.

6. Сучасна англomовна формула новинної журналістики 5 W + H

Формула 5W + H є основою сучасної англomовної новинної журналістики та базовим інструментом для структурованого збирання й подання інформації про подію. Вона включає шість фундаментальних запитань: who? what? where? when? why? how? Ця система сформувалась у надрах репортерської традиції ХІХ століття, але особливої ваги набула у ХХ столітті з переходом журналістики до стандартизованих методів відбору фактів та побудови новин. Сьогодні 5W + H є універсальною формулою, яка застосовується в усіх типах медіа та слугує гарантією того, що повідомлення буде повним, точним і зрозумілим для аудиторії.

Формула 5W + H формує логічний каркас новини, що дає можливість журналістові не пропустити жодної важливої складової події. Вона допомагає відокремити основну інформацію від другорядної, вибудувати структуру тексту, уникнути припущень та оцінок і забезпечити об'єктивність викладу. Ця формула стала глобальним стандартом, оскільки дозволяє різним культурам медіа

вибудувати новини за спільною логікою, зрозумілою читачам у будь-якій частині світу. Крім того, вона є навчальним інструментом для початківців і водночас щоденним робочим алгоритмом для досвідчених журналістів.

Питання «who?» визначає суб'єкта події – особу, групу людей, інститут, організацію або соціальну спільноту. У новинній журналістиці правильне окреслення «хто?» є критично важливим, оскільки саме суб'єкт задає зміст новини. Для сучасного репортера важливо не просто назвати учасника події, а й чітко позначити його функцію, роль і статус, щоб уникнути маніпуляцій або неправильних тлумачень. Нерідко події пов'язані з кількома учасниками, і тоді журналіст повинен визначити головного суб'єкта та другорядних дійових осіб, аби правильно вибудувати інформаційний акцент.

Питання «what?» формулює сам факт або дію, що є суттю новини. Це центральний елемент формули, адже новина завжди описує певну зміну стану речей – ухвалене рішення, подію, заяву, аварію, наукове відкриття чи інший факт, який має суспільне значення. Завдання журналіста – викласти суть події максимально зрозуміло, точно та без оцінок. У сучасній медіапрактиці відповідь на питання «що?» часто подається у першому абзаці новини, формуючи її «лід», який визначає весь подальший зміст тексту.

Питання «where?» встановлює місце події, що є важливою частиною будь-якої новинної інформації. У глобалізованому медіасередовищі, де події в одній точці світу миттєво стають відомими на інших континентах, точність географічних даних набуває особливої ваги. Місце події може бути конкретним або широким, але воно завжди впливає на інтерпретацію факту. Наприклад, одні й ті самі дії, здійснені в різних країнах або регіонах, можуть мати зовсім різні суспільні наслідки. У цифрову добу питання «де?» також охоплює віртуальні простори – соціальні мережі, онлайн-платформи, цифрові середовища, де формуються новини.

Питання «when?» визначає часову координату події. У новинній журналістиці час має два аспекти: власне дата та хронологічний контекст. Читачеві важливо знати, коли відбулася подія, але не менш важливо – як вона співвідноситься з попередніми фактами, обставинами або тенденціями. Час дозволяє оцінити актуальність новини, простежити розвиток ситуації та передбачити можливі наслідки. Журналіст має вказувати час максимально точно, особливо у

випадках оперативних подій, де різниця в кілька годин може вплинути на сприйняття інформації.

Питання «why?» спрямоване на визначення причин та мотивів події. Це один із найскладніших аспектів новинної роботи, оскільки мотиви часто приховані або подаються різними сторонами по-різному. Журналіст має встановити логічні зв'язки, знайти підтвержені джерела і відокремити офіційні пояснення від реальних причин. У сучасній журналістиці питання «чому?» є мостом між новиною та аналітикою, адже воно дозволяє не просто повідомити факт, а й пояснити його значення для суспільства. Саме тут проявляється професійний рівень журналіста, його здатність працювати з джерелами, оцінювати контекст і уникати маніпуляцій.

Питання «how?» пояснює спосіб, механіку або процес події. Воно включає послідовність дій, технічні деталі, організаційні моменти та інші важливі чинники, що дозволяють читачеві зрозуміти, як саме стався факт. У новинній журналістиці це питання часто поєднується з верифікацією, оскільки детальні дані про процес допомагають відокремити достовірну інформацію від неперевірених припущень. Відповідь на питання «як?» завершує структуру новини, забезпечуючи її логічну довершеність.

Формула 5W + H є універсальним інструментом, який дозволяє журналістові створювати повні, точні та збалансовані новини. Її сила полягає в тому, що вона виключає пропуски, запобігає неясностям і забезпечує системність аналізу. Журналіст, який працює за цією формулою, мимоволі використовує структурний підхід, що мінімізує ризик помилок і підвищує якість інформації. Сучасна журналістика, незалежно від платформи – друкованої, телевізійної, онлайн чи мультимедійної – спирається на 5W + H як на базовий алгоритм фахової роботи.

У добу цифрових медіа формула 5W + H зберегла свою актуальність, хоча й отримала нові аспекти. Сьогодні журналіст має враховувати не лише традиційні параметри події, а й цифрові докази, алгоритмічні впливи, комунікацію в соціальних мережах та швидкість поширення інформації. Проте навіть у таких умовах структура 5W + H залишається незмінною і продовжує ефективно виконувати свою функцію. Вона допомагає медіа діяти в умовах інформаційної конкуренції, зберігати точність і підтримувати довіру аудиторії.

Отже, формула 5W + H є фундаментом сучасної новинної журналістики, що забезпечує логічність, прозорість і професійну якість новин. Вона поєднує в собі простоту й глибину, універсальність і практичність, що й дозволило їй стати світовим стандартом у сфері медіакомунікацій.

7. Структура замітки (правило оберненої піраміди)

Структура замітки в сучасній журналістиці спирається на правило оберненої піраміди, яке стало універсальним стандартом для побудови новинних повідомлень у друкованих і цифрових медіа. Це правило передбачає таку організацію матеріалу, за якої найважливіші й найсуттєвіші факти подаються на початку тексту, тобто у верхній частині «піраміди», тоді як другорядні деталі, контекст та уточнення розміщуються далі, у тілі замітки, що поступово «звужується» до менш пріоритетної інформації. Така структура спрямована на миттєве задоволення інформаційного запиту аудиторії, що є критично важливим в умовах швидкоплинності новинного потоку, коли читач нерідко зупиняє увагу на матеріалі лише на кілька секунд.

Правило оберненої піраміди зумовлене особливостями споживання інформації, які сформувалися ще в епоху телеграфної журналістики та газетної конкуренції XIX століття, коли редактори вимагали від кореспондентів передавати найважливіше на початку, оскільки телеграми могли бути перервані, а газетні шпальти – урізані. Але сьогодні це правило ще актуальніше, оскільки інтернет-аудиторія часто читає лише початок тексту, приймаючи рішення, чи варто відкривати статтю повністю. Відповідно, перший абзац замітки – лід – концентрує в собі основний зміст події та відповідає на базові інформаційні питання, а в ідеальному варіанті – на більшість формули «хто? що? коли? де?». Лід виконує роль не просто вступу, а самодостатнього ядра тексту, здатного передати сутність новини навіть у відриві від подальших абзаців.

Після ліду розміщується основна частина – тіло замітки, у якому журналіст подає уточнення, деталі, бекграунд, цитати, статистику, коментарі та додаткові пояснення. Ця частина розкриває зміст події ширше, але водночас організована за логікою спадної значущості фактів: спочатку те, що має доповнити головний факт, далі – те, що допомагає зрозуміти його контекст, і тільки після цього – другорядні відомості. Така структура дозволяє редактору швидко

скоротити матеріал до потрібного обсягу, не порушуючи цілісності тексту, а читачу – отримати ключові відомості, навіть якщо він не дочитує замітку до кінця.

Обернена піраміда виконує ще одну важливу функцію – впорядковує логіку сприйняття новини, надаючи читачеві можливість одразу орієнтуватися в причинно-наслідкових зв'язках. Замість поступового «підведення» до головного факту текст починається з кульмінації, тобто з того, що сталося. Такий підхід особливо важливий у періоди кризових або термінових ситуацій – під час аварій, катастроф, виборів, офіційних заяв, коли аудиторії необхідно швидко зрозуміти, що відбувається. Обернена піраміда, на відміну від художніх чи аналітичних стилів, не створює інтриги, а негайно відповідає на інформаційні запити.

У структурі замітки важливою є також роль цитат і коментарів, спрямованих на підтвердження достовірності або надання оцінок від офіційних представників. Проте цитати не є обов'язковими, і в коротких новинах вони можуть бути відсутні, якщо подія є суто фактологічною або коментарі офіційних осіб ще недоступні. Головне – щоб текст залишався максимально точним, стислим і зрозумілим. Замітка зазвичай уникає складних синтаксичних конструкцій, образної лексики, оцінних суджень чи емоційних висловлювань, концентруючись на ясності подачі фактів.

Суттєвим елементом побудови замітки є логічні зв'язки між абзацами. Попри те, що структура має спадну логіку значущості, текст повинен бути внутрішньо організованим і послідовним. Перехід від одного блоку інформації до наступного має бути не механічним, а вмотивованим. Часто журналісти використовують хронологічну, причинно-наслідкову або тематичну логіку у розподілі деталей після основного факту. Наприклад, якщо подія має історію розвитку, після основного факту подають попередні обставини; якщо подія викликала реакції, після факту йдуть коментарі; якщо подія пов'язана з загрозами чи наслідками, тоді після основного викладу подають прогноз або оцінки експертів.

Окреме значення має заголовок, який узгоджений зі структурою оберненої піраміди: він також концентрує головний факт і часто відображає ключові елементи ліду. У цифрових медіа заголовок відіграє роль навігаційного сигналу, який визначає, чи відкриє

користувач матеріал. Тому заголовки і лід працюють у парі, забезпечуючи найбільш швидке й точне інформування.

Таким чином, обернена піраміда є не просто історично сформованим стандартом, а ефективним інструментом організації інформації в умовах, коли швидкість і точність новинної комунікації є визначальними. Структура замітки, побудована за цим принципом, дозволяє журналістові одночасно виконати вимоги професійних стандартів, забезпечити зручність сприйняття для аудиторії та адаптувати текст до сучасних каналів поширення інформації.

Тема 4. ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ТА РІЗНОВИДИ ІНТЕРВ'Ю. МЕТОДИКА НАПИСАННЯ ІНТЕРВ'Ю

1. Історія жанру.
2. Основні підходи до тлумачення поняття інтерв'ю в науці про соціальні комунікації.
3. Інтерв'ю як метод, елемент журналістських матеріалів і самостійний жанр.
4. Визначення жанру інтерв'ю.
5. Жанрові характеристики інтерв'ю.
6. Жанрові різновиди інтерв'ю.
7. Проблеми жанрової типології інтерв'ю.
8. Класифікація інтерв'ю.

Література

7. Гарачковська О. О. Жанрові особливості інтерв'ю в сучасному інформаційному просторі. *Український інформаційний простір*. 2021. № 1 (7). С. 86–93.

17. Мікош Д. Фейлетон та інтерв'ю на сторінках лодзинського ілюстрованого часопису «Театр ляльок». *Обрії друкарства*. 2022. № 1 (11). С. 197–220. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1\(11\).261735](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1(11).261735)

26. Садова Л. О. Специфіка жанру інтерв'ю в сучасних друкованих медіа. *Цифрова трансформація: виклики та стратегії: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 25 лютого 2025 р., м. Луцьк: ЛНТУ, 2025. С. 262–265.*

33. Kowalska N. Forma i treść. Polski i zagraniczny feature radiowy oraz jego odmiany gatunkowe. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2019.

40. Sadova L. O. Specifics of the interview genre in modern print media. Working peculiarities of journalists and PR and media professionals during martial law in Ukraine (October 3–4, 2024. Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. S. 16–20. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-489-4-4>

1. Історія жанру

Історія жанру інтерв'ю посідає особливе місце в розвитку журналістики, адже цей жанр став одним із найефективніших способів отримання, перевірки й поширення інформації від першоджерела. Інтерв'ю розвинулося не одразу: йому передували різні форми усного опитування, бесіди, хронікальні оповіді та репортерські описи подій. Однак власне журналістським явищем цей жанр став у ХІХ столітті, коли преса почала системно фіксувати прямі висловлювання людей, чії думки та дії мали суспільну вагу. Інтерв'ю сформувалося як відповідь на запит аудиторії почути «живі» голоси політиків, митців, науковців і пересічних громадян, що ставали свідками важливих подій.

Першим інтерв'ю в історії журналістики традиційно вважають розмову, опубліковану 1836 року в американській газеті «New York Herald». Її автором був Джеймс Гордон Беннет, засновник видання, який провів інтерв'ю з повією Розі Бакслі, звинуваченою у вбивстві. Це був сміливий крок, оскільки журналісти того часу зазвичай не зверталися до безпосередніх учасників подій по коментарі, а спиралися на офіційні документи, судові протоколи або чутки. Стаття Беннета показала, що розмова з людиною, яка є ключовою фігурою події, може стати основою потужного журналістського матеріалу. Відтоді інтерв'ю почало розгортатися як самостійний жанр, що поєднує документальність, оперативність і людський вимір події.

У другій половині ХІХ століття інтерв'ю стає популярним у британській та американській пресі, зокрема завдяки розвитку репортерської школи. Газети почали активно використовувати формат запитань і відповідей для висвітлення політичних рішень, скандалів, катастроф, наукових відкриттів. Саме тоді з'являється професія репортера як людини, яка «йде в поле» і приносить інформацію з перших рук. Особливо вагомий внесок у розвиток жанру зробила Неллі

Блай, репортерка «New York World», яка наприкінці ХІХ століття застосовувала інтерв'ю як невід'ємний елемент розслідувальної журналістики. Її матеріали, зроблені під прикриттям, показали, що розмова з учасниками події може викривати суспільні проблеми, які недоступні для поверхневого спостереження.

На початку ХХ століття інтерв'ю стає нормою газетної практики й набуває різних форм – коротке новинне інтерв'ю, портретне, проблемне, експертне. Цей жанр починає виконувати одночасно інформаційну та аналітичну функції: з одного боку, журналіст отримує фактологічні дані безпосередньо від джерела, з іншого – фіксує оцінки, прогностичні судження, інтерпретації. Завдяки інтерв'ю преса відходить від монологічної подачі новин і переходить до діалогу з людьми різних соціальних груп.

Особливого розвитку жанр набуває з появою радіо та телебачення. Радіоінтерв'ю зберегло основні принципи газетного жанру, але привнесло нову якість – голос, інтонацію, емоційну виразність. Тепер аудиторія могла не лише читати слова співрозмовника, а й чути, як вони звучать. Телебачення ж додало жест, міміку, невербальні знаки, що зробило інтерв'ю більш психологічним і драматичним. У другій половині ХХ століття телебачення сформувало нові стандарти жанру – від коротких новинних коментарів до розлогих «інтерв'ю-сповідей», де співрозмовник розкриває особисті мотиви й переживання.

Період другої половини ХХ – початку ХХІ століття приніс розвиток жанрової типології інтерв'ю. З'явилися інтерв'ю-конференції, інтерв'ю-пресбрифинги, інтерв'ю-дискусії, ток-шоу як особливий різновид інтерв'юваних форматів. Паралельно посилилася роль експертного інтерв'ю, пов'язаного з ускладненням суспільних процесів, коли журналісту потрібно не тільки повідомляти факти, а й пояснювати їх через компетентні коментарі. Інтерв'ю стає універсальним жанром, який може існувати як самостійний матеріал або як структурний елемент репортажу, аналітики, публіцистики.

З появою інтернету інтерв'ю трансформувалося у форматах, але зберегло свою сутність. Цифрові ЗМІ об'єднали текст, аудіо та відео, дозволивши журналістам створювати мультимедійні інтерв'ю. Поширилися онлайн-інтерв'ю, «живі» стріми, інтерв'ю у форматі «питання з чату», що розширило межі комунікації між журналістом і аудиторією. Також велику роль відіграли подкасти, де інтерв'ю стало

основою формату бесіди – розгорнутої, неформальної, інколи більш довірливої, ніж традиційна журналістська розмова.

У сучасних умовах інтерв'ю залишається одним із найважливіших жанрів журналістики, оскільки дозволяє передати не тільки інформацію, але й особистість співрозмовника, його аргументацію, логіку мислення, емоційний стан. Зростає цінність прямої мови як форми, що забезпечує автентичність, і водночас підвищуються вимоги до професійності журналіста: вміння ставити точні, коректні та змістовні запитання, аналізувати відповіді, тримати баланс між дистанцією та відкритістю. Інтерв'ю сьогодні є не лише технікою, а й методологією журналістської роботи – способом доступу до знань, думок, фактів, до живого людського досвіду, який не може бути замінений жодними алгоритмами або автоматизованими формами збору даних.

Отже, історія жанру інтерв'ю – це шлях розвитку журналістики від документальної оповідності до діалогічної комунікації, від фіксації подій до глибокого розуміння людини як учасника суспільних процесів. Жанр продовжує еволюціонувати, але його основа – живе слово, засноване на контакті між журналістом і співрозмовником – залишається незмінною.

2. Основні підходи до тлумачення поняття інтерв'ю в науці про соціальні комунікації

У науці про соціальні комунікації поняття інтерв'ю має складну, багатовимірну природу, що зумовлено поєднанням у ньому елементів журналістики, соціології, психології, риторики та комунікативістики. Інтерв'ю одночасно є методом збору інформації, жанром масової комунікації та формою міжособистісної взаємодії. Через це дослідники пропонують різні підходи до його визначення – функціональний, структурний, комунікативний, жанровий, соціологічний та психологічний. Кожен із цих підходів розкриває певний аспект інтерв'ю, підкреслюючи ті чи інші риси, які можуть бути як спільними, так і контрастними залежно від мети дослідження.

Один із найпоширеніших є функціональний підхід, за яким інтерв'ю розглядається насамперед як спосіб отримання інформації від людини. У цьому розумінні воно виступає інструментом прямого доступу до фактів, оцінок, думок і переживань. Такий підхід характерний не лише для журналістики, а й для соціології та

антропології, де інтерв'ю сприймається як метод емпіричного дослідження. Науковці підкреслюють, що основна функція інтерв'ю полягає у збиранні даних, недоступних для спостереження чи аналізу документів. У соціальних комунікаціях функціональний аспект підкреслює роль журналіста як посередника між співрозмовником і масовою аудиторією, забезпечуючи передачу інформації в первинному, але структурованому вигляді.

Структурний підхід акцентує увагу на формальних властивостях інтерв'ю. З цього погляду інтерв'ю – це організований діалог, який має чітку композицію: запитання журналіста й відповіді співрозмовника. Дослідники звертають увагу на те, що структура інтерв'ю може бути різною: жорстко стандартизованою, частково структурованою або вільною, відкритою. У журналістиці структура визначається жанровими вимогами: новинне інтерв'ю потребує стислості й точності, тоді як портретне чи проблемне може містити розлогі відповіді та відступи. Підхід підкреслює важливість композиційної організації, адже саме вона перетворює спонтанну розмову на журналістський продукт, придатний для публікації.

Комунікативний підхід розглядає інтерв'ю як особливий тип міжособистісної взаємодії. Науковці зосереджують увагу на ролях учасників комунікації, їхніх мотиваціях, стратегіях і взаємному впливі. Інтерв'ю тут постає не лише як обмін інформацією, а як процес конструювання змісту. Журналіст не просто фіксує відповіді, а керує розмовою, ставить уточнювальні й провокативні питання, спрямовує хід мислення співрозмовника. У межах цього підходу важливою є також проблема асиметрії влади: журналіст контролює темп, формат і межі теми, але співрозмовник володіє інформацією, яку журналіст прагне отримати. Взаємодія між цими двома сторонами створює специфічну комунікативну динаміку, що часто визначає фінальний результат.

Жанровий підхід зосереджується на інтерв'ю як журналістському жанрі. У цьому випадку увага приділяється функціям, формам і різновидам інтерв'ю у медіатеорії. Інтерв'ю постає як окрема жанрова форма, що має типовий набір ознак: діалогічність, документальність, оперативність, використання прямої мови, зосередженість на персональних висловлюваннях. Дослідники зазначають, що жанр інтерв'ю є гнучким і здатним виконувати різні ролі: інформувати, аналізувати, розважати, формувати громадську

думку. У межах жанрового підходу особливе значення має типологія інтерв'ю – новинне, експертне, портретне, проблемне, інтерв'ю-бесіда, інтерв'ю-монолог тощо.

Соціологічний підхід підкреслює, що інтерв'ю є не лише засобом отримання даних, а й соціальним актом, який формує образи, ролі та смисли. У медіасфері інтерв'ю стає інструментом символічної влади: журналісти обирають, кому давати слово, які питання ставити, які фрагменти використовувати у публікації. Цей підхід наголошує на тому, що інтерв'ю створює публічність людини та позиціонує її в суспільстві. Через інтерв'ю формуються авторитети, формуються теми суспільних дискусій, а також вибудовується порядок денний медіа.

Психологічний підхід розглядає інтерв'ю як процес взаємодії двох особистостей, де велике значення мають емпатія, здатність налагодити контакт і створити атмосферу довіри. Дослідники підкреслюють, що якість інтерв'ю залежить від уміння журналіста працювати з емоційними станами співрозмовника, долати бар'єри, розуміти невербальні сигнали. Також у межах цього підходу аналізуються маніпулятивні техніки, якими можуть користуватися як журналісти, так і співрозмовники, а також питання психологічної етики – коректності запитань, поваги до особистого простору, уникнення травматизації.

У цілому наука про соціальні комунікації трактує інтерв'ю не як одновимірне поняття, а як багатофункціональний інструмент. Воно може бути одночасно способом отримання фактів, формою діалогу, жанром медіатвору, засобом соціального впливу й психологічною взаємодією. Кожен підхід не суперечить іншим, а доповнює загальне уявлення про інтерв'ю як складне комунікативне явище, що вимагає від журналіста не лише технічних навичок, а й глибокого розуміння природи людського спілкування, суспільних процесів і жанрових закономірностей.

3. Інтерв'ю як метод, елемент журналістських матеріалів і самотійний жанр

Інтерв'ю є однією з ключових форм журналістської діяльності, оскільки поєднує в собі одразу три аспекти: метод збору інформації, елемент журналістських матеріалів та самотійний жанр зі своїми специфічними ознаками. Його багатофункціональність зумовлена потребою журналістики передавати інформацію не лише об'єктивно, а

й через живі голоси учасників подій, надаючи матеріалу людського виміру. Як метод, інтерв'ю дозволяє журналісту отримати дані, коментарі, оцінки та судження безпосередньо від осіб, які є носіями цієї інформації. Це може стосуватися як фактів, що підлягають перевірці, так і суб'єктивних оцінок, які допомагають краще зрозуміти суть події, проблему чи явище. Ефективне використання інтерв'ю як методу передбачає ретельну підготовку: аналіз теми, формування запитань, розуміння контексту та очікуваних відповідей, а також здатність адаптувати розмову у процесі її проведення. Журналіст повинен володіти високим рівнем комунікативних, аналітичних та психологічних навичок, щоб встановити довірливі стосунки зі співрозмовником, вміти слухати, ставити уточнювальні запитання та водночас контролювати перебіг діалогу, не втручаючись у зміст відповідей.

Інтерв'ю також виступає важливим елементом різних журналістських матеріалів. У новинних повідомленнях короткі коментарі або цитати підтверджують фактичність події, роблять матеріал більш достовірним та переконливим. У репортажах інтерв'ю служить для створення живого, багатовимірного контексту подій, дозволяючи передати атмосферу, настрої учасників та драматизм ситуації. В аналітичних матеріалах інтерв'ю може виступати доказовою базою, допомагаючи аргументувати висновки журналіста, а в художньо-публіцистичних текстах воно набуває художньо-образної функції, розкриваючи внутрішній світ героя, його мотивації, цінності та характер. Таким чином, інтерв'ю як елемент дозволяє органічно поєднати факти та людський вимір, створюючи багатосарову, цілісну картину подій.

Як самостійний жанр інтерв'ю має чітко визначену структуру та композицію. Зазвичай воно складається з вступу, основної частини та завершення. У вступі журналіст окреслює тему розмови, знайомить читача з особливим співрозмовником, пояснює актуальність питання. Основна частина будується на діалозі, де журналіст ставить запитання, а співрозмовник дає відповіді, що відображають його позицію, знання та досвід. Завершення підсумовує розмову або підкреслює ключові висновки, залишаючи читача з повним уявленням про тему. У межах жанру виділяють різні види інтерв'ю: інформаційне, портретне, проблемне, експертне та діалогове. Інформаційне зосереджується на фактах і подіях, портретне розкриває особистість героя, проблемно

акцентує увагу на пошуку рішень і глибокому аналізі, експертне надає оцінки компетентним особам, а діалогове відтворює живу бесіду двох співрозмовників. Кожен із цих видів дозволяє журналісту вибирати оптимальну форму подання інформації залежно від теми, аудиторії та цілей матеріалу.

Особливе значення має роль журналіста у створенні інтерв'ю. Він виступає не лише як модератор і комунікатор, а й як аналітик, здатний відокремлювати головне від другорядного, формувати логіку розмови та забезпечувати етичність процесу. Важливо правильно формулювати запитання, створювати атмосферу довіри, уникати маніпуляцій та достовірно відтворювати відповіді співрозмовника. Успішне інтерв'ю не лише інформує, а й відкриває нові смисли, дозволяє читачеві чи глядачеві відчувати особисту позицію героя та глибше зрозуміти проблему.

Таким чином, інтерв'ю як метод, елемент та жанр є одним із фундаментальних інструментів журналістики. Воно забезпечує прямий доступ до джерел інформації, підвищує достовірність матеріалів, створює багатовимірне сприйняття подій та сприяє розвитку суспільного діалогу. Незважаючи на розвиток цифрових технологій та появу нових форматів – відео, подкастів, онлайн-чатів – інтерв'ю зберігає свою сутність як засіб живого спілкування, що дозволяє журналістові відтворювати події через голоси людей та їх точку зору, роблячи матеріал переконливим, змістовним та цікавим для аудиторії.

4. Визначення жанру інтерв'ю

Інтерв'ю є одним із базових жанрів журналістики, що поєднує методологічні підходи збору інформації та публіцистичні засоби її подання. Як жанр, інтерв'ю має специфічну структуру, стиль та функціональне призначення, що відрізняє його від інших форм журналістських матеріалів, таких як новина, замітка, репортаж чи аналітична стаття. У науковій літературі інтерв'ю розглядається як спеціально організована комунікація між журналістом і респондентом, метою якої є отримання достовірної інформації, експертних оцінок або особистих поглядів щодо актуальних соціальних, політичних, культурних чи наукових явищ.

Інтерв'ю виконує дві взаємопов'язані функції. По-перше, воно виступає ефективним методом збору інформації, що дозволяє журналісту отримати дані з перших рук, перевірити факти та уточнити

деталі. По-друге, інтерв'ю як самостійний жанр формує матеріал, який можна оприлюднити у різних медіа, зокрема друкованих виданнях, онлайн-платформах, радіо та телебаченні. Такий матеріал не лише інформує аудиторію, а й відтворює атмосферу бесіди, передає індивідуальні риси респондента, його оцінки та емоційні реакції.

Жанр інтерв'ю має численні підвиди, що визначаються його метою, стилем і змістовною спрямованістю. Новинне інтерв'ю характеризується стислістю, оперативністю та фокусом на актуальних подіях, забезпечуючи швидке інформування громадськості. Аналітичне інтерв'ю передбачає більш глибоке розкриття теми, включає уточнювальні запитання, дозволяючи аудиторії зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки подій або явищ. Художньо-публіцистичне інтерв'ю орієнтоване на створення образу особистості респондента, на передачу його настрою, переконань та індивідуальної манери висловлювання. Соціологічні та наукові інтерв'ю відзначаються суворою методологічною структурою і часто використовуються у дослідженнях, але при адаптації до медіа вони також набувають жанрових рис журналістики.

Суб'єктний склад інтерв'ю передбачає взаємодію двох основних учасників: журналіста, який формулює запитання і спрямовує бесіду, та респондента, який надає інформацію і висловлює власну позицію. Ефективність інтерв'ю визначається професійними навичками журналіста у створенні довірливої атмосфери, стимулюванні відвертості та отриманні розгорнутих відповідей. Структура матеріалу може бути як лінійною, що передбачає логічний перехід від загального до конкретного, так і тематичною, коли окремі аспекти проблеми розглядаються у довільному порядку залежно від змісту розмови.

Отже, інтерв'ю в журналістиці – це багатофункціональний жанр, який інтегрує методичну точність і публіцистичну виразність. Воно дозволяє не лише оперативно інформувати суспільство про події та явища, а й створювати образи респондентів, розкривати соціальні, політичні та культурні процеси, сприяти формуванню громадської думки та підвищенню рівня довіри до медіа. Завдяки своїй універсальності та гнучкості інтерв'ю продовжує залишатися одним із ключових жанрів сучасної журналістики, поєднуючи аналітичну глибину, оперативність і художню виразність.

5. Жанрові характеристики інтерв'ю

Жанрові характеристики інтерв'ю визначаються його функціями, структурою, стилем, мовними особливостями та формою подання матеріалу. Інтерв'ю є жанром, який поєднує елементи діалогу, аналітичного дослідження та публіцистичної виразності, що дозволяє одночасно інформувати аудиторію, розкривати особистість респондента і формувати оцінне сприйняття подій або явищ.

Однією з основних характеристик інтерв'ю є його комунікативна функція. Жанр передбачає прямий контакт журналіста і респондента, що дозволяє отримати інформацію з першоджерела, відобразити думки експертів, учасників подій або представників громадськості. Це відрізняє інтерв'ю від таких жанрів, як новина чи замітка, де інформація передається здебільшого опосередковано.

Інтерв'ю має певну структуру. Найпоширенішою є форма «питання і відповідь», коли журналіст ставить запитання, а респондент дає коментар або оцінку. Водночас можливі й інші варіанти, наприклад, наративна структура, коли журналіст інтегрує відповіді респондента у власний текст, або тематична структура, яка виділяє окремі аспекти проблеми. Така структурна гнучкість дозволяє адаптувати жанр під різні формати медіа та аудиторію.

Стилістична особливість інтерв'ю полягає в поєднанні офіційно-ділового, публіцистичного та художнього стилів. Це дає змогу одночасно передавати факти, оцінки та емоційні нюанси. Новинне інтерв'ю, як правило, відзначається стислим і фактажним стилем, аналітичне інтерв'ю містить аргументовані пояснення, а художньо-публіцистичне інтерв'ю використовує образну та експресивну мову. Мова респондента в інтерв'ю часто зберігає його індивідуальні мовні особливості, що робить матеріал більш живим і достовірним.

Жанрова особливість інтерв'ю полягає також у наявності оцінної функції. Воно дозволяє не лише подати факти, а й відобразити думку або позицію респондента щодо певних подій або явищ. Завдяки цьому інтерв'ю поєднує інформаційну та аналітичну складові, формуючи цілісне уявлення про тему.

Інтерв'ю відрізняється здатністю до адаптації під різні формати медіа. Воно може бути представлено як друкований матеріал, онлайн-публікація, аудіо- чи відеоінтерв'ю. Кожен формат визначає специфіку стилю, обсяг, структуру та подачу запитань і відповідей. Радіо- та відеоінтерв'ю характеризуються динамічністю та емоційною

забарвленістю, тоді як друковане інтерв'ю дозволяє детально опрацьовувати зміст та додавати коментарі.

До основних типів інтерв'ю належать новинне, аналітичне, художньо-публіцистичне, портретне, наукове та соціологічне. Новинне інтерв'ю є коротким, оперативним та фактажним, аналітичне дозволяє глибше досліджувати тему, художньо-публіцистичне підкреслює образ особистості, портретне зосереджується на життєвому шляху респондента, а наукове або соціологічне має сувору методологічну структуру і використовується як дослідницький інструмент.

Таким чином, жанрові характеристики інтерв'ю визначають його багатофункціональність, гнучкість та здатність поєднувати інформаційні, аналітичні та публіцистичні завдання. Інтерв'ю забезпечує достовірність, глибину та живість матеріалу, сприяє формуванню громадської думки та відтворює індивідуальні особливості респондента, що робить його важливим і незамінним жанром сучасної журналістики.

6. Жанрові різновиди інтерв'ю

Інтерв'ю як жанр журналістики має значну жанрову різноманітність, що зумовлено його функціями, метою проведення, аудиторією та стилем подання матеріалу. Класифікація інтерв'ю дозволяє систематизувати його форми і визначити методологічні, стилістичні та структурні особливості кожного різновиду.

Перший і найпоширеніший тип – новинне інтерв'ю. Його основна мета полягає у швидкому та об'єктивному інформуванні аудиторії про актуальні події або ситуації. Новинне інтерв'ю відзначається стислим обсягом, конкретністю запитань і відповідей, чіткою логікою та мінімальною аналітичною складовою. Журналіст у ньому ставить прямі, фактажні запитання, що дозволяє респонденту дати короткі та зрозумілі відповіді. Такий тип інтерв'ю часто використовується у газетних замітках, онлайн-новинах, телевізійних та радіорепортажах.

Аналітичне інтерв'ю спрямоване на глибоке дослідження теми, аналіз причинно-наслідкових зв'язків та надання оцінки подіям або явищам. Журналіст у цьому випадку задає уточнювальні, проблемні та провокативні запитання, щоб розкрити суть проблеми і поглибити розуміння її аудиторією. Аналітичне інтерв'ю може мати довший

формат і зазвичай публікується у друкованих виданнях або спеціалізованих медіаресурсах.

Художньо-публіцистичне інтерв'ю відрізняється акцентом на образі респондента, його особистісних рисах, емоціях та життєвих поглядах. Мета такого інтерв'ю – не лише донести інформацію, а й створити уявлення про особистість, її індивідуальність і стиль мислення. Стиль викладу в художньо-публіцистичному інтерв'ю образний, емоційно забарвлений, іноді використовуються літературні прийоми, що робить матеріал більш живим і цікавим для читача.

Портретне інтерв'ю концентрується на життєвому шляху респондента, його професійних досягненнях, соціальній ролі та особистих переконаннях. Такий тип інтерв'ю часто використовується у журналістських матеріалах про видатних особистостей, культурних діячів або представників суспільної еліти. Портретне інтерв'ю поєднує біографічний і аналітичний підхід, дозволяючи створити комплексний образ людини.

Наукове та соціологічне інтерв'ю мають більш строгі методологічні рамки і використовуються переважно в дослідницькій діяльності, але при адаптації до журналістських матеріалів вони набувають публіцистичних рис. Наукове інтерв'ю передбачає точність формулювання запитань, системність відповідей та дотримання дисциплінарних стандартів, тоді як соціологічне інтерв'ю застосовується для вивчення громадської думки, соціальних настроїв та поведінкових моделей.

Крім того, виділяють експериментальні та спеціалізовані форми інтерв'ю, такі як інтерв'ю-розслідування, що використовується для виявлення фактів у складних соціально-політичних ситуаціях, і культурологічне інтерв'ю, орієнтоване на аналіз культурних, мистецьких чи освітніх явищ. Експериментальні форми часто поєднують декілька жанрових рис, адаптуючи інтерв'ю до конкретних медіаформатів та аудиторії.

Таким чином, жанрові різновиди інтерв'ю відображають його багатofункціональність і здатність виконувати інформаційні, аналітичні, публіцистичні та дослідницькі завдання. Розуміння різновидів інтерв'ю дозволяє журналісту свідомо обирати форму, стиль і структуру матеріалу відповідно до мети, аудиторії та медіаформату, забезпечуючи ефективне донесення інформації та створення повноцінного образу респондента.

7. Проблеми жанрової типології інтерв'ю

Жанрова типологія інтерв'ю в журналістиці є складною і багатогранною проблемою, що зумовлено різноманітністю форм і стилів цього жанру, а також його багатофункціональністю. Інтерв'ю одночасно виступає методом збору інформації, самостійним журналістським жанром та елементом інших жанрових форм, що ускладнює створення єдиної системи класифікації.

Однією з основних проблем є невизначеність меж жанру. Інтерв'ю може виконувати різні функції – інформувати, аналізувати, створювати образ особистості, вести соціологічні або наукові дослідження. Через це одні й ті самі матеріали можуть бути віднесені до різних жанрів залежно від підходу дослідника або редакційної політики видання. Наприклад, аналітичне інтерв'ю в одних джерелах класифікують як самостійний жанр, а в інших – як різновид аналітичної статті.

Ще одна проблема полягає у розмитості меж між підтипами інтерв'ю. Традиційно виділяють новинне, аналітичне, художньо-публіцистичне, портретне, наукове та соціологічне інтерв'ю. Проте на практиці часто виникають гібридні форми, які поєднують ознаки декількох підтипів. Наприклад, інтерв'ю з видатним експертом може одночасно бути аналітичним і портретним, а розслідувальне інтерв'ю може містити елементи новинного та художньо-публіцистичного жанру. Це ускладнює точну класифікацію і створення однозначних критеріїв поділу.

Додатковою проблемою є динамічність і еволюція жанру. Сучасні медіа, соціальні мережі та цифрові платформи породили нові форми інтерв'ю, такі як онлайн-інтерв'ю, відеоблоги, подкасти та інтерактивні формати. Ці форми часто не вписуються в класичну типологію і потребують додаткових критеріїв класифікації. Крім того, сучасні практики журналістики дозволяють експериментувати зі стилем і структурою, що розмиває традиційні жанрові ознаки.

Ще однією складністю є суб'єктивність підходів до класифікації. Кожен дослідник або редактор може виділяти підвиди інтерв'ю на основі власних пріоритетів: стилю, мети, аудиторії або формату медіа. Відсутність загальноприйнятої системи означає, що одна й та сама публікація може бути описана по-різному в різних наукових або навчальних джерелах.

Нарешті, проблемою є поєднання жанру і методу. Інтерв'ю одночасно є методом збору інформації та жанром публікації, що створює певну плутанину в науковому аналізі. Не завжди зрозуміло, чи класифікувати матеріал як жанр, як метод, або як поєднання обох. Так, соціологічне або наукове інтерв'ю часто розглядається як метод дослідження, але в медіа воно може набувати жанрових рис і публікуватися як журналістський матеріал.

Таким чином, проблеми жанрової типології інтерв'ю включають невизначеність меж жанру, розмитість підтипів, динамічність і еволюцію жанру, суб'єктивність класифікації та поєднання жанру і методу. Розуміння цих проблем є важливим для науковців, журналістів і студентів, оскільки дозволяє критично оцінювати матеріали, аналізувати їх жанрову структуру та ефективно використовувати інтерв'ю у практичній діяльності та навчальному процесі.

8. Класифікація інтерв'ю

Інтерв'ю як жанр журналістики характеризується значною різноманітністю форм і структур, що обумовлює необхідність його класифікації. Класифікація інтерв'ю дозволяє систематизувати жанрові особливості, визначити методи побудови матеріалу, його стильові та функціональні характеристики, а також сприяє правильному вибору формату під конкретну аудиторію та медіа. Незважаючи на численні підходи до класифікації, більшість дослідників виділяють декілька основних ознак, за якими інтерв'ю можна поділити на різновиди.

Перший підхід до класифікації базується на меті проведення інтерв'ю. За цим критерієм виділяють новинне, аналітичне, художньо-публіцистичне та науково-дослідне інтерв'ю. Новинне інтерв'ю спрямоване на швидке повідомлення про актуальні події, має стислий формат і фактажний характер. Аналітичне інтерв'ю передбачає більш глибоке опрацювання теми, використання уточнювальних та проблемних запитань, що дозволяє розкрити причинно-наслідкові зв'язки явищ та формувати у читача або глядача розуміння контексту подій. Художньо-публіцистичне інтерв'ю концентрується на створенні образу респондента, переданні його індивідуальних рис, емоційного забарвлення та життєвих поглядів. Науково-дослідне або соціологічне інтерв'ю служить методом збору інформації для наукових або

соціологічних досліджень і відзначається суворою структурою та точністю формулювання запитань.

Другий підхід ґрунтується на особливостях структури та форми подачі матеріалу. За цим критерієм інтерв'ю поділяють на класичне «питання-відповідь», тематичне, наративне та комбіноване. Класична форма передбачає послідовну взаємодію журналіста та респондента, де питання і відповіді розташовані у прямій логічній послідовності. Тематичне інтерв'ю організоване за окремими аспектами проблеми, що дозволяє виділити ключові теми окремо та структуровано. Наративне інтерв'ю інтегрує відповіді респондента у текст журналіста, створюючи єдиний наративний потік, що робить матеріал більш цілісним та художньо виразним. Комбіноване інтерв'ю поєднує кілька структурних підходів і дозволяє адаптувати матеріал до формату медіа та особливостей аудиторії.

Третій підхід пов'язаний із характером взаємодії між журналістом і респондентом. За цим критерієм виділяють інтерв'ю з відкритими та закритими питаннями, ситуаційне, експертне та портретне. Інтерв'ю з відкритими питаннями стимулює розгорнуті відповіді і дозволяє респонденту висловити власну позицію без обмежень, тоді як інтерв'ю із закритими питаннями орієнтоване на конкретну інформацію та отримання коротких фактологічних відповідей. Ситуаційне інтерв'ю проводиться в умовах певної події або обставини, що потребує швидкої реакції респондента. Експертне інтерв'ю спрямоване на отримання професійної оцінки або думки фахівця в конкретній сфері, а портретне інтерв'ю концентрується на особистості респондента, його життєвому шляху, соціальній ролі та досягненнях.

Четвертий підхід пов'язаний із медіаформатом та способом подання матеріалу. Інтерв'ю можуть бути друкованими, онлайн, аудіо або відео. Кожен формат накладає свої особливості на тривалість, стиль, динаміку та структуру матеріалу. Друковане інтерв'ю дозволяє ретельніше опрацювати зміст і додавати коментарі, онлайн-формати та соціальні мережі стимулюють динамічність і інтерактивність, а аудіо- та відеоінтерв'ю відзначаються живою мовою, емоційністю та можливістю передати невербальні особливості респондента.

Таким чином, класифікація інтерв'ю базується на меті, структурі, характері взаємодії та медіаформаті. Розуміння класифікаційних підходів дозволяє журналістам та студентам

ефективно обирати тип і форму інтерв'ю, формувати матеріал відповідно до цілей та аудиторії, а також забезпечує повноцінне відтворення змісту, стилю та індивідуальних рис респондента. Це сприяє підвищенню якості журналістських матеріалів і дозволяє системно аналізувати жанрову структуру інтерв'ю в сучасній медіапрактиці.

Тема 5. ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ РЕПОРТАЖУ В СУЧАСНИХ ЗМІ. МЕТОДИКА НАПИСАННЯ РЕПОРТАЖІВ

1. Природа репортажу.
2. Історія жанру. Проблема дефініції.
3. Типологічні ознаки жанру.
4. «Ефекти» репортажу: присутності, достовірності, співпереживання.
5. Особливості мови та стилю репортажу.
6. Види репортажів: подієві (новинні); тематичні; постановчі.
7. Методика написання репортажу.
8. Етапи роботи над репортажем: підготовчий період; присутність на місці події; побудова репортажу: правило наближення інтересів; кут подання матеріалів; інформаційне наповнення; план матеріалу. написання репортажу: редагування; стиль; тональне забарвлення, зачин і завершення репортажу.
9. Написання подієвого репортажу.

Література

2. Бикова О. М. Історичні особливості функціонування репортажу в українській пресі. *Două decenii de la înființarea specializării Limba și literatura ucraineană la Facultatea de Litere*. 2020. С. 299–312. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/33886/>

11. Карпінська В. Жанрові особливості художнього репортажу (на прикладі збірки репортажів «Єгипет: харам, халяль» Пьотра Ібрагіма Кальваса). *Теле- та радіожурналістика*. 2020. Вип. 19. С. 184–192.

<http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/issue/view/183>

12. Ковальська-Елькадер Н. Нарація в художньому радіорепортажі. *Обрії друкарства*. 2021. № 1–2 (9–10). С. 58–73. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1\(9\).240576](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1(9).240576)

20. Рус-Моль Ш., Шульц Т. Журналістика: посібник / пер. з нім. В. Клімченко та В. Олійник; наук. ред. В. Іванов. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2025. 393 с.

22. Садова Л. О., Мялковська Л. М. Жанрові особливості репортажу в сучасних друкованих ЗМІ (на прикладі видання «Локальна історія»). *Обрії друкарства*. 2025. № 1 (17). С. 32–44. URL: [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2025.1\(17\).326768](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2025.1(17).326768)

27. Садова Л. О. Специфіка жанру репортажу у волинських інтернет-ЗМІ (на прикладі видання «Misto.media»). *Наукова школа Романа Іванченка* : матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024. С. 157–161. URL: https://drive.google.com/file/d/1XHK3zDpLPH_89wjBklR7O7yQ11PkuJbS/view

32. Ютченко А. Художній репортаж: між фактом і вигадкою. URL: <http://litakcent.com/2017/12/28/hudozhniy-reportazh-mizh-faktom-i-vigadkoyu/>

41. Wolny-Zmorzyński K. Reportaż i artykuł wiralowy – dziś! «Od modernizacji do mediasfery : meandry transformacji w komunikowaniu : prace ofiarowane dr. hab. Ryszardowi Filasowi». Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2020. S. 365–380.

1. Природа репортажу

Репортаж є одним із основних жанрів журналістики, що поєднує інформативність і художню виразність, дозволяючи передати події та явища у безпосередньому, живому вигляді. Його природа визначається специфікою завдань, які він виконує, роллю журналіста, методами збору матеріалу та способами його подання. Репортаж належить до жанрів оперативної журналістики, адже основною його функцією є відображення реальних подій у їхньому розвитку, створення достовірного та наочного образу того, що відбувається.

Сутність репортажу полягає у його здатності поєднувати фактологічний та художньо-публіцистичний аспекти. Журналіст у репортажі не лише повідомляє про подію, але й створює її образ через власне спостереження, опис обстановки, поведінки учасників, емоційний стан і настроїв. Цей жанр дозволяє читачеві або глядачеві відчувати атмосферу події, побачити її «зсередини» і сформулювати власне

враження на основі деталей, що передаються безпосередньо журналістом.

Репортаж відрізняється специфічною структурою. Він зазвичай будується за принципом хронологічного розвитку події або тематично, якщо матеріал охоплює кілька взаємопов'язаних аспектів явища. Центральним елементом є факт, оточений контекстом, поясненням причин, наслідків та оцінок. Водночас репортаж включає спостереження журналіста, цитати учасників події, аналітичні коментарі, що робить матеріал більш насиченим і повним.

Природа репортажу передбачає високий рівень оперативності та безпосередності. Журналіст виступає свідком події і передає її у реальному часі або з мінімальною затримкою, зберігаючи фактичну достовірність. При цьому важливим є дотримання об'єктивності, незважаючи на суб'єктивне бачення та описові елементи, адже головна мета репортажу – передати реальність, а не її інтерпретацію в першу чергу.

Жанрові особливості репортажу включають також його універсальність і здатність до адаптації. Репортаж може бути інформаційним, коли він фокусується на повідомленні фактів; аналітичним, якщо розкриває причини та наслідки події; художньо-публіцистичним, коли акцент робиться на образності, емоційності та драматургії події. Крім того, репортаж може набувати форми фото- та відеорепортажу, що дозволяє використовувати візуальні засоби для підсилення ефекту присутності і створення повного образу події.

Таким чином, природа репортажу полягає у поєднанні оперативності, достовірності та художньо-публіцистичної виразності, що дозволяє журналісту передати події в живому, наочному і достовірному вигляді. Репортаж формує у читача або глядача повне уявлення про подію, сприяє розвитку громадської думки та підвищує ефективність інформаційного впливу журналістики.

2. Історія жанру. Проблема дефініції

Репортаж як жанр журналістики має багатовікову історію розвитку і тісно пов'язаний із процесами становлення масових медіа. Його витoki можна простежити у період появи перших друкованих газет і хронік, коли журналісти прагнули повідомляти суспільство про події, що відбувалися у державі або світі. У ранніх газетах репортаж не

мав чітко визначених жанрових ознак, проте вже тоді він виконував основну функцію – інформування аудиторії про реальні події та явища.

В історичному розвитку жанру репортажу можна виділити кілька ключових етапів. Перший етап пов'язаний із зародженням журналістики як професії у XVII–XVIII століттях, коли репортаж мав форму офіційних звітів і хронікальних описів подій. Журналісти намагалися передати факти якомога точніше, хоча художні та образні елементи ще були обмеженими. Другий етап припадає на XIX століття, коли репортаж набув ознак самостійного жанру. Він почав включати спостереження журналіста, описи атмосфери події, свідчення очевидців і цитати учасників. Важливу роль у розвитку репортажу відіграли зарубіжні газети та журнали, які орієнтувалися на масову аудиторію і прагнули залучити читача через живі, емоційно забарвлені матеріали.

Третій етап розвитку репортажу припадає на XX століття, коли жанр активно еволюціонував під впливом нових медіа – радіо, телебачення та пізніше інтернету. Репортаж став оперативним, динамічним і різноманітним за формою. З'явилися оперативні новинні репортажі, аналітичні та художньо-публіцистичні форми, що дозволяли поєднувати фактаж із образністю і коментарями журналіста. Цей етап характеризується також глобалізацією жанру і використанням мультимедійних засобів, таких як фото- та відеорепортажі, що створюють ефект присутності і підвищують довіру аудиторії до матеріалу.

Проблема дефініції репортажу залишається актуальною у науковій та практичній журналістиці. Попри численні дослідження, існує велика кількість підходів до визначення жанру. Одні науковці акцентують увагу на його інформаційній функції, тобто здатності передавати події та факти оперативно і достовірно. Інші підкреслюють його публіцистичну або художню складову, що включає опис обстановки, емоційний стан учасників і образність викладу. Третій підхід розглядає репортаж як комплекс жанру і методу, де журналіст одночасно є спостерігачем, аналітиком та автором художнього опису події.

Виникає також проблема розмежування репортажу з іншими жанрами журналістики. Наприклад, його межі з новиною, заміткою або аналітичною статтею не завжди чіткі, особливо у сучасних медіа, де матеріал може поєднувати елементи кількох жанрів. Багато дослідників

відзначають, що репортаж має ключові ознаки: безпосередність спостереження, живий опис подій, наявність суб'єктивного бачення журналіста і при цьому збереження фактичної достовірності.

Таким чином, історія жанру репортажу відображає його поступове ускладнення і розвиток від простих хронікальних описів до складних оперативних та художньо-публіцистичних форм. Проблема дефініції репортажу полягає у поєднанні в ньому кількох функцій – інформаційної, аналітичної та художньої – і у розмитих межах з іншими журналістськими жанрами. Вивчення історії та визначення жанрових ознак репортажу є важливим для журналістів, науковців та студентів, оскільки дозволяє правильно ідентифікувати матеріал, оцінювати його структуру та ефективно використовувати у професійній діяльності.

3. Типологічні ознаки жанру

Репортаж є жанром журналістики, який поєднує інформативність, оперативність і художньо-публіцистичну виразність, що робить його одним із найважливіших способів донесення подій до аудиторії. Типологічні ознаки репортажу дозволяють визначити його жанрову природу, структуру, стильові особливості та функціональні призначення, а також відрізняють його від інших журналістських жанрів, таких як новина, замітка або аналітична стаття. Основною типологічною ознакою репортажу є безпосередня спрямованість на подію. Журналіст виступає свідком або безпосереднім учасником події, збирає інформацію на місці, спостерігає за розвитком подій, фіксує поведінку людей, атмосферу та деталі, що формують повне уявлення про ситуацію. Така ознака забезпечує достовірність і оперативність матеріалу та дозволяє аудиторії відчувати «ефект присутності», який є характерним для репортажу.

Ще однією важливою ознакою є поєднання фактологічного та художнього аспектів. Репортаж не обмежується сухим повідомленням фактів, він включає спостереження журналіста, опис обстановки, поведінки учасників, емоційний стан людей і атмосферу події. Це дозволяє створювати образ події, що впливає на сприйняття аудиторії та формує її враження. Наприклад, у репортажі про стихійне лихо журналіст не лише повідомляє про кількість постраждалих і масштаби руйнувань, але й описує настрої людей, їх реакції, емоційний стан, що робить матеріал живим і переконливим.

Структурна організація є ще однією типологічною ознакою репортажу. Репортаж може будуватися за хронологічним принципом, відображаючи розвиток події у часі, або тематично, коли виділяються ключові аспекти явища. У матеріалі часто присутні цитати учасників, коментарі експертів, аналітичні пояснення та фактичні дані. Так, у спортивному репортажі хронологічна форма дозволяє відтворити перебіг матчу по хвилинах, а тематична – висвітлити ключові тактичні моменти та реакції гравців і тренерів.

Стилістична гнучкість є важливою типологічною ознакою. Репортаж поєднує офіційно-діловий, публіцистичний та художній стилі, залежно від формату медіа, мети публікації та аудиторії. Інформаційні репортажі відзначаються стислим і точним викладом фактів, аналітичні – глибокими коментарями та поясненнями причин і наслідків подій, а художньо-публіцистичні – образною мовою, емоційними деталями і драматургічними прийомами, що створюють яскравий і емоційно насичений образ. Такий стиль дозволяє репортажу виконувати не лише інформаційну, а й виховну та емоційну функцію, формуючи ціннісне сприйняття подій.

Медіаформа також визначає типологічні ознаки репортажу. Він може бути друкованим, онлайн, аудіо або відео. Друковане репортажне повідомлення дозволяє детально опрацьовувати текст і додавати коментарі, онлайн-формати та соціальні мережі сприяють динамічності та інтерактивності, а аудіо- та відеорепортажі передають живу мову, невербальні прояви та атмосферу події. Ця ознака підкреслює адаптивність жанру до сучасних технологій і змін у споживанні інформації аудиторією.

Функціональна багатозадачність є однією з визначальних типологічних ознак. Репортаж одночасно виконує інформаційну, аналітичну та публіцистичну функції. Він не лише повідомляє факти, а й оцінює ситуацію, досліджує причини та наслідки, впливає на громадську думку і створює образи подій і людей. Наприклад, репортаж з політичного мітингу може містити хронологію подій, коментарі учасників, оцінки експертів і художні елементи, що передають настрій події і її соціальне значення.

Таким чином, типологічні ознаки репортажу включають безпосередню спрямованість на подію, поєднання фактологічного та художнього аспектів, структурну організацію, стилістичну гнучкість, медіаформу та функціональну багатозадачність. Ці ознаки

підкреслюють багатфункціональність жанру, його здатність поєднувати оперативність і художню виразність, забезпечувати достовірність і емоційний ефект, що робить репортаж одним із найважливіших жанрів сучасної журналістики. Розуміння типологічних ознак дозволяє журналістам, науковцям і студентам правильно оцінювати матеріал, визначати його жанрову структуру та ефективно використовувати у професійній діяльності.

4. «Ефекти» репортажу: присутності, достовірності, співпереживання

Репортаж як жанр журналістики вирізняється здатністю створювати у читача або глядача відчуття безпосередньої присутності на події. Ефект присутності досягається завдяки деталізованому опису події, використанню живих деталей, цитат учасників та власних спостережень журналіста. Читач отримує можливість «побачити» подію очима журналіста, відчутти атмосферу та настрій, що панують на місці події. Цей ефект особливо важливий у репортажах з місць конфліктів, стихійних лих, масових заходів або культурних подій, коли безпосереднє відтворення атмосфери допомагає аудиторії сформуванню більш повне уявлення про ситуацію.

Ефект достовірності пов'язаний із безпосереднім спостереженням журналіста та використанням перевірених фактів. Репортаж передбачає документування подій, збирання інформації від учасників, очевидців і експертів, що підвищує рівень довіри до матеріалу. Достовірність підкріплюється хронологічною структурою, точним відтворенням подій і наданням контексту, що дозволяє аудиторії оцінити ситуацію самостійно. Журналіст у репортажі виконує роль свідка та посередника, який передає подію без спотворення, що є ключовим для журналістської етики та професійних стандартів.

Ефект співпереживання формується завдяки емоційному забарвленню матеріалу та опису реакцій учасників події. Репортажі часто містять людські історії, деталі поведінки, слова очевидців або постраждалих, що дозволяє аудиторії емоційно включитися у подію. Співпереживання активізує емпатичне сприйняття, підвищує залучення читачів і глядачів та сприяє формуванню соціальної свідомості. У художньо-публіцистичних репортажах ефект співпереживання підсилюється використанням образної мови, драматургічних елементів та детального опису атмосфери.

Поєднання цих трьох ефектів робить репортаж унікальним жанром, здатним одночасно інформувати, емоційно залучати і формувати довіру до журналістського матеріалу. Ефект присутності дозволяє читачу «опинитися на місці події», ефект достовірності підкріплює інформаційну основу, а ефект співпереживання забезпечує емоційне залучення та формування соціальної оцінки події. Разом ці ефекти створюють комплексне сприйняття події і підкреслюють багатофункціональність репортажу як жанру сучасної журналістики.

5. Особливості мови та стилю репортажу

Мова та стиль репортажу є ключовими чинниками його ефективності, оскільки саме через них журналіст доносить до аудиторії інформацію, формує емоційне сприйняття та забезпечує достовірність викладеного матеріалу. Репортаж поєднує в собі інформаційний, аналітичний і художньо-публіцистичний аспекти, що робить його жанром багатофункціональним і водночас гнучким у реалізації. Основною особливістю мови репортажу є її живість та наочність, що досягається використанням точних описів подій, деталей обстановки, поведінки учасників, їхніх емоцій та реакцій. Журналіст створює образ події через слова, що дозволяє читачеві або глядачеві відчутти присутність на місці події. Наприклад, у репортажі про стихійне лихо автор описує не лише масштаби руйнувань, але й реакції постраждалих, страх і надію людей, атмосферу хаосу або напруження, що робить матеріал емоційно насиченим і переконливим.

Стиль репортажу характеризується гнучкістю та адаптивністю залежно від формату медіа, цільової аудиторії та тематики події. Він може поєднувати офіційно-ділову точність з публіцистичною експресією та художньою образністю. Інформаційні репортажі відзначаються лаконічністю, чіткістю та фокусом на фактах; аналітичні включають коментарі експертів, пояснення причин і наслідків події; художньо-публіцистичні – містять образні описи, емоційні деталі і прийоми драматургії, які залучають читача. Наприклад, спортивний репортаж може поєднувати суху статистику та підсумки матчу з описом настрою глядачів, атмосфери стадіону та емоцій гравців, що створює ефект присутності і підсилює емоційне сприйняття події.

Мова репортажу часто використовує пряму та непряму мову, що дозволяє поєднувати авторське бачення та слова учасників події. Пряма мова надає матеріалу динамічності та живості, дає можливість

респондентам самотійно висловити свою позицію. Непряма мова дозволяє журналісту структурувати матеріал, додавати пояснення та аналітичні коментарі, що підвищує інформативність тексту. Використання дієслів дії та руху, активної лексики, епітетів, порівнянь і метафор допомагає створити образність і драматургічний ефект, який залучає читача та формує уявлення про подію.

Структура речень у репортажі також є важливою складовою стилю. Вона поєднує короткі динамічні речення для передачі швидкоплинних подій і довші, описові конструкції для детального відтворення атмосфери та контексту. Таке поєднання забезпечує ритмічність тексту, полегшує сприйняття інформації та дозволяє виділити ключові моменти події. Репортажна мова також відзначається детальним використанням сенсорних описів – звуків, запахів, рухів, що створює ефект присутності і підсилює емоційне сприйняття.

Сучасні репортажі адаптуються до різних форматів медіа: друкованого, онлайн, аудіо та відео. Друковані матеріали дозволяють детально опрацювати текст і включати аналітичні блоки, онлайн-платформи та соціальні мережі – забезпечують динамічність, інтерактивність і швидке реагування на події, аудіо та відео репортажі додають невербальні елементи і живу мову, що посилює ефект присутності та достовірності.

Отже, мова та стиль репортажу поєднують оперативність, достовірність, наочність і емоційність. Вони забезпечують комплексне сприйняття події аудиторією, формують ефекти присутності, співпереживання та довіри до матеріалу, що робить репортаж унікальним і ефективним жанром сучасної журналістики. Глибоке розуміння особливостей мови та стилю дозволяє журналістам і студентам створювати матеріали, які не лише інформують, а й залучають, впливають на емоційне сприйняття та формують уявлення про подію.

6. Види репортажів: подієві (новинні); тематичні; постановчі

Репортаж як жанр журналістики характеризується різноманітністю видів, що дозволяє журналісту обирати форму подання матеріалу відповідно до специфіки події, мети публікації та цільової аудиторії. Основними видами репортажів є подієві або новинні, тематичні та постановчі, кожен із яких має власні структурні, змістові та стилістичні особливості.

Подієві або новинні репортажі є найбільш оперативними і безпосередньо пов'язані з поточними подіями. Вони спрямовані на швидке повідомлення аудиторії про факти, що відбуваються, та мають характер новини у розширеному форматі. Основна функція подієвого репортажу – оперативне донесення інформації про подію, її учасників, місце та час проведення. Цей вид репортажу зазвичай побудований за хронологічним принципом, що дозволяє відтворити перебіг події у часі. Журналіст виступає свідком події, описує дії та реакції учасників, використовує цитати очевидців, надає конкретні факти та цифри. Подієві репортажі найчастіше зустрічаються у друкованих та онлайн-ЗМІ, на радіо і телебаченні, і мають високу оперативність, оскільки їхня мета – інформувати аудиторію про подію у максимально короткі строки. Прикладом може бути репортаж із засідання парламенту, спортивного матчу або аварії на транспорті, де важливо передати хронологію подій і реакції учасників.

Тематичні репортажі відрізняються глибиною аналізу та структурованим підходом до висвітлення проблеми. Вони не обмежуються конкретною подією, а охоплюють широкий аспект явища або соціальної проблеми, формують контекст і дозволяють читачеві отримати комплексне уявлення про тему. Тематичні репортажі будуються за принципом виділення ключових аспектів і тематичних блоків, що дозволяє підкреслити важливість явища, його причини та наслідки, а також позиції різних сторін, експертів і учасників. При цьому журналіст може використовувати детальні описи, аналітичні коментарі, цитати, порівняння та інші художньо-публіцистичні прийоми для створення цілісного образу теми. Прикладами тематичних репортажів можуть бути матеріали про соціальні проблеми, екологічні катастрофи, культурні процеси або економічні тенденції, де важливо не лише передати факт, а й пояснити його значення та наслідки.

Постановчі репортажі – це репортажі, в яких журналіст відтворює подію або ситуацію за певним сценарієм, щоб наочно продемонструвати явище або проблему. Вони не обмежуються прямим спостереженням за фактичними подіями, а поєднують документальні та художні елементи для підсилення ефекту сприйняття. Постановчі репортажі часто використовуються у телевізійних та радіопередачах, де важливо продемонструвати процеси, які складно зафіксувати у реальному часі, або в ситуаціях, коли подія вже завершилася. Журналіст створює умови для відтворення події, акцентує увагу на

ключових моментах, використовує сценарні прийоми, драматургію та художні засоби для того, щоб аудиторія отримала повне уявлення про проблему. Приклади постановчих репортажів включають демонстраційні експерименти, реконструкції історичних подій або соціальні сюжети, де важливо поєднати фактичну основу з наочною демонстрацією процесу.

Таким чином, подієві, тематичні та постановчі репортажі відрізняються своєю структурою, метою і способом подання матеріалу. Подієві репортажі акцентують на оперативності та хронології подій, тематичні – на глибині аналізу та комплексності теми, постановчі – на наочності та драматургічній відтворюваності ситуацій. Розуміння цих видів дозволяє журналістам ефективно вибирати форму репортажу відповідно до події, аудиторії та медіаформату, забезпечуючи одночасно інформативність, емоційне залучення та достовірність матеріалу.

7. Методика написання репортажу

Написання репортажу є складним процесом, що передбачає поєднання оперативного збору інформації, аналітичного осмислення події та художньо-публіцистичного оформлення матеріалу. Методика створення репортажу включає низку етапів, кожен із яких має важливе значення для досягнення достовірності, ефективності та емоційного впливу на аудиторію. Першим етапом є підготовка до роботи на місці події. Журналіст повинен визначити тему репортажу, уточнити її актуальність, визначити цільову аудиторію та медіаформат, у якому буде публікуватися матеріал. На цьому етапі важливо скласти план дій, підготувати необхідне обладнання для збору інформації, встановити контакти з потенційними учасниками та експертами, а також ознайомитися з попередньою інформацією про подію або тему.

Другий етап полягає у зборі інформації безпосередньо на місці події. Журналіст виступає свідком події, спостерігає за розвитком ситуації, фіксує дії та поведінку учасників, відзначає деталі обстановки, настрою та атмосферу. Використання аудіо- та відео-записів, фотографій, нотаток і спостережень підвищує точність і достовірність матеріалу. Важливо збирати різнобічні джерела інформації: прямі свідчення очевидців, коментарі учасників, експертні оцінки та офіційні дані. Особливу увагу слід приділяти прямій мові учасників, що надає репортажу живості та ефекту присутності.

Третій етап методики – аналіз і відбір інформації. Журналіст оцінює зібрані факти, визначає їх значимість, достовірність та релевантність темі. Важливо структурувати матеріал таким чином, щоб забезпечити логічну послідовність, виділити ключові моменти події і підкреслити важливі аспекти, які можуть зацікавити аудиторію. На цьому етапі визначається структура репортажу: хронологічна, тематична або комбінована, враховується баланс між фактологічним, аналітичним і художнім компонентами.

Четвертий етап полягає у написанні тексту репортажу. Мова і стиль повинні поєднувати оперативність, точність та образність. Автор повинен використовувати активну лексику, дієслова дії, описові деталі, прямі цитати учасників та елементи драматургії. Ритміка речень, їхня довжина та структура допомагають створити динаміку тексту, підкреслити важливі моменти та залучити емоційно читача. При написанні слід уникати зайвої суб'єктивності та перебільшень, дотримуючись журналістських стандартів достовірності та етичності.

П'ятий етап методики – редагування і перевірка матеріалу. Репортаж потребує ретельної перевірки фактів, коректності цитат, логічності побудови тексту та стилістичної єдності. Важливо забезпечити баланс між інформаційною складовою та художньо-емоційним впливом, щоб матеріал залишався достовірним, водночас зацікавлював аудиторію і створював ефекти присутності та співпереживання. Для онлайн-форматів додатково враховується інтеграція мультимедійних елементів – фотографій, відео, інфографіки, що підвищує наочність і сприйняття матеріалу.

Таким чином, методика написання репортажу включає підготовку, збір інформації, аналіз і відбір фактів, написання тексту та його редагування. Дотримання цих етапів забезпечує оперативність, достовірність та емоційну ефективність репортажу. Журналіст, використовуючи ці методичні принципи, може створювати матеріали, які не лише інформують аудиторію, а й формують уявлення про подію, викликають співпереживання та ефект присутності, підвищуючи якість і впливовість журналістської роботи.

8. Етапи роботи над репортажем: підготовчий період; присутність на місці події; побудова репортажу: правило наближення інтересів; кут подання матеріалів; інформаційне

наповнення; план матеріалу. написання репортажу: редагування; стиль; тональне забарвлення, зачин і завершення репортажу

Робота над репортажем передбачає систематичне виконання кількох етапів, що забезпечують достовірність, оперативність та ефективність матеріалу. Перший етап – підготовчий період. На цьому етапі журналіст визначає тему репортажу, уточнює її актуальність, цільову аудиторію та формат публікації. Важливо зібрати попередню інформацію про подію або явище, ознайомитися з джерелами, встановити контакти з учасниками події або експертами. Підготовчий період включає складання плану роботи, визначення обладнання для збору інформації та оцінку потенційних труднощів, що можуть виникнути на місці події. Цей етап закладає основу для точного і цілісного висвітлення події.

Другий етап – присутність на місці події. Журналіст виступає безпосереднім свідком події, спостерігає за її розвитком, фіксує дії учасників, атмосферу, деталі обстановки та настрої людей. Використання нотаток, аудіо- та відео-записів, фотографій дозволяє забезпечити точність та достовірність матеріалу. На цьому етапі важливо застосовувати правило наближення інтересів аудиторії, тобто відбирати ті факти та деталі, які будуть максимально зрозумілими і значущими для читача або глядача. Журналіст також визначає кут подання матеріалу – що саме підкреслити у події, які аспекти висвітлити більш детально, щоб підкреслити її значення та викликати інтерес аудиторії.

Третій етап – побудова репортажу. Він передбачає структурування інформації, визначення основних блоків матеріалу та послідовності їх подання. Інформаційне наповнення репортажу включає відбір найважливіших фактів, цитат, аналітичних коментарів та художніх деталей, що створюють цілісне уявлення про подію. План матеріалу допомагає забезпечити логічну послідовність, баланс між фактами, аналізом і емоційними елементами. Журналіст визначає, як розпочати репортаж (зачин), що стане кульмінацією, а як завершити, щоб залишити у читача або глядача відчуття цілісності та завершеності події.

Четвертий етап – написання та редагування репортажу. При написанні тексту журналіст застосовує гнучку мову, що поєднує точність фактів, динамічність і образність. Стиль і тональне забарвлення підбираються відповідно до формату медіа та цільової

аудиторії: інформаційні репортажі відзначаються стриманістю, оперативністю та лаконічністю, а художньо-публіцистичні – образністю, емоційністю і драматургічною структурою. Редагування включає перевірку фактів, коректності цитат, логічності викладу, стилістичної єдності та відповідності журналістським стандартам. Зачин репортажу повинен зацікавити читача, одразу подати ключову інформацію або створити інтригу, а завершення – підсумувати подію, акцентувати її значення і залишити відчуття завершеності.

Таким чином, робота над репортажем передбачає підготовчий період, присутність на місці події, побудову матеріалу з дотриманням правила наближення інтересів, визначення кута подання та інформаційного наповнення, планування структури, а також написання з урахуванням стилю, тональності та редагування. Дотримання цих етапів забезпечує високу якість репортажу, його достовірність, емоційний вплив на аудиторію і формування ефектів присутності та співпереживання. Журналіст, що дотримується цих принципів, створює матеріали, які інформують, аналізують і одночасно залучають читача або глядача до події.

9. Написання подієвого репортажу

Подієвий репортаж у журналістиці – це жанр, який поєднує в собі інформативність і емоційність, фіксує хід подій, їхню атмосферу та реакцію учасників. Основна мета такого матеріалу – не лише повідомити факт, а й передати внутрішню динаміку події, показати її значення для суспільства, окремих груп або конкретних осіб. Написання подієвого репортажу вимагає системного підходу та дотримання певних етапів роботи, які забезпечують достовірність, ясність і художню виразність тексту.

Перший етап – підготовчий період. Журналіст, готуючись до висвітлення події, повинен максимально ознайомитися з її контекстом: історією питання, ключовими учасниками, соціальним чи політичним значенням. На цьому етапі важливо визначити інформаційний привід події, розробити план спостережень і питання для потенційних інтерв'ю з учасниками. Підготовка включає не лише збір попередньої інформації, а й продумування логістики: визначення місця події, часу її початку і завершення, оцінку можливих труднощів під час роботи на місці.

Другий етап – присутність на місці події. Тут ключове завдання журналіста – спостерігати і фіксувати все, що відбувається, від деталей обстановки до реакцій учасників. Важливо використовувати різні засоби збору інформації: нотатки, аудіо- та відеозаписи, фотографії. Журналіст повинен бути уважним до дрібниць, адже саме вони надають матеріалу правдивості та дають читачеві можливість «відчувати» подію. Спостереження має бути систематичним: слід визначити ключові моменти, що стануть опорою для побудови репортажу, а також виділити окремі епізоди, які найкраще ілюструють розвиток події.

Третій етап – побудова репортажу. Важливим принципом є правило наближення інтересів читача: матеріал повинен розпочинатися з найбільш значущих і привабливих моментів події. Журналіст визначає кут подання, тобто основну перспективу, з якої розкриватиме подію. Кут подання допомагає структурувати матеріал, виділити головне і вторинне, а також вибрати тональне забарвлення тексту – нейтральне, аналітичне чи емоційне. Інформаційне наповнення включає не лише факти, але й коментарі учасників, експертів, статистичні дані, що підтверджують значення події.

Під час написання тексту репортажу журналіст повинен дотримуватися логічної структури. Традиційно вона включає зачин, основну частину і завершення. У зачині важливо одразу зацікавити читача, створити ефект присутності на події, коротко окреслити її суть. Основна частина містить розгорнуті описи подій, діалоги, коментарі, а також аналітичні вставки, які пояснюють значення того, що відбувається. Завершення репортажу підсумовує хід події, вказує на її наслідки та надає читачеві відчуття завершеності.

Особлива увага приділяється редагуванню тексту. Після написання журналіст перевіряє достовірність фактів, точність цитат, узгодженість хронології подій та стилістичну єдність матеріалу. Важливо уникати повторів, зайвої деталізації, яка може відволікати від основного сюжету. Стиль подієвого репортажу передбачає поєднання фактологічності та художньо-публіцистичних засобів: образних описів, метафор, порівнянь, що допомагають читачеві яскраво уявити подію.

На завершення слід підкреслити, що подієвий репортаж – це не лише запис подій, а майстерно побудований текст, який відтворює атмосферу і сенс події. Він вимагає від журналіста високого професіоналізму, уважності до деталей, уміння швидко орієнтуватися на місці події та передавати найважливіше для читача. Якісний

репортаж поєднує об'єктивність фактів із живою оповіддю, дозволяючи читачеві відчувати подію так, ніби він перебуває серед її учасників.

Тема 6. СПЕЦИФІКА АНАЛІТИЧНИХ ЖАНРІВ У СУЧАСНИХ МЕДІА

1. Поняття «аналітика» в гуманітаристиці.
2. Аргументи на захист важливості аналітичної журналістики в інформпросторі України.
3. Журналісти-практики про роль і функції аналітики в медіа.
4. Визначення ключових слів аналітичної журналістики.
5. Групи методів. Формально-логічні методи. Змістовно-логічні методи дослідження.

Література

3. Дмитровський З. Аналітична журналістика : тексти лекцій. Львів : МВЦ ф-ту журналістики ЛНУ ім. І. Франка, 2021. 125 с.
5. Гарачковська О. О. Жанри журналістики в системі друкованих ЗМІ: навч. посібник. Київ: Видавничо-поліграфічна база КНУКіМ, 2019. 344 с.
6. Гарачковська О. О. Жанрові особливості аналітичної журналістики у контексті становлення сучасного інформаційного простору. *Український інформаційний простір*. 2021. № 2 (8). С. 146–154. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.2\(8\).2021.245866](https://doi.org/10.31866/2616-7948.2(8).2021.245866)
8. Журналістика і творчість / за ред. С. Костя. Львів : Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 562 с.
16. Михайлин І. Основи журналістики. Харків: Центр навчальної літератури, 2019. 496 с.
20. Рус-Моль Ш., Шульц Т. Журналістика: посібник / пер. з нім. В. Клімченко та В. Олійник; наук. ред. В. Іванов. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2025. 393 с.
24. Садова Л. О. Специфіка аналітичних жанрів у сучасних друкованих медіа. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2025. № 3.
28. Тимошик М. Жанри журналістики як науково-практична проблема: до провокації фахової полеміки теоретиків і практиків ЗМІ.

Український інформаційний простір. 2022. № 2 (10). С. 14–42.
<https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.269647>

29. Царик Г. Генеалогія сучасних новітніх медіа: динаміка розвитку та підходи до вивчення. *Folia Philologica*. 2024. № 8. С. 91–98.
<https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2024/8/11>

41. Wolny-Zmorzyński K. Reportaż i artykuł wiralowy – dziś! «Od modernizacji do mediasfery : meandry transformacji w komunikowaniu : prace ofiarowane dr. hab. Ryszardowi Filasowi». Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2020. S. 365–380.

1. Поняття «аналітика» в гуманітаристиці

Аналітика в гуманітаристиці – це систематичний підхід до дослідження соціальних, культурних, історичних, літературних та інших гуманітарних явищ з метою їх глибокого розуміння, пояснення причинно-наслідкових зв'язків і прогнозування можливих наслідків. Вона виступає не просто як інструмент збору фактів, а як метод осмислення інформації, її структурування та інтерпретації, що дозволяє створювати нові знання та робити обґрунтовані висновки.

У гуманітарних науках аналітика має кілька рівнів. Перший рівень – описовий, коли дослідник фіксує явища, факти, процеси. Наприклад, історик аналізує хронологію подій, літературознавець – структуру твору, мовознавець – мовні явища в тексті. Другий рівень – пояснювальний, який дозволяє виявити закономірності, тенденції та взаємозв'язки між елементами явищ. Третій рівень – прогностичний, спрямований на передбачення розвитку процесів на основі ретельного аналізу даних та контексту.

Аналітика в гуманітаристиці також включає оцінний компонент. Дослідник не лише описує факти, а й оцінює їхнє значення у певному культурному, соціальному або історичному контексті. Наприклад, культуролог аналізує вплив мистецького явища на формування цінностей суспільства, а філософ оцінює актуальність ідей конкретного мислителя для сучасності.

Особливістю гуманітарної аналітики є її міждисциплінарний характер. Дослідження часто поєднують методи історії, філософії, соціології, літературознавства та інших дисциплін, що дозволяє отримати більш комплексну картину явища. Це дає змогу аналізувати

не лише окремі факти, а й контексти їх взаємодії, культурні коди, символіку, соціальні та психологічні механізми.

Важливим аспектом аналітики є критичне мислення. Дослідник має вміти відокремлювати достовірні дані від припущень, обґрунтовувати власні висновки та ставити під сумнів стереотипи і загальноприйняті уявлення. Це дозволяє уникати поверхневого сприйняття явищ і формувати точне та об'єктивне розуміння гуманітарних процесів.

Аналітика також передбачає комунікацію результатів дослідження. У гуманітаристиці важливо не лише зробити висновки, а й донести їх до аудиторії у зрозумілій формі, використовуючи академічні тексти або публіцистичні формати. Це забезпечує поширення знань та вплив на суспільне мислення, культурні практики і політичні рішення.

Отже, аналітика в гуманітаристиці – це комплексний процес дослідження, що включає збір, обробку, інтерпретацію та оцінку інформації. Вона спрямована на глибоке розуміння явищ, виявлення закономірностей і формування аргументованих висновків, що є основою наукового пізнання та критичного осмислення світу.

2. Аргументи на захист важливості аналітичної журналістики в інформпросторі України

Аналітична журналістика в сучасному інформаційному просторі України відіграє надзвичайно важливу роль, адже вона забезпечує глибоке осмислення подій, процесів та явищ, що відбуваються в суспільстві, політиці, економіці та культурі. На відміну від новинної журналістики, яка передає факти у короткій формі, аналітичні матеріали дозволяють читачеві зрозуміти причини і наслідки подій, їхню взаємозв'язок, а також оцінити можливі перспективи розвитку ситуації. У контексті України, де інформаційний простір піддається великому впливу пропаганди, дезінформації та маніпуляцій, аналітична журналістика стає ключовим механізмом захисту суспільства від спотвореної інформації та формування об'єктивної картини реальності.

По-перше, аналітична журналістика сприяє підвищенню рівня громадянської обізнаності. Українські громадяни, отримуючи доступ до глибоких аналітичних матеріалів, можуть не лише знати, що відбулося, а й розуміти, чому це сталося, які інтереси стоять за подіями,

і які наслідки вони можуть мати для різних сфер життя. Це допомагає формувати критичне мислення, здатність аналізувати інформацію, перевіряти джерела та робити власні висновки. У країні, де демократія ще перебуває на етапі становлення, така функція є особливо важливою, оскільки лише поінформовані громадяни здатні брати активну участь у політичному та соціальному житті.

По-друге, аналітична журналістика виступає механізмом протидії дезінформації та пропаганді. В умовах інформаційних воєн і постійного потоку фейкових новин, особливо в контексті війни на сході України та гібридних загроз, важливість аналітичних матеріалів зростає. Журналісти-аналітики перевіряють факти, аналізують достовірність джерел, порівнюють події у різних контекстах і надають суспільству об'єктивну, аргументовану картину. Така діяльність допомагає запобігти паніці, маніпуляціям та поширенню неправдивої інформації, формуючи у громадян здатність відрізнити правду від вигадки.

По-третє, аналітична журналістика сприяє формуванню стратегічного бачення суспільних процесів. Журналісти досліджують не лише окремі події, а й тенденції, закономірності, соціальні, економічні та політичні наслідки рішень. У контексті України це особливо важливо для оцінки реформ, державної політики, міжнародних відносин та безпекової ситуації. Глибокий аналіз допомагає експертам, політикам та громадськості приймати обґрунтовані рішення, розуміти ризики і прогнозувати розвиток подій, що позитивно впливає на стабільність суспільства.

По-четверте, аналітична журналістика розвиває професіоналізм медіа. Для підготовки аналітичного матеріалу журналіст має вміти працювати з великими обсягами інформації, використовувати статистику, проводити інтерв'ю з експертами, робити порівняння та логічні висновки. Це підвищує якість медіапродукту загалом, формує стандарти достовірності та точності, що критично важливо для довіри суспільства до журналістики в умовах інформаційної конкуренції.

По-п'яте, аналітична журналістика формує суспільну дискусію та сприяє демократичним процесам. Глибокі матеріали стимулюють обговорення проблем, пошук рішень, взаємодію між владою та громадянами. В Україні, де суспільство переживає трансформацію та зміну ціннісних орієнтирів, аналітика допомагає визначити пріоритети

розвитку, оцінити ризики та потенціал реформ, а також підвищити рівень соціальної відповідальності громадян.

Таким чином, аналітична журналістика є ключовим елементом сучасного інформаційного простору України. Вона забезпечує критичне осмислення подій, захищає суспільство від дезінформації, формує компетентну громадськість, сприяє професійному розвитку медіа та стимулює демократичні процеси. В умовах глобальної інформаційної конкуренції та внутрішніх соціально-політичних викликів аналітичні матеріали стають необхідним інструментом для формування об'єктивного і відповідального інформпростору, що зміцнює стабільність та розвиток українського суспільства.

3. Журналісти-практики про роль і функції аналітики в медіа

Журналісти-практики відзначають, що аналітика в медіа є ключовим елементом сучасної журналістської діяльності. Вони підкреслюють, що аналітичні матеріали дозволяють не лише повідомляти факти, а й пояснювати, систематизувати та інтерпретувати інформацію, створюючи цілісну картину подій. У медіапросторі, де інформаційний потік надзвичайно великий і часто суперечливий, саме аналітика допомагає читачеві чи глядачеві відокремлювати важливе від другорядного, критично оцінювати події та формувати власну думку.

Журналісти-практики виділяють кілька основних функцій аналітики в медіа. Перша функція – освітня. Аналітичні матеріали пояснюють складні явища, розкривають причинно-наслідкові зв'язки подій, дають можливість розуміти політичні, економічні та соціальні процеси. Це особливо актуально в Україні, де громадянам часто доводиться приймати рішення на основі великого обсягу суперечливої інформації. Завдяки аналітичним матеріалам читачі отримують контекст, який дозволяє глибше оцінити події та явища.

Друга функція – захисна. Практикуючі журналісти зазначають, що аналітика є ефективним інструментом боротьби з дезінформацією, маніпуляціями та пропагандою. Перевірка фактів, детальний аналіз джерел, порівняння інформації з різних точок зору дозволяють медіа надавати аудиторії достовірні дані. Це особливо важливо для підтримки суспільної довіри до медіа та формування критичного мислення громадян.

Третя функція – регулятивна або соціально-орієнтована. Журналісти-практики вважають, що аналітичні матеріали допомагають

суспільству реагувати на проблеми та виклики, формують дискусію навколо актуальних тем, стимулюють громадянську активність і підвищують відповідальність влади. Аналітика дозволяє не лише відображати події, а й оцінювати їхню значущість, показувати наслідки рішень і дій різних суб'єктів, тим самим створюючи основу для демократичного розвитку.

Четверта функція – прогностична. Практики зазначають, що аналітичні матеріали дозволяють робити висновки про ймовірний розвиток подій, прогнозувати тенденції у політиці, економіці та культурі. Це дає можливість як громадянам, так і експертам, бізнесу та владі більш обґрунтовано планувати свої дії та приймати стратегічні рішення. У медіапросторі, де швидкість інформації висока, прогностичний аспект аналітики допомагає орієнтуватися у складних ситуаціях і розуміти потенційні наслідки того чи іншого явища.

Журналісти також підкреслюють, що аналітика підвищує професійний рівень медіа. Підготовка аналітичного матеріалу вимагає глибокого знання теми, вміння працювати з великими масивами інформації, перевіряти факти, проводити інтерв'ю з експертами та систематизувати дані. Це формує високі стандарти журналістики, підвищує довіру аудиторії і зміцнює роль медіа як авторитетного джерела інформації.

Практикуючі журналісти зазначають, що аналітика в медіа не обмежується сухим поданням фактів. Вона передбачає створення наративу, логічної структури, вибір ключових акцентів та тональності матеріалу. Хороша аналітика робить інформацію зрозумілою, цікавою та значущою для аудиторії. Саме це дозволяє медіа впливати на суспільну думку, формувати ціннісні орієнтири та сприяти критичному осмисленню подій.

Таким чином, журналісти-практики визнають, що аналітика в медіа є незамінним інструментом сучасної журналістики. Вона виконує освітню, захисну, соціально-орієнтовану та прогностичну функції, підвищує професійний рівень медіа та формує критичне мислення аудиторії. У контексті України аналітична журналістика стає ключовим фактором розвитку демократичного інформаційного простору, забезпечує громадянам можливість отримувати достовірну інформацію та робити усвідомлений вибір у складних соціально-політичних умовах.

4. Визначення ключових слів аналітичної журналістики

Визначення ключових слів аналітичної журналістики є важливим етапом як для створення матеріалу, так і для його систематизації та поширення в медіапросторі. Ключові слова відображають основну тему та зміст матеріалу, допомагають читачеві швидко орієнтуватися у предметі обговорення та сприяють ефективному пошуку інформації в базах даних, пошукових системах та електронних архівах. В аналітичній журналістиці, де матеріали зазвичай мають великий обсяг, містять складні терміни, статистичні дані та посилання на різні джерела, правильне визначення ключових слів є одним із інструментів забезпечення зрозумілості та доступності тексту для широкої аудиторії.

Ключові слова виконують кілька функцій. По-перше, вони структурно виділяють головні теми та підтематики матеріалу. Наприклад, у статті про соціальні наслідки реформ у сфері освіти ключовими словами можуть бути: «освіта», «реформи», «соціальний ефект», «громадська думка». По-друге, ключові слова полегшують пошук і доступ до матеріалу для дослідників, студентів, експертів та зацікавленої аудиторії. Вони дозволяють швидко оцінити, чи відповідає матеріал запиту користувача або темі дослідження.

В аналітичній журналістиці ключові слова повинні відображати не лише предмет матеріалу, а й його аналітичний аспект. Наприклад, при висвітленні економічної політики важливо включати терміни, що підкреслюють аналіз: «тренди», «тенденції», «наслідки», «стратегія», «оцінка». Це дозволяє читачеві розуміти, що матеріал не обмежується новинним повідомленням, а містить глибокий аналіз причин і наслідків подій.

Правильне визначення ключових слів вимагає від журналіста системного підходу. Спочатку слід визначити основну тему та ключові ідеї тексту, потім виділити терміни, що найточніше відображають ці ідеї, і перевірити, чи вони відповідають специфіці аудиторії та медіа, для якого готується матеріал. Крім того, варто уникати надмірної кількості ключових слів: їхня оптимальна кількість зазвичай коливається від п'яти до десяти, що забезпечує баланс між точністю та доступністю інформації.

Аналітичні матеріали часто містять складні або спеціалізовані поняття, що належать до конкретної галузі знань, наприклад політики, економіки, соціології або міжнародних відносин. Тому ключові слова

повинні бути зрозумілими для цільової аудиторії, але водночас відображати експертний рівень аналізу. У медіа, що працюють онлайн, правильний підбір ключових слів також впливає на пошукову оптимізацію матеріалів, що сприяє їхній видимості в мережі та залученню більшої кількості читачів.

Ключові слова виконують і інформаційно-когнітивну функцію. Вони формують уявлення читача про зміст матеріалу ще до його прочитання, дозволяючи швидко оцінити актуальність та значимість матеріалу. У контексті аналітичної журналістики це особливо важливо, оскільки такі матеріали зазвичай мають великий обсяг, складну структуру та потребують уваги читача для розуміння причинно-наслідкових зв'язків.

Таким чином, визначення ключових слів аналітичної журналістики є важливим інструментом для структуризації, поширення та доступності інформації. Воно допомагає виділити головні теми, забезпечує ефективний пошук матеріалів, підкреслює аналітичну складову тексту та сприяє розумінню його значущості для читача. Ключові слова є невід'ємною частиною професійного підходу до створення аналітичних матеріалів і підвищують їхню цінність у медіапросторі та інформаційному середовищі України.

5. Групи методів. Формально-логічні методи. Змістовно-логічні методи дослідження

Методи дослідження у науковій та аналітичній діяльності класифікують за різними критеріями, серед яких особливе місце займає поділ на групи методів. Групи методів дозволяють систематизувати підходи до отримання знань, визначити їхні можливості та обмеження, а також забезпечити послідовність і логічність у проведенні дослідження. У гуманітарних та соціальних науках виділяють кілька основних груп методів: формально-логічні, змістовно-логічні, емпіричні та комплексні, які поєднують різні підходи.

Формально-логічні методи дослідження спрямовані на забезпечення логічної структури знань, систематизацію фактів та побудову висновків на основі строгих логічних зв'язків. Вони включають аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, порівняння, класифікацію та формалізацію. Ці методи допомагають досліднику виділити суттєві ознаки об'єкта, визначити причинно-наслідкові зв'язки та побудувати логічно обґрунтовану систему знань. Наприклад,

при аналізі медіатекстів формально-логічні методи дозволяють структурувати інформацію за тематикою, типом джерел чи формою подачі, створюючи чітку схему взаємозв'язків між окремими елементами дослідження.

Особливо важливою функцією формально-логічних методів є узагальнення та класифікація. Дослідник, застосовуючи ці методи, може групувати явища, виділяти їхні типи та підтипи, систематизувати інформацію таким чином, щоб вона ставала зрозумілою та порівнянною. Це дозволяє формувати чіткі категорії, створювати моделі та концептуальні схеми, що полегшують подальший аналіз і забезпечують можливість прогнозування розвитку явищ.

Змістовно-логічні методи дослідження спрямовані на глибоке осмислення сутності явищ, процесів або текстів, що вивчаються. Вони передбачають інтерпретацію, пояснення причинно-наслідкових зв'язків, аналіз значень, символів і смислових структур. Основними інструментами змістовно-логічних методів є контент-аналіз, семантичний аналіз, метод порівняльного тлумачення, дедукція та індукція у контексті конкретних досліджуваних явищ. Такі методи дозволяють не лише описати події чи факти, а й зрозуміти їхній сенс, значення та вплив на соціальні, культурні або політичні процеси.

Змістовно-логічні методи часто застосовуються у гуманітарних науках, журналістиці, соціології та культурології. Вони дозволяють досліднику виділити ключові ідеї тексту або явища, оцінити їхню актуальність, співвідношення із загальними тенденціями та закономірностями. Наприклад, аналіз публікацій у медіа за допомогою змістовно-логічних методів дає змогу виявити домінуючі теми, оцінити тональність повідомлень, зрозуміти, як формуються громадські настрої або політичні преференції аудиторії.

Важливим аспектом змістовно-логічних методів є поєднання інтерпретації та оцінки. Дослідник не лише визначає, що відбувається, а й намагається пояснити, чому це відбувається, які фактори впливають на явище, і які наслідки можуть виникнути. Це дозволяє створювати більш глибокі, комплексні висновки, що відображають не тільки зовнішні прояви подій, а й внутрішню логіку явищ та процесів.

Таким чином, формально-логічні та змістовно-логічні методи дослідження виконують різні, але взаємопов'язані функції. Перші забезпечують систематичність, структурованість та логічну обґрунтованість знань, другі дозволяють глибоко осмислити зміст явищ

та процесів, оцінити їхні значення і наслідки. У комплексі ці методи створюють надійну основу для проведення наукових та аналітичних досліджень, забезпечують достовірність і повноту результатів, а також дозволяють формувати висновки, що мають практичну цінність для суспільства, медіа, культури та науки. Застосування обох груп методів є обов'язковим для якісного, системного та глибокого аналізу досліджуваних явищ, адже вони доповнюють один одного та забезпечують цілісне розуміння об'єкта дослідження.

Тема 7. СТАТТЯ, РЕЦЕНЗІЯ, КОМЕНТАР: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ І МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ

1. Рецензія як жанр аналітики.
2. Мінірецензія і рецензія: спільне, відмінне.
3. Жанрові особливості рецензії.
4. Різновиди рецензії. Структура рецензії.
5. Стаття. Коментар. Поняття «стаття». Історія жанру.
6. Стаття як основний жанр аналітики.
7. Жанрові особливості статті.
8. Різновиди жанру статті.
9. Правила написання статті.
10. Коментар як метод і жанр у журналістиці. Жанрові особливості коментаря. Структура коментаря.
11. Прийоми коментування. Помилки в коментуванні.

Література

3. Дмитровський З. Аналітична журналістика : тексти лекцій. Львів : МВЦ ф-ту журналістики ЛНУ ім. І. Франка, 2021. 125 с.
5. Гарачковська О. О. Жанри журналістики в системі друкованих ЗМІ: навч. посібник. Київ: Видавничо-поліграфічна база КНУКіМ, 2019. 344 с.
6. Гарачковська О. О. Жанрові особливості аналітичної журналістики у контексті становлення сучасного інформаційного простору. *Український інформаційний простір*. 2021. № 2 (8). С. 146–154. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.2\(8\).2021.245866](https://doi.org/10.31866/2616-7948.2(8).2021.245866)
8. Журналістика і творчість / за ред. С. Костя. Львів : Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 562 с.

16. Михайлин І. Основи журналістики. Харків: Центр навчальної літератури, 2019. 496 с.

18. Надточій О. Л., Погрібна О. О. Мережева кінорецензія як журналістський жанр: особливості викладання в ЗВО. *Обрії друкарства*. 2024. № 1 (15). С. 113–124. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2024.1\(15\).302844](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2024.1(15).302844)

20. Рус-Моль Ш., Шульц Т. Журналістика: посібник / пер. з нім. В. Клімченко та В. Олійник; наук. ред. В. Іванов. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2025. 393 с.

28. Тимошик М. Жанри журналістики як науково-практична проблема: до провокації фахової полеміки теоретиків і практиків ЗМІ. *Український інформаційний простір*. 2022. № 2 (10). С. 14–42. <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.269647>

29. Царик Г. Генеалогія сучасних новітніх медіа: динаміка розвитку та підходи до вивчення. *Folia Philologica*. 2024. № 8. С. 91–98. <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2024/8/11>

38. Mikosz J. Recenzje ksiazek na lamach bezplatnego czasopisma lodzkiego «Kultura i biznes». *Обрії друкарства*. 2018. № 1. С. 362–382. <https://doi.org/10.20535/2522-1078.2018.1.132947>

40. Wolny-Zmorzyński K. Reportaż i artykuł wiralowy – dziś! «Od modernizacji do mediosfery : meandry transformacji w komunikowaniu : prace ofiarowane dr. hab. Ryszardowi Filasowi». Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2020. S. 365–380.

1. Рецензія як жанр аналітики

Рецензія є одним із жанрів аналітичної журналістики та гуманітарного аналізу, який поєднує в собі оцінювальний і аналітичний підходи до досліджуваного об'єкта. Вона не обмежується простою характеристикою матеріалу, твору, події або явища, а має на меті надати читачеві глибоке розуміння сутності об'єкта, його значення, сильних і слабких сторін, а також місця у ширшому контексті. Рецензія може стосуватися різних сфер: літератури, кіно, театру, музики, наукових праць, культурних подій або політичних і соціальних процесів.

Головна особливість рецензії як жанру аналітики полягає в поєднанні фактичної основи та оцінного компонента. Автор рецензії спочатку аналізує об'єкт, виділяє ключові елементи та особливості, потім порівнює їх з аналогічними явищами або стандартами галузі, і на

основі цього формує власну оцінку. Важливо, що рецензія не є суто суб'єктивною думкою автора. Для того щоб оцінка була аргументованою та переконливою, журналіст або аналітик використовує конкретні факти, приклади, цитати, статистичні дані або експертні думки. Такий підхід дозволяє читачеві не лише дізнатися думку автора, а й зрозуміти її обґрунтованість.

Рецензія виконує кілька функцій у медіа та науковому просторі. По-перше, вона освітня. Читач отримує глибший контекст та розуміння об'єкта, дізнається про його значення у культурному, соціальному або політичному вимірі. По-друге, рецензія має аналітичну функцію, оскільки допомагає виділити основні тенденції, закономірності, порівняти новий об'єкт із попереднім досвідом або стандартами галузі. По-третє, рецензія стимулює дискусію та критичне осмислення, підштовхує аудиторію до оцінки та обговорення теми, що робить її інтерактивним жанром у медіа.

Журналісти-практики відзначають, що рецензія вимагає від автора високого рівня професійної компетентності, оскільки необхідно поєднувати експертне знання теми з вмінням чітко та доступно передати інформацію читачеві. Вона передбачає використання методів аналізу та синтезу, порівняння, інтерпретації та оцінки. Завдяки цьому рецензія стає не лише оцінкою окремого об'єкта, а й способом формування критичного мислення аудиторії, розкриття нових аспектів досліджуваних явищ та підвищення рівня медіа-грамотності читачів.

Особливу увагу в рецензії приділяють стилю викладу та структурі. Типова рецензія містить вступ, основну частину та висновок. У вступі автор окреслює об'єкт дослідження та його актуальність. Основна частина містить аналіз, порівняння, опис сильних і слабких сторін, а також аргументовану оцінку. У висновку підсумовуються ключові результати аналізу та надається загальна оцінка, іноді з пропозиціями або рекомендаціями. Така структура дозволяє читачеві легко орієнтуватися у матеріалі та сприймати його логічно послідовно.

Рецензія як жанр аналітики має важливе значення для формування професійної медіасфери. Вона підвищує якість інформаційного контенту, формує стандарти оцінки явищ, сприяє розвитку критичного мислення і допомагає суспільству глибше осмислювати події та явища. У контексті України рецензія є особливо важливою, оскільки сприяє розвитку культурного, наукового та

громадського дискурсу, допомагає протидіяти спрощеному сприйняттю подій та стимулює пошук аргументованих оцінок.

Отже, рецензія як жанр аналітики поєднує в собі інформаційний, аналітичний та оцінний аспекти, забезпечує системне осмислення об'єкта та формує у читача навички критичного аналізу. Вона є важливим інструментом медіа та гуманітарної практики, дозволяючи поєднати глибокий аналіз явищ із доступністю та зрозумілістю подачі матеріалу для широкої аудиторії.

2. Мінірецензія і рецензія: спільне, відмінне

Мінірецензія та рецензія є жанрами аналітичної журналістики, що поєднують оцінювальний і аналітичний підходи до досліджуваного об'єкта, проте вони мають різну форму, обсяг та глибину аналізу. Незважаючи на відмінності, обидва жанри спрямовані на пояснення сутності явища, оцінку його значення та формування обґрунтованої думки у читача. Вони виконують важливу функцію у медіа та гуманітарній сфері, сприяючи критичному мисленню та розвитку культурного та інтелектуального середовища.

Спільними рисами мінірецензії та рецензії є те, що обидва жанри базуються на аналітичному підході до об'єкта дослідження. Автори цих матеріалів оцінюють предмет, подію або явище, роблять аргументовані висновки, порівнюють його з аналогічними явищами або стандартами галузі. В обох випадках рецензент спирається на фактичну основу: досліджує текст, подію, твір або явище, виділяє ключові елементи, систематизує їх і на основі цього формує оцінку. Мінірецензія та рецензія також мають інформаційну та освітню функцію, оскільки надають читачеві контекст, пояснюють значення об'єкта і допомагають зрозуміти його роль у ширшому культурному, соціальному або політичному процесі.

Водночас між цими жанрами існують суттєві відмінності. Перша і головна відмінність полягає в обсязі матеріалу. Рецензія, як правило, має великий обсяг і включає детальний аналіз об'єкта, аргументовану оцінку його сильних і слабких сторін, порівняння з аналогічними явищами, а також прогноз або рекомендації. Мінірецензія значно компактніша, її обсяг зазвичай обмежується кількома абзацами, і вона зосереджується на ключових аспектах аналізу, короткій оцінці та основному висновку. Через це мінірецензія

більше орієнтована на швидке ознайомлення читача з об'єктом, тоді як рецензія забезпечує більш глибоке та комплексне осмислення.

Другою відмінністю є глибина аналітики. У рецензії автор проводить системний аналіз, розглядає різні аспекти явища, вивчає причинно-наслідкові зв'язки, використовує порівняння, статистичні дані, цитати та експертні думки. Мінірецензія, навпаки, передбачає поверхневу або скорочену аналітику, концентруючись на головному враженні від об'єкта або ключових характеристиках, не занурюючись у деталі та не розглядаючи широкі контексти.

Третьою відмінністю є функціональна спрямованість. Рецензія, як жанр аналітики, здебільшого використовується для глибокого осмислення, оцінки і формування дискусії навколо об'єкта, а також для науково-популярного або професійного аналізу. Мінірецензія більше орієнтована на оперативну інформацію: її завдання – швидко ознайомити читача з суттю явища, дати загальне враження та оцінку. Мінірецензія часто зустрічається в онлайн-медіа, соціальних платформах та коротких оглядах, де важлива оперативність і доступність подачі матеріалу.

Попри відмінності, обидва жанри доповнюють один одного у медіа-просторі. Рецензії забезпечують глибоке розуміння і детальний аналіз явищ, тоді як мінірецензії дозволяють читачеві швидко зорієнтуватися у великому потоці інформації, обрати, що заслуговує на детальніше вивчення. Таким чином, обидва жанри виконують критичну роль у формуванні об'єктивної оцінки, розвитку аналітичного мислення та підтримці професійних стандартів журналістики.

Отже, спільним у рецензії та мінірецензії є аналітична та оцінна функція, базування на фактичних даних та спрямованість на формування думки читача. Відмінності полягають в обсязі, глибині аналізу та функціональній спрямованості. Рецензія дає можливість детально оцінити об'єкт і розглянути його у широкому контексті, а мінірецензія забезпечує швидкий огляд і ключову оцінку. Використання обох жанрів у медіа дозволяє ефективно поєднувати глибокий аналіз і оперативність подачі інформації, що важливо для сучасного інформаційного простору України.

3. Жанрові особливості рецензії

Рецензія є жанром аналітичної журналістики, який поєднує оцінювальний та аналітичний підходи до досліджуваного об'єкта. Вона

спрямована на системне осмислення твору, події або явища та формування аргументованої оцінки для читача. Жанрові особливості рецензії визначаються її структурою, мовними засобами, функціональною спрямованістю та особливостями аналітичного підходу, що робить її відмінною від інших жанрів медіа, таких як замітка, репортаж або критичний огляд.

Структурно рецензія має чітко визначені компоненти. Вступ окреслює об'єкт дослідження та пояснює його актуальність. Автор формулює тему, зазначає контекст, у якому розглядається твір або подія, і іноді озвучує власне очікування від об'єкта. Основна частина містить глибокий аналіз, де автор виділяє ключові елементи об'єкта, оцінює його сильні та слабкі сторони, порівнює з аналогічними явищами та наводить приклади. Висновок підсумовує ключові результати аналізу та надає загальну оцінку, а іноді містить рекомендації чи прогностичні зауваження. Така структура забезпечує логічну послідовність подачі матеріалу, полегшує сприйняття інформації та створює умови для критичного осмислення об'єкта читачем.

Мовні та стилістичні засоби рецензії також є важливими жанровими особливостями. Автор використовує чітку, логічно побудовану мову, поєднуючи фактологічну точність з аналітичним описом і оцінними судженнями. Часто застосовуються порівняльні конструкції, терміни, цитати та посилання на авторитетні джерела, що підкреслює обґрунтованість оцінки. У рецензії важлива збалансованість: оцінка має бути аргументованою і водночас зрозумілою для читача, навіть якщо він не є фахівцем у конкретній сфері. Жанр передбачає також певну суб'єктивність, але вона завжди підкріплюється аналізом і фактами, що відрізняє рецензію від простого відгуку або власної думки.

Функціонально рецензія виконує декілька ролей. По-перше, вона інформує аудиторію про сутність і значення об'єкта. По-друге, вона оцінює явище, розкриває його сильні та слабкі сторони, співвідносить з попереднім досвідом або стандартами галузі. По-третє, рецензія стимулює дискусію, формує громадську оцінку та впливає на культурні, соціальні або професійні процеси. У медіа рецензія виступає інструментом розвитку критичного мислення, навчає читача аналізувати та оцінювати інформацію, а не лише сприймати її пасивно.

Особливістю жанру є його аналітичний характер. Рецензія завжди базується на дослідженні об'єкта, систематизації його

елементів і поясненні причинно-наслідкових зв'язків. Вона не обмежується переліком фактів або описом зовнішніх проявів, а прагне розкрити зміст, структуру та значення об'єкта. Це відрізняє рецензію від огляду чи репортажу, де переважає інформаційна або подієва складова.

Жанрові особливості рецензії проявляються також у її адаптації до різних медіаплатформ. У друкованих ЗМІ рецензії можуть бути об'ємними і деталізованими, в онлайн-медіа та соціальних платформах вони іноді скорочуються до мінірецензій або публікацій у форматі «експертної оцінки», що зберігає аналітичний аспект, але забезпечує оперативність і доступність подачі. Незалежно від формату, рецензія зберігає свою основну функцію – аналіз і оцінку об'єкта та сприяння критичному сприйняттю аудиторією.

Таким чином, жанрові особливості рецензії полягають у її структурованості, аналітичному підході, балансі фактичної точності та оцінного компоненту, логічності викладу та стимулюванні критичного мислення. Вона поєднує інформування та оцінку, дозволяє читачеві зрозуміти сутність об'єкта, співвіднести його з контекстом та сформулювати власне судження. Завдяки цим характеристикам рецензія залишається важливим жанром аналітичної журналістики, який виконує освітню, аналітичну та соціально-оцінну функції у медіа та гуманітарному просторі.

4. Різновиди рецензії. Структура рецензії

Рецензія є одним із ключових жанрів аналітичної журналістики, що поєднує оцінний і аналітичний підходи до досліджуваного об'єкта. Вона дозволяє не лише охарактеризувати твір, подію або явище, а й оцінити його значення, проаналізувати сильні та слабкі сторони, визначити його місце у ширшому культурному або соціальному контексті. Різновиди рецензії та її структура визначаються як об'єктом, так і цільовою аудиторією матеріалу, що робить її гнучким і водночас стандартизованим жанром.

Існує кілька основних різновидів рецензії, які відрізняються за об'єктом дослідження, рівнем аналітичності та функціональною спрямованістю. Перший різновид – літературна рецензія, що аналізує художні твори, оцінює стиль, сюжет, характери персонажів, мовні та композиційні особливості твору, а також його внесок у літературний процес. Другий різновид – мистецька рецензія, яка стосується

театральних вистав, кінофільмів, музичних або образотворчих творів і орієнтована на оцінку естетичних та технічних аспектів, а також впливу твору на аудиторію. Третій різновид – наукова або академічна рецензія, що використовується для аналізу наукових праць, досліджень, статей, монографій, де акцент робиться на методологічній точності, обґрунтованості висновків та відповідності стандартам галузі. Четвертий різновид – соціально-публіцистична або політична рецензія, яка аналізує події, політичні рішення, громадські ініціативи або культурні явища з точки зору їхнього значення та наслідків для суспільства. Вона поєднує фактичну інформацію та оцінку, створюючи умови для громадської дискусії.

Різновиди рецензії відрізняються також за ступенем аналітичності. Літературна чи мистецька рецензія може поєднувати опис та оцінку, тоді як наукова рецензія зазвичай має глибший аналітичний характер, включає порівняння, детальну перевірку джерел і обґрунтування висновків. Соціально-публіцистична рецензія може поєднувати елементи аналітики та експертної думки, акцентуючи увагу на значущості явища для широкого кола громадян.

Структура рецензії є важливою жанровою ознакою, що забезпечує логічну послідовність подачі інформації та зрозумілість матеріалу. Типова рецензія складається з трьох основних частин: вступу, основної частини та висновку. У вступі автор визначає об'єкт дослідження, пояснює його актуальність і контекст, озвучує мету рецензії та іноді коротко формулює власні очікування або критерії оцінки. Основна частина містить детальний аналіз об'єкта: опис ключових характеристик, оцінка сильних і слабких сторін, порівняння з аналогічними явищами або стандартами галузі, наведення прикладів та аргументів. Тут же автор може звертатися до думок експертів або статистичних даних для підкріплення своїх висновків. У висновку підсумовуються основні результати аналізу, формулюється загальна оцінка, а іноді подаються рекомендації або прогностичні зауваження щодо розвитку явища чи його впливу на аудиторію.

Додатковими елементами рецензії можуть бути порівняльні таблиці, графіки, цитати та посилання на джерела, що підвищує її аналітичну цінність і робить матеріал більш переконливим. У сучасних онлайн-медіа структура рецензії може адаптуватися до формату публікації: короткі рецензії або мінірецензії зберігають логіку вступ–

аналіз–висновок, але концентруються на ключових моментах для швидкого сприйняття.

Таким чином, різновиди рецензії визначаються об'єктом, ступенем аналітичності та функціональною спрямованістю, а її структура забезпечує логіку, зрозумілість та послідовність подачі інформації. Рецензія як жанр аналітики поєднує оцінку, аналіз і аргументоване пояснення сутності явища, що робить її важливим інструментом для розвитку критичного мислення аудиторії та підвищення якості медіа-контенту. Використання різних видів рецензій та дотримання структурних принципів дозволяє журналістам і аналітикам ефективно доносити інформацію, оцінювати явища та формувати суспільну дискусію.

5. Стаття. Коментар. Поняття «стаття». Історія жанру

Стаття є одним із основних жанрів журналістики, який поєднує інформаційний та аналітичний підходи до висвітлення явищ, подій або проблем. Вона передбачає комплексне подання матеріалу, що включає фактологічну основу, аналіз, оцінку та, у деяких випадках, прогноз. Стаття має глибший характер порівняно з заміткою або репортажем, оскільки дозволяє автору розкрити тему комплексно, дослідити її причини та наслідки, надати експертну оцінку та сформулювати власну позицію.

Коментар у журналістиці є окремим жанром, який часто використовується як доповнення до статті або новини. Він має більш оцінний характер і передбачає інтерпретацію подій з точки зору автора або експерта. Коментар концентрується на причинно-наслідкових зв'язках, аналізі наслідків та їх значення для суспільства, політики, економіки чи культури. Якщо стаття орієнтована на всебічний аналіз теми, коментар – це інструмент швидкого донесення позиції та підкреслення важливих аспектів події.

Поняття «стаття» в журналістиці має широке трактування. Загалом стаття – це письмовий медіаматеріал, у якому автор систематично викладає факти, аналізує явища, висловлює судження та обґрунтовує власну позицію. Стаття може бути аналітичною, публіцистичною, науково-популярною або інформаційною, залежно від мети та аудиторії. Вона характеризується логічною структурою, аргументованістю, послідовністю викладу та наявністю висновків, що підсумовують аналіз. Стаття вимагає від автора високого рівня

професійної компетентності, вміння працювати з джерелами, систематизувати інформацію та викладати її зрозуміло для читача.

Історія жанру статті сягає корінням у розвиток друкованої преси та публіцистики. Вперше статті у сучасному розумінні з'являються у XVII–XVIII століттях у Європі, коли друковані видання почали публікувати матеріали, що не обмежувалися простим повідомленням фактів, а включали аналіз, оцінку та рекомендації. Перші публіцистичні статті мали на меті пояснити громадськості складні політичні та соціальні явища, висвітлити економічні або культурні процеси та сформуванню громадську думку. У XIX столітті статті набули більшої аналітичності і глибини, що відображало розвиток журналістики як професійної діяльності та зростання інтересу суспільства до аналітичного осмислення подій.

У XX столітті жанр статті розвивався паралельно з розвитком масових медіа, включаючи газети, журнали та радіо, а пізніше і телебачення. Статті стали більш структурованими, з чітким вступом, основною частиною та висновками, що дозволяло читачеві швидко орієнтуватися в матеріалі та оцінювати його значення. У цей період сформувалися різновиди статей: інформаційні, аналітичні, публіцистичні, науково-популярні та спеціалізовані, що відповідають різним потребам аудиторії та медіа.

Сучасна стаття в онлайн-медіа поєднує традиційні ознаки жанру з можливостями цифрових платформ. Вона може містити інтерактивні елементи, графіки, мультимедіа, гіперпосилання, що підвищує її аналітичну та інформаційну цінність. Незмінною залишається головна функція статті – систематичний виклад фактів і їх аналіз, аргументоване формування висновків та надання читачеві можливості зробити власні оцінки.

Таким чином, стаття як жанр журналістики поєднує інформаційний, аналітичний та оцінний підходи, забезпечує глибоке осмислення явищ і подій та формує у читача критичне мислення. Коментар, як окремий жанр, доповнює статтю, концентруючись на оцінці та інтерпретації. Історично стаття розвивалася від публіцистичних форм XVII–XVIII століть до сучасних аналітичних матеріалів онлайн-медіа, зберігаючи свою головну функцію – надання аргументованої, логічної та доступної інформації для широкої аудиторії.

6. Стаття як основний жанр аналітики

Стаття є одним із центральних жанрів аналітичної журналістики, що поєднує фактологічну основу, глибокий аналіз та оцінку явищ або подій. Вона дозволяє автору систематично викладати інформацію, розкривати причинно-наслідкові зв'язки та формулювати власну позицію щодо об'єкта дослідження. Стаття, на відміну від новинної замітки або репортажу, не обмежується констатацією фактів, а спрямована на осмислення, порівняння та оцінку явищ, що робить її ключовим інструментом аналітики у сучасному медіапросторі.

Головна функція статті як жанру аналітики полягає у наданні читачеві комплексного уявлення про події чи процеси. Автор статті досліджує явища, визначає їхні особливості, аналізує тенденції та закономірності, виділяє сильні та слабкі сторони явища і на основі цього формує аргументовану оцінку. Стаття дозволяє поєднувати фактичну інформацію та аналітичний висновок, що є важливим для розвитку критичного мислення аудиторії та формування об'єктивної громадської думки.

Однією з ключових особливостей статті є її структурованість. Типова аналітична стаття складається з вступу, основної частини та висновку. У вступі автор окреслює проблему, зазначає її актуальність та контекст, у якому розглядається об'єкт, і формулює мету матеріалу. Основна частина передбачає детальний аналіз явищ або подій: систематизацію фактів, виявлення причинно-наслідкових зв'язків, порівняння з аналогічними процесами або стандартами галузі, наведення прикладів, статистичних даних та експертних оцінок. Висновок підсумовує результати аналізу, формулює загальні оцінки та може містити рекомендації або прогностичні зауваження щодо розвитку явищ.

Стаття як жанр аналітики поєднує різні методи дослідження. Автор використовує формально-логічні методи, що забезпечують системність та логічну побудову матеріалу, а також змістовно-логічні методи, спрямовані на глибоке осмислення сутності явищ та процесів. Поєднання цих підходів дозволяє створювати матеріали, які є одночасно точними, структурованими та глибоко аналітичними, забезпечуючи читача достовірною та обґрунтованою інформацією.

Історично стаття як жанр аналітики формувалася у контексті розвитку публіцистики та масових медіа. Перші аналітичні статті виникли у XVIII–XIX століттях у друкованих виданнях Європи та

США, коли публіцисти почали поєднувати інформацію про події з оцінкою їхніх причин і наслідків. З розвитком журналістики статті набули більшої системності та глибини, з'явилися різновиди аналітичних матеріалів у політиці, економіці, культурі та науці. У сучасному онлайн-медіа стаття залишається основним жанром аналітики, адаптуючись до цифрових форматів та інтерактивних можливостей, таких як графіки, мультимедійні елементи та гіперпосилання.

Стаття відрізняється від інших жанрів аналітики своєю універсальністю та комплексністю. Вона може поєднувати інформаційний, оцінний і прогностичний аспекти, охоплювати широкий спектр тем і забезпечувати глибоке розуміння явищ для читачів різного рівня підготовки. Крім того, стаття формує у читача навички критичного аналізу, сприяє усвідомленому сприйняттю інформації та підтримує стандарти професійної журналістики.

Таким чином, стаття як основний жанр аналітики виконує ключову роль у медіа-просторі, забезпечуючи глибокий аналіз, аргументовану оцінку та системне подання інформації. Вона поєднує фактичну основу та аналітичний підхід, структуровану логіку викладу та оцінну компоненту, що робить її незамінним інструментом для розвитку критичного мислення аудиторії та формування об'єктивної громадської дискусії. Стаття залишається фундаментальним жанром аналітичної журналістики, здатним поєднувати професійний аналіз і доступність подачі матеріалу для широкого кола читачів.

7. Жанрові особливості статті

Стаття є одним із провідних жанрів аналітичної журналістики, який поєднує інформаційний, аналітичний та оцінний підходи до досліджуваного об'єкта. Вона дозволяє журналісту або аналітику систематично викладати факти, аналізувати явища та формувати власну позицію, що робить статтю універсальним інструментом для донесення інформації та формування громадської думки. Жанрові особливості статті визначаються її структурою, стилем, функціональною спрямованістю та методами аналітики, які використовує автор.

Основною жанровою ознакою статті є її аналітичний характер. На відміну від замітки або новини, стаття не обмежується повідомленням фактів, а передбачає системний аналіз явищ, оцінку

причинно-наслідкових зв'язків, співвіднесення подій із ширшим соціальним, культурним або політичним контекстом. Автор статті виділяє ключові аспекти проблеми, оцінює їх значення та пропонує аргументовані висновки, що дозволяє читачеві не лише отримати інформацію, а й зрозуміти її глибший зміст.

Структурно стаття зазвичай складається з трьох основних елементів: вступу, основної частини та висновку. Вступ окреслює тему, проблему та мету матеріалу, зазначає актуальність об'єкта і контекст, у якому він розглядається. Основна частина містить систематизований аналіз явищ: опис ключових фактів, оцінку їхньої значущості, порівняння з аналогічними процесами або стандартами, аргументацію за допомогою цитат, статистичних даних та експертних думок. Висновок підсумовує результати аналізу, формулює загальні оцінки та, у разі необхідності, надає рекомендації чи прогностичні зауваження. Така структура дозволяє матеріалу бути логічним, послідовним і зрозумілим для читача.

Стиль статті є ще однією важливою жанровою ознакою. Він поєднує чіткість, логічність і точність викладу з можливістю аналітичної інтерпретації фактів. Автор може використовувати порівняння, метафори, терміни та посилання на авторитетні джерела для обґрунтування своїх оцінок. Водночас стиль статті має залишатися доступним для широкої аудиторії, щоб складні ідеї та аналіз були зрозумілими навіть для читачів без спеціальної підготовки.

Функціонально стаття виконує декілька ролей. Вона інформує читача про явища та події, оцінює їхні значення, пояснює причини та наслідки, сприяє формуванню критичного мислення та стимулює дискусію у суспільстві. У медіа стаття часто поєднує аналітичний та публіцистичний підходи, надаючи читачеві можливість не лише дізнатися про факти, а й зрозуміти їхній соціальний, культурний чи політичний контекст.

Особливістю статті є також гнучкість жанру. Вона може адаптуватися до різних платформ: друкованих видань, онлайн-медіа чи спеціалізованих порталів. Сучасні онлайн-статті можуть містити інтерактивні елементи, графіки, мультимедіа та гіперпосилання, що підвищує аналітичну цінність матеріалу та робить його більш наочним і зрозумілим для читача.

Жанрові особливості статті проявляються у поєднанні інформаційного та аналітичного підходів, структурованості викладу,

логічності аргументації та доступності стилю. Вона відрізняється від інших жанрів аналітики своєю універсальністю, здатністю охоплювати широкий спектр тем і забезпечувати глибоке розуміння явищ. Стаття формує у читача навички критичного мислення, дозволяє оцінювати факти та процеси, робить інформацію зрозумілою та доступною для широкої аудиторії.

Таким чином, жанрові особливості статті включають аналітичний підхід, структурованість, логічність викладу, поєднання фактичної та оцінної інформації, доступний стиль та здатність адаптуватися до різних медіаплатформ. Ці характеристики роблять статтю основним жанром аналітики, що забезпечує читачеві комплексне розуміння явищ, сприяє критичному осмисленню подій і процесів та формує професійні стандарти журналістики в сучасному інформаційному просторі.

8. Різновиди жанру статті

Жанр статті є одним із ключових у журналістиці та аналітичних медіа, оскільки поєднує в собі інформування, аналіз та оцінку явищ, подій або процесів. Водночас він має різні різновиди, які відрізняються за метою, функціональною спрямованістю, глибиною аналізу та цільовою аудиторією. Розуміння різновидів статті дозволяє журналістам і медіааналітикам ефективно обирати форму подання матеріалу, відповідно до його завдань і контексту.

Перший різновид – інформаційна стаття. Вона орієнтована на донесення фактів, опис подій або процесів. Основна мета такого матеріалу – повідомити читача про явища в актуальному часовому та соціальному контексті. Інформаційна стаття часто використовується у новинних та ділових медіа, де важлива точність, об'єктивність та чіткість подачі фактів. У такій статті акцент робиться на фактичну основу, а аналітичний компонент обмежений або мінімальний.

Другий різновид – аналітична стаття. Це класичний жанр аналітики, де автор не лише надає факти, а й проводить їх глибокий аналіз, виявляє причинно-наслідкові зв'язки, оцінює явища та їхні наслідки, порівнює їх із подібними процесами чи стандартами. Аналітична стаття має системну структуру: вступ із формулюванням проблеми, основну частину з аналізом та висновком із підсумком і рекомендаціями. Такий різновид статті є ключовим для формування

критичного мислення аудиторії та створення обґрунтованих оцінок подій і явищ.

Третій різновид – публіцистична стаття. Вона поєднує аналітичний підхід із елементами авторської оцінки, часто з використанням художніх засобів мови для підсилення ефекту. Публіцистична стаття спрямована на вплив на громадську думку, формування позиції читача та стимулювання дискусії. Вона може стосуватися соціальних, культурних, економічних або політичних тем і вирізняється емоційною насиченістю, але водночас зберігає аналітичну основу.

Четвертий різновид – науково-популярна стаття. Цей жанр поєднує науковий підхід із доступністю подачі для широкої аудиторії. Автор пояснює складні явища, подає їх у контексті досліджень, статистики або експертних оцінок, але робить це зрозумілою мовою, що дозволяє залучити неспеціалістів. Науково-популярна стаття важлива для розвитку культурного та освітнього простору, оскільки поєднує точність і доступність інформації.

П'ятий різновид – критична або оглядова стаття. Вона передбачає оцінку явищ, подій, творів мистецтва або політичних процесів, часто з порівнянням і аналізом тенденцій. Така стаття відрізняється більшою суб'єктивністю автора, яка обґрунтована фактами, прикладами та експертними думками. Критичні статті стимулюють дискусію та допомагають читачеві сформулювати власну оцінку явищ.

Різновиди статті можуть поєднуватися у сучасних медіа. Наприклад, аналітико-публіцистична стаття поєднує глибокий аналіз і авторську оцінку, тоді як науково-інформаційна стаття поєднує інформаційний та освітній підхід із науковою точністю. Така гнучкість жанру дозволяє журналістам та аналітикам адаптувати матеріал до цільової аудиторії, платформи публікації та завдань редакції.

Таким чином, різновиди жанру статті включають інформаційні, аналітичні, публіцистичні, науково-популярні та критичні матеріали. Вони відрізняються метою, рівнем аналітики, стилем подачі та глибиною оцінки явищ. Розуміння цих різновидів дозволяє ефективно використовувати жанр статті для донесення інформації, формування громадської думки, розвитку критичного мислення аудиторії та забезпечення професійного стандарту журналістики в сучасному медіапросторі.

9. Правила написання статті

Написання статті є складним і відповідальним процесом, який потребує дотримання певних правил, що забезпечують логічність, зрозумілість і аналітичну цінність матеріалу. Правила написання статті спрямовані на те, щоб поєднати фактологічну точність із аналітичним підходом та оцінною складовою, що робить текст інформативним, переконливим і доступним для читача. Дотримання цих правил є ключовим для професійної журналістики та аналітики.

Першим правилом є чітке визначення теми та мети статті. Перед початком роботи автор має визначити, яку проблему або явище він буде висвітлювати, що саме він хоче донести до аудиторії і яку функцію виконує матеріал – інформативну, аналітичну, публіцистичну чи освітню. Чітко сформульована мета дозволяє уникнути розпорошення уваги на другорядні деталі та створити логічно послідовний текст.

Друге правило – збір і систематизація фактів. Стаття базується на достовірних джерелах, і від правильності підбору інформації залежить її аналітична цінність. Автор повинен перевіряти факти, користуватися надійними джерелами, включати статистичні дані, цитати експертів, результати досліджень. Систематизація інформації дозволяє виділити ключові елементи, які будуть підставою для аналізу та висновків.

Третє правило – логічна структура статті. Класична структура включає вступ, основну частину та висновок. У вступі формулюється проблема, зазначається актуальність теми і мета статті. Основна частина містить детальний аналіз явищ, оцінку фактів, порівняння, виявлення причинно-наслідкових зв'язків. Висновок підсумовує результати аналізу, формулює аргументовану оцінку та, за потреби, рекомендації. Дотримання цієї структури забезпечує логіку подачі матеріалу і полегшує сприйняття інформації читачем.

Четверте правило – аналітичність викладу. Автор статті повинен не лише повідомляти факти, а й осмислювати їх, робити порівняння, виділяти тенденції та закономірності, формулювати аргументовані висновки. Аналітичний підхід дозволяє читачеві зрозуміти сутність явища, оцінити його значення та наслідки, а не лише ознайомитися з поверхневою інформацією.

П'яте правило – ясність і доступність мови. Навіть складні аналітичні матеріали повинні бути зрозумілими широкій аудиторії.

Використання чітких формулювань, логічних зв'язок, прикладів, порівнянь та пояснень допомагає уникнути непорозумінь і забезпечує легке сприйняття матеріалу. Водночас стиль має залишатися професійним і аргументованим.

Шосте правило – дотримання об'єктивності та баланс думок. Стаття, навіть із авторською оцінкою, має бути обґрунтованою, неупередженою і базуватися на перевірених фактах. Використання різних джерел, думок експертів та порівняльний аналіз дозволяє уникнути суб'єктивізму та підвищує довіру читачів.

Сьоме правило – редагування і перевірка матеріалу. Після написання статті автор має ретельно перевірити факти, логіку викладу, послідовність аргументації, наявність висновків та рекомендацій. Важливо також перевірити мову, стиль та правильність цитат. Редагування дозволяє зробити матеріал точним, структурованим і привабливим для читача.

Восьме правило – відповідність жанру та формату видання. Автор має враховувати, для якої аудиторії і на якій платформі готується стаття – друковане видання, онлайн-медіа, спеціалізований портал або науковий журнал. Від цього залежить обсяг матеріалу, стиль викладу, ступінь деталізації та використання мультимедійних елементів.

Таким чином, правила написання статті включають чітке визначення теми і мети, збір і систематизацію фактів, логічну структуру, аналітичність викладу, ясність і доступність мови, об'єктивність, редагування та відповідність формату видання. Дотримання цих правил дозволяє створювати якісні аналітичні матеріали, що поєднують достовірність, глибину аналізу і зрозумілу подачу для читача. Це забезпечує ефективність статті як жанру аналітики, сприяє формуванню критичного мислення та підвищує професійний рівень журналістики у сучасному інформаційному просторі.

10. Коментар як метод і жанр у журналістиці. Жанрові особливості коментаря. Структура коментаря

Коментар у журналістиці є одночасно методом і жанром, що поєднує інформаційний і оцінний підходи до подій, явищ чи процесів. Як метод, коментар використовується для інтерпретації фактів, пояснення причин і наслідків, висвітлення причинно-наслідкових зв'язків та надання контексту події. Він допомагає журналісту або

аналітику структурувати інформацію, підкреслити важливість явища і донести до читача, слухача або глядача ключові аспекти події. Як жанр, коментар є письмовим або усним матеріалом, який передає експертну думку або позицію журналіста щодо конкретної теми, часто доповнюючи статтю, репортаж або новину.

Жанрові особливості коментаря визначаються його оцінним і аналітичним характером. Основна мета коментаря – пояснити значення події або явища, виділити ключові моменти, оцінити їхню важливість і наслідки, а також сприяти формуванню у аудиторії власного критичного погляду. На відміну від інформаційної замітки, яка фіксує факти, коментар передбачає суб'єктивну інтерпретацію, але завжди базується на достовірних джерелах, аналітичних даних і логічній аргументації. Жанр коментаря поєднує експертність, аргументованість і доступність подачі, що дозволяє ефективно впливати на громадську думку та формувати розуміння подій.

Коментар має кілька характерних ознак. По-перше, це стислий і водночас концентрований текст, у якому автор виділяє головне, уникаючи зайвих деталей. По-друге, він поєднує інформаційний і аналітичний компоненти: факти подаються коротко, а основна увага зосереджується на їхній оцінці та поясненні значення. По-третє, коментар часто включає експертну думку або порівняння з аналогічними явищами, що підсилює його аналітичну цінність і дозволяє читачеві краще зрозуміти контекст події.

Структура коментаря є відносно гнучкою, але зазвичай включає три основні елементи: вступ, основну частину та висновок. Вступ містить коротку інформацію про подію або явище, що коментується, і визначає його актуальність. У основній частині автор проводить аналіз, пояснює причини і наслідки, виділяє ключові аспекти та наводить аргументи або приклади, що підкріплюють його оцінку. Висновок підсумовує позицію автора, формулює оцінку та, за потреби, пропонує прогностичні чи практичні зауваження. Така структура дозволяє коментарю бути логічним, послідовним і зрозумілим для читача, водночас зберігаючи його аналітичний і оцінний характер.

Жанрові особливості коментаря також проявляються у його мовних і стилістичних характеристиках. Текст має бути ясним, точним і лаконічним, з використанням аргументованих оцінок, порівнянь, статистичних даних або цитат експертів. Стель коментаря поєднує професійну аргументацію з доступністю для широкої аудиторії, що

дозволяє швидко та ефективно донести головну думку. Сучасні онлайн-медіа часто використовують інтерактивні формати коментарів, відео або мультимедійні вставки, що підсилює аналітичну цінність та залучає широку аудиторію.

Коментар у журналістиці виконує кілька функцій. Він інформує про подію або явище, пояснює її значення, оцінює наслідки, формує критичне сприйняття та сприяє суспільній дискусії. Як метод, він допомагає журналістам структурувати аналітичну інформацію та швидко виділити головне. Як жанр, коментар залишається гнучким і може поєднуватися з іншими жанрами аналітики, такими як стаття або рецензія.

Таким чином, коментар як метод і жанр у журналістиці поєднує аналітичний підхід, оцінку фактів і експертну позицію. Жанрові особливості коментаря проявляються у його стислості, аналітичності, доступності та аргументованості. Структура коментаря – вступ, основна частина та висновок – забезпечує логіку викладу та зрозумілість для читача. Коментар є важливим інструментом сучасної журналістики, який допомагає не лише інформувати, а й пояснювати, аналізувати та формувати критичне сприйняття подій і явищ у суспільстві.

11. Прийоми коментування. Помилки в коментуванні

Коментування є одним із ключових прийомів журналістики, що дозволяє не лише повідомляти факти, а й пояснювати їхнє значення, оцінювати наслідки та формувати критичне сприйняття подій у аудиторії. Ефективність коментування залежить від правильного вибору прийомів, які допомагають структурувати інформацію, підкреслити головні моменти та донести аргументовану оцінку. Водночас неправильне використання цих прийомів може призвести до помилок, що знижують аналітичну цінність матеріалу і спотворюють сприйняття аудиторією подій.

Основні прийоми коментування включають аналіз, порівняння, узагальнення, прогнозування, інтерпретацію та використання експертної думки. Аналіз передбачає розгляд причин і наслідків подій, визначення закономірностей і тенденцій, а також виділення ключових аспектів явища. Порівняння дозволяє співвідносити події чи явища між собою або з минулими процесами, підкреслюючи їхні відмінності та спільні риси. Узагальнення спрямоване на виділення головної ідеї,

тенденції або висновку, що допомагає читачеві швидко зрозуміти сутність події.

Прогнозування є ще одним важливим прийомом коментування. Воно дозволяє автору оцінити можливі наслідки явища, передбачити розвиток подій і спрогнозувати їхній вплив на суспільство, економіку або культуру. Інтерпретація фактичного матеріалу допомагає читачеві усвідомити значення події у ширшому контексті та зрозуміти, чому вона є важливою. Використання експертної думки додає авторитетності коментарю, дозволяючи підкріпити оцінки авторитетними джерелами, порівняннями або статистичними даними.

При цьому існує низка типових помилок у коментуванні, яких слід уникати. Однією з головних помилок є відсутність аргументованості та необґрунтовані оцінки. Коментар, що базується лише на особистих уподобаннях автора без підтвердження фактами чи експертними оцінками, втрачає достовірність і аналітичну цінність. Іншою поширеною помилкою є надмірна суб'єктивність і емоційність, коли автор надає матеріалу яскраве, але необ'єктивне забарвлення, що може спотворити сприйняття події аудиторією.

Ще одна помилка – надмірна деталізація фактичного матеріалу, коли коментар перетворюється на опис події без аналітичного осмислення. У такому випадку читач отримує багато інформації, але не розуміє її значення і наслідків. Аналогічною проблемою є відсутність логіки та структурованості викладу: коментар повинен мати чітку структуру – вступ, основна частина та висновок, щоб аргументація була послідовною і зрозумілою.

Поширеною помилкою є також ігнорування контексту події. Коментар, що не враховує соціальний, політичний або економічний контекст, може спотворювати оцінку явища та створювати хибне враження у читача. Крім того, неправильне використання експертних джерел або цитат, наприклад без перевірки їх достовірності, підриває довіру до матеріалу та авторитет автора.

У сучасній журналістиці важливо дотримуватися балансу між оцінкою та фактажем. Коментар має бути стислим, логічним і зрозумілим, поєднувати аналітичність і доступність для широкої аудиторії. Уникнення типових помилок у коментуванні підвищує ефективність жанру, дозволяє читачеві отримати глибоке розуміння події та сформулювати власну об'єктивну оцінку.

Таким чином, прийоми коментування включають аналіз, порівняння, узагальнення, прогнозування, інтерпретацію та використання експертної думки. Їхнє правильне застосування забезпечує аналітичну цінність коментаря і дозволяє читачеві усвідомлювати значення подій. Помилки в коментуванні, такі як необґрунтовані оцінки, надмірна емоційність, відсутність структури та контексту, підривають ефективність жанру і знижують довіру аудиторії. Дотримання правил і прийомів коментування є важливим для професійної журналістики та розвитку критичного мислення суспільства.

Тема 8. ЖУРНАЛІСТСЬКЕ РОЗСЛІДУВАННЯ: ІСТОРІЯ, СТРУКТУРА, ТИПИ, МЕТОДИКА РОБОТИ

1. З історії розслідувальних жанрів в Європі.
2. Етапи підготовки журналістського розслідування.
3. Основні типи журналістського розслідування.
4. Предмет, мета, методи журналістського розслідування.
5. Особливості проведення і написання журналістського розслідування.
6. Колонка як жанр. Жанрові характеристики колонки.

Література

3. Дмитровський З. Аналітична журналістика : тексти лекцій. Львів : МВЦ ф-ту журналістики ЛНУ ім. І. Франка, 2021. 125 с.

5. Гарачковська О. О. Жанри журналістики в системі друкованих ЗМІ: навч. посібник. Київ: Видавничо-поліграфічна база КНУКіМ, 2019. 344 с.

6. Гарачковська О. О. Жанрові особливості аналітичної журналістики у контексті становлення сучасного інформаційного простору. *Український інформаційний простір*. 2021. № 2 (8). С. 146–154. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.2\(8\).2021.245866](https://doi.org/10.31866/2616-7948.2(8).2021.245866)

8. Журналістика і творчість / за ред. С. Костя. Львів : Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 562 с.

16. Михайлин І. Основи журналістики. Харків: Центр навчальної літератури, 2019. 496 с.

20. Рус-Моль Ш., Шульц Т. Журналістика: посібник / пер. з нім. В. Клімченко та В. Олійник; наук. ред. В. Іванов. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2025. 393 с.

28. Тимошик М. Жанри журналістики як науково-практична проблема: до провокації фахової полеміки теоретиків і практиків ЗМІ. *Український інформаційний простір*. 2022. № 2 (10). С. 14–42. <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.269647>

29. Царик Г. Генеалогія сучасних новітніх медіа: динаміка розвитку та підходи до вивчення. *Folia Philologica*. 2024. № 8. С. 91–98. <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2024/8/11>

41. Wolny-Zmorzyński K. Reportaż i artykuł wiralowy – dziś! «Od modernizacji do mediosfery : meandry transformacji w komunikowaniu : prace ofiarowane dr. hab. Ryszardowi Filasowi». Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2020. S. 365–380.

1. З історії розслідувальних жанрів в Європі

Розслідувальні жанри журналістики є одними з найстаріших і найважливіших напрямів медіа в Європі, оскільки вони поєднують функцію інформування з суспільною аналітикою та контролем за владою, бізнесом і соціальними процесами. Історично ці жанри формувалися поступово, від перших публіцистичних спроб впливати на громадську думку до сучасних професійних стандартів журналістики розслідування. Їх розвиток у Європі відображав соціально-політичні зміни, становлення друкованої преси, формування демократичних інститутів та розвиток правового поля, що захищає свободу слова.

Перші прообрази розслідувальної журналістики з'являються у XVII–XVIII століттях. Вони були пов'язані з публікацією публіцистичних статей та памфлетів, які висвітлювали зловживання владою, корупційні схеми або соціальну несправедливість. Ці матеріали часто мали гостру критику влади та яскраво виражену моральну оцінку, спрямовану на мобілізацію громадської думки. При цьому форми подачі були ще неструктурованими, а аналітика поєднувалася з емоційними оцінками та риторичними засобами, властивими публіцистиці того часу.

У XIX столітті розслідувальні жанри значно еволюціонували у зв'язку з розвитком друкованих газет і журналів у таких країнах, як Велика Британія, Франція, Німеччина та Італія. З'являються спеціалізовані репортажі, які базуються на систематичному зборі фактів, порівнянні даних та аналітичному висвітленні явищ.

Журналісти почали використовувати формально-логічні методи аналізу, перевірку джерел, інтерв'ю та документальні матеріали, що заклало основу сучасної розслідувальної практики. У цей період розслідувальна журналістика почала відігравати роль суспільного контролю, висвітлюючи корупційні справи, економічні зловживання, соціальні конфлікти та порушення прав людини.

На рубежі ХІХ і ХХ століть розслідувальна журналістика у Європі починає професіоналізуватися. Виникають перші стандарти перевірки інформації, формуються редакційні методики збору та обробки фактів. Журналісти навчаються систематизувати матеріали, проводити порівняльний аналіз, опиратися на офіційні документи та експертні оцінки. Важливим етапом стає розвиток детективної лінії у журналістських розслідуваннях, що поєднує елементи аналітики та публіцистики, формуючи жанрову специфіку розслідувальних матеріалів.

У ХХ столітті розслідувальні жанри в Європі набули більшого розмаху завдяки розвитку масових медіа, телебачення і радіо. З'являються журнали та газети, спеціалізовані на журналістських розслідуваннях, де поєднується глибокий аналіз, документальна перевірка фактів та громадська оцінка подій. Журналісти почали активно використовувати експертні думки, статистичні дані, публічні та приватні документи, що дозволяло створювати матеріали високої довіри і професійної якості. Приклади такого розвитку можна знайти у роботах британських та французьких аналітичних журналістів, які висвітлювали економічні афери, корупційні схеми та соціальні проблеми в урядових структурах.

Сучасні розслідувальні жанри в Європі характеризуються високим рівнем професіоналізму та методологічної системності. Журналісти поєднують традиційні методи збору інформації з цифровими технологіями: аналіз баз даних, робота з документами, інтерв'ю, перевірка відкритих джерел. Вони дотримуються принципів об'єктивності, достовірності та етичних стандартів, що дозволяє їх матеріалам мати суспільну цінність і правове підґрунтя. Розслідувальні жанри охоплюють широке коло тем: політичні та економічні афери, соціальні проблеми, порушення прав людини, екологічні та культурні питання.

Таким чином, історія розслідувальних жанрів у Європі відображає поступовий розвиток від публіцистичних памфлетів ХVІІ–

XVIII століть до професійних аналітичних матеріалів сучасної журналістики. Їхня еволюція була тісно пов'язана з розвитком друкованих та електронних медіа, формуванням демократичних інститутів, підвищенням стандартів професійної журналістики та розвитком методології збору і перевірки фактів. Розслідувальні жанри залишаються важливим інструментом контролю за владою, бізнесом і соціальними процесами, сприяють формуванню критичного мислення та підвищенню суспільної свідомості в європейському медіапросторі.

2. Етапи підготовки журналістського розслідування

Журналістське розслідування є складним і багатоступеневим процесом, що поєднує аналітичну роботу, збір фактів, перевірку джерел і формування аргументованого матеріалу. Підготовка розслідування потребує системного підходу та дотримання професійних стандартів журналістики, оскільки від ретельності підготовки залежить достовірність, аналітична цінність та суспільна ефективність матеріалу. Процес підготовки можна умовно розділити на кілька основних етапів, кожен із яких виконує певну функцію у створенні якісного журналістського продукту.

Перший етап – визначення теми та проблеми розслідування. На цьому етапі журналіст обирає актуальну тему, яка має суспільну значущість і потребує детального аналізу. Важливо оцінити потенційну цінність матеріалу для аудиторії та визначити, яку інформацію слід отримати, щоб висвітлити проблему комплексно. Вибір теми часто базується на спостереженні за подіями, повідомленнях громадян, офіційних джерелах або скаргах, які вказують на порушення законодавства, корупцію чи соціальну несправедливість.

Другий етап – збір інформації та первинне вивчення матеріалу. Журналіст починає збирати факти з різних джерел: офіційних документів, звітів, статистики, відкритих джерел, інтерв'ю зі свідками та експертами. На цьому етапі важливо систематизувати отримані дані, перевіряти їхню достовірність та оцінювати наявність потенційних ризиків при публікації. Первинне вивчення дозволяє визначити ключові аспекти проблеми та сформулювати перші гіпотези щодо причин і наслідків явища.

Третій етап – планування розслідування та формування методики. Журналіст визначає, які інструменти та методи будуть використані для збору і аналізу інформації. Це можуть бути формально-

логічні методи перевірки фактів, змістовний аналіз документів, інтерв'ю, спостереження, робота з відкритими джерелами, статистичними базами та цифровими даними. Планування передбачає також визначення пріоритетів, послідовності дій та ресурсів, необхідних для реалізації розслідування.

Четвертий етап – детальне дослідження та перевірка фактів. Це основна частина підготовки, яка передбачає глибоку аналітичну роботу. Журналіст порівнює отримані дані, перевіряє їх на відповідність реальним подіям, виявляє суперечності та уточнює інформацію у джерел. Надійність матеріалу забезпечується роботою з документами, перевіркою свідчень, аналізом публічних та закритих баз даних. На цьому етапі також важливо дотримуватися етичних і правових норм, уникати упередженості та фальсифікації інформації.

П'ятий етап – структурування та обробка матеріалу. Після збору інформації журналіст систематизує дані, визначає головні висновки та формує логічну послідовність викладу. Важливо виділити ключові факти, аргументувати оцінки та підготувати матеріал так, щоб він був зрозумілим для широкої аудиторії. На цьому етапі можуть готуватися додаткові елементи розслідування: графіки, таблиці, інфографіка, цитати експертів, які підсилюють аналітичну цінність матеріалу.

Шостий етап – підготовка публікації та редагування. Журналіст формує фінальний текст, перевіряє його на логічність, достовірність фактів, стилістичну та мовну точність. Редагування дозволяє виявити прогалини, усунути неточності та зробити матеріал більш зрозумілим і переконливим для читача. Важливо також перевірити правові аспекти публікації, щоб уникнути порушень законодавства і зберегти безпеку джерел.

Сьомий етап – публікація та супровід розслідування. Після виходу матеріалу журналіст продовжує відстежувати реакцію аудиторії, реагувати на запити, уточнювати інформацію у разі потреби та готувати додаткові матеріали, якщо розслідування має продовження. Цей етап важливий для забезпечення повного інформування суспільства та підтримки діалогу з аудиторією.

Таким чином, підготовка журналістського розслідування включає визначення теми, збір інформації, планування методик, детальне дослідження, структурування матеріалу, редагування та публікацію. Дотримання цих етапів забезпечує створення достовірного, аналітичного та суспільно значущого матеріалу, який відповідає

професійним стандартам журналістики і сприяє формуванню критичного мислення та громадської обізнаності.

3. Основні типи журналістського розслідування

Журналістське розслідування є ключовим інструментом сучасної журналістики, що дозволяє не лише повідомляти факти, а й виявляти приховані процеси, аналізувати їх, оцінювати наслідки та привертати увагу суспільства до важливих проблем. Розслідування в медіа мають різні типи, які відрізняються за методологією, масштабом, джерелами інформації та цільовою аудиторією. Знання цих типів допомагає журналістам ефективно планувати роботу та вибирати оптимальні форми подання матеріалу.

Перший тип – кримінальні або правові розслідування. Вони спрямовані на виявлення порушень закону, корупційних схем, шахрайства, зловживання владою та інших правопорушень. Журналіст у цьому випадку працює з офіційними документами, судовими матеріалами, свідченнями учасників подій, а також із джерелами всередині правоохоронних органів. Головним завданням є не лише виявити факт порушення, а й довести його достовірність, надаючи аудиторії аргументовану інформацію та пояснення наслідків таких дій.

Другий тип – соціальні розслідування. Вони спрямовані на висвітлення соціальних проблем, таких як бідність, безробіття, екологічні ризики, порушення прав людини, проблеми охорони здоров'я та освіти. Журналіст проводить аналіз соціальної ситуації, збирає статистичні дані, опитує експертів та представників громади. Соціальні розслідування зазвичай мають не лише інформативну, а й просвітницьку функцію, оскільки допомагають читачеві зрозуміти глибинні причини соціальних проблем і сприяють формуванню громадської думки.

Третій тип – економічні або фінансові розслідування. Вони фокусуються на аналізі бізнес-процесів, корупційних схем у фінансових установах, ухилянні від податків, порушеннях у держзакупівлях, зловживаннях великих корпорацій та фінансових структур. Журналіст використовує документи, бухгалтерські звіти, реєстри компаній, інтерв'ю з експертами і колишніми співробітниками організацій. Основна мета – показати механізми фінансових порушень, їхній вплив на економіку та суспільство, а також донести до аудиторії прозорі і достовірні дані.

Четвертий тип – політичні розслідування. Вони присвячені висвітленню діяльності державних інституцій, політичних партій, чиновників, законодавчих процесів та виборчих кампаній. Журналісти проводять аналіз політичних рішень, досліджують можливі конфлікти інтересів, корупційні дії або порушення демократичних процедур. Політичні розслідування важливі для забезпечення прозорості влади та контролю за діями посадовців, а також для формування критичного мислення громадян щодо політичних процесів.

П'ятий тип – культурні та медійні розслідування. Вони стосуються питань медіа-простору, масової культури, мистецьких процесів, порушень авторських прав та етики у медіа. Журналіст аналізує тенденції, порівнює інформацію, перевіряє достовірність джерел та оцінює вплив культурних або медійних подій на суспільство. Цей тип розслідування допомагає формувати обізнаність аудиторії у сфері культури та медіа, а також підвищує стандарти професійної журналістики.

Крім зазначених типів, сучасна журналістика використовує комбіновані або міждисциплінарні розслідування, які поєднують елементи кримінальних, соціальних, економічних та політичних досліджень. Такі матеріали є комплексними, вимагають системного підходу до збору інформації, аналізу даних та аргументації, що робить їх особливо цінними для широкої аудиторії і суспільства загалом.

Таким чином, основні типи журналістського розслідування включають кримінальні, соціальні, економічні, політичні та культурно-медійні розслідування. Кожен тип має свої специфічні методи збору і аналізу інформації, джерела та цільову аудиторію, але всі вони спрямовані на забезпечення достовірності, аналітичної цінності та суспільної значущості матеріалу. Знання типів розслідувань дозволяє журналістам ефективно планувати роботу, обирати оптимальні прийоми і формати подання матеріалу, а також підвищує професійний рівень журналістики та сприяє розвитку громадянського суспільства.

4. Предмет, мета, методи журналістського розслідування

Журналістське розслідування – це форма журналістики, спрямована на виявлення прихованої, недоступної для широкого загалу інформації, яка має суспільну значущість. Предметом журналістського розслідування є, насамперед, факти, що можуть свідчити про порушення законодавства, корупційні схеми, зловживання владою,

соціальну несправедливість або інші негативні явища в суспільстві. Це можуть бути економічні афери, політичні інтриги, кримінальні справи, екологічні проблеми, порушення прав людини, а також питання, що стосуються безпеки громадян.

На відміну від звичайної новинної журналістики, яка передає події та факти у доступній формі, журналістське розслідування фокусується на прихованих аспектах ситуації, глибокому аналізі та системному дослідженні явищ. Тобто предмет розслідування – це не просто подія, а причини, наслідки та взаємозв'язки, які зазвичай залишаються поза увагою пересічного спостерігача.

Основна мета журналістського розслідування – інформування суспільства про факти, які мають важливе суспільне значення, і сприяння змінам у соціальному, політичному чи економічному житті. Це можуть бути як безпосередні соціальні зміни (наприклад, притягнення винних до відповідальності), так і посилення прозорості діяльності державних та приватних інституцій, підвищення громадської обізнаності та формування критичного мислення аудиторії.

Крім того, метою розслідування є захист суспільних інтересів: журналіст виступає в ролі контролера влади та великих корпорацій, а також захисника прав громадян. Часто розслідування має превентивний ефект: суспільне розкриття порушень закону або етичних норм може запобігти повторенню таких дій у майбутньому.

Важливо, що мета журналістського розслідування не зводиться лише до сенсаційного висвітлення подій, адже сенсаційність не завжди гарантує суспільну користь. Розслідування має бути об'єктивним, достовірним і ґрунтуватися на перевірених джерелах інформації.

Методи журналістського розслідування

Журналістське розслідування використовує комплекс методів збору та аналізу інформації. Основні з них можна умовно розділити на кілька груп.

Документальні методи – робота з письмовими джерелами: офіційними звітами, статистикою, договорами, судовими рішеннями, фінансовими документами. Ці методи дозволяють отримати перевірену та аргументовану інформацію, а також виявити невідповідності або порушення.

Інтерв'ювання – отримання інформації від експертів, учасників подій, свідків або інсайдерів. Важливо проводити інтерв'ю етично,

дотримуючись конфіденційності, особливо коли йдеться про ризик для інформатора.

Спостереження та присутність на місці подій – пряме або приховане спостереження за діями людей, організацій чи владних структур. Метод дозволяє зафіксувати факти, які не відображені в документах, та оцінити реальний стан справ.

Аналіз даних – робота з великими обсягами інформації, наприклад, фінансових, статистичних чи соціальних даних. Завдяки аналізу можна виявити закономірності, аномалії або схеми зловживань.

Крос-перевірка джерел – порівняння інформації з різних джерел для забезпечення її достовірності. Надзвичайно важливо уникати поширення чуток або неперевірених даних.

Інноваційні технології – використання цифрових інструментів, баз даних, соціальних мереж, геолокації та відкритих джерел інформації (Open Source Intelligence, OSINT). Сучасні методи дозволяють журналісту виявляти факти, недоступні традиційними способами.

Усі ці методи часто застосовуються комплексно: документальна перевірка поєднується з інтерв'ю, спостереження з аналізом даних, що забезпечує глибину та надійність розслідування.

Журналістське розслідування – це особливий вид журналістської діяльності, спрямований на виявлення прихованих фактів, корупційних схем та соціально значущих проблем. Предметом його є факти та явища, які мають важливе суспільне значення; метою – інформування громадськості та сприяння суспільним змінам. Методи розслідування різноманітні, від традиційних (документи, інтерв'ю, спостереження) до сучасних технологічних інструментів, але ключовим залишається дотримання журналістських стандартів об'єктивності та достовірності.

Журналістське розслідування не лише повідомляє, але й формує суспільну свідомість, стимулює відповідальність влади і бізнесу та захищає права громадян, стаючи потужним механізмом суспільного контролю.

5. Особливості проведення і написання журналістського розслідування

Журналістське розслідування відрізняється від інших видів журналістики глибиною аналізу, ретельністю збору інформації та

відповідальністю за точність фактів. Його проведення передбачає низку специфічних етапів та дотримання певних принципів, які забезпечують достовірність і суспільну значущість матеріалу.

Особливості проведення журналістського розслідування

Проведення журналістського розслідування починається з формулювання теми та визначення проблеми. Журналіст повинен чітко усвідомлювати, які суспільні інтереси стоять за розслідуванням, яку мету він переслідує і які джерела інформації будуть використані. Вибір теми часто залежить від її актуальності, потенційного суспільного резонансу та доступності перевірюваних фактів.

Наступним етапом є збір інформації. Журналіст працює з документами, статистикою, базами даних, проводить інтерв'ю зі свідками та експертами, спостерігає за подіями на місці. Важливо поєднувати різні методи, щоб уникнути однобічності та підвищити достовірність матеріалу. Однією з особливостей є ретельна перевірка кожного джерела, оскільки будь-яка неточність може не лише зменшити довіру до матеріалу, але й спричинити юридичні наслідки.

Під час проведення розслідування журналісту часто доводиться працювати з конфіденційними джерелами, що потребує дотримання етичних норм і забезпечення безпеки інформаторів. Також важливо передбачати можливі ризики для власної безпеки та репутації.

Особливості написання журналістського розслідування

Написання розслідувального матеріалу має свої специфічні принципи. По-перше, текст повинен бути логічно структурованим, з чітким розподілом на зачин, основну частину та завершення. У зачині журналіст зазвичай підкреслює актуальність теми та зацікавлює читача, в основній частині детально викладає факти, аналізує дані та пояснює причинно-наслідкові зв'язки, а в завершенні підсумовує висновки і надає рекомендації або прогноз розвитку ситуації.

По-друге, стиль розслідування поєднує об'єктивність і зрозумілість. Журналіст має надавати факти без оцінних суджень, проте водночас матеріал повинен бути доступним і цікаво поданим, щоб залучити широку аудиторію.

По-третє, важливо дотримуватися принципу перевірки інформації. Кожен факт, цифра чи цитата має бути підтверджена надійними джерелами. У разі використання чуток чи непідтверджених даних вони обов'язково повинні бути позначені як такі, щоб уникнути дезінформації.

Особливої уваги потребує етичний аспект. Журналіст повинен зважати на можливі наслідки публікації для постраждалих, свідків, інформаторів та власної редакції. Це передбачає баланс між суспільним інтересом і правом на приватне життя, уникання маніпуляцій та спотворень фактів.

У написанні розслідувань часто застосовують методи нарративної журналістики: журналіст не лише подає факти, а й описує процес їхнього виявлення, створюючи відчуття прозорості та довіри. Використання діалогів, цитат, хронології подій та наочних прикладів допомагає читачеві краще зрозуміти суть проблеми.

Особливості проведення і написання журналістського розслідування полягають у глибокому аналізі, комплексному використанні методів збору інформації, перевірці достовірності джерел, дотриманні етичних норм і створенні логічно структурованого, цікавого та об'єктивного тексту. Таке розслідування не лише інформує суспільство, але й стимулює зміни, сприяє прозорості та підзвітності владних і бізнесових структур, захищає права громадян і формує громадську свідомість.

6. Колонка як жанр. Жанрові характеристики колонки

Колонка в журналістиці – це невеликий авторський текст, у якому журналіст висловлює свої думки, оцінки та ставлення до подій або явищ. Вона зазвичай публікується на регулярній основі в газетах, журналах або онлайн-виданнях і відображає індивідуальний стиль автора. Головною особливістю колонки є суб'єктивність і персоналізація повідомлення, коли читач відчуває присутність автора в тексті. Колонка поєднує інформування, аналіз і оцінку подій, дозволяючи журналісту формувати власну позицію та впливати на громадську думку.

Жанрові характеристики колонки включають кілька ключових ознак. По-перше, текст має обмежений обсяг, зазвичай не перевищує однієї-двох сторінок друкованого видання або еквівалентного онлайн-формату, що робить його компактным і зручним для сприйняття. Компактність змушує автора формулювати думки лаконічно, вибирати ключові аргументи та приклади, відмовляючись від зайвої деталізації.

По-друге, колонка носить авторський характер: у ній відображаються думки, оцінки, емоції та стиль конкретного журналіста, що робить текст унікальним та пізнаваним. Автор може

використовувати власні спостереження, досвід або особисті історії, що додає тексту індивідуальності. Така суб'єктивність відрізняє колонку від новинного повідомлення, де домінує об'єктивна передача фактів.

По-третє, колонка часто має яскраво виражену позицію автора, емоційний тон і елементи критики або гумору. Вона може бути аналітичною, коли автор глибоко аналізує проблеми суспільства, політики чи економіки; публіцистичною, коли робить наголос на актуальних подіях і формує громадську думку; або художньо оформленою, коли використовує літературні прийоми для емоційного залучення читача.

Ще однією важливою характеристикою є тематична різноманітність. Колонки можуть присвячуватися політиці, культурі, економіці, суспільним проблемам, спорту, технологіям, освіті або навіть побутовим темам. Теми обираються з урахуванням інтересів аудиторії та актуальності проблеми. Автор може звертати увагу на невідомі аспекти подій, пояснювати складні явища простою мовою або піднімати питання, які залишаються поза увагою масової журналістики.

Структурно колонка зазвичай містить короткий зачин, у якому автор окреслює тему або проблему та зацікавлює читача. У основній частині подаються аргументи, факти, приклади, аналіз ситуації та оцінки автора. Завершення може містити висновок, поради, заклик до дії або риторичне запитання, що залишає читача з роздумами. Така структура забезпечує логічну послідовність та зрозумілість тексту.

Особливістю колонки є діалог із читачем. Автор часто звертається до аудиторії безпосередньо, ставить запитання або пропонує власні роздуми, спонукаючи читача до обговорення та рефлексії. Колонка може містити елементи іронії, сарказму або художні прийоми, що робить текст більш живим та емоційно забарвленим.

Колонка виконує не лише інформаційну функцію, але й виховну та критичну. Вона формує громадську думку, допомагає читачеві орієнтуватися в складних соціальних процесах, оцінювати події та явища, розвивати критичне мислення. Завдяки авторському підходу колонка може привертати увагу до проблем, які залишаються поза увагою офіційних джерел, і стимулювати суспільну дискусію.

Отже, колонка є жанром, що поєднує авторський стиль, суб'єктивність та публіцистичну спрямованість. Вона компактна, тематично різноманітна, структурно логічна та емоційно забарвлена,

що дозволяє журналісту висловити власну позицію, впливати на громадську думку та заохочувати читача до активного сприйняття матеріалу. Колонка формує зв'язок між автором і аудиторією, сприяє аналізу подій та явищ і стає інструментом суспільного обговорення та критики.

Змістовий модуль 2.

ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНІ ЖАНРИ ЖУРНАЛІСТИКИ

Тема 9. МІСЦЕ ПУБЛІЦИСТИКИ У СИСТЕМІ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ ЖАНРІВ. ЖАНРОВА ТИПОЛОГІЯ ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ЖАНРІВ У СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРИ

1. Значення терміна «публіцистика».
2. Витоки публіцистики. Поняття «публіцистика», «публіцистичний».
3. Огляд історії української публіцистики.
4. Українська школа дослідників публіцистики.
5. Об'єкт, предмет, методи публіцистики.
6. Природа публіцистичної творчості.
7. Тенденції розвитку сучасної публіцистики в масмедіа.
8. Криза публіцистики в сучасному українському медіасередовищі.
9. Публіцистика і публіцистичність. Відмінність художньої публіцистики від інших видів публіцистичної творчості.

Література

8. Журналістика і творчість / за ред. С. Костя. Львів : Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 562 с.

9. Калантаєвська Г. П. Історія публіцистики : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2018. 238 с.

11. Карпінська В. Жанрові особливості художнього репортажу (на прикладі збірки репортажів «Єгипет: харам, халяль» Пьотра Ібрагіма Кальваса). *Теле- та радіожурналістика*. 2020. Вип. 19. С. 184–192.

<http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/issue/view/183>

12. Ковальська-Елькадер Н. Нарація в художньому радіорепортажі. *Обрії друкарства*. 2021. № 1–2 (9–10). С. 58–73. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1\(9\).240576](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1(9).240576)

15. Миколаєнко А. Жанрові особливості сучасної української медіакритики. *Синопис: текст, контекст, медіа*. 2021. № 1 (27). С. 32–38.

16. Михайлин І. Основи журналістики. Харків: Центр навчальної літератури, 2019. 496 с.

17. Мікош Д. Фейлетон та інтерв'ю на сторінках лодзинського ілюстрованого часопису «Театр ляльок». *Обрії друкарства*. 2022. № 1 (11). С. 197–220. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1\(11\).261735](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1(11).261735)

20. Рус-Моль Ш., Шульц Т. Журналістика: посібник / пер. з нім. В. Клімченко та В. Олійник; наук. ред. В. Іванов. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2025. 393 с.

21. Садова Л. О. Еволюція жанрових форм у локальних медіа: трансформаційні процеси та їх чинники. *Соціальні комунікації в умовах глобалізаційних процесів: стан, тенденції, перспективи*. Збірник тез за матеріалами III Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 14 травня 2025 року) / упоряд.: Н. Поплавська, Г. Синоруб, Т. Решетука. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2025. С. 106–110. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/36575>

23. Садова Л. О. Жанрові трансформації локальних медіа: тенденції та чинники розвитку. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 36 (75). № 5.

32. Ютченко А. Художній репортаж: між фактом і вигадкою. URL: <http://litakcent.com/2017/12/28/hudozhniy-reportazh-mizh-faktom-i-vigadkoyu/>

39. Norris D. Storytelling. 10 prostych kroków do niezapomnianej opowieści. *MT Biznes*. 2021. 152 s.

1. Значення терміна «публіцистика»

Публіцистика – це напрям у журналістиці та літературі, який охоплює твори, створені з метою впливу на громадську думку, висвітлення актуальних соціальних, політичних, економічних та культурних проблем і формування суспільної позиції. Публіцистичні тексти поєднують інформування, аналіз і оцінку подій, явищ або процесів, а також передбачають активну позицію автора, який прагне

переконати аудиторію, привернути увагу до проблеми або спонукати до певних дій.

Термін «публіцистика» походить від латинського слова «publicus», що означає «громадський» або «суспільний». Цей термін підкреслює головну ознаку публіцистики – її спрямованість на суспільство. Основна мета публіцистики – не лише повідомити факт, а й викликати реакцію читачів, стимулювати суспільну дискусію, аналізувати події і процеси та формувати громадську думку. Публіцистика завжди пов'язана з актуальністю теми: вона реагує на події сучасності, соціальні проблеми, політичні чи економічні явища, культурні та моральні питання.

Історично публіцистика формувалася як жанр у Європі в XVII–XVIII століттях, коли з'явилися газети та журнали, а суспільство потребувало оперативного інформування про події та суспільні явища. Публіцистика допомагала формувати громадянську свідомість, стимулювала політичні й соціальні дискусії, розвивала критичне мислення читачів. В Україні публіцистика набула значного розвитку у XIX столітті разом із розвитком періодичної преси та формуванням національної ідеї. Вона виконувала важливу роль у боротьбі за національну свідомість, поширенні знань, моральне виховання громадян і формуванні громадянської позиції.

Публіцистика представлена різними жанрами, серед яких можна виділити статті, колонки, репортажі, коментарі, аналітичні огляди, нариси та інтерв'ю. Незалежно від жанру, спільними рисами є поєднання фактів із авторським аналізом і оцінкою, чітка позиція автора та прагнення впливати на аудиторію. Публіцистичний текст не обмежується сухим повідомленням подій, він завжди містить елементи критики, пропозиції рішень, порівняння, аргументацію, що дозволяє читачеві глибше зрозуміти суть проблеми та зробити власні висновки.

Особливістю публіцистики є поєднання інформаційної та переконливої функції. Вона одночасно інформує про події і процеси та намагається формувати оцінку цих явищ у свідомості читача. Наприклад, стаття про екологічну проблему не лише повідомляє про її існування, а й аналізує причини та наслідки, пропонує шляхи вирішення та заохочує суспільство до активних дій. Подібним чином політична колонка або аналітичний огляд оцінюють діяльність влади, порівнюють різні підходи, формують критичне ставлення до рішень та подій.

Стиль публіцистики поєднує доступність і переконливість. Тексти пишуться простою та зрозумілою мовою, з чіткою структурою та логікою викладу. Водночас авторська позиція підкреслюється за допомогою аргументів, прикладів, фактів і риторичних прийомів. Емоційне забарвлення, використання метафор, порівнянь та іронії дозволяє залучити читача, зробити текст більш живим та цікавим.

Публіцистика має значення і в сучасному суспільстві. Вона сприяє розвитку громадянської свідомості, формує критичне мислення, допомагає орієнтуватися в складних соціальних, політичних та економічних процесах. Через публіцистику громадяни отримують можливість бачити різні точки зору, оцінювати дії влади та бізнесу, брати участь у суспільній дискусії. В умовах сучасної інформаційної взаємодії та цифрових медіа публіцистика залишається важливим засобом формування суспільної позиції та активного громадянського життя.

Отже, публіцистика – це суспільно спрямований жанр журналістики та літератури, який поєднує інформування, аналіз і оцінку подій та явищ. Вона висловлює авторську позицію, впливає на громадську думку, стимулює обговорення та формує критичне мислення аудиторії. Публіцистика є важливим інструментом суспільного контролю, виховання громадянської свідомості та активного залучення населення до розв'язання актуальних соціальних проблем.

2. Витоки публіцистики. Поняття «публіцистика», «публіцистичний»

Публіцистика як жанр та явище журналістики має давнє історичне походження і формувалася поступово, разом із розвитком суспільства та засобів масової інформації. Її витоки пов'язані з потребою інформувати громадськість про події, формувати суспільну думку та впливати на моральні й політичні переконання людей. Уже в античні часи можна знайти спроби висловлювати оцінку подій і явищ у суспільному житті через письмові тексти. У Стародавній Греції та Римі громадські діячі, філософи та оратори виступали з промовами та есе, у яких поєднували інформацію про факти з оцінкою подій, формували моральні та етичні принципи, закликали до активної громадянської позиції.

У середньовіччі розвиток публіцистики був більш обмеженим через відсутність широкої преси та цензурні обмеження, однак існували хроніки, літописи та листи публічного характеру, в яких автори намагалися інформувати суспільство про політичні та релігійні події, коментувати рішення влади, висловлювати думки про соціальні явища. Ці тексти виконували функцію морального та політичного орієнтира для читачів і слухачів.

Сучасна публіцистика сформувалася в Європі у XVII–XVIII століттях, коли виникли газети та журнали. Це був період становлення громадянського суспільства, коли з'явилася потреба оперативно інформувати населення про політичні події, економічні процеси та культурні новини. Публіцистика в цей період виконувала роль соціального регулятора: вона не лише повідомляла факти, але й оцінювала дії правителів, аналізувала закони, висвітлювала порушення прав і свобод громадян, закликала до суспільних змін.

В Україні розвиток публіцистики пов'язаний із формуванням національної періодичної преси в XIX столітті. Журналісти та письменники використовували публіцистичні твори для підвищення національної свідомості, формування критичного мислення громадян, популяризації ідей освіти та культури, боротьби за соціальну справедливість та права людини. Публіцистика виконувала роль активного соціального інструменту, впливала на громадську думку та стимулювала дискусії на важливі суспільні теми.

Термін «публіцистика» походить від латинського слова «publicus», що означає «громадський», «суспільний». У сучасному розумінні публіцистика – це діяльність у сфері журналістики та літератури, спрямована на інформування суспільства, аналіз подій і явищ, формування оцінок та вплив на громадську думку. Тобто публіцистика завжди має суспільне спрямування, її мета – не лише повідомити факт, а й стимулювати дискусію, оцінити проблему, висловити авторську позицію і, за можливості, спонукати до певних дій.

Поняття «публіцистичний» характеризує все, що належить до публіцистики або має ознаки цього жанру. Публіцистичний текст відзначається поєднанням фактичності та авторської оцінки, чіткою структурою, логічністю викладу та прагненням впливати на свідомість аудиторії. Публіцистичний стиль може проявлятися як у газетній статті, колонці, репортажі, коментарі, аналітичному огляді, так і у

публіцистичній книзі або нарисі. Головне – об'єднання інформативної та переконливої функції, тобто текст передає факти і водночас формує ставлення до них, пропонує оцінки, аналіз і можливі шляхи вирішення проблеми.

Особливістю публіцистики та публіцистичного підходу є активна громадянська позиція автора. Автор не просто спостерігає за подіями, він бере участь у їхньому осмисленні, висловлює власні оцінки та намагається впливати на свідомість аудиторії. Це робить публіцистику важливим інструментом соціальної комунікації, засобом формування громадянської свідомості, розвитку критичного мислення та активного ставлення до суспільних процесів.

Отже, витoki публіцистики сягають античності та середньовіччя, а сучасне розуміння сформувалося у XVIII–XIX століттях у зв'язку з розвитком преси та громадянського суспільства. Публіцистика – це суспільно спрямований напрям журналістики та літератури, який поєднує інформацію, аналіз і оцінку, висловлює авторську позицію і впливає на громадську думку. Публіцистичний – це все, що відноситься до публіцистики або має її характерні ознаки, тобто поєднує факт, аналіз і оцінку та спрямоване на формування суспільної позиції.

3. Огляд історії української публіцистики

Історія української публіцистики відображає розвиток суспільної думки, боротьбу за національну свідомість та формування громадянської позиції протягом кількох століть. Витoki української публіцистики сягають ще періоду Київської Русі, коли хроніки, літописи та проповіді виконували роль суспільного інформування, оцінки подій та формування моральних орієнтирів для населення. Тексти цього періоду не були журналістськими в сучасному розумінні, проте вони містили елементи публіцистики: автори намагалися пояснити події, оцінити дії правителів і морально впливати на читача або слухача.

Справжній розвиток української публіцистики почався в XVI–XVIII століттях у зв'язку з поширенням друкарства, появою перших газет і періодичних видань. У цей час публіцистика виконувала важливу суспільну функцію: вона інформувала про політичні події, висвітлювала соціальні проблеми, популяризувала освіту і культуру, сприяла формуванню національної свідомості. У період козацької

державності та Гетьманщини публіцистика поєднувала в собі елементи хроніки, листування, наказів та звернень до громадськості, закликаючи до соціальної активності та захисту прав людей.

У ХІХ столітті українська публіцистика набула особливого розвитку завдяки формуванню періодичної преси та активній діяльності громадських діячів, письменників і журналістів. Саме в цей час з'являються перші газети та журнали українською мовою, де публіцистичні тексти поєднували інформування з авторським аналізом та оцінкою подій. Важливу роль у розвитку жанру відігравали такі видання, як «Основа», «Киевская старина», «Громадська думка», а також роботи письменників-громадських діячів, які в своїх статтях і нарисах піднімали питання освіти, культури, соціальної справедливості, політичних прав і національного розвитку.

Період кінця ХІХ – початку ХХ століття характеризується зростанням політичної та соціальної публіцистики. Українські публіцисти активно коментували події, що відбувалися в Україні та Європі, аналізували діяльність влади, порушували питання національної ідентичності, мови, прав селян і робітників. Журналісти цього часу часто поєднували журналістську діяльність із літературною творчістю, що дозволяло робити публіцистичні тексти більш яскравими, емоційно забарвленими та доступними для широкого кола читачів.

У радянський період українська публіцистика значною мірою підпадала під цензуру та ідеологічний контроль. Багато публіцистичних жанрів використовувалися для пропаганди політичних ідей, висвітлення досягнень держави та формування «правильного» громадянського світогляду. Водночас у творчості окремих авторів зберігалися риси справжньої публіцистики – аналіз соціальних проблем, критика несправедливості, захист прав людини, формування громадянської позиції.

Відновлення української державності в 1991 році дало потужний імпульс розвитку незалежної публіцистики. З'явилися нові видання, незалежні газети, журнали та інтернет-ресурси, де публіцистика стала важливим інструментом громадського контролю, політичної дискусії та формування громадянської свідомості. У сучасній українській публіцистиці поєднуються традиційні жанри – статті, репортажі, колонки, коментарі, аналітичні огляди – із новими формами медіа, включаючи блоги та онлайн-платформи. Автори

активно використовують аналітичний підхід, висловлюють власну позицію та стимулюють суспільну дискусію з актуальних проблем.

Особливістю української публіцистики є її тісний зв'язок із національною ідеєю, культурними традиціями та громадянською активністю. Вона завжди була спрямована на виховання критичного мислення, формування моральних та соціальних цінностей і стимулювання активної участі громадян у суспільному житті. Публіцистичні твори не лише повідомляють факти, а й аналізують їх, пропонують оцінки, закликають до дій і змін.

Отже, історія української публіцистики починається від хронік і літописів Київської Русі, проходить через період формування друкованої преси та громадянської публіцистики ХІХ століття, переживає складності радянського періоду та отримує новий розвиток у незалежній Україні. Українська публіцистика – це суспільно спрямований жанр, який поєднує інформацію, аналіз і авторську оцінку, формує громадську думку та громадянську свідомість, сприяє соціальним і культурним змінам у суспільстві.

4. Українська школа дослідників публіцистики

Українська школа дослідників публіцистики – це науковий напрям, який займається вивченням історії, теорії, жанрів та функцій публіцистики в Україні. Вона формувалася поступово, відображаючи розвиток української журналістики, літератури та суспільної думки. Ця школа поєднує історичний, літературний та соціально-комунікаційний підходи до аналізу публіцистики та забезпечує систематичне вивчення її розвитку, впливу на суспільство та ролі в формуванні громадянської свідомості.

Перші дослідження української публіцистики з'явилися наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття у працях істориків, літературознавців та громадських діячів, які аналізували періодичну пресу, літературні нариси, політичні статті та критичні статті. Вони звертали увагу на роль публіцистики у формуванні національної самосвідомості, розвитку критичного мислення громадян та боротьбі за соціальні та політичні права. Особливу увагу приділяли вивченню творчості таких видатних українських публіцистів, як Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Іван Франко та інші, чийі твори поєднували історичний аналіз, моральні оцінки та соціальну критику.

У радянський період українська школа дослідників публіцистики розвивалася в умовах ідеологічного контролю та цензури, що обмежувало свободу наукового аналізу. Проте навіть у цих умовах українські вчені намагалися досліджувати історію преси, розвиток жанрів публіцистики та вплив публіцистичних текстів на громадську думку. Важливим напрямом було вивчення ідеологічно нейтральних аспектів публіцистики, таких як стиль, структура тексту, особливості жанрів і способи формування переконливості тексту.

Після проголошення незалежності України у 1991 році українська школа дослідників публіцистики отримала новий імпульс. З'явилися численні наукові праці, дисертації, монографії та статті, які систематично вивчали публіцистику різних періодів, її жанрове різноманіття, стильові особливості та соціально-комунікаційну функцію. Вчені почали більш глибоко аналізувати взаємозв'язок публіцистики та суспільних змін, роль авторської позиції, вплив публіцистики на формування громадянської свідомості та національної ідентичності.

Сучасна українська школа дослідників публіцистики включає декілька напрямів. Перший – історико-літературний, що вивчає витoki публіцистики, її розвиток у контексті національної літератури та періодичної преси. Другий – жанровий, який аналізує структуру, стиль і функції різних публіцистичних жанрів, таких як стаття, колонка, репортаж, аналітичний огляд чи коментар. Третій – соціально-комунікаційний, що досліджує вплив публіцистики на громадську думку, формування моральних та політичних переконань, роль у розвитку громадянської активності та критичного мислення.

Особливістю української школи є комплексний підхід до дослідження публіцистики. Вона поєднує аналіз змісту текстів із вивченням контексту їхнього створення, історичних умов, авторської позиції та впливу на аудиторію. Вчені звертають увагу не лише на інформаційну функцію публіцистики, а й на її естетичні, моральні та соціальні аспекти. Такий підхід дозволяє розглядати публіцистику як важливий інструмент розвитку громадянського суспільства, формування суспільної думки та культурної ідентичності.

Отже, українська школа дослідників публіцистики – це науковий напрям, який систематично вивчає історію, жанри, стиль і функції публіцистики в Україні. Вона охоплює історико-літературний, жанровий та соціально-комунікаційний аспекти, аналізує роль

авторської позиції та вплив публіцистичних текстів на формування громадянської свідомості. Завдяки роботі дослідників українська публіцистика розглядається не лише як історичне явище, а й як важливий чинник розвитку суспільства, культури та громадянської активності.

5. Об'єкт, предмет, методи публіцистики

Публіцистика як напрям журналістики та літератури має власні об'єкт, предмет і методи дослідження та практичного використання. Розуміння цих понять дозволяє глибше усвідомити специфіку публіцистики, її роль у суспільстві та взаємозв'язок із читачем.

Об'єкт публіцистики – це суспільне життя, суспільні явища, події та процеси, що відбуваються в політичній, соціальній, економічній, культурній та духовній сферах. До об'єкта публіцистики належить усе, що може бути предметом аналізу та оцінки в контексті суспільного інтересу: державна політика, економічні процеси, соціальні проблеми, культурні події, моральні та етичні питання. Об'єкт публіцистики охоплює реальні факти, події та явища, а також суспільне ставлення до них. Вивчення цього об'єкта дає змогу зрозуміти, які проблеми та процеси є актуальними для суспільства, що викликає інтерес громадськості та потребує аналізу.

Предмет публіцистики – це специфічний аспект об'єкта, який досліджується та висвітлюється у публіцистичних текстах. Предметом є способи відображення, оцінка та осмислення подій і явищ, авторська позиція, засоби переконання та впливу на громадську думку. Якщо об'єкт – це «що відбувається», то предмет – це «як це відображається, аналізується та оцінюється». У предмет публіцистики входять жанрові форми, стилістичні особливості текстів, використання аргументації, риторики, художніх засобів, а також способи поєднання фактів із власною оцінкою автора. Вивчення предмета дозволяє визначити специфіку публіцистичного стилю та методів впливу на аудиторію.

Методи публіцистики – це прийоми і способи, за допомогою яких здійснюється дослідження об'єкта та предмета і створюється публіцистичний текст. До методів публіцистики належать.

Спостереження і фіксація фактів – журналіст спостерігає за суспільними процесами, подіями, соціальними явищами, фіксує інформацію та відбирає ті факти, які мають суспільну значущість.

Аналіз і систематизація інформації – зібрані дані оцінюються, порівнюються, групуються за темами, що дозволяє сформувати логічний і аргументований матеріал.

Інтерпретація фактів – автор пояснює причини та наслідки подій, робить оцінки та прогнозує можливі наслідки, надаючи тексту аналітичного характеру.

Аргументація та переконання – використання логічних, етичних та емоційних аргументів для того, щоб впливати на громадську думку та формувати позицію читача.

Інтерв'ювання та робота з джерелами – отримання інформації безпосередньо від учасників подій, експертів, свідків; перевірка достовірності даних і їх підтвердження кількома джерелами.

Комбінування фактів і авторської оцінки – поєднання інформації та власних міркувань автора, що дозволяє створити переконливий, емоційно забарвлений та змістовний текст.

Методи публіцистики тісно пов'язані з жанровими формами: у колонці, репортажі, статті, аналітичному огляді чи коментарі застосовуються різні прийоми, проте завжди зберігається мета впливу на читача та формування громадської думки.

Особливістю методів публіцистики є їхня гнучкість та комбінованість. Автор може використовувати спостереження, інтерв'ю, статистичні дані, цитати та художні засоби одночасно, щоб створити переконливий, логічно побудований і цікавий текст. Методи публіцистики передбачають не лише інформаційне відображення подій, а й оцінку, аналіз та вплив на суспільну думку.

Отже, об'єкт публіцистики – це суспільне життя та явища, предмет – способи відображення, оцінки та впливу на громадську думку, а методи – це прийоми та способи збору, аналізу, інтерпретації та подання інформації. Поєднання об'єкта, предмета та методів дозволяє публіцистиці виконувати ключову роль у формуванні суспільної думки, розвитку критичного мислення та активної громадянської позиції.

6. Природа публіцистичної творчості

Природа публіцистичної творчості полягає у поєднанні інформування, аналізу та оцінки суспільних явищ, подій і процесів з авторською позицією та прагненням впливати на громадську думку. Публіцистика як форма творчості відрізняється від інших жанрів

літератури тим, що її головною метою є не лише художнє відображення дійсності, а й соціальна функція – стимулювання дискусії, формування громадянської свідомості, критичне осмислення подій і явищ.

Публіцистична творчість завжди пов'язана з актуальністю теми. Автор звертається до проблем, які мають значення для суспільства, відповідають інтересам громадськості і здатні впливати на поведінку та свідомість людей. Це можуть бути соціальні, політичні, економічні, культурні або моральні питання. У публіцистичному тексті автор поєднує факти та події з власними оцінками, робить аналіз причин і наслідків, порівнює альтернативні точки зору і намагається переконати читача у своїй позиції.

Особливістю публіцистичної творчості є її комунікативна спрямованість. Публіцист створює текст не лише для самовираження, а для взаємодії з аудиторією. Автор намагається донести свої думки, аргументи та оцінки до читача, сформувавши його ставлення до проблеми, вплинути на громадську думку та активізувати суспільство. Публіцистична творчість передбачає врахування соціального контексту, потреб аудиторії, актуальності інформаційного приводу і способів переконливого викладу матеріалу.

Публіцистична творчість характеризується поєднанням об'єктивності та суб'єктивності. Автор опирається на достовірні факти, спостереження, статистичні дані та джерела інформації, але водночас включає власну оцінку, коментар, емоційне забарвлення та риторичні прийоми. Це робить публіцистичний текст одночасно аналітичним і переконливим, дозволяє читачеві не лише ознайомитися з подіями, а й зрозуміти їхнє значення, оцінити причини та наслідки, сформувавши власну позицію.

Публіцистична творчість проявляється у різних жанрах: статті, колонки, аналітичні огляди, репортажі, коментарі, нариси та інтерв'ю. Кожен жанр має свої особливості щодо структури, стилю, способів подання інформації, проте всі вони спрямовані на формування громадської думки та вплив на аудиторію. Наприклад, колонка дозволяє автору безпосередньо висловити свою думку і позицію, стаття поєднує факти з аналізом, а репортаж надає об'єктивне зображення події, що підкріплює аргументи автора.

Природа публіцистичної творчості також включає етичний і моральний аспект. Автори публіцистичних текстів несуть відповідальність за точність поданої інформації, за достовірність

фактів, за вплив своїх оцінок на громадську думку. Публіцистика формує у читачів критичне мислення, моральну оцінку дій і подій, сприяє розвитку громадянської свідомості та активної життєвої позиції.

Отже, природа публіцистичної творчості полягає у поєднанні інформаційної, аналітичної та оцінної функцій тексту з авторською позицією і впливом на аудиторію. Вона характеризується актуальністю тем, комунікативною спрямованістю, поєднанням об'єктивності та суб'єктивності, жанровою різноманітністю та морально-етичною відповідальністю автора. Публіцистична творчість є важливим інструментом формування громадянської свідомості, розвитку критичного мислення та активної участі громадян у суспільному житті.

7. Тенденції розвитку сучасної публіцистики в масмедіа

Сучасна публіцистика в масмедіа перебуває на перетині традиційних журналістських жанрів та нових цифрових форматів. Її розвиток визначається швидким поширенням інформаційних технологій, зміною способів сприйняття аудиторії та появою нових платформ для комунікації. Сьогодні публіцистика активно функціонує не лише у газетах і журналах, а й на телебаченні, радіо, в інтернет-виданнях, блогах, соціальних мережах і мультимедійних платформах.

Однією з ключових тенденцій є перехід від традиційного друкованого медіа до цифрових форматів. Онлайн-платформи дозволяють оперативно поширювати публіцистичні тексти, швидко реагувати на події та залучати читачів до обговорення. Важливим аспектом стало інтерактивне спілкування з аудиторією: читачі можуть коментувати матеріали, ділитися ними у соціальних мережах, брати участь у голосуваннях та опитуваннях, що робить публіцистику більш відкритою та динамічною.

Іншою тенденцією є збільшення аналітичного та оцінного компоненту публіцистики. У сучасних медіа матеріали часто поєднують новини з авторським коментарем, аналізом причин і наслідків, прогнозами розвитку подій. Такий підхід дозволяє аудиторії не лише отримувати інформацію про події, а й формувати власне розуміння ситуації, критично оцінювати дії влади, бізнесу чи громадських організацій.

Зростає роль персоналізованої та тематичної публіцистики. Автори створюють колонки, блоги або аналітичні огляди, орієнтовані на конкретні аудиторії: молодь, фахівців у певній галузі, активістів чи

громадські організації. Це дозволяє більш глибоко розкривати теми, відповідати на специфічні запити читачів і формувати спільноти навколо певних проблем.

Сучасна публіцистика також характеризується зростанням мультимедійності та використанням різних форм подачі інформації. До тексту додаються відео, аудіо, інфографіка, інтерактивні карти, що дозволяє читачеві сприймати матеріал комплексно та зручно. Також поширюються формати «довгих матеріалів», що поєднують глибокий аналіз з яскравим викладом та інтерактивними елементами, що підвищує залученість аудиторії.

Важливою тенденцією є зростання значення етичних стандартів і фактчекінгу. У цифрову епоху швидкість поширення інформації зростає, а разом із тим виникли ризики поширення фейків та маніпулятивних матеріалів. Сучасна публіцистика у масмедіа прагне дотримуватися принципів достовірності, перевірки фактів, об'єктивності та відповідальності за наслідки впливу на громадську думку.

Ще однією особливістю є інтеграція публіцистики з соціальними мережами та блогосферою. Багато авторів використовують Twitter, Facebook, Instagram та інші платформи для оперативного реагування на події, коментування актуальних проблем і залучення аудиторії до дискусії. Це створює нову форму публіцистики, що поєднує елементи мікроблогів, коментарів і аналітичних матеріалів.

Сучасна публіцистика також демонструє глобалізаційний тренд. Публіцистичні матеріали активно обговорюють події не лише на національному, а й на міжнародному рівні. Зростає увага до порівняльного аналізу подій, міжнародних тенденцій, прав людини, екологічних проблем, культурної взаємодії та глобальної економіки.

Отже, сучасна публіцистика в масмедіа розвивається у напрямку цифровізації, інтерактивності та мультимедійності. Вона поєднує оперативне інформування з аналітичним та оцінним компонентом, адаптується під запити конкретних аудиторій, дотримується етичних стандартів і активно використовує соціальні мережі. Публіцистика стає не лише засобом передачі інформації, а й інструментом формування громадської думки, розвитку критичного мислення та активної громадянської позиції.

8. Криза публіцистики в сучасному українському медіасередовищі

Криза публіцистики в сучасному українському медіасередовищі є складним і багатовимірним явищем, що зумовлена як внутрішніми процесами в журналістиці, так і зовнішніми соціальними, політичними та економічними чинниками. Українська публіцистика традиційно відігравала важливу роль у формуванні суспільної думки, мобілізації громадськості та розвитку демократичних процесів. Проте у ХХІ столітті, особливо після стрімкої цифровізації, вона переживає системну кризу, яка проявляється у зниженні якості текстів, комерціалізації редакційної політики, переважанні поверхневих форматів та ерозії авторської позиції.

Однією з ключових причин кризи є зміна інформаційного середовища, в якому домінують швидкі, короткі формати та миттєве споживання контенту. Соціальні мережі та онлайн-платформи стимулюють виробництво коротких повідомлень, а не глибоких аналітичних або публіцистичних матеріалів. Багато медіа намагаються відповідати цим трендам, скорочуючи обсяг текстів, відмовляючись від ґрунтовних жанрів і надаючи перевагу спрощеним коментарям, що не сприяє розвитку якісної публіцистики.

Істотно впливає на кризу економічний фактор. Українські медіа часто працюють в умовах недостатнього фінансування, нестабільної реклами та залежності від донорських або політичних коштів. Це призводить до появи замовних матеріалів, маніпулятивних текстів і формування редакційної політики, орієнтованої не на суспільний інтерес, а на інтереси власників або спонсорів. У таких умовах публіцистика втрачає свою головну функцію – бути моральним і соціальним орієнтиром, формувати критичне мислення та впливати на громадську думку в інтересах суспільства.

Ще одним проявом кризи є ерозія авторитету публіциста та зниження стандартизованих вимог до професійної майстерності. Велика кількість блогерів і коментаторів, які не мають журналістської освіти та не дотримуються етичних норм, претендують на роль публіцистів. У результаті авторська публіцистика часто змішується з суб'єктивними емоційними висловлюваннями, що не проходять фактчекінг і не мають інтелектуальної глибини. Це розмиває межі жанру, знижує довіру до публіцистичних матеріалів і ускладнює читачеві відрізнити професійний аналіз від дилетантського коментаря.

Політичні чинники також відіграють значну роль у кризі публіцистики. Поляризація українського суспільства, особливо під час

війни, створює умови для маніпуляцій і однобічних подач матеріалів. Частина авторів вимушено або добровільно стає на бік певної політичної позиції, а це обмежує можливість всебічного аналізу. У таких умовах зменшується кількість незалежної та критичної публіцистики, яка здатна ставити складні питання і виявляти проблеми, що потребують суспільної уваги.

Певною мірою криза пов'язана і зі зміною запитів аудиторії. Читач часто очікує швидкої, емоційної та легкої інформації, уникання складних тем, глибокого аналізу чи довгих текстів. Медіа, намагаючись утримати увагу, підлаштовуються під ці тенденції та обирають формати, що прості у сприйнятті. Це призводить до зменшення кількості аналітичних жанрів і розвитку поверхневої публіцистики, яка не пропонує нового знання, а лише фіксує поточні настрої.

Культурний чинник також впливає на розвиток кризи. Українське суспільство переживає період трансформації, в якому змінюються цінності, інформаційні пріоритети та моделі спілкування. У такому середовищі не завжди знаходиться місце для повільної, рефлексивної та глибокої публіцистики. Натомість поширюється стислий, емоційний і спрямований на моментальний ефект дискурс.

Разом із тим, кризу публіцистики не можна вважати безвихідною. Вона виступає стимулом для формування нових підходів та жанрів, пошуку альтернативних платформ і розвитку незалежних медіа. Нову хвилю якісної авторської публіцистики сьогодні можна знайти у подкастах, аналітичних відеоблогах, авторських колонках у незалежних онлайн-виданнях та на сторінках молодих медіапроектів. Таким чином, криза також створює умови для оновлення жанру та пошуку сучасних форм взаємодії з аудиторією.

Отже, криза публіцистики в сучасному українському медіасередовищі зумовлена поєднанням економічних, політичних, соціальних та технологічних факторів. Вона проявляється у зниженні якості текстів, комерціалізації редакційної політики, поширенні поверхневих форматів та втраті авторитету професійної публіцистики. Проте ця криза водночас відкриває можливості для появи нових форматів, розвитку незалежних платформ і переосмислення функцій публіцистики в умовах сучасного інформаційного суспільства.

9. Публіцистика і публіцистичність. Відмінність художньої публіцистики від інших видів публіцистичної творчості

Публіцистика є особливим видом творчої діяльності, що поєднує інформування, аналіз і оцінювання суспільно значущих явищ, подій і процесів. Вона має чітко виражену громадську спрямованість і зорієнтована на формування громадської думки, вплив на соціальні настрої та активізацію суспільної дискусії. Публіцистика виступає важливим інструментом осмислення актуальних проблем сучасності, а також сприяє розвитку критичного мислення та формуванню ціннісних орієнтирів.

Поняття публіцистичності тісно пов'язане з публіцистикою, але не тотожне їй. Публіцистичність означає наявність у тексті або висловлюванні таких ознак, як соціальна значущість, актуальність, спрямованість на громадську аудиторію, наявність авторської позиції, оцінювання і вплив. Тобто публіцистичність може виявлятися не лише у жанрах публіцистики, а й у художній літературі, рекламі, блогах, лекціях чи виступах. Це характеристика висловлювання, що демонструє активну громадянську позицію автора і націленість на осмислення важливих соціальних тем.

Публіцистика ж є системним видом творчості, який включає сукупність жанрів (стаття, нарис, колонка, есей, коментар, аналітичний огляд), має певні методи і виконує конкретні інформативні, аналітичні та впливові функції. Її завдання полягає не лише в тому, щоб дати інформацію, а й у тому, щоб розтлумачити її, оцінити, пояснити мотивації та наслідки подій, а також стимулювати суспільну рефлексію.

У межах публіцистики виділяють кілька типів творчості: аналітичну, інформаційно-публіцистичну та художньо-публіцистичну. Кожна з них має свої особливості, проте всі вони спираються на об'єктивні факти, авторську позицію та прагнення до впливу.

Художня публіцистика є одним із найскладніших і найвиразніших різновидів публіцистичної творчості. Вона поєднує публіцистичний аналіз і художні засоби зображення, створюючи тексти, що одночасно впливають на раціональне й емоційне сприйняття читача. Основою художньої публіцистики є реальні факти та суспільно важливі події, але виклад цих фактів набуває емоційної насиченості, образності, метафоричності та високого естетичного рівня. Автор звертається не лише до розуму, а й до емоцій, моральних почуттів та ціннісних орієнтацій читача.

Відмінність художньої публіцистики від аналітичної полягає у способі подання матеріалу. Аналітична публіцистика зосереджується

на логічному аналізі фактів, причинно-наслідкових зв'язках, систематизації інформації та побудові раціональних аргументів. Вона менш емоційна і більше орієнтована на інтелектуальне переконання. Художня публіцистика, навпаки, поєднує логіку та емоції, використовує художні засоби для створення глибокого враження та формування емоційного зв'язку із проблемою.

Від інформаційно-публіцистичної творчості художню публіцистику відрізняє більша глибина аналізу і розширена образність. Інформаційно-публіцистичні тексти прагнуть оперативно повідомити про подію, коротко оцінити її значення, але не мають на меті створити художній образ або емоційне переживання. Натомість художня публіцистика може звертатися до описів, характеротворення, розгорнутих картин, діалогів або внутрішніх монологів, які допомагають читачеві зануритися у проблему глибше.

Художня публіцистика відрізняється й тим, що нерідко торкається універсальних, загальнолюдських тем: свобода, відповідальність, моральний вибір, війна, екологія, культура, людська гідність. Через художні деталі та образні мотиви автор створює багатозарове висловлювання, яке дозволяє читачеві подумати про проблему ширше, ніж у рамках звичайної журналістської статті.

Ще однією відмінністю є суб'єктивність викладу. Якщо в аналітичній публіцистиці автор прагне до максимальної об'єктивності, то в художній публіцистиці суб'єктивність є органічною частиною тексту. Автор може описувати власні переживання, враження, особистий досвід, ставлячи себе в центр оповіді. Проте така суб'єктивність не зменшує достовірності матеріалу, оскільки факти залишаються реальними, а художня форма лише допомагає їх глибше осмислити.

Отже, публіцистика як вид творчості є системою суспільно спрямованих жанрів, тоді як публіцистичність є властивістю тексту, що виявляється у його актуальності, соціальній значущості та авторській оцінці. Художня публіцистика відрізняється від інших видів публіцистичної творчості використанням художніх засобів, високою емоційною насиченістю та образністю, що дозволяє глибше впливати на читача. Вона поєднує факт і образ, аналітику і емоції, раціональне та художнє, створюючи синтетичний жанр, який має велику силу переконання та суспільного впливу.

**Тема 10. ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНІ ЖАНРИ:
ОСОБЛИВОСТІ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ В СУЧАСНИХ МЕДІА.
СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ
РЕЦЕНЗІЇ. ПОРТРЕТ**

1. Образність, суб'єктивність, авторська сміливість як головні особливості художньо-публіцистичних жанрів.
2. Журналістська етика та соціальна відповідальність публіциста.
3. Трансформації жанрів в українських та закордонних медіа.

Література

8. Журналістика і творчість / за ред. С. Костя. Львів : Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 562 с.

9. Калантаєвська Г. П. Історія публіцистики : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2018. 238 с.

10. Карпінська В. Жанрові особливості художнього репортажу (на прикладі збірки репортажів «Єгипет: харам, халяль» Пьотра Ібрагіма Кальваса). *Теле- та радіожурналістика*. 2020. Вип. 19. С. 184–192.

<http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/issue/view/183>

12. Ковальська-Елькадер Н. Нарація в художньому радіорепортажі. *Обрії друкарства*. 2021. № 1–2 (9–10). С. 58–73. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1\(9\).240576](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1(9).240576)

15. Миколаєнко А. Жанрові особливості сучасної української медіакритики. *Синопис: текст, контекст, медіа*. 2021. № 1 (27). С. 32–38.

17. Мікош Д. Фейлетон та інтерв'ю на сторінках лодзинського ілюстрованого часопису «Театр ляльок». *Обрії друкарства*. 2022. № 1 (11). С. 197–220. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1\(11\).261735](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1(11).261735)

20. Рус-Моль Ш., Шульц Т. Журналістика: посібник / пер. з нім. В. Клімченко та В. Олійник; наук. ред. В. Іванов. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2025. 393 с.

21. Садова Л. О. Еволюція жанрових форм у локальних медіа: трансформаційні процеси та їх чинники. *Соціальні комунікації в умовах глобалізаційних процесів: стан, тенденції, перспективи*. Збірник тез за матеріалами III Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 14 травня 2025 року) / упоряд.: Н. Поплавська, Г. Синоруб, Т. Решетука.

Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2025. С. 106–110. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/36575>

32. Ютченко А. Художній репортаж: між фактом і вигадкою. URL: <http://litakcent.com/2017/12/28/hudozhniy-reportazh-mizh-faktom-i-vigadkoyu/>

38. Mikosz J. Recenzje ksiazek na lamach bezplatnego czasopisma lodzkiego «Kultura i biznes». *Обрії друкарства*. 2018. № 1. С. 362–382. <https://doi.org/10.20535/2522-1078.2018.1.132947>

38. Norris D. Storytelling. 10 prostych kroków do niezapomnianej opowieści. *MT Biznes*. 2021. 152 s.

1. Образність, суб'єктивність, авторська сміливість як головні особливості художньо-публіцистичних жанрів

Художньо-публіцистичні жанри займають особливе місце у системі журналістики, оскільки поєднують аналітичну глибину, емоційну насиченість і літературну виразність. Їхній головний потенціал полягає у здатності не лише інформувати, а й емоційно впливати на аудиторію, відкривати нові смислові виміри подій та явищ. Серед найхарактерніших рис цих жанрів виокремлюються образність, суб'єктивність і авторська сміливість. Разом вони формують художню природу публіцистики, яка дозволяє журналістові не просто фіксувати факти, а оживлювати та інтерпретувати їх, перетворюючи текст на багатошарову смислову структуру.

Образність у художньо-публіцистичних жанрах є ключем до створення емоційно насиченого й водночас інтелектуально глибокого твору. Її функція полягає у тому, щоб через систему художніх засобів передати складність явищ, їхню внутрішню динаміку, психологічні стани людей та атмосферу ситуацій. Образність не є декоративною функцією тексту; вона виконує пізнавальну і комунікативну роль, оскільки допомагає аудиторії зрозуміти подію не тільки розумом, а й відчуттями її. Через метафорику, порівняння, символи, описові деталі автор веде читача до глибинного сприйняття матеріалу. Застосовуючи художньо-образні засоби, журналіст створює ефект присутності, допомагає читачеві не просто спостерігати за подією з відстані, а ніби занурюватися в її простір.

У художньо-публіцистичних жанрах образність нерозривно пов'язана з функцією гуманізації інформації. Те, що в інформаційних

жанрах залишається сухим фактом, у художній публіцистиці отримує людське обличчя і внутрішню драматургію. Це особливо важливо тоді, коли йдеться про соціально значущі теми, пов'язані з війною, кризами, суспільними конфліктами або життєвими історіями окремих людей. Завдяки образності журналістський текст стає не тільки джерелом знань, але й приводом для емоційного співпереживання, формування громадянської позиції та переосмислення соціальної реальності.

Друга важлива риса художньо-публіцистичних жанрів – суб'єктивність авторського погляду. На відміну від інформаційних жанрів, де домінує принцип нейтральності, художньо-публіцистичний текст дозволяє журналістові висловлювати особисте ставлення, оцінку, інтерпретацію. Така суб'єктивність не означає відмову від фактів або їх спотворення. Навпаки, вона передбачає глибоку роботу з фактологічним матеріалом, але подану крізь інтелектуальний та емоційний досвід автора. Суб'єктивність проявляється у виборі деталей, у способі побудови образів, у тональності тексту, у формі опису подій. Саме суб'єктивність визначає неповторний стиль автора, його індивідуальну манеру мислення і письма.

У художньо-публіцистичних жанрах суб'єктивність має також функцію проблематизування дійсності. Журналіст не просто інформує, а ставить питання, які змушують читача замислюватися над причинами і наслідками подій. Автор своїм поглядом може висвітлити ті аспекти реальності, які залишаються поза увагою традиційної журналістики. Суб'єктивний авторський ракурс створює додатковий вимір смислів, дозволяючи побачити вагомі деталі у, здавалося б, звичних явищах. Саме завдяки такому підходу художньо-публіцистичний текст має здатність виходити за межі поверхневого опису і перетворюватися на глибоке дослідження людського буття.

Третьою визначальною рисою є авторська сміливість. Вона проявляється і в готовності журналіста називати речі своїми іменами, і в здатності брати на себе відповідальність за висловлені думки. Художня публіцистика вимагає від автора внутрішньої свободи та інтелектуальної чесності. Журналіст має говорити про проблеми, конфлікти, соціальні несправедливості відкрито, не уникаючи гострих кутів. Сміливість полягає також у виборі складних тем, у спробі зануритися в психологію героїв, досліджувати незручні питання, на які суспільство часто не хоче дивитися.

Авторська сміливість проявляється й у стилістичних рішеннях. Журналіст може експериментувати з формою, комбінувати наративні структури, створювати складні образні системи. На відміну від стандартизованої подачі інформації, художньо-публіцистичні жанри дають можливість творчого пошуку, що нерідко виходить за межі традиційних канонів журналістики. Автор, який працює в цих жанрах, мусить мати мужність бути оригінальним, іноді навіть йти проти очікувань аудиторії чи редакційних шаблонів.

Ці три риси – образність, суб'єктивність та сміливість – не існують окремо одна від одної. Разом вони формують цілісну художню природу публіцистики. Образність робить текст емоційним і живим, суб'єктивність забезпечує його глибину і смислову індивідуальність, а авторська сміливість дозволяє порушувати важливі суспільні питання й відкривати нові теми. У синтезі вони створюють той тип журналістського твору, який впливає на читача не лише інтелектуально, а й емоційно та морально.

Художньо-публіцистичні жанри залишаються важливими для сучасного медійного простору, оскільки забезпечують критичне осмислення дійсності в умовах інформаційних війн, політичних маніпуляцій і надлишку швидких новин. Вони формують культурний і ціннісний вимір журналістики, нагадуючи, що слово може бути не лише носієм фактів, а й інструментом гуманізації, співчуття, відповідальності й творчості. Саме завдяки образності, суб'єктивності та авторській сміливості художня публіцистика зберігає своє місце як один із найвпливовіших і найглибших видів журналістської творчості.

2. Журналістська етика та соціальна відповідальність публіциста

Журналістська етика та соціальна відповідальність публіциста є основою професійної діяльності в сучасному медіапросторі, де кожне слово може впливати на суспільні процеси, формувати громадську думку, посилювати конфлікти або, навпаки, сприяти порозумінню. У добу швидкісного поширення інформації, гіперемоційних медіапродуктів, інформаційних війн і технологічних маніпуляцій питання етичності в журналістиці набуває особливої ваги. Публіцистика належить до тих видів журналістської творчості, де поєднуються аналіз, художність, оцінність і громадянська позиція. Саме тому публіцист несе не лише професійну, а й соціальну

відповідальність, оскільки його слово завжди виходить за межі простого інформування та впливає на ціннісні орієнтири суспільства.

Журналістська етика – це система норм і принципів, що регулюють поведінку журналіста у процесі збирання, обробки та подання інформації. Її фундаментальними засадами є правдивість, точність, відповідальність, гуманність, незалежність та повага до особистості. Публіцист, працюючи зі складними суспільними темами, має особливо суворо дотримуватися цих принципів, адже у його текстах завжди присутній авторський погляд, який може як поглиблювати розуміння проблеми, так і викривляти її. Правдивість і точність передбачають ретельну перевірку фактів, роботу з надійними джерелами, відмову від чуток, маніпуляцій або неперевірених даних. Етичний публіцист повинен пам'ятати, що будь-яка інформаційна помилка може стати приводом для суспільного непорозуміння, неправдивих висновків чи шкоди конкретним людям.

Важливою складовою етики є повага до людської гідності. Публіцист працює з героями, які можуть бути вразливими, перебувати в кризових ситуаціях чи бути жертвами конфліктів. Етичні норми зобов'язують автора бути чутливим, уникати приниження, стереотипізації, поширення інформації про приватне життя, якщо вона не має суспільної важливості. Гуманний підхід означає також уникнення мови ворожнечі, расових, гендерних, соціальних або інших упереджень. У матеріалах, що стосуються війни, насильства, катастроф, етичний публіцист повинен дотримуватися балансу між правом суспільства знати і правом людини на захист своєї честі та безпеки.

Етична поведінка журналіста нерозривно пов'язана з його незалежністю. Публіцист не може бути рупором політичних сил, бізнесових груп чи ідеологічних центрів. Його аналітика і судження мають спиратися на власну професійну позицію, неупередженість і чесність. Наявність конфлікту інтересів, замовності чи прихованої реклами не лише руйнує довіру до окремого автора, а й дискредитує публіцистику як форму журналістського мислення. Незалежність передбачає також здатність чинити опір тиску, уникати ситуацій, коли на зміст матеріалу впливають особисті симпатії, страх або прагнення догодити аудиторії.

Соціальна відповідальність публіциста полягає у розумінні того, що його текст – це не лише творчий продукт, а й інструмент

впливу на суспільство. Публіцистика завжди працює з актуальними проблемами: політичними, соціальними, економічними, моральними. Вибір теми сам по собі є відповідальним актом, адже саме публіцист визначає, які питання потраплять у поле суспільної уваги. Відповідальний автор обирає ті теми, що мають значення для соціального розвитку, сприяють суспільному діалогу, порушують важливі етичні, правові чи гуманітарні аспекти. Він не має права підміняти суспільно значуще сенсаційним або відволікаючим.

Соціальна відповідальність проявляється і в тому, як публіцист інтерпретує факти. Він має право на суб'єктивність, але не на спотворення. Його художність та індивідуальний стиль не можуть підміняти реальність або створювати хибне враження про події. Публіцистика часто стає простором критики, але ця критика має бути аргументованою, конструктивною і спрямованою на пошук істини, а не на приниження чи дискредитацію. Відповідальний публіцист не просто викриває недоліки системи, а й пропонує шляхи вирішення проблем, стимулює мислення, формує етичний дискурс.

Особливої ваги соціальна відповідальність набуває в умовах кризи демократії, війни чи інформаційної агресії. У такі періоди слово публіциста може або посилити паніку, або допомогти суспільству зберегти стійкість. Воно може провокувати ненависть, а може – підтримувати гуманність і солідарність. Публіцистика здатна формувати образ ворога або сприяти примиренню. Тому публіцист повинен добре усвідомлювати наслідки своїх текстів, особливо коли йдеться про висвітлення конфліктів, міжетнічних чи релігійних взаємин, проблем насильства або соціальної нерівності. Відповідальність означає не уникати складних тем, а підходити до них виважено, етично та з розумінням власного впливу.

Узагальнюючи, журналістська етика та соціальна відповідальність публіциста формують цілісну систему професійної поведінки, яка має на меті захист суспільства від маніпуляцій, дезінформації та моральної деградації. Публіцист повинен поєднувати аналітичну глибину, творчу свободу та моральну стійкість. Його слово має бути чесним, точним, гуманним і спрямованим на благо суспільства. Саме завдяки етиці та відповідальності публіцистика зберігає статус інтелектуальної діяльності, здатної не лише описувати реальність, а й змінювати її, формуючи громадянську свідомість і підтримуючи культуру демократичного суспільства.

3. Трансформації жанрів в українських та закордонних медіа

Трансформації жанрів у сучасних українських та закордонних медіа є одним із найпомітніших процесів розвитку журналістики ХХІ століття. Медіасфера зазнала глибоких змін під впливом цифровізації, розвитку соціальних мереж, мультимедійних платформ, інтерактивних інструментів і нових моделей споживання інформації. Ці процеси призвели не лише до появи нових форматів, а й до переосмислення класичних жанрів, розмивання міжжанрових меж, а також до формування гібридних та мультимедійних жанрових структур. Трансформації охопили як українські медіа, які розвиваються в умовах війни, інформаційного тиску та суспільних криз, так і світові – що працюють у глобальному конкурентному середовищі.

Традиційні жанри журналістики, такі як замітка, інтерв'ю, репортаж, кореспонденція, коментар чи стаття, зазнали суттєвих змін. У світових медіа вони дедалі частіше подаються у скорочених, лаконічних, адаптованих під мобільне читання формах. Новинні жанри, наприклад, стали більше орієнтованими на швидкість, а не на розлогість. Багато світових редакцій перейшли на формат коротких текстів, push-сповіщень, сторіз або відеоновин тривалістю до однієї хвилини. Українські медіа рухаються у тому ж напрямі, адже мобільні платформи стали основним джерелом новин. Проте війна внесла свої корективи: є потреба в оперативній інформації, але водночас — у точно перевіреніх новинах, щоб уникати маніпуляцій та паніки.

Репортаж у закордонних медіа також зазнає змін. Він дедалі частіше набуває рис мультимедійного формату: поєднує фото, відео, інтерактивні карти, інфографіку, аудіофрагменти. Жанр *longread*, який став популярним у американських та європейських виданнях, є доказом того, що попит на глибокі історії не зник, а лише змінив форму. *Longread* поєднує елементи класичного нарису, аналітичної статті, художнього репортажу та документалістики. Українські медіа також активно використовують цей формат, особливо для висвітлення тем війни, історій людської стійкості, аналізу політичних рішень і соціальних трансформацій.

Інтерв'ю, як жанр, у світових та українських медіа теж змінило свою природу. Поширеним став жанр розмови у формі подкасту або відеоінтерв'ю. Завдяки цифровим платформам інтерв'ю стало менш формальним, більш діалогічним і тривалим. Багато журналістів

відмовляються від традиційних питально-відповідних структур, переходячи до вільної бесіди. У соцмережах набуло популярності експрес-інтерв'ю у форматі коротких відео. В українських медіа ця тенденція посилилася у воєнний час: журналісти часто записують інтерв'ю на передовій, у бомбосховищах, у форматі прямої трансляції, що надає жанру нових емоційних відтінків.

Аналітичні жанри також трансформувалися. Стаття або коментар дедалі більше спирається на дані, статистичні моделі, документальні докази. З'явився жанр data journalism, який поєднує аналітику з візуалізацією даних. Світові медіа використовують його для дослідження політичних трендів, економічних прогнозів, екологічних проблем. Українські редакції також опановують data-журналістику, зокрема для аналізу військових злочинів, економічних наслідків війни, гуманітарних криз. Аналітичний текст тепер нерідко супроводжується інтерактивними схемами, а прогнози ґрунтуються на математичних моделях.

Водночас публіцистика переживає двоякий процес. З одного боку, традиційні жанри публіцистики – нарис, есе, стаття – отримують друге життя у форматах колонок, авторських блогів і подкастів. Світові та українські автори активно використовують соцмережі як платформу для публіцистики, що створює ефект прямої розмови з аудиторією. З іншого боку, через інфоцентричність сучасних медіа довгі рефлексивні жанри часто витісняються короткими суб'єктивними коментарями або емоційними постами. Так виникає розмиття межі між журналістською публіцистикою і побутовою, не завжди професійною думкою.

Соціальні мережі стали одним із найпотужніших трансформаторів жанрової системи журналістики. У світових медіа широко використовуються сторіз-репортажі, твіт-новини, TikTok-журналістика, оперативні відеовключення. Ці формати поєднують елементи кількох жанрів одночасно: репортажної подачі, документального відео, нарративності та аналітики у стислому вигляді. Українські журналісти також активно працюють у TikTok, Telegram і Instagram, де репортажі з місця подій часто з'являються в реальному часі. Така практика змінила жанрову структуру, адже тепер межа між оперативною новиною і репортажем стає умовною, а між інформацією і авторським коментарем – майже невидимою.

Помітною стала тенденція до гібридизації жанрів. У світових медіа з'явилися формати, що поєднують ознаки документального кіно,

журналістського розслідування та художнього репортажу. У подкастах часто поєднуються елементи інтерв'ю, аналітики й сюжетного викладу. Документальні серіали, створені медіакомпаніями, перетворюються на новий тип журналістського розслідування. В Україні гібридні жанри особливо помітні у проєктах, що висвітлюють війну: це може бути репортаж із передової, який одночасно є щоденником героя, документальним свідченням і публіцистичним есе.

Трансформації жанрів пов'язані також зі зміною ролі журналіста. Сучасний журналіст стає мультимедійним автором: він створює текст, відео, аудіо, графіку, веде прямі ефіри. У світових медіа дедалі популярнішим стає формат персонального бренду журналіста, коли саме автор, а не редакція, стає носієм довіри. В Україні це явище також посилюється, особливо через соцмережі та YouTube.

Таким чином, трансформації жанрів у сучасних українських та закордонних медіа є результатом технологічних, соціальних і культурних змін. Жанрова система стала динамічною, відкритою і гнучкою. Класичні жанри не зникають, але переносяться в нові форми, адаптуються до швидкого ритму цифрової комунікації й поєднуються з елементами інших форматів. Мультимедійність, інтерактивність, персоналізація, гібридність та мобільність стали ключовими характеристиками сучасного жанрового ландшафту. Це свідчить про те, що журналістика продовжує розвиватися, зберігаючи свою основну місію – інформувати, аналізувати й пояснювати світ, але робить це новими засобами та новими мовами.

Тема 11. ПРОПАГАНДА В ПУБЛІЦИСТИЦІ. РОЛЬ ПУБЛІЦИСТИКИ У БОРОТЬБІ З РОСІЙСЬКОЮ ПРОПАГАНДОЮ

1. Походження терміна «пропаганда» і сучасні визначення поняття.
2. Термін «пропаганда» у сучасних обставинах.
3. Біла, сіра і чорна пропаганда.
4. Методи протидії чорній пропаганді.
5. Роль сучасної публіцистики у протидії російській пропаганді.
6. Приклади творів публіцистів-класиків та сучасних контрпропагандистських публіцистичних виступів в українських медіа.

Література

8. Журналістика і творчість / за ред. С. Костя. Львів : Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 562 с.

9. Калантаєвська Г. П. Історія публіцистики : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2018. 238 с.

11. Карпінська В. Жанрові особливості художнього репортажу (на прикладі збірки репортажів «Єгипет: харам, халяль» Пьотра Ібрагіма Кальваса). *Теле- та радіожурналістика*. 2020. Вип. 19. С. 184–192.

<http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/issue/view/183>

15. Миколаєнко А. Жанрові особливості сучасної української медіакритики. *Синопсис: текст, контекст, медіа*. 2021. № 1 (27). С. 32–38.

17. Мікош Д. Фейлетон та інтерв'ю на сторінках лодзинського ілюстрованого часопису «Театр ляльок». *Обрії друкарства*. 2022. № 1 (11). С. 197–220. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1\(11\).261735](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1(11).261735)

20. Рус-Моль Ш., Шульц Т. Журналістика: посібник / пер. з нім. В. Клімченко та В. Олійник; наук. ред. В. Іванов. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2025. 393 с.

21. Садова Л. О. Еволюція жанрових форм у локальних медіа: трансформаційні процеси та їх чинники. *Соціальні комунікації в умовах глобалізаційних процесів: стан, тенденції, перспективи*. Збірник тез за матеріалами III Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 14 травня 2025 року) / упоряд.: Н. Поплавська, Г. Синоруб, Т. Решетука. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2025. С. 106–110. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/36575>

32. Ютченко А. Художній репортаж: між фактом і вигадкою. URL: <http://litakcent.com/2017/12/28/hudozhniy-reportazh-mizh-faktom-i-vigadkoyu/>

39. Norris D. Storytelling. 10 prostych kroków do niezapomnianej opowieści. *MT Biznes*. 2021. 152 s.

1. Походження терміна «пропаганда» і сучасні визначення поняття

Термін «пропаганда» має тривалу й складну історію, що відображає зміни політичних, соціальних та культурних умов. Він ніколи не був однозначним: залежно від контексту міг означати і

просвітницьку діяльність, і маніпуляцію масами. Саме тому сьогодні пропаганда є одним із ключових понять у теорії комунікації, медіадослідженнях і політичній науці.

Походження терміна бере початок із латинського слова *propagare*, що означає «поширювати», «розмножувати», «розширювати». Спершу це поняття було нейтральним і не містило негативного або політизованого підтексту. В античні часи його вживали для позначення процесів поширення рослин або знань, тобто суто як технічний термін без ідеологічного акценту.

Сучасне використання терміна сформувалося у XVII столітті. У 1622 році Папа Римський Григорій XV створив спеціальний орган – «Конгрегацію поширення віри» (*Congregatio de Propaganda Fide*). Цей церковний інститут займався координацією місіонерської діяльності, просуванням католицької доктрини та контролем за інформаційними потоками, що стосувалися релігійних питань. У той час слово «пропаганда» означало саме організовану діяльність, спрямовану на систематичне поширення певних віровчень. Воно ще не асоціювалося з політичною боротьбою або маніпуляцією.

У XVIII–XIX століттях термін втрачає суто релігійне забарвлення і поступово переходить у сферу політичних комунікацій. Під час Французької революції активно вживаються терміни «революційна пропаганда» та «політична пропаганда», які позначали публічне переконання громадян у правомірності політичних змін. Пропаганда все ще сприймалася як інструмент ідейної боротьби, але не як щось обов'язково негативне. Тоді вона близька за змістом до сучасного поняття «агітація».

Корінна трансформація відбулася у XX столітті. Саме цього часу пропаганда стала однією з головних технологій тоталітарних режимів. У нацистській Німеччині, сталінському СРСР та інших диктатурах пропаганда виконувала функцію інформаційного контролю і була спрямована на формування масової лояльності, культу особи, образу ворога та виправдання репресивної політики. Через цей історичний досвід слово набуло чітко негативного забарвлення, а поняття пропаганди почали пов'язувати з маніпуляцією, дезінформацією й психологічним тиском на масову свідомість.

У сучасних теоріях комунікації існує кілька підходів до визначення пропаганди, які разом окреслюють широку систему властивостей цього явища. Перший підхід розглядає пропаганду як

цілеспрямований вплив на масову свідомість, що здійснюється організовано, систематично й на користь певної групи інтересів. Це не просто передавання інформації, а процес створення конкретних установок, образів і поведінкових моделей. Він передбачає відбір фактів, контроль наративів і побудову чіткої ідеологічної конструкції, у рамках якої аудиторія має інтерпретувати події.

Другий підхід акцентує на маніпулятивній природі пропаганди. Тут ідеться про використання психологічних механізмів впливу: апеляції до емоцій, стереотипів, страхів, упереджень. Така пропаганда діє не через раціональні аргументи, а через емоційне зараження, створення контрастних образів, постійне повторення ключових тез і нав'язування певного світогляду як єдиного правильного. Це найпоширеніше розуміння терміна у сучасному медіадискурсі.

Третє тлумачення – політичне. У ньому пропаганда виступає інструментом контролю і мобілізації. Держави або політичні актори використовують її для підтримки власної влади, створення лояльного електорату, легітимації рішень, формування суспільної солідарності чи, навпаки, розпалювання ненависті. У такому розумінні пропаганда є елементом політичної технології та частиною інформаційної безпеки.

Разом з тим, існує і більш нейтральне, або навіть позитивне розуміння пропаганди, характерне для частини західних комунікаційних шкіл. У цьому випадку під пропагандою можуть мати на увазі широку діяльність із популяризації корисних суспільних практик: здорового способу життя, екологічної відповідальності, профілактики насильства, громадянської активності. У таких контекстах слово часто замінюють поняттями «просвіта», «соціальна реклама», але за своєю суттю це теж організоване поширення певних переконань.

У добу цифрових медіа пропаганда зазнає суттєвих змін. Інтернет, соціальні мережі, алгоритми рекомендацій, мережеві спільноти, боти, фабрики тролів і нові формати візуальної комунікації роблять пропаганду більш цілеспрямованою і менш помітною. Вона може набувати вигляду мемів, коротких відео, вірусних постів, псевдоаналітики або фейкових авторитетних коментарів. Гібридні інформаційні атаки поєднують пропаганду з дезінформацією, кібератаками, дипломатичним тиском і психологічними операціями.

Таким чином, сучасне поняття пропаганди охоплює цілу систему комунікаційних практик, які об'єднує цілеспрямований вплив

на свідомість з політичною чи ідеологічною метою. Її еволюція – від релігійного терміна до технології масового впливу – відображає розвиток людських суспільств і медійних технологій. Сьогодні пропаганда є невід’ємною частиною інформаційної екосистеми, і розуміння її природи є ключем до медіаграмотності, критичного мислення та безпеки в умовах сучасних інформаційних конфліктів.

2. Термін «пропаганда» у сучасних обставинах

У сучасних соціально-політичних та медійних умовах термін «пропаганда» набув особливої гостроти та актуальності. Якщо раніше це поняття могло мати нейтральний або навіть позитивний відтінок, то сьогодні воно майже завжди пов’язується з маніпулятивним впливом на масову свідомість, інформаційними війнами та цілеспрямованим конструюванням реальності. У ХХІ столітті пропаганда перестала бути виключно інструментом держав чи політичних партій: вона стала багатоканальним, мережевим і технологічно складним явищем, що змінюється разом із розвитком цифрових платформ та алгоритмів.

Сучасна пропаганда вирізняється передусім тим, що вона діє в умовах інформаційного перевантаження та високої швидкості циркуляції повідомлень. Люди сприймають величезні потоки контенту, не маючи часу на глибокий аналіз, що створює сприятливе середовище для некритичного засвоєння маніпулятивних наративів. На відміну від класичної пропаганди минулого, яка ґрунтувалася на односторонньому мовленні, сучасна пропаганда є інтерактивною та адаптивною: вона враховує реакції аудиторії, оперативно коригує меседжі та активно використовує соціальні механізми «сарафанного радіо» в цифровому вимірі.

Важливим чинником є те, що сьогодні пропаганда стала майже невіддільною від дезінформації та інформаційних операцій. Вона часто застосовується не тільки для просування певних ідей, а й для руйнування інформаційної стабільності, створення хаосу, зниження рівня довіри до інституцій та медіа. Особливу роль у цьому відіграють гібридні стратегії, які поєднують традиційні маніпулятивні техніки з цифровими можливостями: бот-мережами, фейковими акаунтами, таргетованою рекламою, deepfake-технологіями, вірусними візуальними продуктами. У результаті пропагандистські впливи стають складнішими для виявлення, оскільки маскуються під журналістику, аналітику, коментарі експертів або навіть гумористичний контент.

У сучасних умовах значно ускладнилася структура суб'єктів пропаганди. Якщо раніше основним джерелом були держави або великі політичні інститути, то сьогодні пропагандистський вплив можуть продукувати приватні корпорації, транснаціональні платформи, групи інтересів, радикальні рухи, псевдомедіа, окремі блогери та лідери думок. У цифровому середовищі кожен учасник інформаційної екосистеми потенційно здатен поширювати пропагандистські меседжі, нерідко навіть несвідомо. Це розмиває межу між організованим впливом і стихійною інфодинамікою.

Ще однією важливою рисою сучасної пропаганди є її персоналізація. За допомогою алгоритмів та аналізу великих масивів даних пропагандистські повідомлення можуть бути спрямовані на конкретні соціальні групи або навіть на окремих людей. Це дає змогу створювати адаптовані наративи, які максимально відповідають цінностям, страхам або інтересам реципієнта. Такий підхід суттєво підвищує ефективність впливу, адже люди зазвичай менше помічають маніпуляцію, коли інформація здається їм близькою, «своєю» або раціонально обґрунтованою.

Помітним явищем стає й комерціалізація пропаганди: вона використовується не лише у політичній сфері, а й у бізнесі, рекламі, корпоративних комунікаціях. Компанії можуть застосовувати техніки пропагандистського переконання для формування емоційної лояльності до бренду, створення сприятливого іміджу або дискредитації конкурентів. Таким чином, пропаганда виходить за межі державної політики й перетворюється на універсальний інструмент впливу в інформаційному суспільстві.

В умовах воєн, конфліктів і глобальних політичних криз пропаганда посідає особливе місце, адже стає одним із основних засобів інформаційної боротьби. Вона не лише виправдовує дії певної сторони, а й формує образ ворога, конструює альтернативну реальність, спрямовану на деморалізацію супротивника або підрив морального духу суспільства. Такі форми пропаганди можуть мати серйозні гуманітарні наслідки, оскільки впливають на суспільну психологію, рівень стресу, відчуття безпеки та соціальну згуртованість.

Попри переважно негативне сприйняття, у сучасних обставинах слово «пропаганда» інколи зберігає нейтральне або позитивне значення – передусім у сфері соціальних комунікацій. Термін може застосовуватися до кампаній, що спрямовані на просування корисних

суспільних практик: здорового способу життя, екологічної свідомості, профілактики насильства, підтримки ментального здоров'я. У таких випадках пропаганда виступає формою просвітницької діяльності, хоча методологічно теж може спиратися на психологічні механізми переконання.

Отже, у сучасних обставинах термін «пропаганда» охоплює широкий спектр явищ – від класичного політичного маніпулювання до високотехнологічних інформаційних операцій і соціальних кампаній. Його еволюція відображає зміни медійного середовища, глобальної політики та структури комунікацій. Розуміння природи сучасної пропаганди є необхідною умовою медіаграмотності, захисту від дезінформації та формування відповідального інформаційного суспільства, здатного протистояти маніпулятивним впливам у цифрову епоху.

3. Біла, сіра і чорна пропаганда

У теорії масових комунікацій та інформаційних війн поширеною є класифікація пропаганди за ступенем відкритості джерела та рівнем правдивості інформації. На цій основі виділяють білу, сіру та чорну пропаганду. Такий поділ дозволяє зрозуміти, як саме формується довіра до повідомлень, як працюють різні стратегії впливу на масову свідомість та які методи використовують суб'єкти інформаційного тиску.

Біла пропаганда є найбільш відкритою та відносно чесною формою впливу. Її характерною ознакою є прозорість походження інформації: аудиторія знає, хто саме є джерелом повідомлення. Держави, політичні партії, офіційні організації, суспільні рухи чи медіа відкрито презентують свої позиції, не приховуючи власних інтересів. Біла пропаганда ґрунтується на реальних фактах, хоча їхня інтерпретація може бути упередженою або однобічною. У ній переважає наголошування на позитивних сторонах власної позиції й мінімізація негативних аспектів. Такий вид пропаганди часто перетинається з агітацією або паблік-релейшнз, хоча її мета залишається ідеологічною – сформуванню підтримку певної точки зору чи політичної сили.

Сіра пропаганда працює в умовах неоднозначності. Джерело інформації може бути частково прихованим або подаватися так, щоб викликати сумніви щодо його достовірності. У таких випадках

аудиторія не може точно визначити, хто є автором повідомлення, але й не отримує прямих фальсифікацій. Сіра пропаганда часто змішує правду з напівправдою, домислами або вирваними з контексту фактами. Її ефективність полягає в створенні невизначеності, підозр і враження, що «все не так однозначно». Вона може використовуватися для руйнування довіри до офіційних джерел, підважування впевненості у фактах, формування фонових сумнівів щодо подій або політичних рішень. Сіра пропаганда часто поширюється через анонімні телеграм-канали, сумнівні сайти, псевдоекспертів або мережі ботів.

Чорна пропаганда є найбільш прихованою та маніпулятивною. Вона повністю маскує джерело поширення або видає себе за іншу сторону конфлікту, намагаючись створити максимальну ілюзію достовірності. Чорна пропаганда часто оперує відвертими фейками, підробленими документами, вигаданими цитатами, штучно створеними «викриттями» чи імітацією незалежних джерел. Цей вид пропаганди використовує дезінформацію як основу, застосовуючи як приховане, так і пряме обманювання аудиторії. Його метою є не просто переконання, а навмисне введення в оману, дискредитація супротивника, завдання шкоди його репутації та створення паніки або ворожнечі. У контексті сучасних інформаційних війн чорна пропаганда може проявлятися у вигляді спеціальних психологічних операцій, масованих кампаній із поширення фейкових новин або маніпулятивних вкидів, що імітують позицію іншої сторони.

Сучасне цифрове середовище ускладнює розмежування білої, сірої та чорної пропаганди, оскільки часто вони переплітаються й існують у змішаних формах. Наприклад, факти, які відповідають реальності, можуть поширюватися в контексті, що створює хибні висновки (характерно для сірої пропаганди), а фейкові матеріали можуть бути оформлені так, що виглядають як офіційні документи або журналістські розслідування (ознаки чорної). Водночас навіть відкрите поширення реальних даних може використовуватися для маніпулятивного конструювання образів та упереджень, що наближає білу пропаганду до сфери стратегічних комунікацій.

Класифікація пропаганди за кольорами дозволяє аналізувати різні механізми впливу, оцінювати ризики та враховувати потенційні наслідки інформаційних кампаній. У період війни, політичних конфліктів або кризової дезінформації ці три типи пропаганди нерідко використовуються паралельно, утворюючи складний комунікаційний

простір, у якому важливо розвивати медіаграмотність, критичне мислення та здатність перевіряти джерела. Розуміння відмінностей між білою, сірою та чорною пропагандою допомагає краще усвідомлювати механізми інформаційного впливу та формувати стійкість до маніпуляцій у сучасному медіасередовищі.

4. Методи протидії чорній пропаганді

Протидія чорній пропаганді є одним із найважливіших напрямів сучасної інформаційної безпеки. Чорна пропаганда вирізняється навмисним поширенням неправдивих даних, вигаданих фактів, сфальсифікованих документів і фейків, які подаються так, ніби походять із достовірного джерела. Вона має на меті дестабілізацію суспільства, посилення страху, недовіри та хаосу. Тому методи протидії мають бути комплексними, поєднуючи зусилля медіа, державних інституцій, громадського сектору й самих громадян.

Одним із ключових методів є системна перевірка фактів. Фактчекінг дає можливість швидко спростовувати неправдиві твердження, виявляти фальшиві докази або підроблені відео та фото. Головний принцип успіху полягає у швидкості реакції: якщо спростування з'являється раніше, ніж фейк устиг поширитися і закріпитися у свідомості людей, його вплив значно зменшується. Для цього використовуються професійні інструменти верифікації – перевірка метаданих, аналіз походження зображень та відео, порівняння інформації з базами даних і незалежними джерелами. Такі дії дозволяють руйнувати пропагандистські вкиди ще на ранньому етапі поширення.

Другим важливим напрямом є розвиток медіаграмотності. Освічений користувач інформації здатен розпізнати маніпуляцію, критично оцінити джерело та перевірити сумнівне твердження. Тому навчальні програми, тренінги, просвітницькі платформи, інтеграція медіаграмотності у шкільну та університетську освіту формують інформаційний імунітет суспільства. Люди, які розуміють, як працюють технології маніпуляції, менше піддаються впливу чорної пропаганди та більш уважно ставляться до інформації в соціальних мережах.

Значну роль у протидії чорній пропаганді відіграє прозора та оперативна комунікація державних інституцій. Якщо офіційні джерела інформації надають точні, послідовні й своєчасні пояснення подій, це

зменшує простір для поширення фейків. Регулярні брифінги, відкриті дані, оперативні роз'яснення складних або кризових ситуацій формують довіру до офіційних структур. Натомість інформаційні паузи часто заповнює пропаганда, яка використовує невизначеність для поширення маніпуляцій.

Важливою є роль професійних медіа та журналістів. Дотримання стандартів – точність, баланс думок, перевірка джерел, відмова від поширення неперевіреної інформації – знижує ризики того, що журналіст мимоволі стане ретранслятором пропаганди. Журналісти мають не лише уникати маніпулятивних прийомів, а й пояснювати аудиторії, як саме працюють фейки, з яких джерел вони походять і яких цілей переслідують. Таке викриття механізмів дезінформації посилює стійкість суспільства та допомагає нейтралізувати пропагандистські наративи.

Суттєву роль відіграють також технологічні інструменти. Мережевий аналіз, системи виявлення ботів, алгоритми для відстеження скоординованих інформаційних кампаній дають змогу виявляти джерела чорної пропаганди. Соціальні платформи можуть застосовувати додаткові фільтри, позначати сумнівний контент або обмежувати його поширення. Проте ці заходи мають бути зваженими, щоб не порушувати свободу слова і водночас ефективно зменшувати вплив фейків.

Ще один метод – інформаційне випередження. Офіційні джерела та якісні медіа повинні не тільки реагувати на маніпуляції, а й створювати власний інформаційний порядок денний, що випереджає поширення фейків. Пояснювальна журналістика, проактивні комунікації, своєчасне донесення важливої інформації суттєво зменшують можливості для пропагандистів. Якщо суспільство вчасно отримує відповіді на свої запитання, потреба в альтернативних, недостовірних джерелах зникає.

Громадські організації та незалежні аналітичні центри також відіграють ключову роль у моніторингу інформаційного простору. Вони часто працюють швидше й гнучкіше, ніж державні структури, та можуть оперативно реагувати на нові маніпулятивні кампанії. Їхні дослідження, аналітичні звіти та спростування допомагають зменшити вплив дезінформації на широкі аудиторії.

Отже, протидія чорній пропаганді є багат шаровою системою, що потребує скоординованої роботи багатьох суб'єктів. Жоден окремий

метод не здатен забезпечити повний захист, однак поєднання фактчекінгу, медіаграмотності, професійної журналістики, технологічних інструментів та ефективною державної комунікації створює стійке інформаційне середовище. У такому середовищі пропагандистські наративи втрачають свою силу, а спроби маніпулювати громадською думкою стають значно менш результативними.

5. Роль сучасної публіцистики у протидії російській пропаганді

Сучасна публіцистика відіграє важливу роль у боротьбі з російською пропагандою, яка є системним інструментом інформаційного впливу, спрямованого на дискредитацію української держави, деморалізацію населення та посилення хаосу в суспільстві. Російська пропаганда використовує широкий спектр методів, включаючи дезінформацію, маніпуляцію фактами, створення образу ворога, підміну понять і емоційний тиск на аудиторію. У цьому контексті публіцистика стає засобом формування критичного мислення, консолідації суспільства та протидії фейкам.

Одним із головних завдань публіцистики є формування достовірного інформаційного простору. Автори публіцистичних матеріалів, використовуючи факти, аналітику, коментарі експертів і власний досвід, надають аудиторії перевірену та об'єктивну інформацію. Публіцистика здатна пояснювати складні події, роз'яснювати причини і наслідки воєнних дій, політичних рішень чи економічних процесів, тим самим мінімізуючи вплив маніпулятивних наративів. Учасники російських пропагандистських кампаній часто намагаються спростити складну інформацію, перевернути факти або нав'язати аудиторії спотворену картину світу; публіцистика виступає противагою цій спрощеній і викривленій інформації.

Другим важливим аспектом є розвінчування пропагандистських міфів і фейків. Публіцистичні матеріали здатні системно аналізувати поширені наративи, демонструвати їхню невідповідність дійсності, порушувати логічні помилки і показувати джерела маніпуляцій. Це допомагає аудиторії відокремлювати достовірну інформацію від свідомо вигаданих повідомлень. Публіцистика використовує різноманітні жанри – аналітичні статті, колонки, репортажі, есе – щоб максимально доступно донести інформацію, вплинути на емоції та мислення читачів.

Третім напрямом є формування національної ідентичності та консолідація суспільства. Російська пропаганда часто прагне посіяти розбіжності, сприяти внутрішній поляризації та деморалізації населення. Публіцистика, навпаки, підкреслює спільні цінності, історичну пам'ять, героїзм захисників, важливість громадянської солідарності. Автори закликають до активної громадянської позиції, пояснюють значення демократії, свободи слова та прав людини. У цьому сенсі публіцистика виконує соціальну функцію, створюючи імунітет проти маніпуляцій і підтримуючи психологічну стійкість суспільства.

Ще одним важливим аспектом є аналітична функція. Сучасна публіцистика здатна аналізувати методи російської пропаганди, показувати її структури, техніки та цільові групи впливу. Це дозволяє суспільству не лише виявляти дезінформаційні кампанії, а й передбачати їхні наступні кроки. Розуміння того, як працює пропаганда, зменшує її ефективність і робить аудиторію більш критичною до інформаційного потоку.

В умовах цифрових медіа публіцистика також працює через соціальні мережі, відеоплатформи, блоги та онлайн-медіа, забезпечуючи широке охоплення аудиторії. Тут важливою є адаптація формату та мови до сучасного споживача інформації, створення доступного, емоційно привабливого, але при цьому достовірного контенту, який сприймається аудиторією швидко і зрозуміло. Публіцистика перетворюється на інструмент інформаційного фронту, де критичне мислення і фактична достовірність стають зброєю проти маніпуляцій.

Таким чином, сучасна публіцистика виконує комплексну роль у протидії російській пропаганді: вона надає достовірну інформацію, розвінчує міфи і фейки, формує національну ідентичність, консолідує суспільство і сприяє розвитку критичного мислення. Її діяльність стає одним із ключових елементів інформаційного захисту та підтримки суспільної стійкості в умовах гібридної війни. Публіцистика не лише інформує, а й формує психологічну та ідеологічну стійкість, що робить її незамінним інструментом протидії маніпуляціям та дезінформації.

6. Приклади творів публіцистів-класиків та сучасних контрпропагандистських публіцистичних виступів в українських медіа

Публіцистика в Україні завжди виконувала важливу роль у формуванні суспільної свідомості, захисті національних інтересів і протидії зовнішньому впливу. В історичній перспективі твори публіцистів-класиків і сучасні контрпропагандистські матеріали демонструють, як через слово можна формувати цінності, критичне мислення та стійкість до маніпуляцій.

Серед класичних українських публіцистів особливе місце займає Микола Костомаров, який у своїх історичних та суспільно-політичних працях аналізував становище українського народу в Російській імперії. Його статті, нариси та есе носили не лише науково-історичний характер, а й мали публіцистичну мету – виховувати національну свідомість, формувати критичне ставлення до чужоземного впливу і пропаганди того часу.

Тарас Шевченко також є прикладом поєднання художньої творчості та публіцистики. Його «Щоденники» та звернення до читачів у «Кобзарі» містять аналіз соціальної несправедливості, критику колоніальної політики Російської імперії і заклик до національного пробудження. Ці твори виконували функцію своєрідної контрпропаганди, формуючи національну ідентичність і моральні орієнтири для суспільства.

Іван Франко у публіцистиці демонстрував приклад аналітичного підходу до політичних і соціальних процесів. Його статті в газеті «Зоря» та інших виданнях висвітлювали проблеми гноблення, критикували імперську цензуру та пропаганду, пояснювали складні політичні події для широкої аудиторії. Франко поєднував глибокий аналіз фактів із доступним стилем, що робило його матеріали ефективними для суспільного впливу.

Сучасні українські медіа продовжують цю традицію, протидіючи російській пропаганді через публіцистику та аналітичні матеріали. Наприклад, авторські колонки і репортажі в медіа «Українська правда», «НВ», «Громадське» та «Дзеркало тижня» системно спростовують фейки та дезінформаційні наративи Росії. Журналісти та публіцисти аналізують інформаційні кампанії, показують методи маніпуляції, викривають фейкові повідомлення та пояснюють контекст воєнних подій.

Яскравими прикладами є публіцистичні розслідування про поширення дезінформації в соціальних мережах, колонки про інформаційні війни та статті, присвячені психологічним маніпуляціям

у масовій свідомості. Такі матеріали допомагають читачам не лише розуміти, що є пропагандою, а й навчитися її розпізнавати. Важливим є й жанр аналітичних колонок та есе, де автори поєднують фактологічну перевірку з емоційною аргументацією, закликають до національної солідарності та формують у суспільстві стійкість до маніпуляцій.

Сучасна публіцистика в Україні також активно працює на цифрових платформах: YouTube, телеграм-канали, подкасти та блоги публікують матеріали контрпропагандистського характеру. Автори пояснюють, як відрізнити правду від дезінформації, аналізують маніпулятивні сюжети та розвінчують штучно створені міфи. Цей сучасний напрям поєднує традиції класичної публіцистики – аналіз, переконання, моральну позицію – з оперативністю цифрових медіа.

Таким чином, класичні твори українських публіцистів формували національну свідомість і протидіяли пропаганді минулого, тоді як сучасні публіцистичні матеріали в медіа виконують аналогічну роль у протидії російській дезінформації. Обидва підходи об'єднують прагнення донести достовірну інформацію, розвивати критичне мислення та зміцнювати суспільну стійкість перед зовнішнім маніпулятивним впливом.

Тема 12. ЕСЕ ЯК ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ЖАНР: СПЕЦИФІКА ТА ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЖАНРУ

1. Есей як жанр, метод, тип мислення.
2. Типологічні ознаки есею.
3. Історія зародження та розвитку жанру.
4. Сучасна есеїстика (чи колумністика). Праесеїстика.
5. Основні етапи розвитку української есеїстики. Есеї в блогосфері.

Література

4. Гарачковська О. О. Есе в художній публіцистиці: нові стильові конструкції. *Український інформаційний простір*. 2022. № 2 (10). С. 110–118. <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.269831>

8. Журналістика і творчість / за ред. С. Костя. Львів : Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 562 с.

9. Калантаєвська Г. П. Історія публіцистики : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2018. 238 с.

11. Карпінська В. Жанрові особливості художнього репортажу (на прикладі збірки репортажів «Єгипет: харам, халяль» Пьотра Ібрагіма Кальваса). *Теле- та радіожурналістика*. 2020. Вип. 19. С. 184–192.

<http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/issue/view/183>

12. Ковальська-Елькадер Н. Нарація в художньому радіорепортажі. *Обрії друкарства*. 2021. № 1–2 (9–10). С. 58–73. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1\(9\).240576](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1(9).240576)

15. Миколаєнко А. Жанрові особливості сучасної української медіакритики. *Синопсис: текст, контекст, медіа*. 2021. № 1 (27). С. 32–38.

16. Михайлин І. Основи журналістики. Харків: Центр навчальної літератури, 2019. 496 с.

17. Мікош Д. Фейлетон та інтерв'ю на сторінках лодзинського ілюстрованого часопису «Театр ляльок». *Обрії друкарства*. 2022. № 1 (11). С. 197–220. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1\(11\).261735](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1(11).261735)

20. Рус-Моль Ш., Шульц Т. Журналістика: посібник / пер. з нім. В. Клімченко та В. Олійник; наук. ред. В. Іванов. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2025. 393 с.

21. Садова Л. О. Еволюція жанрових форм у локальних медіа: трансформаційні процеси та їх чинники. *Соціальні комунікації в умовах глобалізаційних процесів: стан, тенденції, перспективи*. Збірник тез за матеріалами III Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 14 травня 2025 року) / упоряд.: Н. Поплавська, Г. Синоруб, Т. Решетуша. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2025. С. 106–110. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/36575>

23. Садова Л. О. Жанрові трансформації локальних медіа: тенденції та чинники розвитку. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 36 (75). № 5.

32. Ютченко А. Художній репортаж: між фактом і вигадкою. URL: <http://litakcent.com/2017/12/28/hudozhniy-reportazh-mizh-faktom-i-vigadkoyu/>

35. Kowalska-Elkader N. Historie eksperymentalne. Szkice o gatunkach radia artystycznego. Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2020.

39. Norris D. Storytelling. 10 prostych kroków do niezapomnianej opowieści. MT Biznes. 2021. 152 s.

1. Есей як жанр, метод, тип мислення

Есей є унікальним явищем у сучасній публіцистиці та літературі, оскільки поєднує ознаки художнього та аналітичного письма, служить як жанр, метод дослідження та форму мислення. Він характеризується гнучкістю, суб'єктивністю автора та здатністю поєднувати логічний аналіз із емоційним і стилістичним вираженням думки.

Як жанр, есей вирізняється своєю невимушеністю та відкритістю. Він не підкоряється суворим структурним правилам, як наукова стаття чи класичний репортаж, і дозволяє автору вільно поєднувати факти, власні спостереження, емоції та художні прийоми. Есей може мати різні форми – аналітичну, філософську, літературно-художню, публіцистичну – залежно від мети, аудиторії та контексту. Його сутність полягає не лише в передачі інформації, а й у формуванні світогляду читача, спонукання до роздумів, активізації критичного мислення.

Як метод, есей використовується для аналізу складних соціальних, культурних, політичних або моральних явищ. Він дозволяє досліднику або публіцисту формулювати власні міркування, ставити питання, пропонувати гіпотези і водночас вести діалог із читачем. Через есе можна показати причинно-наслідкові зв'язки, взаємодію подій та явищ, оцінити різні точки зору та надати контекстуальне тлумачення подій. Метод есейного письма передбачає поєднання логіки та інтуїції, фактологічної бази та особистого досвіду автора.

Есей як тип мислення проявляється у здатності автора одночасно аналізувати й рефлексувати. Це форма критичного, аналітичного та творчого мислення, яка дозволяє бачити складність явищ, знаходити нестандартні зв'язки та формувати власну позицію. Мислення в стилі есе передбачає гнучкість, відкритість до альтернативних точок зору та здатність поєднувати абстрактні концепції з конкретними прикладами. Такий підхід сприяє глибшому

розумінню суспільних процесів, формуванню особистісної позиції і розвитку інтелектуальної самостійності.

В українській публіцистиці есей часто використовується для контрпропагандистської роботи, аналізу суспільних криз, висвітлення культурних та історичних проблем. Автори намагаються не лише повідомити факти, а й допомогти читачеві осмислити їх, зіставити різні джерела та власні спостереження, сформувавши критичне ставлення до подій. У цьому сенсі есей стає інструментом мислення, навчання і пізнання одночасно.

Таким чином, есей поєднує три виміри: жанр, що дозволяє вільно та художньо подавати інформацію; метод, що служить аналітичним інструментом; та тип мислення, який формує здатність до критичного аналізу, рефлексії та глибокого осмислення явищ. Саме ця універсальність робить есей важливим інструментом публіцистики, освіти і особистісного розвитку.

2. Типологічні ознаки есею

Есей як жанр і форма мислення має певні типологічні ознаки, що дозволяють відрізнити його від інших видів письмових творів. Ці ознаки формують його специфіку як публіцистичного, художньо-аналітичного та рефлексивного твору.

Першою ознакою є суб'єктивність автора. Есей завжди відображає погляди, оцінки та думки його творця. Автор не лише повідомляє факти, а й інтерпретує їх через власний досвід і спостереження, висловлює ставлення до подій або явищ. Суб'єктивність у есеї поєднується з аргументованістю: особиста позиція підкріплюється прикладами, фактами або логічним аналізом.

Другою ознакою є свобода композиції та форми. Есей не має суворих структурних обмежень, як наукова стаття чи звіт. Він може включати вступ, основну частину та висновок, але ці елементи можуть бути подані у вільній, асоціативній формі. Часто автор переходить від однієї теми до іншої, вводить власні спостереження або культурні алюзії, що надає твору гнучкості і динаміки.

Третьою ознакою є інтелектуальна та емоційна наповненість. Есей поєднує логічний аналіз і роздум із художньою образністю та емоційним впливом на читача. Автор прагне не лише донести інформацію, а й викликати у читача роздуми, емоції, моральне або

естетичне реагування. Це дозволяє есею впливати на свідомість та світогляд аудиторії.

Четвертою ознакою є контекстуальність та проблемність. Есей завжди спрямований на осмислення певної проблеми або явища. Автор розкриває тему, ставить запитання, висловлює гіпотези, порівнює різні точки зору та пропонує власні висновки. Проблемність стимулює читача до критичного аналізу та пошуку власної позиції.

П'ятою ознакою є поєднання фактів і рефлексії. Есе не обмежується сухою інформацією: воно поєднує реальні події, статистику, історичні дані або культурні приклади з особистими міркуваннями, аналітичними висновками та художніми образами. Це створює баланс між об'єктивністю і суб'єктивністю, роблячи текст переконливим та інформативним одночасно.

Шостою ознакою є поліваріантність жанрових форм. Есей може бути аналітичним, філософським, соціально-публіцистичним, художньо-літературним або комбінацією цих форм. Ця ознака дозволяє автору обирати стиль та підхід відповідно до мети твору та аудиторії, зберігаючи при цьому характерну для есею свободу мислення і подачі матеріалу.

Сьомою ознакою є діалогічність та спрямованість на читача. Автор веде певний умовний діалог із аудиторією, формулює питання, пропонує власні судження, залишає місце для думок читача. Такий підхід стимулює взаємодію та залучення, роблячи есе інструментом не лише інформування, а й спільного осмислення явищ.

Таким чином, типологічні ознаки есею включають суб'єктивність автора, свободу композиції, поєднання логіки та емоційності, проблемність та контекстуальність, поєднання фактів і рефлексії, жанрову поліваріантність і діалогічність. Саме ці ознаки роблять есей універсальним жанром, який одночасно виконує функцію аналітичного інструмента, художнього твору і засобу формування критичного мислення.

3. Історія зародження та розвитку жанру

Жанр есею має давню історію, що поєднує літературні, філософські та публіцистичні традиції. Слово «есе» походить від французького слова *essai*, що означає «спроба», «проба». Цей термін підкреслює основну характеристику жанру – його експериментальний, роздумовий характер. Есе виникло як спосіб викласти особисті думки

автора, досліджувати проблеми суспільства, культури або моралі у вільній формі, не обмежуючись строгими правилами наукового тексту.

Першим визначним творцем жанру вважають французького філософа Мішеля де Монтеня, який у XVI столітті започаткував традицію есе як письмового роздуму. У своїх «Дослідах» Монтень поєднував особистий досвід, історичні приклади та філософські міркування, створюючи нову форму публіцистичного та інтелектуального письма. Його твори не мали суворої структури і дозволяли автору вільно переходити від однієї теми до іншої, відображаючи суб'єктивний погляд на життя та суспільство.

У XVII–XVIII століттях есе поширилося в європейській літературі та науці. Англійські письменники, такі як Френсіс Бекон, використовували його як метод викладу власних спостережень і висновків щодо політики, науки та моральних питань. У цей період есе почало розвиватися як жанр, що поєднує фактологічну основу з особистим роздумом, створюючи баланс між об'єктивністю та суб'єктивністю.

В Україні есе почало формуватися в XIX столітті. Українські письменники та публіцисти, зокрема Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш та Іван Франко, використовували його як засіб аналізу суспільних явищ, моральних проблем та історичних подій. Есе допомагало не лише передавати інформацію, а й виховувати громадську свідомість, формувати національні цінності та критичне мислення.

У XX столітті жанр есе зазнав значного розвитку в умовах масових медіа та глобалізації. Автори поєднували традиційні форми роздуму з журналістикою, публіцистикою та художньою літературою. Есе стало засобом аналітичного та культурного осмислення сучасних подій, соціальних проблем, воєнних конфліктів та моральних дилем сучасності. В Україні сучасні публіцисти використовують есей у медіа, блогах і соціальних платформах для аналізу політичних процесів, протидії пропаганді та формування громадянської свідомості.

Таким чином, історія есею відображає його еволюцію від інтелектуального роздуму Монтеня до сучасного інструмента публіцистики та критичного аналізу. Жанр поєднує суб'єктивність автора, свободу форми та глибокий аналітичний підхід, що робить його універсальним засобом вираження думки, соціальної критики та культурного осмислення дійсності.

4. Сучасна есеїстика (чи колумністика). Праесеїстика

Сучасна есеїстика є логічним продовженням традиційного жанру есе, який виник у XVI столітті як форма письмового роздуму, поєднуючи суб'єктивний погляд автора, аналітичне осмислення явищ і художню виразність. У сучасних умовах, коли інформаційний простір став глобальним і цифровим, есеїстика набуває нових рис: вона стає більш оперативною, здатною реагувати на актуальні суспільні події, конфлікти, політичні процеси та культурні явища. Сучасні автори поєднують у своїх творах фактичну інформацію, аналітичні міркування та особисті спостереження, що дозволяє читачеві не лише отримати знання, а й осмислити їх у ширшому контексті.

Колумністика є різновидом сучасної есеїстики, що орієнтована на регулярне публічне висловлення авторської позиції у медіа. Колумністи пишуть статті та колонки, у яких коментують події, аналізують тенденції, дають оцінку суспільним, політичним і культурним явищам. Важливою рисою колумністики є діалогічність: автор веде умовний або прямий діалог із читачем, стимулює його до роздумів, запрошує до критичного аналізу інформації. Колонки можуть містити як аргументовану фактологічну базу, так і художньо-публіцистичні засоби впливу на емоції та свідомість аудиторії. Сучасні колумністи в Україні часто поєднують аналітичний та емоційний підхід, намагаючись водночас інформувати, переконувати та формувати громадянську позицію.

Праесеїстика, або передесеїстика, є підготовчим і навчальним етапом розвитку есеїстики. Вона передбачає короткі письмові форми, проби стилю, експерименти з формою, мовними засобами та структурою тексту. Праесеїстика допомагає авторам виробити власний голос, навчитися поєднувати аналітичне мислення із художньою виразністю і суб'єктивним оцінюванням явищ. Це важливий етап для молодих публіцистів, студентів та журналістів, які вчаться будувати аргументовані, логічно структуровані тексти, одночасно зберігаючи свободу вислову і емоційний вплив на читача.

В умовах сучасного українського медіапростору есеїстика і колумністика набувають особливого значення. Вони не лише інформують, а й формують критичне мислення, сприяють протидії дезінформації та пропаганді, підтримують національну ідентичність та громадянську свідомість. Сучасні медіа використовують ці жанри для пояснення складних політичних, соціальних і культурних процесів, для

аналізу та роз'яснення подій, що відбуваються в країні та світі, та для розвитку діалогу між автором і суспільством.

Колонки та авторські есе допомагають читачам розуміти механізми маніпуляцій, розрізнити достовірну інформацію і пропагандистські наративи, формують у суспільстві здатність до самостійного мислення і оцінки подій. Праесеїстика в цьому контексті виступає як лабораторія для формування майбутніх публіцистів, які здатні створювати тексти високої аналітичної та емоційної вартості, поєднувати факти, аргументацію та художні засоби.

Окремо слід зазначити роль соціальних медіа у розвитку сучасної есеїстики та колумністики. Платформи на кшталт блогів, телеграм-каналів, YouTube та онлайн-видань дозволяють авторам оперативно реагувати на актуальні події, експериментувати з форматом і залучати широку аудиторію. Така відкритість робить есеїстичні та колумністські твори доступними для різних соціальних груп і сприяє створенню громадянського діалогу. Водночас автори мають дотримуватися етичних стандартів, перевіряти факти та уникати маніпуляцій, що підкреслює суспільну відповідальність публіцистики.

Таким чином, сучасна есеїстика і колумністика поєднують аналітичну точність, суб'єктивність автора і художньо-публіцистичні засоби впливу. Праесеїстика забезпечує підготовку авторів, розвиток творчого та критичного мислення і формування авторського стилю. Ці жанри сприяють розвитку інформаційної культури, громадянської свідомості та протидії дезінформації в сучасному українському медіа-просторі, закладаючи основу для майбутнього професійного та інтелектуального розвитку публіцистів.

5. Основні етапи розвитку української есеїстики. Есеї в блогосфері

Українська есеїстика має багатовікову історію, що відображає розвиток національної літератури, публіцистики та інтелектуальної думки. Перші спроби есеїстичного письма в Україні можна простежити ще в ХІХ столітті, коли письменники і публіцисти поєднували літературну творчість із роздумами над суспільними та політичними проблемами. Важливу роль у становленні української есеїстики відіграли Тарас Шевченко, Іван Франко, Пантелеймон Куліш, Леся Українка та інші. Їхні твори поєднували художні образи, соціально-політичний аналіз і моральні роздуми, формуючи перший етап

розвитку жанру як інструмент національної самосвідомості та культурного осмислення дійсності.

Другий етап розвитку української есеїстики припадає на початок ХХ століття, коли жанр поступово відокремився від художньої літератури і набув самостійного публіцистичного характеру. Публіцисти та літератори цього періоду, серед яких Микола Хвильовий та Володимир Винниченко, використовували есе для аналізу соціальних змін, політичних процесів та культурних явищ. Твори цього часу поєднували глибокий аналітичний підхід із художньою виразністю, відображали суб'єктивне ставлення автора до подій і проблем, водночас прагнучи впливати на громадську думку.

Третій етап розвитку української есеїстики пов'язаний із періодом другої половини ХХ століття, коли жанр значною мірою інтегрувався в журналістику та публіцистику, продовжуючи функцію виховання критичного мислення та національної ідентичності. Автори, такі як Оксана Забужко, Василь Стус та Іван Дзюба, поєднували політичний аналіз, культурну критичність і художньо-публіцистичні прийоми. У цей час есеїстика активно використовувалася для висвітлення соціально-політичних подій, формування громадянської позиції та осмислення складних процесів у суспільстві.

Сучасний, четвертий етап української есеїстики пов'язаний із цифровою епохою та розвитком медіа. В умовах інтернету та блогосфери жанр есе отримав нову динаміку і масовість. Автори активно публікують свої роздуми на платформах блогів, YouTube-каналах, телеграм-каналах та онлайн-виданнях. Есе в блогосфері характеризується оперативністю, доступністю для широкої аудиторії та інтерактивністю. Блогери та онлайн-есеїсти поєднують аналіз політичних і соціальних явищ із особистими спостереженнями, емпіричним досвідом та емоційною виразністю.

Есеї в блогосфері виконують кілька важливих функцій. По-перше, вони формують критичне мислення аудиторії, допомагають розпізнавати дезінформацію та маніпуляції. По-друге, вони сприяють розвитку національної свідомості та консолідації суспільства, особливо в умовах інформаційних викликів і гібридної війни. По-третє, блогові есе дозволяють автору експериментувати з формою, жанром та мовними засобами, поєднуючи аналітичні, художні та публіцистичні прийоми.

Особливістю сучасних онлайн-есеїв є інтеграція медіа-форматів: тексти часто супроводжуються відео, аудіо або графічними матеріалами, що підсилює ефект впливу на читача. Водночас автори прагнуть підтримувати баланс між суб'єктивним поглядом і фактологічною достовірністю, адже від довіри аудиторії залежить ефективність есе як засобу формування суспільної свідомості.

Таким чином, українська есеїстика пройшла кілька етапів розвитку: від художньо-літературних спроб ХІХ століття до публіцистично-аналітичних творів ХХ століття та сучасних есеїв в онлайн-середовищі. Есеї в блогосфері стали логічним продовженням традиції есеїстики, поєднуючи аналітичну глибину, суб'єктивність автора та сучасні цифрові формати для залучення широкої аудиторії. Вони виконують важливу соціальну та культурну функцію, сприяють розвитку критичного мислення, протидії дезінформації та формуванню громадянської свідомості у сучасному українському суспільстві.

Тема 13. ЗАМАЛЬОВКА ТА ІНШІ МАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНІ ЖАНРИ

1. Види замальовок.
2. Портретна замальовка: розповідь про непересічну особистість.
3. Відмінності портретної замальовки від жанру біографії.
4. Розмивання жанрових меж і трансформація замальовки в інтернеті та методологія написання.
5. Співвідношення реального й вигаданого: вимисел і домисел. Мова і стиль замальовки: роль деталі. Різниця між нарисом і замальовкою.

Література

8. Журналістика і творчість / за ред. С. Костя. Львів : Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 562 с.

11. Карпінська В. Жанрові особливості художнього репортажу (на прикладі збірки репортажів «Єгипет: харам, халяль» Пьотра Ібрагіма Кальваса). *Теле- та радіожурналістика*. 2020. Вип. 19. С. 184–192.

<http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/issue/view/183>

12. Ковальська-Елькадер Н. Нарація в художньому радіорепортажі. *Обрії друкарства*. 2021. № 1–2 (9–10). С. 58–73. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1\(9\).240576](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1(9).240576)

15. Миколаєнко А. Жанрові особливості сучасної української медіакритики. *Синопис: текст, контекст, медіа*. 2021. № 1 (27). С. 32–38.

16. Михайлин І. Основи журналістики. Харків: Центр навчальної літератури, 2019. 496 с.

17. Мікош Д. Фейлетон та інтерв'ю на сторінках лодзинського ілюстрованого часопису «Театр ляльок». *Обрії друкарства*. 2022. № 1 (11). С. 197–220. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1\(11\).261735](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1(11).261735)

20. Рус-Моль Ш., Шульц Т. Журналістика: посібник / пер. з нім. В. Клімченко та В. Олійник; наук. ред. В. Іванов. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2025. 393 с.

21. Садова Л. О. Еволюція жанрових форм у локальних медіа: трансформаційні процеси та їх чинники. *Соціальні комунікації в умовах глобалізаційних процесів: стан, тенденції, перспективи*. Збірник тез за матеріалами III Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 14 травня 2025 року) / упоряд.: Н. Поплавська, Г. Синоруб, Т. Решетука. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2025. С. 106–110. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/36575>

23. Садова Л. О. Жанрові трансформації локальних медіа: тенденції та чинники розвитку. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 36 (75). № 5.

32. Ютченко А. Художній репортаж: між фактом і вигадкою. URL: <http://litakcent.com/2017/12/28/hudozhniy-reportazh-mizh-faktom-i-vigadkoyu/>

33. Kowalska N. Forma i treść. Polski i zagraniczny feature radiowy oraz jego odmiany gatunkowe. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2019.

34. Kowalska N. Sztuka opowiadania prawdziwych historii. Audycje radiowe typu feature. *Współczesne media. Gatunki w mediach* / red. D. Kępa-Figura, I. Hofman. Lublin : UMCS, 2017.

39. Norris D. Storytelling. 10 prostych kroków do niezapomnianej opowieści. *MT Biznes*. 2021. 152 s.

1. Види замальовок

Замальовка є коротким жанровим твором у публіцистиці та художній літературі, який передає певну сцену, подію, характер або атмосферу за допомогою яскравих образів і детального спостереження. Замальовка не потребує розгорнутого сюжету, її основне завдання – відтворити момент, викликати у читача враження та емоційну реакцію. В українській публіцистиці та журналістиці виділяють кілька основних видів замальовок залежно від об'єкта спостереження та мети твору.

Пейзажна замальовка описує природні, міські або інші ландшафтні сцени. Її мета – передати атмосферу місця, настрої, що панує у ньому, та створити в читача емоційний образ. Такі замальовки часто використовуються у подорожніх нарисах, репортажах та художньо-публіцистичних текстах. Вони допомагають читачеві «перенестися» у простір, який описує автор, відчутти його красу або специфіку.

Портретна замальовка фокусується на характеристиці конкретної особи або групи людей. Автор на основі спостережень передає зовнішність, поведінку, риси характеру та емоційний стан героя. Портретні замальовки часто застосовуються в інтерв'ю, журналістських статтях, репортажах та біографічних нарисах. Вони дозволяють читачеві ближче пізнати персонажа, відчутти його індивідуальність та емоційний стан.

Сюжетна замальовка передає окрему подію або епізод, концентруючись на ключовому моменті. Вона характеризується динамічністю та емоційною насиченістю. Автор підкреслює деталі, які допомагають відтворити атмосферу події та передати її значення для персонажів або суспільства. Такі замальовки часто зустрічаються у репортажах, нарисах та публіцистичних есе.

Аналітична замальовка поєднує спостереження з коментарем або оцінкою автора. Вона може описувати подію, явище чи людину, але водночас включає роздуми про причини, наслідки та значення описаного. Такий вид замальовки характерний для аналітичної журналістики та суспільно-політичної публіцистики, де важливо не лише показати факт, а й пояснити його значення для читача.

Мініатюрна або інтимна замальовка концентрується на дрібних деталях, емоціях і повсякденних сценах. Вона створює відчуття присутності та безпосередності, дозволяє передати особисті враження автора або дрібні нюанси життя героя. Такий вид замальовки часто

зустрічається у художньо-публіцистичних нарисах, блогах та особистих колонках.

Жанрові замальовки можуть бути комбінованими, поєднуючи кілька видів одночасно. Наприклад, портретна замальовка може включати сюжетний епізод або пейзажні деталі, створюючи комплексний і живий образ. Такий підхід робить текст більш динамічним, цікавим та насиченим.

Таким чином, замальовка як жанр публіцистики і журналістики має різні види: пейзажна, портретна, сюжетна, аналітична та мініатюрна. Кожен з них виконує специфічну функцію – передає атмосферу, характери, події або думки автора, формуючи у читача емоційне та інтелектуальне сприйняття описаного. Комбінування цих видів дозволяє створювати багатосарові, яскраві та змістовні тексти, що відповідають завданням сучасної публіцистики.

2. Портретна замальовка: розповідь про непересічну особистість

Портретна замальовка є одним із найпоширеніших жанрів у публіцистиці та журналістиці, оскільки дозволяє автору передати образ конкретної людини, показати її характер, погляди, емоційний стан та особливості поведінки. Особливо ефективною вона стає при розповіді про непересічну особистість, чия діяльність, думки або вчинки мають значення для суспільства, культури чи історії.

Головним завданням портретної замальовки є створення живого, яскравого та переконливого образу героя. Автор поєднує зовнішні характеристики, манеру поведінки, спосіб мислення та емоційні реакції, щоб читач міг відчути індивідуальність особистості та зрозуміти її внутрішній світ. Для цього використовуються детальні спостереження, цитати, приклади з життя героя, а також художньо-публіцистичні прийоми, які допомагають підкреслити унікальність особистості.

У портретній замальовці про непересічну особистість важливо підкреслити значення її діяльності та внеску в суспільство. Наприклад, це можуть бути письменники, науковці, громадські діячі, митці або політики, які своєю працею, ідеями чи вчинками вплинули на розвиток культури, науки або громадської думки. Автор замальовки аналізує життєвий шлях, принципи, цінності та досягнення героя, показуючи, чому його особистість заслуговує уваги та поваги.

Особливу роль у створенні портретної замальовки відіграє опис дрібних деталей, які роблять образ більш реалістичним і живим. Це можуть бути характерні риси зовнішності, особливості мовлення, жести, звички, улюблені предмети або місця. Такі деталі дозволяють читачеві «побачити» героя, відчувати його присутність, створюючи ефект безпосереднього спостереження.

Не менш важливим є відображення внутрішнього світу героя. Автор намагається передати його думки, переконання, мотиви вчинків, емоційні реакції на події та людей навколо. Для цього часто використовуються описи діалогів, міркувань, внутрішніх переживань, а також спостереження за поведінкою особистості у різних ситуаціях. Такий підхід дозволяє читачеві не лише побачити зовнішні риси, а й відчувати психологічну глибину персонажа, зрозуміти його життєві принципи та внутрішні конфлікти.

Портретна замальовка поєднує аналітичний та художній підходи. Автор не обмежується сухим переліком фактів, а намагається створити образ, який відображає соціальний, культурний та історичний контекст, у якому живе або працює особистість. Наприклад, у випадку науковця замальовка може включати опис робочого процесу, лабораторії, спостережень і відкриттів, а також коментарі про вплив його праці на науку та суспільство. У випадку митця – опис творчого процесу, виставок, робочих матеріалів та художніх прийомів.

У сучасних медіа портретні замальовки часто використовуються як частина авторських колонок, блогів або публіцистичних серій. Вони допомагають аудиторії ближче познайомитися з відомими особистостями, дізнатися про їхній життєвий шлях, принципи, досягнення та внесок у розвиток суспільства. Особливо актуальними стають замальовки про людей, які активно впливають на сучасні соціальні процеси, займаються волонтерством, громадською діяльністю або культурними проєктами.

Серед стилістичних прийомів портретної замальовки важливу роль відіграють порівняння, метафори, емоційно забарвлена лексика та образні деталі. Вони дозволяють передати не лише фактичні характеристики героя, а й його емоційний стан, ставлення до подій, навколишнього світу та читача. Такий підхід робить текст живим, цікавим і легко сприйманим, одночасно забезпечуючи глибину та аналітичність.

Таким чином, портретна замальовка про непересічну особистість поєднує детальне спостереження, психологічну глибину, художню образність і аналітичний підхід. Вона дозволяє читачеві побачити зовнішні та внутрішні риси героя, зрозуміти його мотиви, переконання та вплив на суспільство. У сучасній журналістиці та публіцистиці портретні замальовки залишаються важливим жанром, що допомагає формувати громадянську свідомість, критичне мислення та інтерес до культурного й соціального життя.

3. Відмінності портретної замальовки від жанру біографії

Портретна замальовка та біографія є жанрами, що описують людину, її життя та діяльність, проте вони мають суттєві відмінності за формою, обсягом, призначенням і методами подачі інформації. Розуміння цих відмінностей важливе для журналістів, публіцистів та літераторів, оскільки дозволяє обирати оптимальний жанр для донесення інформації про конкретну особистість.

Портретна замальовка, як правило, є коротким, концентрованим твором, головна мета якого – створення яскравого, живого образу людини. Вона фокусується на певних рисах характеру, емоційних реакціях, поведінці, зовнішності або професійній діяльності, які дозволяють читачеві зрозуміти індивідуальність героя. При цьому замальовка може включати окремі епізоди з життя, але не охоплює повний життєвий шлях. Автор вибирає найбільш показові деталі, які підкреслюють унікальність особистості, а також додає власні оцінки та роздуми. Завдяки цьому портретна замальовка має виразний суб'єктивний характер, часто поєднує аналітичний і художній підходи та концентрується на психологічному та емоційному сприйнятті героя.

Біографія, навпаки, передбачає більш розгорнуте і системне відтворення життя людини від народження до сьогодні або до моменту її смерті. Біографічний жанр прагне показати послідовність подій, досягнення, професійний і соціальний розвиток особистості. Біографія більш об'єктивна, автор намагається передати факти достовірно, використовуючи документи, архівні матеріали, свідчення очевидців та історичні джерела. Біографія розкриває життєві етапи, складові успіху або невдачі героя, соціальний і культурний контекст, у якому він жив, а також вплив його діяльності на суспільство.

Ще однією відмінністю є стиль подачі матеріалу. Портретна замальовка має компактну, динамічну форму, у ній автор може використовувати художні засоби, емоційно забарвлену лексику, метафори та порівняння для створення емоційного впливу. Біографія ж потребує більш структурованого викладу: хронологія подій, чіткі розділи, послідовність фактів і пояснень. Автор біографії рідко дозволяє собі художні відступи чи суб'єктивні оцінки, хоча сучасні біографи можуть вводити елементи есеїстики для підвищення читацької привабливості.

Також портретна замальовка зазвичай фокусується на окремих аспектах життя або діяльності людини, що робить її зручною для публікації в медіа, газетах, журналах або блогах. Вона дозволяє швидко донести до читача ключові риси особистості, викликати емоційну реакцію, сформулювати уявлення про героя. Біографія ж є більш академічним або літературним жанром, орієнтованим на глибоке вивчення життя і досягнень людини, і її обсяг зазвичай значно більший, ніж у замальовки.

Ще однією важливою відмінністю є функціональне призначення. Портретна замальовка покликана передусім показати індивідуальність, емоційний і психологічний портрет героя, створити враження його присутності та характеру. Біографія ж має більш інформаційну, освітню та аналітичну функцію – вона допомагає зрозуміти життєвий шлях особистості, її внесок у науку, культуру, політику або громадське життя, а також відтворити історичний і соціальний контекст.

У сучасній журналістиці обидва жанри часто взаємодіють. Наприклад, автор може створювати серію портретних замальовок про відомих діячів і паралельно готувати більш розгорнуту біографію для книги або спеціального дослідження. Портретна замальовка може слугувати введенням, заохоченням читача до подальшого знайомства з життям і творчістю героя, що розкривається у повноцінній біографії.

Таким чином, портретна замальовка та біографія відрізняються обсягом, структурою, стилем, глибиною аналізу та функціональним призначенням. Замальовка концентрується на індивідуальних рисах, психології та емоційному сприйнятті героя, використовуючи художньо-публіцистичні прийоми, тоді як біографія прагне охопити весь життєвий шлях людини, відтворити послідовність подій, досягнень і впливу на суспільство, залишаючись більш об'єктивною і

фактологічною. Поєднання цих жанрів у сучасній журналістиці та літературі дозволяє створювати тексти, що одночасно захоплюють читача і забезпечують глибоке розуміння особистості та її значення.

4. Розмивання жанрових меж і трансформація замальовки в інтернеті та методологія написання

Сучасний розвиток медіа та цифрових технологій значною мірою вплинув на традиційні жанри публіцистики, зокрема на замальовку. Поява інтернет-видань, блогів, соціальних мереж та мультимедійних платформ спричинила розмивання жанрових меж і трансформацію замальовки, перетворюючи її на більш гнучку, динамічну й інтерактивну форму комунікації з аудиторією. Традиційна замальовка, що відзначалася короткістю, точністю спостереження та концентрованим образом, нині часто поєднує риси есе, репортажу, колонки або навіть міні-інтерв'ю.

У сучасному інтернет-середовищі замальовка здатна оперативно реагувати на події, надаючи читачеві не лише опис факту чи події, а й емоційно насичене сприйняття ситуації. Вона часто містить суб'єктивні оцінки автора, коментарі на актуальні теми, інтегрує медіаелементи – фотографії, відео, аудіо, інфографіку. Такий підхід дозволяє створювати багатосаровий текст, який водночас інформує, аналізує та залучає аудиторію до взаємодії. Розмивання жанрових меж відображає зміну ролі автора: він стає не лише спостерігачем, а й учасником подій, медіатором і провідником думки для своєї аудиторії.

Трансформація замальовки в інтернеті проявляється у кількох аспектах. По-перше, змінюється обсяг та структура тексту. Онлайн-замальовка часто менш формальна, допускає відступи, абзаци різної довжини, інтеграцію мультимедіа та гіперпосилань на додаткові матеріали. По-друге, змінюється тематика: автор може описувати не лише події та людей, а й інтернет-культуру, тренди, цифрові явища, що цікавлять сучасного читача. По-третє, змінюється спосіб взаємодії з аудиторією: коментарі, лайки, поширення матеріалу і навіть участь читачів у формуванні контенту створюють ефект двостороннього спілкування.

Методологія написання замальовки для інтернету передбачає кілька етапів. Перший етап – спостереження та збір матеріалу. Автор визначає тему, об'єкт спостереження, збирає факти, інтерв'ює

учасників події або використовує відкриті джерела, уважно фіксуючи деталі, які дозволять створити живий образ. Важливо зберігати баланс між фактом і оцінкою, щоб текст залишався достовірним і водночас виразним.

Другий етап – визначення структури та стилю. Інтернет-замальовка зазвичай потребує чіткого вступу, який відразу захоплює увагу читача, середньої частини з детальним описом події, образів або героїв, і завершення, що залишає емоційний або інтелектуальний відгук. Стель письма має бути динамічним, лаконічним, часто використовуються елементи розмовної мови, питання до читача, інтерактивні елементи.

Третій етап – створення образів та емоційного забарвлення. Автор концентрується на деталях, які роблять опис яскравим: зовнішність, жести, манера мовлення, атмосферні особливості місця події. Водночас у цифровому середовищі можна додавати мультимедіа для підсилення впливу на читача: фото, короткі відео, аудіофайли, інфографіку. Це робить замальовку більш наочною і захопливою, дозволяє відтворити атмосферу моменту.

Четвертий етап – аналітичний та рефлексивний. Інтернет-замальовка часто включає авторські роздуми, оцінки та висновки, які допомагають читачеві осмислити побачене або прочитане. Важливо поєднувати емоційне сприйняття з аргументованим аналізом, щоб текст не перетворився на просту оповідь, а виконував публіцистичну та комунікативну функцію.

П'ятий етап – редактура та адаптація до онлайн-середовища. Автор перевіряє достовірність фактів, логічність викладу, читає текст у форматі, доступному для онлайн-аудиторії. Часто додаються підзаголовки, виділення ключових тез, гіперпосилання та візуальні акценти, що підвищують сприйняття інформації.

Особливу роль у трансформації замальовки відіграють приклади українських авторів та медіа. Наприклад, у телеграм-каналах журналісти публікують короткі замальовки з фронтових точок або громадських заходів, поєднуючи текст із фото та відео. Блогери на платформах Medium чи Blogger створюють портретні замальовки про діячів культури та науки, додаючи власні коментарі, інтерактивні елементи та посилання на джерела. Онлайн-видання на кшталт «Українська правда» або «Ліга.net» часто публікують нариси й

замальовки, що поєднують репортаж, есе та аналітичну статтю, демонструючи гнучкість жанру.

Таким чином, розмивання жанрових меж у сучасному інтернет-просторі призвело до трансформації замальовки, яка поєднує ознаки есе, репортажу, колонки та мультимедійного контенту. Методологія написання сучасної замальовки передбачає збір матеріалу, створення структури та образів, додавання аналітичних коментарів і мультимедійних елементів, а також адаптацію тексту до онлайн-аудиторії. Такий підхід дозволяє створювати динамічні, живі та інтерактивні тексти, здатні одночасно інформувати, аналізувати і формувати емоційне та інтелектуальне сприйняття подій та героїв.

Завдяки трансформації замальовки в інтернеті сучасний автор отримує можливість не лише описувати факти, а й активно впливати на громадську думку, формувати критичне мислення аудиторії та підтримувати дискусію на актуальні теми. Інтерактивність, оперативність та можливість залучення мультимедійних засобів роблять онлайн-замальовку універсальним інструментом сучасної публіцистики, що поєднує традиційні художньо-публіцистичні прийоми з новітніми цифровими технологіями.

5. Співвідношення реального й вигаданого: вимисел і домисел. Мова і стиль замальовки: роль деталі. Різниця між нарисом і замальовкою

Замальовка є жанром, який поєднує художню образність та публіцистичну точність, і її особливість полягає в тонкому співвідношенні реального та вигаданого. Основою будь-якої замальовки є реальні спостереження автора: події, ситуації, поведінка людей, деталі простору. Проте для створення яскравого, запам'ятовуваного образу автор може використовувати художні прийоми, такі як вимисел і домисел.

Вимисел у замальовці передбачає творче переосмислення дійсності. Автор може додавати деталі, яких він реально не бачив, але які логічно вписуються у контекст та підкреслюють характер героїв або атмосферу події. Домисел є більш стриманим і часто базується на припущеннях або узагальненнях автора щодо поведінки чи мотивів персонажів. Він дозволяє розкрити внутрішній світ героя, емоції та переживання, які не завжди очевидні у зовнішньому спостереженні. Важливо, що використання вимислу та домислу не порушує довіри

читача, оскільки вони слугують художньо-публіцистичним засобом, що підсилює враження, а не перекручує факти.

Мова і стиль замальовки відіграють ключову роль у формуванні образності та точності сприйняття. Автор прагне до лаконічності, виразності та конкретності. Кожна деталь важлива: опис зовнішності персонажа, його жестів, манери поведінки, елементів обстановки або атмосферних особливостей місця події допомагає створити у читача повноцінний образ. Деталь у замальовці несе функцію не лише декоративну, а й смислову – вона підкреслює характер героя, настрій сцени, соціальний або культурний контекст. Використання метафор, порівнянь, художніх описів дозволяє передати емоційний та психологічний стан персонажів, зберігаючи при цьому достовірність відображення дійсності.

Різниця між нарисом і замальовкою полягає насамперед у масштабі, глибині аналізу та функціональному призначенні тексту. Замальовка концентрується на окремому епізоді, персонажі або атмосфері, створюючи моментальне враження. Вона коротка, образна, орієнтована на емоційне сприйняття та психологічну характеристику. Нарис же охоплює ширший контекст: він може розкривати життєвий шлях особистості, суспільні явища або історичні події, поєднуючи опис із аналітичними коментарями. Нарис потребує більш розгорнутої структури, послідовності фактів і логічного розвитку теми, тоді як замальовка здатна бути імпульсивною, емоційною та моментальною.

В нарисі автор здебільшого дотримується хронології або причинно-наслідкових зв'язків подій, надаючи читачеві всебічний огляд ситуації. Замальовка ж будується на концентрованому образі, деталях і емоціях, що дозволяє швидко донести до аудиторії відчуття, враження або характер події чи людини. При цьому замальовка часто є частиною нарису: автор може почати з яскравої замальовки, щоб зацікавити читача, а потім перейти до більш широкого аналітичного огляду.

Таким чином, замальовка балансує між реальністю та художньою домисленістю, використовуючи вимисел і домисел для створення яскравого образу. Мова і стиль, увага до деталей, художньо-публіцистичні прийоми дозволяють передати атмосферу та психологічний стан персонажів. Основна відмінність від нарису полягає в концентрації на образі та моменті, короткості та емоційній

насиченості, тоді як нарис розкриває події та явища більш комплексно, логічно і аналітично.

Тема 14. НАРИС. ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ

1. Витоки жанру нарису: хроніки, життя, біографії, подорожі.
2. Етапи розвитку нарису.
3. Жанрово-стильові ознаки нарису:
 - 1) актуальність;
 - 2) документальність;
 - 3) типовість;
 - 4) інтимізація;
 - 5) образність;
 - 6) ескізність.

Література

8. Журналістика і творчість / за ред. С. Костя. Львів : Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 562 с.

11. Карпінська В. Жанрові особливості художнього репортажу (на прикладі збірки репортажів «Єгипет: харам, халяль» Пьотра Ібрагіма Кальваса). *Теле- та радіожурналістика*. 2020. Вип. 19. С. 184–192.

<http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/issue/view/183>

12. Ковальська-Елькадер Н. Нарація в художньому радіорепортажі. *Обрії друкарства*. 2021. № 1–2 (9–10). С. 58–73. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1\(9\).240576](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1(9).240576)

15. Миколаєнко А. Жанрові особливості сучасної української медіакритики. *Синопсис: текст, контекст, медіа*. 2021. № 1 (27). С. 32–38.

16. Михайлин І. Основи журналістики. Харків: Центр навчальної літератури, 2019. 496 с.

17. Мікош Д. Фейлетон та інтерв'ю на сторінках лодзинського ілюстрованого часопису «Театр ляльок». *Обрії друкарства*. 2022. № 1 (11). С. 197–220. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1\(11\).261735](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1(11).261735)

20. Рус-Моль Ш., Шульц Т. Журналістика: посібник / пер. з нім. В. Клімченко та В. Олійник; наук. ред. В. Іванов. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2025. 393 с.

21. Садова Л. О. Еволюція жанрових форм у локальних медіа: трансформаційні процеси та їх чинники. *Соціальні комунікації в умовах глобалізаційних процесів: стан, тенденції, перспективи*. Збірник тез за матеріалами III Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 14 травня 2025 року) / упоряд.: Н. Поплавська, Г. Синоруб, Т. Решетуша. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2025. С. 106–110. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/36575>

23. Садова Л. О. Жанрові трансформації локальних медіа: тенденції та чинники розвитку. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 36 (75). № 5.

32. Ютченко А. Художній репортаж: між фактом і вигадкою. URL: <http://litakcent.com/2017/12/28/hudozhniy-reportazh-mizh-faktom-i-vigadkoyu/>

32. Kowalska N. Forma i treść. Polski i zagraniczny feature radiowy oraz jego odmiany gatunkowe. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2019.

34. Kowalska N. Sztuka opowiadania prawdziwych historii. Audycje radiowe typu feature. *Współczesne media. Gatunki w mediach* / red. D. Kępa-Figura, I. Hofman. Lublin : UMCS, 2017.

35. Kowalska-Elkader N. Historie eksperymentalne. Szkice o gatunkach radia artystycznego. Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2020.

39. Norris D. Storytelling. 10 prostych kroków do niezapomnianej opowieści. MT Biznes. 2021. 152 s.

1. Витоки жанру нарису: хроніки, життя, біографії, подорожі

Жанр нарису має давнє походження і розвивався паралельно з потребою людства фіксувати події, відобразити життя видатних особистостей, описувати подорожі та передавати культурні й соціальні явища. Основою нарису стали різноманітні письмові джерела, що накопичувалися протягом століть, зокрема хроніки, життя, біографії та описи подорожей. Саме вони заклали методологічну та жанрову основу для розвитку сучасного нарису як літературно-публіцистичного твору.

Хроніки є одним із найдавніших джерел нарисової традиції. Вони створювалися для систематичного фіксування подій, що відбувалися у певному регіоні, державі чи суспільстві. Хроніки поєднували опис фактів із певною інтерпретацією автора, що дозволяло

читачеві відчуті зв'язок між подіями, оцінити їхній вплив і значення. Хроніки мали не лише документальну, а й виховну функцію: вони закладали у свідомість читача уявлення про історичний порядок, моральні норми та цінності часу.

Життя та біографії, що з'явилися в середньовічній традиції, мали на меті передати життєвий шлях і подвиги конкретних особистостей, зокрема святих, діячів науки, культури або політики. Вони поєднували фактичні дані з художньо-оцінними судженнями автора, що дозволяло підкреслити моральний, духовний або професійний приклад героя. Життя часто будувалися за принципом демонстрації боротьби, духовного розвитку або громадської діяльності, а біографії поступово ускладнювалися і включали дедалі більше аналітичних і описових елементів. Саме з таких творів виникла традиція поєднувати факт і художню образність, що є характерною рисою сучасного нарису.

Окремим джерелом розвитку жанру стали подорожні оповіді. Автори подорожей описували різноманітні країни, міста, природу, звичаї та соціальні явища, звертаючи увагу на деталі, які могли б зацікавити читача та надати йому нову інформацію. Подорожні замальовки поєднували спостереження з особистими враженнями, що стало прообразом нарису як жанру, здатного поєднувати описові, аналітичні та художньо-публіцистичні елементи.

Таким чином, витоки жанру нарису закладені в хроніках, життях, біографіях і подорожніх оповіданнях. Кожен із цих жанрів вніс у майбутній нарис свої особливості: хроніки – послідовність і системність подій, життя та біографії – увагу до особистості та її морального прикладу, подорожі – деталі, спостережливість і художнє відтворення атмосфери. Сучасний нарис успадкував від цих жанрів поєднання достовірності фактів і художньо-публіцистичної образності, що дозволяє одночасно інформувати, аналізувати та емоційно впливати на читача.

2. Етапи розвитку нарису

Жанр нарису пройшов тривалий історичний шлях розвитку, поступово формуючи власні художньо-публіцистичні особливості, структуру та методи висвітлення подій. Його еволюція пов'язана з розвитком суспільства, літератури, журналістики та засобів масової комунікації. Можна виділити кілька основних етапів розвитку нарису,

що відображають його перетворення від простих хронік до сучасного публіцистичного жанру.

Перший етап – зародження жанру у формі хронік, житій та біографій. На цьому етапі нарис формувався як документальний запис подій, опис життя видатних особистостей та спостереження за світом. Основна мета текстів – фіксація фактів та виховання читача через демонстрацію моральних, духовних або професійних прикладів. Хроніки, житія та біографії поєднували опис реальних подій із суб'єктивними оцінками автора, що дозволяло закладати у свідомість читача цінності та уявлення про правильну поведінку, суспільні норми та історичний порядок.

Другий етап – формування науково-публіцистичного та літературного підходів у XVII–XVIII століттях. Нариси почали включати аналітичні та критичні елементи, описувати соціальні явища, історичні події та культурні практики. Автори розширювали коло тем, поєднуючи документальність із художньою образністю. З'являлися нариси про подорожі, життя митців, історичні місця та події, що дозволяло читачеві не лише отримати інформацію, а й сформувати емоційне та інтелектуальне враження.

Третій етап – розвиток нарису у XIX столітті як самостійного літературно-публіцистичного жанру. На цьому етапі нарис набуває чіткої художньої форми, автор починає активно використовувати опис деталей, психологічну характеристику персонажів, емоційні та образні засоби. Зростає роль спостереження та аналітичного коментаря. Нарис стає гнучким жанром, що поєднує точність фактажу та художнє відтворення дійсності, дозволяючи читачеві не лише дізнатися події, а й відчутти атмосферу часу, місця та настрої людей.

Четвертий етап – розвиток нарису в XX столітті в умовах масової журналістики та появи періодичних видань. Нарис стає популярним жанром газет, журналів та радіо- і телепрограм. Автори використовують оперативність, інтегрують елементи репортажу та есе, поєднують опис подій із авторськими оцінками та соціальним аналізом. Нарис починає виконувати не лише інформаційну, а й публіцистичну функцію, формуючи громадську думку та морально-етичні орієнтири.

П'ятий етап – сучасний розвиток нарису у цифровому середовищі. Інтернет, блоги та соціальні медіа створили умови для розмивання жанрових меж, інтеграції мультимедійних елементів та взаємодії з аудиторією. Нарис в інтернеті поєднує ознаки репортажу,

есе та колонки, дозволяє швидко реагувати на події та включати інтерактивні елементи: фото, відео, аудіо, інфографіку. Сучасний нарис зберігає традиційні риси жанру – описовість, деталізацію, художньо-публіцистичну образність, водночас стає більш динамічним, багатосаровим і орієнтованим на двосторонню взаємодію з аудиторією.

Таким чином, розвиток нарису можна умовно поділити на етапи: від зародження у формі хронік і житій, через формування аналітичного та літературного підходів у XVII–XVIII століттях, до становлення самостійного жанру в XIX столітті, масового поширення в XX столітті та сучасної цифрової трансформації. Кожен етап відображає взаємодію історичного контексту, соціальних потреб і художніх традицій, що дозволяє нарисові залишатися живим, гнучким і актуальним жанром публіцистики й літератури.

3. Жанрово-стильові ознаки нарису:

- 1) актуальність;**
- 2) документальність;**
- 3) типовість;**
- 4) інтимізація;**
- 5) образність;**
- 6) ескізність**

Нарис є літературно-публіцистичним жанром, який поєднує описові, аналітичні та художньо-образні засоби, дозволяючи автору передати події, явища або образи людей у динамічному й водночас деталізованому вигляді. Його жанрово-стильові ознаки формуються під впливом історичного розвитку, традицій публіцистики та потреб сучасного читача. До основних ознак нарису належать актуальність, документальність, типовість, інтимізація, образність та ескізність.

Актуальність є першою важливою ознакою нарису. Твір повинен висвітлювати проблеми, події або явища, які цікавлять сучасну аудиторію, відображати соціальні, політичні, культурні або побутові процеси. Автор прагне обрати тему, що викликає суспільний резонанс або емоційний відгук, щоб текст був зрозумілим і цікавим читачеві. Актуальність нарису визначає його комунікативну функцію – інформувати, аналізувати та формувати думку читача щодо сучасних подій або явищ.

Документальність – ще одна ключова ознака жанру. Нарис базується на реальних фактах, спостереженнях автора, матеріалах документів, інтерв'ю або свідченнях очевидців. Автор прагне передати дійсність достовірно, зберігаючи хронологію подій, соціальний і культурний контекст. Документальність дозволяє читачеві довіряти тексту, сприймати його як правдиве джерело інформації, одночасно формуючи уявлення про події та героїв.

Типовість означає, що нарис часто зосереджується на певних закономірностях, характерних рисах соціальних груп, професійних або культурних спільнот, а також повторюваних явищах у житті людей. Автор не обмежується індивідуальними деталями, а намагається показати типові риси поведінки, реакцій або характеру, що допомагає читачеві узагальнити спостереження та побачити закономірності у світі навколо.

Інтимізація передбачає включення у нарис особистих переживань, спостережень і рефлексій автора, що створює ефект присутності та близькості з героями чи подіями. Завдяки цьому читач сприймає текст як щирий і емоційно насичений, відчуває мотивацію, внутрішній світ і психологічний стан персонажів. Інтимізація допомагає автору поєднати документальність із суб'єктивним баченням, роблячи нарис живим і захопливим.

Образність є важливою художньою ознакою нарису. Використання метафор, порівнянь, яскравих епітетів та деталей дозволяє створити повноцінний образ героїв, подій або атмосфери місця. Образність робить текст не лише інформативним, а й емоційно привабливим, формує у читача візуальні та психологічні враження, підкреслює характерні риси описаних явищ і людей.

Ескізність означає, що нарис часто концентрується на певних фрагментах життя, окремих епізодах, деталях або моментах часу. Автор обирає ті аспекти, які найбільш показово відображають суть явища або характер героя. Текст не обов'язково охоплює всю історію життя або події цілком, а створює "ескізний" образ, що дозволяє читачеві самостійно добудовувати контекст і враження.

Таким чином, жанрово-стильові ознаки нарису – актуальність, документальність, типовість, інтимізація, образність і ескізність — формують його специфіку як жанру, що поєднує художньо-публіцистичні засоби та достовірність фактів. Саме завдяки цьому нарис здатен водночас інформувати, аналізувати та емоційно впливати

на читача, передаючи сутність подій, явищ та образів людей у живому й доступному вигляді.

Тема 15. ЖАНРИ САТИРИ. ГУМОРЕСКА. ФЕЙЛЕТОН. ПАМФЛЕТ

1. Сатира як явище в українській публіцистиці.
2. Методи сатиричного відображення дійсності.
3. Жанри сатири.
4. Гумореска. Жанрові особливості.
5. Фейлетон, памфлет: історія жанрів.
6. Жанрові ознаки фейлетона, памфлета.
7. Особливості мови і стилю сатиричних творів.

Література

8. Журналістика і творчість / за ред. С. Костя. Львів : Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 562 с.

11. Карпінська В. Жанрові особливості художнього репортажу (на прикладі збірки репортажів «Єгипет: харам, халяль» Пьотра Ібрагіма Кальваса). *Теле- та радіожурналістика*. 2020. Вип. 19. С. 184–192.

<http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/issue/view/183>

12. Ковальська-Елькадер Н. Нарація в художньому радіорепортажі. *Обрії друкарства*. 2021. № 1–2 (9–10). С. 58–73. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1\(9\).240576](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1(9).240576)

14. Маєвський О. Коли сміх стає зброєю. Карикатури часів Другої світової війни. *Локальна історія*. 2025. 1 вересня. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/koli-smikh-staie-zbroieiu-karikaturi-chasiv-drugoyi-svitovoyi-viini/>

15. Миколаєнко А. Жанрові особливості сучасної української медіакритики. *Синопсис: текст, контекст, медіа*. 2021. № 1 (27). С. 32–38.

16. Михайлин І. Основи журналістики. Харків: Центр навчальної літератури, 2019. 496 с.

17. Мікош Д. Фейлетон та інтерв'ю на сторінках лодзинського ілюстрованого часопису «Театр ляльок». *Обрії друкарства*. 2022. № 1 (11). С. 197–220. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1\(11\).261735](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1(11).261735)

20. Рус-Моль Ш., Шульц Т. Журналістика: посібник / пер. з нім. В. Клімченко та В. Олійник; наук. ред. В. Іванов. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2025. 393 с.

21. Садова Л. О. Еволюція жанрових форм у локальних медіа: трансформаційні процеси та їх чинники. *Соціальні комунікації в умовах глобалізаційних процесів: стан, тенденції, перспективи*. Збірник тез за матеріалами III Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 14 травня 2025 року) / упоряд.: Н. Поплавська, Г. Синоруб, Т. Решетука. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2025. С. 106–110. URL: <http://dSPACE.tnpu.edu.ua/handle/123456789/36575>

23. Садова Л. О. Жанрові трансформації локальних медіа: тенденції та чинники розвитку. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 36 (75). № 5.

32. Ютченко А. Художній репортаж: між фактом і вигадкою. URL: <http://litakcent.com/2017/12/28/hudozhniy-reportazh-mizh-faktom-i-vigadkoyu/>

34. Kowalska-Elkader N. Historie eksperymentalne. Szkice o gatunkach radia artystycznego. Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2020.

38. Mikosz J. Recenzje ksiazek na lamach bezplatnego czasopisma lodzkiego «Kultura i biznes». *Обрії друкарства*. 2018. № 1. С. 362–382. <https://doi.org/10.20535/2522-1078.2018.1.132947>

39. Norris D. Storytelling. 10 prostych kroków do niezapomnianej opowieści. MT Biznes. 2021. 152 s.

1. Сатира як явище в українській публіцистиці

Сатира є однією з найважливіших складових української публіцистики, оскільки поєднує художність і соціальну критику, гостроту думки й емоційний вплив на аудиторію. Її природа полягає в тому, щоб засобами сміху, перебільшення, гротеску чи парадоксу викривати негативні явища суспільного життя, аналізувати вади політичної системи, висвітлювати проблеми людських характерів і суспільних відносин. Сатиричний дискурс завжди був тісно пов'язаний з історичними обставинами, оскільки відображав політичні, культурні та соціальні трансформації, а також потребу суспільства в самоіронії та критичному погляді на себе.

Історичні витoki української сатири сягають глибоких пластів народної творчості: жартівливих пісень, казок, інтермедій, вертепу, анекдотів. Вже у XVIII столітті сатиричні мотиви чітко проявилися в бурлескно-травестійній поезії та в літературних творах Івана Котляревського, що створили фундамент для розвитку сміхової традиції. Протягом XIX століття українська преса активно використовувала сатиру як інструмент боротьби з соціальною та політичною несправедливістю. У журналах і газетах публікувалися фейлетони, памфлети, пародії, у яких критикувалися чиновницька сваволя, русифікаторська політика, цензура, громадянська пасивність. Особливе значення мала діяльність Івана Франка, який у своїх памфлетах і сатиричних віршах порушував проблеми політичної культури, моральної деградації суспільства, зловживань владою. Для нього сатира була не лише художнім прийомом, а й формою громадянської позиції та інтелектуальної боротьби.

У першій половині XX століття великий вплив на українську публіцистичну сатиру справив Остап Вишня, чия творчість поєднувала народний гумор із влучною соціальною критикою. Його фейлетони та гуморески стали символом сміхової культури свого часу, адже в них порушувалися питання бюрократії, недбалості, суспільної байдужості, а комічні ситуації давали читачам можливість поглянути на проблеми простіше, але водночас більш уважно. Сатира цього періоду мала подвійний характер: з одного боку, вона була гострою і соціально спрямованою, з іншого – часто зазнавала ідеологічного тиску.

Сатира як жанрово-стильове явище української журналістики охоплює кілька основних форм. Найпоширенішою є фейлетон – публіцистичний твір гумористичного або сатиричного характеру, який висміює суспільні недоліки, конкретні порушення або типові явища. Фейлетоніст використовує іронію, гіперболу, діалог, сюжетні елементи, різноманітні мовні засоби, щоб загострити увагу на проблемі. Іншим важливим жанром є памфлет – гострий, інколи різкий і полемічний твір, спрямований на політичне чи суспільне викриття. Він має високий градус емоційності й риторичного впливу. Сатиричними є також пародія, шарж, епіграма, карикатура, які подають критику в стислій, але виразній формі. Карикатура, наприклад, завдяки візуальному образу здатна миттєво відтворити смисл проблеми, перетворюючи складні суспільні явища на зрозумілий символ.

У сучасних умовах сатира в українській публіцистиці зазнала значної трансформації. Її формат розширився завдяки цифровим медіа, соціальним мережам, мультимедійним платформам. Сатира тепер існує не лише в друкованих колонах чи фейлетонах, але й у відеоформатах, інтернет-мемах, коротких сатиричних картинах і скетчах. Інтернет-журналістика стимулює появу оперативної сатири, що миттєво реагує на політичні події. Такі проєкти, як сучасні сатиричні відеоблоги, стріми з елементами гумору, сатиричні новинні платформи, стають важливими інструментами суспільного контролю. Це пов'язано з тим, що в умовах війни, кризи довіри до політичних інституцій і загальної медійної поляризації сатира допомагає знижувати соціальну напругу, викривати маніпуляції, розвіювати фейкові наративи.

Сатира в сучасній Україні виконує кілька ключових функцій. Передусім вона є способом контролю влади, оскільки сатирики шляхом висміювання можуть підкреслити недоліки політичних рішень чи поведінки посадовців. Вона також формує громадську думку: часто сатиричний текст або відео здатні швидше привернути увагу до проблеми, ніж традиційний аналітичний огляд. Крім того, сатира має виховний вплив, адже комічне викриття аморальних вчинків сприяє формуванню певних суспільних норм. Не менш важливою є психологічна функція: сміх допомагає суспільству пережити складні періоди, зберегти рівновагу та оптимізм.

Таким чином, сатира в українській публіцистиці – це багатогранне явище, що поєднує культурну традицію, громадянську позицію, художню майстерність і соціальну відповідальність. Вона стала одним із механізмів суспільного самопізнання й самозахисту, здатним очищати публічний простір від фальші, лицемірства, несправедливості. Сатира не просто висміює недоліки — вона стимулює зміни, формує критичне мислення й утверджує демократичні цінності, що є надзвичайно важливими для розвитку сучасного українського суспільства.

2. Методи сатиричного відображення дійсності

Сатиричне відображення дійсності ґрунтується на поєднанні художніх, публіцистичних і риторичних прийомів, які дозволяють викривати суспільні вади через сміх, загострення, парадокс або гротеск. Методи сатири формують особливий спосіб бачення світу, за допомогою якого журналіст чи письменник аналізує реальні явища,

перебудовуючи їх у комічні образи. Вони спрямовані на те, щоб зробити негативні сторони дійсності очевидними, підкресленими, неприйнятними. Методи сатиричного письма дозволяють не лише критикувати, а й формувати ставлення суспільства до проблеми. Нижче подано основні методи сатиричного відображення дійсності, що характерні для журналістики й художньо-публіцистичних жанрів.

Першим ключовим методом є гіпербола – свідоме перебільшення певних рис, явищ або ситуацій з метою підкреслення їх абсурдності. Автор сатиричного твору збільшує масштаби негативної риси персонажа чи суспільного явища, аби воно стало очевидним і смішним. Гіпербола дозволяє довести проблему до гротескної форми, часто відкриваючи її суть більш ефективно, ніж пряме пояснення.

Другим методом є гротеск – особливий художній спосіб поєднання реального й фантастичного, нормального та викривленого. Гротеск створює на перший погляд неправдоподібні, перебільшені картини, які, однак, точно передають сутність проблеми. У публіцистиці цей метод дозволяє виявити приховані суперечності суспільного життя, підкресливши їх нелогічність або внутрішній абсурд.

Іронія – це ще один центральний метод сатири, що полягає у прихованому насмішкуванні. Автор говорить одне, але має на увазі протилежне, змушуючи читача самотійно відчувати контраст між висловленим і дійсним змістом. Іронія створює комічну напругу, допомагає «викривати мовчки», дозволяє читачеві самому дійти висновку про безглуздість або моральну неприйнятність ситуації.

Поряд з іронією використовується сарказм – гостра, різка форма насмішки, яка не приховує свого засудження. Сарказм часто застосовується в політичних фейлетонах і памфлетах, де автор прагне максимально загострити проблему, висміяти безвідповідальність, лицемірство або зловживання владою. Цей метод дає змогу не лише сміятися, а й відчувати моральне обурення.

Пародія – ефективний метод сатиричного відображення, що полягає в наслідуванні стилю, манер або логіки дій певного персонажа, політика, установи, автора чи тексту з метою їх викриття. Пародія висміює шаблонність мислення, кліше, пафосні мовні конструкції, штучність поведінки. У журналістиці вона часто використовується для демонстрації абсурдності політичних заяв, рекламних промов або медійних маніпуляцій.

Карикатуризація – метод створення доведено перебільшеного, спрощеного та загостреного образу, у якому окремі риси персоналії чи явища подано надмірно підкресленими. Карикатуризація може бути як словесною, так і візуальною (у карикатурах). Вона дозволяє швидко і яскраво показати суть проблеми: наприклад, чиновника-бюрократа, що тоне в паперах, або корупціонера з величезними кишнями. Такий підхід робить образ легко впізнаваним і виразним.

Алегорія – ще один спосіб сатиричного зображення, коли явище або персонажа подають через символічний образ. За допомогою алегорії сатирик приховує конкретні проблеми за маскою художніх образів, що дозволяє одночасно створити дистанцію і загострити смисл. Цей метод особливо активно використовувався в часи цензури, коли пряме висміювання було неможливим.

Важливою є й інверсія – метод перевертання логіки, норм і смислів, у результаті чого звичайні явища виглядають парадоксальними. Інверсія відкриває приховану абсурдність певних суспільних процесів, наприклад, коли некомпетентний керівник виглядає «найкращим фахівцем» тільки тому, що його оцінюють за формальними, а не реальними критеріями.

Комічне моделювання ситуації – це метод, який полягає у створенні умовно фантастичного або гіпотетичного сценарію, що демонструє до чого можуть призвести певні явища. Такий прийом часто зустрічається у фейлетонах і сатиричних колонках, де автор розігрує умовну ситуацію, доводячи до логічного завершення абсурдні рішення або поведінкові моделі.

Сатиричне відображення дійсності ґрунтується також на використанні мовної гри – каламбурів, неочікуваних словосполучень, мовних парадоксів, алюзій. Цей метод забезпечує тексту дотепність, допомагає створювати приховані та подвійні смисли.

Таким чином, методи сатиричного відображення дійсності – гіпербола, гротеск, іронія, сарказм, пародія, карикатуризація, алегорія, інверсія, мовна гра – створюють широкий арсенал засобів, що дозволяють журналісту або письменнику показати сутність суспільних вад у комічному світлі. Вони роблять сатиру дієвим інструментом соціальної критики, формуючи у читача здатність бачити приховане, розпізнавати маніпуляції та оцінювати дійсність критично.

3. Жанри сатири

Сатира як художньо-публіцистичне явище проявляється у низці жанрів, кожен із яких має свої виражальні засоби, структуру та призначення. Жанри сатири відрізняються рівнем гостроти, формою подачі матеріалу та способом впливу на читача, але всі вони спрямовані на викриття негативних соціальних явищ, висміювання людських вад та аналіз суспільних проблем через комічне. Нижче подано основні жанри сатири, що історично сформувалися й активно використовуються в українській журналістиці та літературі.

Один із центральних жанрів – фейлетон. Це короткий публіцистичний твір сатиричного або гумористичного характеру, спрямований на висміювання соціальних недоліків, конкретних осіб, ситуацій, моральних вад або типових суспільних явищ. Фейлетон поєднує фактичність з художністю: він може містити реальні випадки, але вони подаються у формі комічного сюжету. Йому притаманні дотепність, гіпербола, іронія, мовна гра, гострі діалоги. Фейлетон є універсальним жанром, оскільки підходить для критики як побутових, так і політичних тем.

Памфлет – це найгостріша форма сатиричної публіцистики. Він відзначається різкою, полемічною, часто викривальною тональністю. Памфлет спрямований проти конкретних осіб, інституцій або політичних явищ, мета його — викрити антисоціальну сутність явища, абсурдність рішень, аморальність поведінки. У памфлеті переважають сарказм, гротеск, емоційна напруга, загострення конфлікту. Жанр особливо популярний у періоди суспільних потрясінь, коли потрібні швидкі та рішучі реакції на політичні події.

Гумореска належить до м'якіших форм сатиричного письма. Вона побудована переважно на добродушному, м'якому гуморі, де людські вади подаються через комічні ситуації, а критика має виховний і психологічно полегшувальний характер. Гумореска не прагне різкого викриття, а радше допомагає читачеві побачити смішне в буденному, в побутових слабкостях чи соціальних недоліках. Творчість Остапа Вишні дала українській літературі й журналістиці класичні зразки цього жанру.

Пародія – жанр, у якому висміюється або переосмислюється певний стиль, твір, автор чи явище шляхом наслідування. Пародія ґрунтується на впізнаванні читачем оригіналу та розумінні того, як і чому він був перетворений на комічний об'єкт. У журналістиці пародія часто використовується для аналізу політичної риторики, медійних

штампів, пафосних виступів. Вона дозволяє продемонструвати штучність, фальшивість або абсурдність первісного тексту.

Епіграма – короткий сатиричний вірш, у якому влучно і дотепно висміюється певна особа чи ситуація. Епіграма завжди лаконічна, гостра, інколи афористична. Її сила полягає у точності формулювання, здатності кількома рядками створити цілісний сатиричний образ. В історії української сатири епіграма була важливою формою інтелектуального сміху, особливо в середовищі літературних та громадських діячів.

Карикатура – жанр візуальної сатири, що використовує зображення для створення гротескного, перебільшеного образу певної особи, події чи явища. Карикатура має великий вплив, оскільки працює через миттєве сприймання. Використовуючи гіперболу, символи, метафори й контрасти, карикатурист передає сутність проблеми кількома штрихами. У пресі карикатура традиційно доповнює публіцистичні тексти, підсилюючи їх викривальний ефект.

Шарж є близьким до карикатури жанром, але зосереджується на сатиричному портреті людини. Він передає характерні риси, але перебільшує їх, не завжди з гострим засудженням, іноді – з іронічною доброзичливістю. Шарж часто використовується щодо публічних осіб, акторів, політиків, митців.

Алегорична сатира – жанр, у якому викриття досягається через символічні образи чи умовні ситуації. У періоди цензури алегорія дозволяла сатирикам говорити про актуальні проблеми, не називаючи їх прямо. Цей жанр близький до байки, притчі, сатиричного оповідання.

Байка – один із найдавніших жанрів сатиричного письма. В основі байки лежить алегорична розповідь із мораллю, у якій людські риси «переносяться» на тварин або образи природи. Байка виконує виховну функцію, передаючи критику через символи та узагальнені типи. І хоча сучасна журналістика рідше застосовує цей жанр безпосередньо, його принципи впливають на сучасні сатиричні замальовки та мініатюри.

Сатиричне оповідання та мініатюра – невеликі за обсягом художньо-публіцистичні твори, у яких комічні ситуації дозволяють викривати типові соціальні суперечності. Це жанри, що часто поєднують художні прийоми з публіцистичними оцінками, зберігаючи точність і дотепність.

Таким чином, жанри сатири охоплюють широкий спектр текстових і візуальних форм – від лаконічної епіграми до розгорнутого памфлету, від добродушної гуморески до гострої карикатури. Вони забезпечують різні рівні впливу на читача, але всі спільно формують критичне бачення дійсності, допомагають суспільству виявляти й усвідомлювати свої вади, підтримуючи демократичні цінності та культуру публічного сміху.

4. Гумореска. Жанрові особливості

Гумореска – це малий жанр художньо-публіцистичної та белетристичної прози, що ґрунтується на доброзичливому, м'якому сміхові, спрямованому на виявлення побутових, соціальних чи психологічних недоліків. На відміну від сатири, яка має викривальний, часто дошкульний характер, гумореска переважно створює атмосферу дружнього жарту, осмішує життєві слабкості, не руйнуючи образ героя, а радше підкреслюючи колорит і комічність типових ситуацій. Гумореска широко побутує в українській літературі, публіцистиці, усній народній творчості та сучасних медіа, зберігаючи свою популярність через невеликий обсяг, чіткий сюжет і виразний комічний ефект.

Однією з ключових ознак гуморески є мініатюрність. Текст, як правило, невеликий за обсягом, але містить завершену подію або яскраво подану ситуацію. Конфлікт у гуморесці здебільшого побутовий, легко впізнаваний, позбавлений глибоких драматичних колізій. Така структура дозволяє авторові швидко і точно окреслити комічну ситуацію, спираючись на життєві спостереження. Гумореска часто використовує елементи анекдоту – несподівану кінцівку, “перекидання” смислу, ефектний фінальний штрих, який підсилює гумористичний вплив.

Комізм у гуморесці створюється за допомогою різноманітних художніх засобів. Передусім це мовна гра, використання діалектизмів, просторіччя, фразеологізмів, образних порівнянь, гіпербол. Часто гумористичний ефект досягається контрастом між зовнішнім і внутрішнім, між очікуваним і реальним результатом. Так само важливими є іронія та самоіронія, що дозволяють м'яко підкреслити недосконалість героя або абсурдність ситуації. Герой гуморески зазвичай не злий і не карикатурний — це «свій» персонаж, який

потрапляє в кумедні обставини через надмірну самовпевненість, побутову хитрість, наївність чи повсякденні слабкості.

Для жанру гуморески характерне активне використання типізації. Образи часто будуються на впізнаваних соціально-психологічних типах: балакучий сусід, хитруватий селянин, службовець-бюрократ, школяр, що шукає легкий шлях, тощо. Такі типажі дозволяють авторові швидко окреслити характер героя через декілька деталей і створити ситуацію, яка викликає сміх, оскільки здається знайомою і близькою читачеві. У публіцистиці гумореска нерідко слугує способом звернути увагу на суспільні проблеми, але робить це завуальовано, м'яко, через психологічні спостереження, уникаючи категоричності сатири.

Стиль гуморески вирізняється лаконічністю, динамікою і мовною виразністю. Мова персонажів часто відтворюється з урахуванням їхнього соціального походження чи професії, що посилює комічність. Авторський стиль може містити відступи, зауваги, елементи невимушеної бесіди з читачем. Завершення зазвичай побудоване на «пуанті» – неочікуваному фіналі, який підкреслює смислову суть твору й створює головний гумористичний ефект.

Отже, гумореска – це жанр, що поєднує мініатюрність, побутовість, типізацію та м'який комізм. Вона зорієнтована не на викриття, а на доброзичливе висміювання повсякденних суперечностей. Саме тому гумореска успішно існує як у літературній, так і в публіцистичній практиці, зберігаючи здатність легко й дотепно реагувати на життєві ситуації та характерні риси людської поведінки.

5. Фейлетон, памфлет: історія жанрів

Фейлетон і памфлет – два близькі, але функціонально різні жанри сатиричної публіцистики, які мають спільне походження та розвивалися паралельно в європейській і українській культурі. Обидва жанри мають виразну соціальну спрямованість, спрямовану на критику суспільних явищ, вад, політичних і моральних перекохань, однак засоби й тональність у кожного з них різні: фейлетон тяжіє до м'якої сатири й гумору, памфлет – до гострої, нищівної критики.

Історія фейлетону починається у Франції XVIII століття. Спершу слово «feuilleton» означало додаток дрібним шрифтом у нижній частині сторінки впливових газет, де публікувалися огляди літератури, театральні рецензії, невеликі сатиричні нариси. Цей

«нижній поверх» газети перетворився згодом на окрему форму, що поєднувала інформативність, дотепність і критичність. Від середини ХІХ століття фейлетон стає популярним у Німеччині, Австро-Угорщині, Чехії, а далі – в Російській імперії й на українських землях. У цей час формується класичний газетний фейлетон, який використовує динамічний сюжет, іронію, гротеск, елементи анекдоту для висвітлення зловживань, бюрократизму, соціальної нерівності.

В українській журналістиці фейлетон набуває особливого розвитку в кінці ХІХ – на початку ХХ століття. Іван Франко, Остап Вишня, Василь Чечвянський, Юрій Вухналь перетворили жанр на важливий інструмент суспільної критики й водночас на високохудожній феномен. Український фейлетон часто вирізнявся побутовою тематикою, колоритною мовою, діалогічністю, використанням народного гумору й іронії. У період 1920–1930-х років жанр стає одним із масових у друкованій пресі, використовуючись як для соціально-побутової критики, так і для висміювання політичних «ворогів» доби, що іноді робило фейлетон пропагандистським інструментом. Після 1960-х років фейлетон відходить від тоталітарної риторики й повертається до соціально-побутових сюжетів, а в незалежній Україні – до аналізу політичної корупції, абсурдних рішень влади, чиновницької недбалості. З появою інтернету жанр трансформується в короткі сатиричні тексти, колонки та блоги з фейлетонними ознаками.

На відміну від фейлетону, памфлет має давнішу й агресивнішу природу. Він виник у добу Реформації в Європі, коли друкарство стало важливим інструментом політичної боротьби. Памфлет – це короткий публіцистичний твір, спрямований на нищівну критику конкретної особи, явища, інституції. Жанр побудований на різкій, викривальній інтонації, гіперболізації, сарказмі й гострих полемічних прийомах. Памфлети ХVІІ–ХVІІІ століть (твори Джонатана Свіфта, Даніеля Дефо) відзначалися глибокою критикою урядової політики, соціальної несправедливості, інтелектуальної деградації суспільства.

Українська памфлетистика виникає у ХVІІІ столітті у формі анонімних полемічних текстів, спрямованих на церковні суперечки, соціальні конфлікти та критику зловживань старшини. У ХІХ столітті памфлет активно розвиває Тарас Шевченко, використовуючи жанрові елементи у поезії («Сон», «Кавказ»), де різка інвектива поєднується з політичним протестом і гротеском. У ХХ столітті памфлет стає

особливо популярним у періоди політичних зламів: революцій, воєн, тоталітарних репресій. Володимир Винниченко, Микола Хвильовий, Остап Вишня, а згодом і публіцисти еміграції (Євген Маланюк) використовували памфлет для боротьби з імперською політикою, цензурою, диктатурними практиками. Нині памфлет повертається у вигляді політичних колонок, різких інтернет-есе, сатиричних блогів та відеоформатів.

Таким чином, історія фейлетону й памфлету демонструє два різні типи сатиричної реакції на суспільні процеси. Фейлетон виростає з газетної традиції, тяжіє до м'якої, іронічної критики та побутових тем, тоді як памфлет зберігає різкість і викривальну силу політичного полемічного жанру. Обидва жанри є важливими складовими української публіцистики й відображають характер національної сміхової культури, що поєднує гостроту думки, емоційну насиченість та прагнення до соціальної справедливості.

6. Жанрові ознаки фейлетона, памфлета

Фейлетон і памфлет є близькими, але різними за характером сатиричними жанрами публіцистики, що мають спільну основу – викриття суспільних вад – проте суттєво відрізняються інтенсивністю критики, тональністю та художніми засобами. У їхньому зіставленні виявляється два різні способи сатиричного осмислення дійсності: м'яко-іронічний, добродушний у фейлетоні та гостро полемічний, нищівний у памфлеті. Обидва жанри посідають важливе місце в розвитку української журналістики й публіцистики ХХ–ХХІ століть і продовжують модифікуватися під впливом сучасних медіа.

Фейлетон за своєю природою тяжіє до м'якої сатири. Його головним інструментом є іронія, легкий гумор, доброзичливий сміх, який спрямований не на нищення героя, а на м'яке висвітлення його недоліків, хиб чи кумедних рис. У центрі фейлетону зазвичай перебуває ситуація або невеликий життєвий епізод, який проявляє комічність людської поведінки, бюрократичних процедур, дрібних соціальних абсурдів. Звідси випливає одна з найвиразніших жанрових ознак фейлетону – його сюжетність. Текст завжди базується на певній події, конфлікті чи несподіваному збігу обставин, що веде до комічного ефекту. Подієва основа фейлетону робить його доступним і динамічним жанром преси, який легко сприймається читачем.

Фейлетону притаманна також мініатюрність. Це невеликий за обсягом твір, який, однак, має завершену структуру та композицію. Автор швидко вводить читача в ситуацію, подає кілька яскравих деталей, що типізують персонажів, і веде до фіналу, в якому зазвичай міститься несподіваний поворот, тобто пуанта. Саме кінцівка часто створює основний гумористичний або сатиричний ефект, підкреслює головну думку твору і закріплює враження від прочитаного.

Мова фейлетону – жива, колоритна, часто розмовна. Фразеологізми, гіперболи, мовна гра, діалоги, карикатурні характеристики стають засобами створення комічності. Персонажі фейлетону є типовими представниками певних соціальних груп – дрібні службовці, хитруваті обивателі, балакучі пасажири, надмірно старанні виконавці, що стають об'єктами світлого, доброзичливого сміху. Для української традиції особливо характерне поєднання фейлетонної сатири з народним гумором, побутовими замальовками, діалогами з інтонаціями усної оповіді.

Памфлет, на відміну від фейлетону, належить до жанрів гострої, безкомпромісної сатиричної публіцистики. Якщо фейлетон можна назвати жанром «м'якого сміху», то памфлет – це жанр «удару», різкого й пристрасного викриття. Основна жанрова ознака памфлету – його агресивна полемічність. Автор памфлету вступає в ідейну боротьбу з певним явищем, соціальною практикою чи політичною позицією. Текст має виразно конфліктну природу: він спрямований на викриття, знищення негативного образу, явища або політичного опонента.

У памфлеті домінують такі стилістичні засоби, як сарказм, інвектива, жорсткі оцінні висловлювання, антитези, риторичні запитання. Гротеск використовується значно активніше, ніж у фейлетоні, стаючи способом підкреслення абсурдності чи моральної зіпсованості критикуваного явища. У памфлеті допускаються максимальні сатиричні перебільшення, гіперболізація негативних рис, що підсилює викривальний заряд тексту.

Ще однією визначальною ознакою памфлету є його політична чи громадянська спрямованість. Якщо фейлетон частіше звертається до повсякденних проблем, дрібних соціальних хиб, то памфлет порушує питання значно ширшого масштабу – влада, суспільні процеси, моральні норми, ідеологічні конфлікти. Памфлет рідко звертається до побутових ситуацій, натомість пропонує розгорнуту суспільно-

політичну інтерпретацію дійсності, інколи у формі полемічного монологу або сатиричного звернення до конкретної особи чи групи.

Композиція памфлету також відзначається концентрацією викривальних аргументів, логічних ходів і емоційних загострень. Текст будується так, щоб послідовно зруйнувати опонентську позицію та сформуванню у читача максимально різке негативне ставлення до об'єкта критики. Памфлет стає, таким чином, інструментом громадянського впливу, способом формування суспільної думки, мобілізації протестного мислення.

Попри суттєві відмінності, фейлетон і памфлет мають спільну мету – реагувати на суспільні проблеми, викривати моральні й соціальні вади. Проте вони роблять це різними засобами: фейлетон діє через сміх і побутові ситуації, памфлет – через гостру полеміку і радикальну сатиру. У сучасних українських медіа обидва жанри продовжують існувати, хоча часто набувають нових форм: інтернет-колонок, блогів, сатиричних есе, коротких політичних замальовок. Незважаючи на зміни медійного середовища, вони зберігають свої жанрові особливості, що робить фейлетон і памфлет цінними інструментами суспільного аналізу й критики.

7. Особливості мови і стилю сатиричних творів

Мова і стиль сатиричних творів формуються під впливом головної мети сатири – викриття негативних явищ суспільного життя, людських вад, політичних чи моральних викривлень. Сатира прагне не лише висміяти, а й примусити замислитися, викликати в читача емоційну реакцію, тому мовні та стилістичні засоби в ній особливо динамічні, емоційно заряджені й виразні. Мовна структура сатиричного твору завжди пов'язана з конкретним жанровим різновидом: гумореска, фейлетон, памфлет, пародія, епіграма використовують різні інтонації, хоча всі вони мають спільну ознаку — творення сміхового ефекту через художнє загострення.

Однією з ключових особливостей мови сатиричних творів є активне використання іронії. Іронія виступає універсальним засобом, який дозволяє авторові одночасно висловити критику й замаскувати її під зовнішню доброзичливість. У сатиричному тексті іронія може набувати різних форм: від ледь помітної натяковості до відвертого протиставлення змісту й буквального значення висловлювань. Саме завдяки іронії створюється комічний контраст між тим, що герой

говорить або робить, і тим, що реально відбувається. Цей прийом робить сатиричну мову багат шаровою, дозволяючи читачеві включатися в інтелектуальну гру.

Гіпербола є ще одним характерним засобом сатиричного стилю. Перебільшення використовується для підсилення комічного або викривального ефекту: певна риса, поведінка чи дія персонажа доводиться до абсурду, стаючи очевидним джерелом сміху. Гіпербола може бути доброзичливою, як у гуморесці, або максимально різкою й загостреною, як у памфлеті. Гротеск, що поєднує гіперболу з фантастичним чи карикатурним елементом, також посідає важливе місце в сатиричному стилі. Він дозволяє умовно, але виразно демонструвати абсурдність явищ або деформованість мислення окремих персонажів.

У сатиричних творах широко застосовуються мовні засоби з розмовної сфери: просторіччя, діалектизми, побутові фразеологізми, прислів'я, вигуки, повтори. Жива народна мова створює ефект близькості до реального життя, дозволяє точніше типізувати персонажів. У гуморесках і фейлетонах діалогічність, використання інтонацій усної оповіді, коротких жартівливих реплік роблять текст природним, динамічним і «живим». Мовний портрет персонажа часто стає частиною комізму: неправильні наголоси, канцеляризми, штучна «вченість», мовні штампи, надмірна офіційність або, навпаки, надмірна фамільярність стають засобами сатиричного висміювання.

Сарказм – форма гострої, злісної іронії – притаманний насамперед памфлету та політичній сатирі. Його мета – не лише висміяти, а й принизити або повністю зруйнувати моральну позицію об'єкта критики. Сарказм створює ефект мовного удару, який не залишає місця для двозначності. Цей прийом пов'язаний із максимальною емоційною напругою, різкими оцінками, використанням інвективних конструкцій, риторичних запитань та антитез. Сарказм формує тональність тексту як бойову, полемічну, конфліктну.

Стиль сатиричних творів тісно пов'язаний з композицією. У коротких жанрах (епіграмі, пародії, гуморесці, фейлетоні) мовленнєва економія поєднується з максимальною виразністю кожної фрази. Сатира не терпить зайвого: кожне слово має працювати на смисл і комічність. Завершення часто будується на пуанті – несподіваному смислового повороті, який підсилює сатиричний ефект. Пуантування

вимагає точної, чіткої мови, яка замикає смислову структуру твору й формує його емоційно-оцінний акцент.

У структурі мови сатиричних творів важливу роль відіграє контраст. Це контраст між словами й діями героя, між обіцянками та реальними наслідками, між зовні поважним стилем мовлення персонажа і його абсурдними вчинками. Завдяки контрасту створюється ефект внутрішнього протиріччя, який часто є джерелом комічності. У фейлетоні контраст може бути м'яким і побутовим, тоді як у памфлеті він набуває рис відкритої ідеологічної конфронтації.

Ще однією характерною особливістю мови сатиричних творів є багата образність. Автори активно використовують метафори, алегорії, порівняння, символи. Часто ці тропи мають не просто декоративну функцію, а виконують роль інтелектуального інструмента, який дозволяє загострити або висміяти певну ситуацію. Особливо це помітно в політичній сатирі, де метафоричні образи допомагають розкрити суть складних суспільних явищ у простій і доступній формі.

Отже, мова і стиль сатиричних творів характеризуються поєднанням виразності, динамічності, емоційної напруги й образного мислення. Сатира використовує різноманітний арсенал мовних прийомів – від народного гумору до високої іронії, від легкої усмішки до нищівного сарказму. Мова сатиричних жанрів завжди спрямована на те, щоб максимально яскраво окреслити суперечності дійсності, загострити увагу читача й через сміх або гнів спонукати його до осмислення соціальних проблем.

Тексти для опрацювання:

Маєвський О. Коли сміх стає зброєю. Карикатури часів Другої світової війни. Локальна історія. 2025. 1 вересня. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/koli-smikh-staie-zbroieiu-karikaturi-chasiv-drugoyi-svitovoyi-viini/>

Іноді гумор може завдати противникові значно влучнішого удару, аніж зброя на полі бою. Карикатура стала одним із найефективніших інструментів у пропагандистському арсеналі часів Другої світової війни. Більшовики в таких малюнках висміювали буржуїв і націоналістів, нацисти – комуністів і євреїв. Американці створювали комікси, у яких Супермен захопив у полон Гітлера і Сталіна. Навіть українські повстанці, що діяли в обмежених умовах

підпілля, видавали гумористичні журнали, які ілюстрували карикатурами.

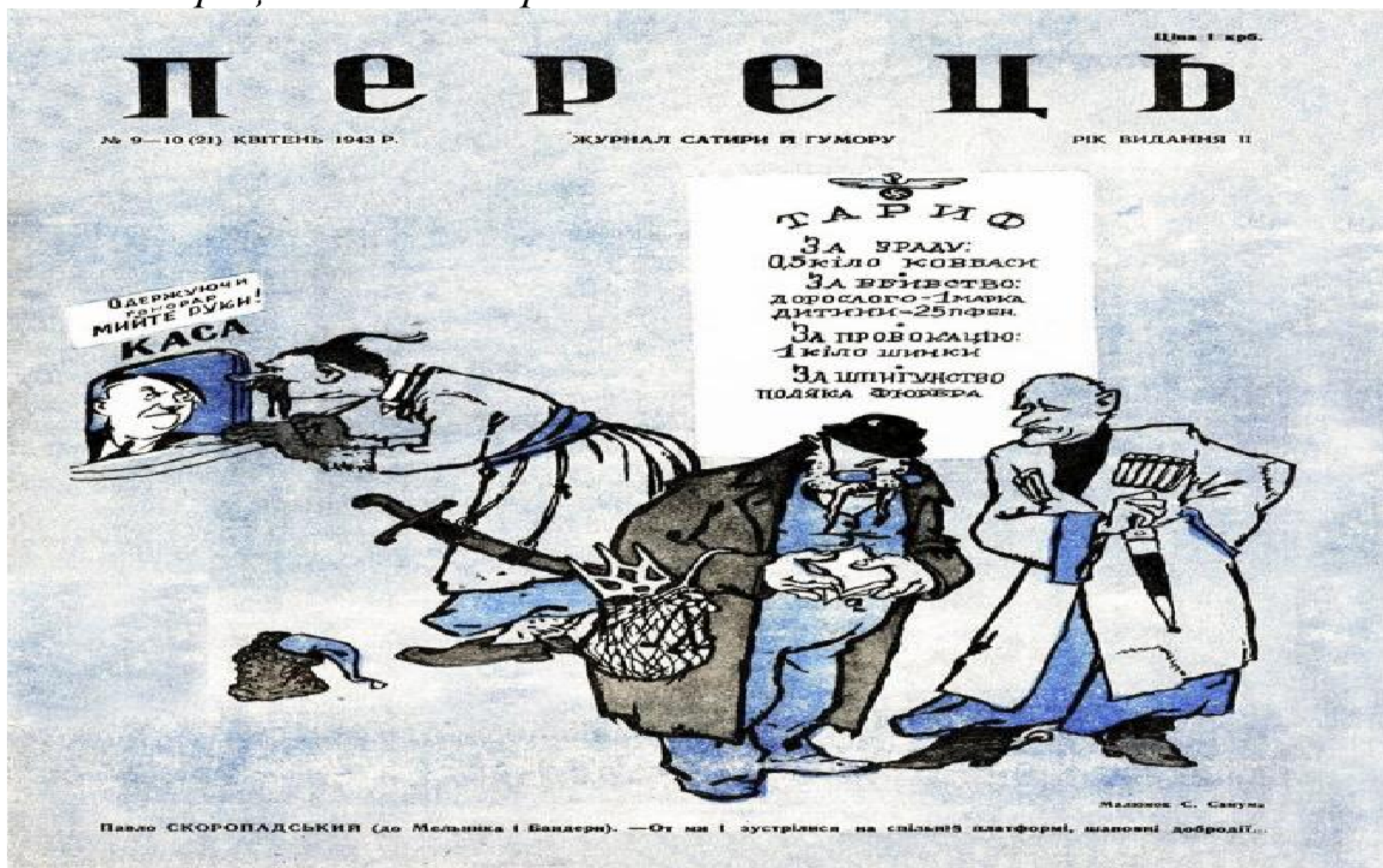
СРСР, що від перших днів свого існування перебував у перманентному стані «обложеної фортеці», бачив політичний плакат і карикатуру чи не найефективнішими інструментами пропаганди. В одній методичці було наголошено: *«Чи на листівках, чи на плакатах, чи на луб'яних картинках газетних шпальт карикатура завжди чітко демонструє той чи інший політичний момент навіть для тих, хто найменше обізнаний з подіями дня. Маса ознайомлюється з політичним моментом ще до прочитання передовиці, ще до окремих статей на цю тему».*

Художники прославляли щасливе радянське життя, таврували капіталістів і націоналістів. Їхня творчість перебувала під пильним оком відповідних структур. Теми карикатур для всесоюзних газет «Правда» й «Известия» спускали «згори». Їх ретельно обговорювали на засіданнях редколегії, відтак обирали виконавця. Готовий малюнок знову обговорювали, повертали на доопрацювання, врешті затверджували й публікували. Цей процес міг тривати до двох тижнів. Визначну роль відігравала цензура, яка й вирішувала, чи тиражуватимуть ту чи іншу роботу. Творці забракованих малюнків мали всі шанси не лише втратити робоче місце, а й опинитися в таборах чи бути розстріляними.

«Крокодил» №27, 1939 рік

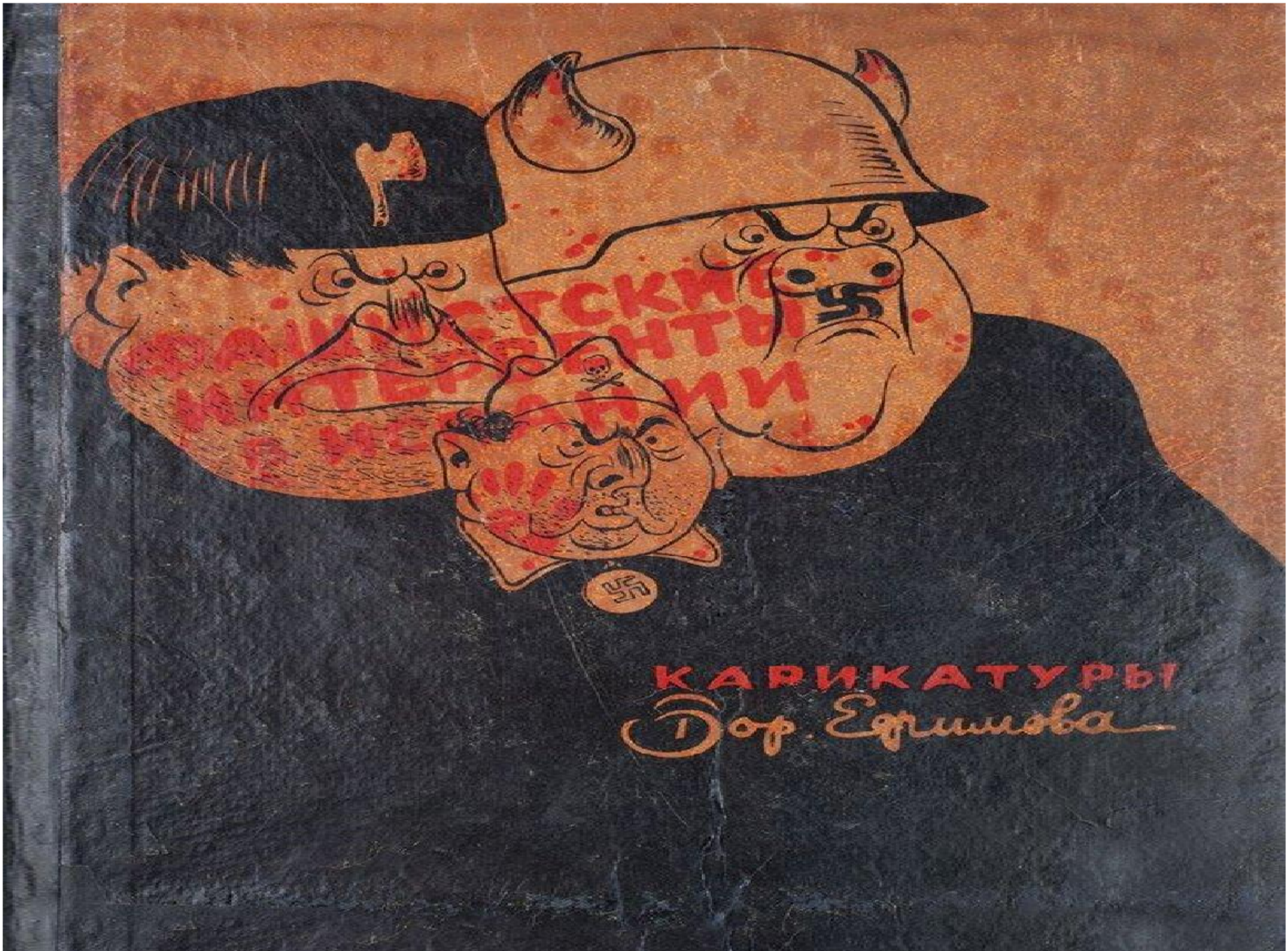
Усі ілюстрації надав автор

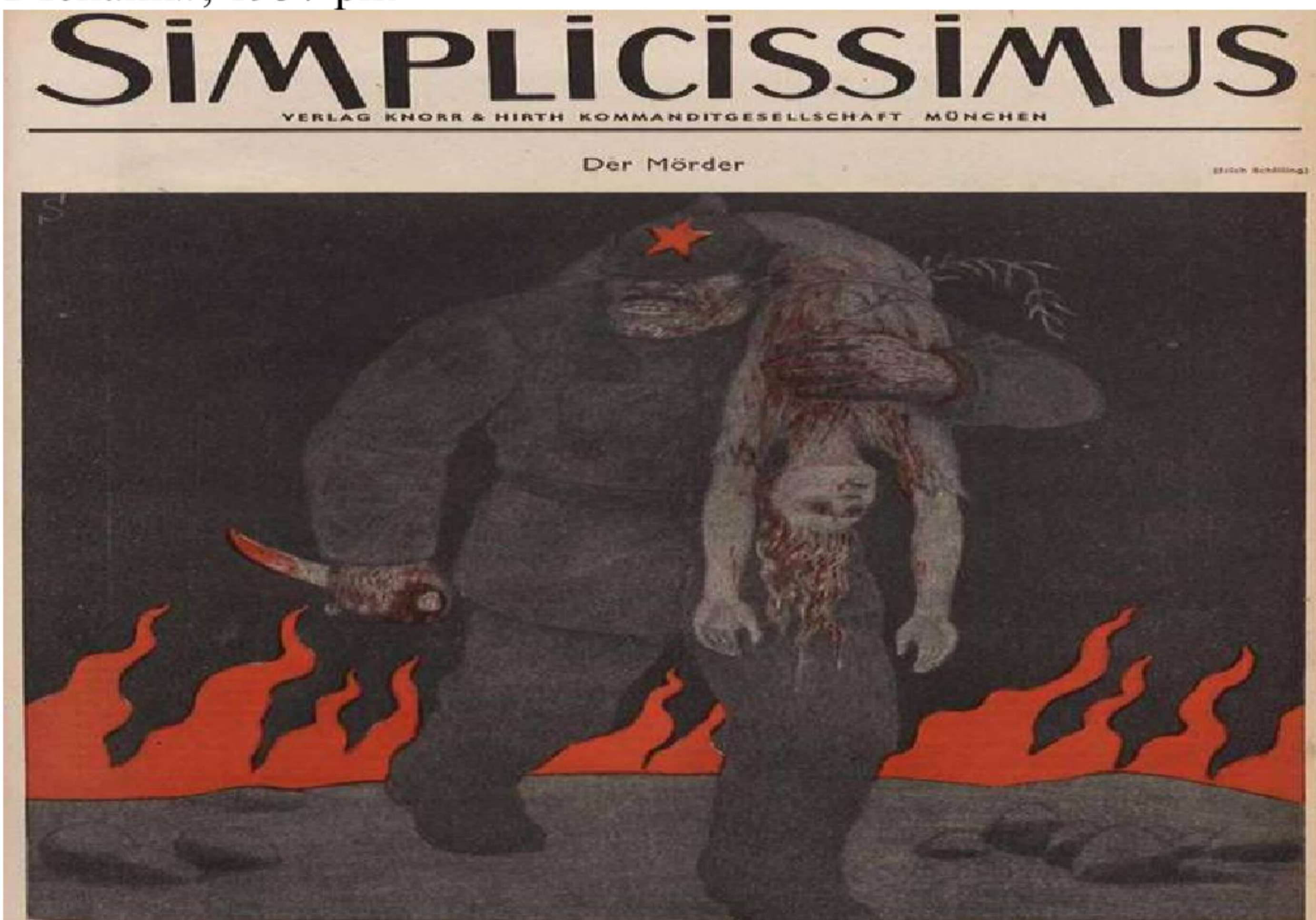
«Перець» №9-10, 1943 рік

Флагманом серед сатиричних видань країни був журнал «Крокодил», наклад якого сягав 150 тисяч примірників. Ще задовго до війни його автори й художники створили широку палітру образів ворога, які активно передруковували республіканські часописи. Відколи 1933 року до влади в Німеччині прийшов Адольф Гітлер, «фашистам» і «коричневій чумі» присвятили понад 200 карикатур. Особливим поштовхом стала громадянська війна в Іспанії. У «Крокодилі» розмістили три десятки малюнків на цю тему. Вийшов друком окремий альбом карикатур Бориса Єфімова, образи з якого стали взірцем для інших художників.

Однак після підписання пакту Молотова–Ріббентропа в зовнішній політиці СРСР усе різко змінилося. Вчорашні вороги стали друзями. На гумор про нацистів наклали табу. Про війну, що розгорталася у західній частині Європи, практично не згадували. Провідними сюжетами стали «поразка» Польщі та «визвольний похід» Червоної армії, трохи пізніше — радянсько-фінська війна. Аж восени 1941-го, коли гітлерівці першими порушили «пакт про ненапад», повернулися до шаблонів, якими рясніли видання у 1930-х.

Палітурка книжки карикатур Бориса Єфімова «Фашистські інтервенти в Іспанії», 1937 рік

Обкладинка німецького журналу *Simplicissimus*. Карикатура «Вбивця: я не розумію, що ви маєте проти мене – я лише хочу принести мир Європі»

Карикатура могла стати безпосереднім учасником бою. Шаржі на Гітлера роботи художника Ігоря Кириленка прибивали до дерев'яного щита й виставляли в поле зору нацистів. Ворог відкривав вогонь по малюнках, завдяки чому визначали його розташування і вогневі засоби. Кириленко згадував: «Після бою до мене підійшов один з бійців і сказав, що мої малюнки загинули героїською смертю і будуть поховані з почеснями. Таке моя творчість мала фронтове життя».

Різні режими, схожі підходи

Німецька карикатура має давні традиції і потужні школи. Прихід до влади нацистів поставив мистецтво в жорсткі рамки. Художники мусили полишити роботу або ж адаптуватися до вимог режиму. Найпопулярнішими газетами були тижневики *Das Reich*, який заснував головний пропагандист Третього Райху Йозеф Геббельс, і *Das Schwarze Korps*, що видавала СС. Вони регулярно публікували карикатури й виплачували їхнім авторам щедрі гонорари.

Радянський плакат «На тобі!...» В. Литвиненко, Р. Мельничук, Харків, 14 липня 1941 року

Основа візуальної нацистської пропаганди – культивування ненависти до євреїв. Одним із головних просувачів антисемітських візуалізацій був Юліус Штрайхер, головний редактор тижневика *Der Stürmer*. Образи горбатих євреїв із гачкуватими носами, величезними вухами та губами, виряченими очима, волохатими тілами та кривими ногами, що створив карикатурист цього видання Філіпп Руппрехт, збирали в каталоги й передавали художникам як зразки. Такими малюнками ілюстрували навіть видання для дітей, як-от надруковану 1936-го книжку «Не довіряй лисиці на зеленому пасовищі, не вір єврейським присягам».

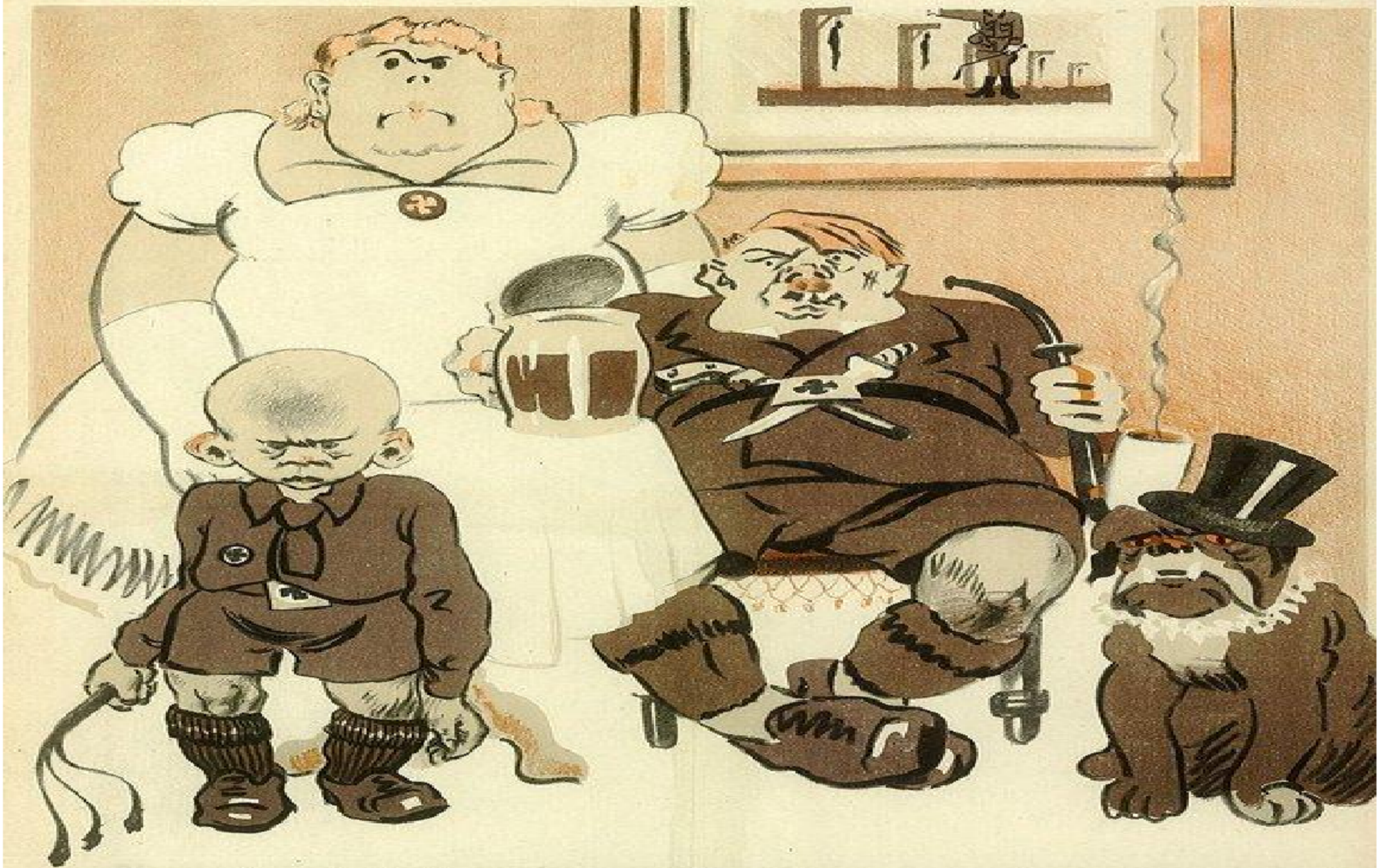

Плакат «Знищимо фашистську нечисть», Георгій Киянченко, Харків, 1941 рік

Карикатура «Євреї представляються», Філіп Руппрехт, 1943 рік

ВИЩА РАСА ПАНІВ

**ХОЧУТЬ ЗЕМЛЮ ЗВОЮВАТИ ЦІ ПАНИ-
ПІДЛЕ ПАДЛО, ПЕС І СУКИНИ СИННІ.
ЦИМ ПАНАМ У НАС ПАНАМИ НЕ БУВАТЬ!
ПРОЖЕНЕ ЇХ І РОЗЧАВИТЬ НАША РАТЬ!**

Плакат «Вища раса панів», Йосип Дайц, Харків, 1943 рік

Щоб наповнити інформаційний простір окупованої території України, Міністерство пропаганди Райху і структурний підрозділ «Вінета» заздалегідь підготували візуальний матеріал: листівки, плакати, карикатури. До роботи залучали й місцевих художників, даючи їм за взірць зображення з німецьких видань і каталогів. Українцям, які тільки-но вирвалися з більшовицьких лабетів, виконувати ці замовлення було нескладно — два авторитарні режими мали, на диво, схожу естетику та підхід до графічного дизайну. Це й не дивно, адже їхні ідеологи вивчали книжку британського лорда Артура Понсонбі «Брехня під час війни».

Супергерої проти диктаторів

Американські митці до Другої світової війни нічого не знали про таку форму обмеження творчості, як цензура. Тож могли вільно

доносити власні ідеї масам. Одним із найяскравіших художників того періоду можна вважати Джо Саймона. Влітку 1939-го він намалював пророчу карикатуру для обкладинки журналу Patriot: Муссоліні, Гітлер і Сталін дивляться на статую Свободи з-за океану, через вибухи динаміту й бомб.

Комікс Superman, №17, 1942 рік

На початку 1941-го, майже за рік до того, як США долучилися до війни, Саймон і його колега Джек Кірбі створили комікс про супергероя Капітана Америку. Вперше в історії цього жанру антагоністом став живий лідер держави – Адольф Гітлер. На обкладинці першого випуску Капітан Америка в костюмі із зірок і смуг завдав фюреру потужного удару в щелепу. Комікс викликав резонанс, симпатки нацистів погрожували авторам розправою, пригадуючи їхнє єврейське походження. Проте тираж активно розкуповували, читачі чекали нових випусків. Це сприяло просуванню антиізоляціоністської політики, що і ставив за мету бізнесмен-видавець Мартін Гудман.

Міський голова Нью-Йорка Фіорелло Ла Гуардія пообіцяв захищати творців коміксу усіма наявними засобами. Це стало сигналом для інших художників, які до цього старалися оминати тему війни у

Європі. Джеррі Сігел і Джо Шустер для журналу Look намалювали двосторінковий комікс «Як би Супермен закінчив війну». Супермен захопив у полон Гітлера і Сталіна та привів в офіс Ліги Націй, де їх визнали винними в «найбільшому злочині сучасної історії – неспровокованій агресії проти беззахисних країн». Після нападу Японії на Перл-Гарбор антагоністами коміксів стали дегуманізовані японці. Це призвело до тотальної дискримінації тисяч громадян США на основі їхнього етнічного походження.

Гумор із криївки

Не гребував візуальною пропагандою й український національно-визвольний рух, що мусив одночасно боротися проти двох потужних тоталітарних режимів. Попри обмежені можливості, підпільники видавали багато листівок, брошур, газет. Технологія виготовлення і тиражування цих видань була підпорядкована суворим законам конспірації. Їх ілюстрували малюнками, створеними від руки за допомогою деревориту чи трафаретів. Примітивне зображення могло компенсуватися в'їдливою і влучною підтекстівкою.

Листівка «За що борються українські повстанці?»

«Український перець», №1, 1943 рік

Одним із найякісніших сатиричних видань УПА був журнал «Український Перець», який мав стати альтернативою радянському «Перцю». Митці висміювали диктаторів і їхніх посіпак, формували позитивний образ українського повстанця.

Найпродуктивнішим художником українського підпілля був Ніл Хасевич – «Зот». Професійним карикатуристом – референт пропаганди Буковинського проводу Онуфрій Перун – «Сян». Для журналу «Лісовик» карикатури створював Володимир Шагало – «Вігор Хорват». Газету Коломийського окружного осередку пропаганди оформлював Степан Радиш – «Сизий». Авторів більшості малюнків складно ідентифікувати, оскільки вони не підписувалися або вказували свої псевда: «Пальма», «Астра», «Мирон», «Крилан», «Свирид», «Мус».

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Балалаєва О. Ю. Класифікація жанрів новинної журналістики: вітчизняні та зарубіжні підходи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціальні*

комунікації». 2018. № 12. С. 36–39.
<https://periodicals.karazin.ua/sc/article/view/11775>

2. Бикова О. М. Історичні особливості функціонування репортажу в українській пресі. *Două decenii de la înființarea specializării Limba și literatura ucraineană la Facultatea de Litere*. 2020. С. 299–312.
<https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/33886/>

3. Дмитровський З. Аналітична журналістика : тексти лекцій. Львів : МВЦ ф-ту журналістики ЛНУ ім. І. Франка, 2021. 125 с.

4. Гарачковська О. О. Есе в художній публіцистиці: нові стильові конструкції. *Український інформаційний простір*. 2022. № 2 (10). С. 110–118. <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.269831>

5. Гарачковська О. О. Жанри журналістики в системі друкованих ЗМІ: навч. посібник. Київ: Видавничо-поліграфічна база КНУКіМ, 2019. 344 с.

6. Гарачковська О. О. Жанрові особливості аналітичної журналістики у контексті становлення сучасного інформаційного простору. *Український інформаційний простір*. 2021. № 2 (8). С. 146–154. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.2\(8\).2021.245866](https://doi.org/10.31866/2616-7948.2(8).2021.245866)

7. Гарачковська О. О. Жанрові особливості інтерв'ю в сучасному інформаційному просторі. *Український інформаційний простір*. 2021. № 1 (7). С. 86–93.

8. Журналістика і творчість / за ред. С. Костя. Львів : Видавництво ЛНУ ім. І. Франка, 2023. 562 с.

9. Калантаєвська Г. П. Історія публіцистики : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2018. 238 с.

10. Калита О. П. Жанрові особливості інтерв'ю на сторінках українських онлайн-видань. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Т. 34 (73). № 1. Ч. 2. С. 308–312.

11. Карпінська В. Жанрові особливості художнього репортажу (на прикладі збірки репортажів «Єгипет: харам, халяль» Пьотра Ібрагіма Кальваса). *Теле- та радіожурналістика*. 2020. Вип. 19. С. 184–192.

<http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/issue/view/183>

12. Ковальська-Елькадер Н. Нарація в художньому радіорепортажі. *Обрії друкарства*. 2021. № 1–2 (9–10). С. 58–73.
[https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1\(9\).240576](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2021.1(9).240576)

13. Лубкович І. Інформаційна журналістика: методи збору інформації, відображення дійсності та жанри : навч. посіб. / І. Лубкович. Львів : ПАІС, 2017. 104 с.

14. Маєвський О. Коли сміх стає зброєю. Карикатури часів Другої світової війни. *Локальна історія*. 2025. 1 вересня. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/koli-smikh-staie-zbroieiu-karikaturi-chasiv-drugoyi-svitovoyi-viini/>

15. Миколаєнко А. Жанрові особливості сучасної української медіакритики. *Синопсис: текст, контекст, медіа*. 2021. № 1 (27). С. 32–38.

16. Михайлин І. Основи журналістики. Харків: Центр навчальної літератури, 2019. 496 с.

17. Мікош Д. Фейлетон та інтерв'ю на сторінках лодзинського ілюстрованого часопису «Театр ляльок». *Обрії друкарства*. 2022. № 1 (11). С. 197–220. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1\(11\).261735](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2022.1(11).261735)

18. Надточій О. Л., Погрібна О. О. Мережева кінорецензія як журналістський жанр: особливості викладання в ЗВО. *Обрії друкарства*. 2024. № 1 (15). С. 113–124. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2024.1\(15\).302844](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2024.1(15).302844)

19. Павлова А. К., Калита О. П. Особливості новинних жанрів у системі сучасних ЗМІ: моделювання, презентація, рефлексія. *Стратегії розвитку та пріоритетні завдання філологічних наук*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 5–6.11.2020. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2020. С. 78–81.

20. Рус-Моль Ш., Шульц Т. Журналістика: посібник / пер. з нім. В. Клімченко та В. Олійник; наук. ред. В. Іванов. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2025. 393 с.

21. Садова Л. О. Еволюція жанрових форм у локальних медіа: трансформаційні процеси та їх чинники. *Соціальні комунікації в умовах глобалізаційних процесів: стан, тенденції, перспективи*. Збірник тез за матеріалами III Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 14 травня 2025 року) / упоряд.: Н. Поплавська, Г. Синоруб, Т. Решетуша. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2025. С. 106–110. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/36575>

22. Садова Л. О., Мялковська Л. М. Жанрові особливості репортажу в сучасних друкованих ЗМІ (на прикладі видання «Локальна

історія»). *Обрії друкарства*. 2025. № 1 (17). С. 32–44. URL: [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2025.1\(17\).326768](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2025.1(17).326768)

23. Садова Л. О. Жанрові трансформації локальних медіа: тенденції та чинники розвитку. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 36 (75). № 5.

24. Садова Л. О. Медіаобраз інклюзії як чинник формування соціальної толерантності: психолого-педагогічний аспект. *Соціально-психологічна допомога і соціальна робота: виклики сучасності* : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 10–11 квітня 2025 р.). Луцьк: відділ іміджу та промоції ЛНТУ, 2025. С. 461–467.

25. Садова Л. О. Специфіка аналітичних жанрів у сучасних друкованих медіа. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2025. № 3.

26. Садова Л. О. Специфіка жанру інтерв'ю в сучасних друкованих медіа. *Цифрова трансформація: виклики та стратегії*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 25 лютого 2025 р., м. Луцьк: ЛНТУ, 2025. С. 262–265.

27. Садова Л. О. Специфіка жанру репортажу у волинських інтернет-ЗМІ (на прикладі видання «Misto.media»). *Наукова школа Романа Іванченка* : матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024. С. 157–161. URL: https://drive.google.com/file/d/1XHK3zDpLPH_89wjBklR7O7yQ11PkuJbS/view

28. Тимошик М. Жанри журналістики як науково-практична проблема: до провокації фахової полеміки теоретиків і практиків ЗМІ. *Український інформаційний простір*. 2022. № 2 (10). С. 14–42. <https://doi.org/10.31866/2616-7948.10.2022.269647>

29. Царик Г. Генеалогія сучасних новітніх медіа: динаміка розвитку та підходи до вивчення. *Folia Philologica*. 2024. № 8. С. 91–98. <https://doi.org/10.17721/fovia.philologica/2024/8/11>

30. Шийка С. В. Жанрові особливості інформаційної журналістики. *Український інформаційний простір*. 2022. № 1 (9). С. 147–160. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(9\).2022.257212](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(9).2022.257212)

31. Шийка С. В. Жанрово-стилістичні особливості регіональних масмедійних текстів (за матеріалами рівненських ЗМІ) <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-196-1-68> Режим доступу:

<http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/207/5765/12045-1?inline=1>

32. Ютченко А. Художній репортаж: між фактом і вигадкою. URL: <http://litakcent.com/2017/12/28/hudozhniy-reportazh-mizh-faktom-i-vigadkoyu/>

33. Kowalska N. Forma i treść. Polski i zagraniczny feature radiowy oraz jego odmiany gatunkowe. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2019.

34. Kowalska N. Sztuka opowiadania prawdziwych historii. Audycje radiowe typu feature. *Współczesne media. Gatunki w mediach* / red. D. Kępa-Figura, I. Hofman. Lublin : UMCS, 2017.

35. Kowalska-Elkader N. Historie eksperymentalne. Szkice o gatunkach radia artystycznego. Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2020.

36. Mialkovska, L., Hrysiuk, V., Zhvania, L., Nykoliuk, T., Tykha, L., Sadova, L., & Yablonsky, M. (2024). Leveraging Media and Public Relations Strategies to Advance Sustainable Development: Approaches, Frameworks, and Tactics in Modern Conditions. *Grassroots Journal of Natural Resources*, 7(3), s. 253-s269. <https://doi.org/10.33002/nr2581.6853.0703ukr13>

37. Mialkovska L. M., Sadova L. O. The language of inclusion in the modern media space: challenges and prospects. *Man and law in the language of modern mass media : Scientific monograph. Volume 1.* Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2025. S. 206–221. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-554-9-12>

38. Mikosz J. Recenzje książek na łamach bezpłatnego czasopisma łódzkiego «Kultura i biznes». *Обрії друкарства.* 2018. № 1. С. 362–382. <https://doi.org/10.20535/2522-1078.2018.1.132947>

39. Norris D. Storytelling. 10 prostych kroków do niezapomnianej opowieści. MT Biznes. 2021. 152 s.

40. Sadova L. O. Specifics of the interview genre in modern print media. Working peculiarities of journalists and PR and media professionals during martial law in Ukraine (October 3–4, 2024. Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. S. 16–20. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-489-4-4>

41. Wolny-Zmorzyński K. Reportaż i artykuł wiralowy – dziś! «Od modernizacji do mediosfery : meandry transformacji w komunikowaniu : prace ofiarowane dr. hab. Ryszardowi Filasowi». Instytut Dziennikarstwa,

Mediów i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2020. S. 365–380.

Інформаційні ресурси

1. Академічний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/>
2. Лінгвістичний портал. URL: <http://www.mova.info/>
3. Національний стандарт України ДСТУ 4163:2020. Вимоги до оформлення документів. URL: <https://bit.ly/3kUJpxU>
4. Офіційний сайт української мови. URL: <https://ukrainskamova.com/>
5. Словник скорочень українських слів. URL: <https://abbrs.info/>

Аналітична, новинна та художньо-публіцистична журналістика [Текст]: Конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньої програми «Медіакомунікації та PR» галузі знань 06 Журналістика спеціальність 061 Журналістика денної та заочної форм навчання / уклад. Л. О. Садова, Луцьк: Відділ іміджу та промоції ЛНТУ, 2025. 217 с.

Комп'ютерний набір : Л.О. Садова

Редактор: Л. О. Садова

Підп. до друку 2025р.
Формат 60x84/16. Папір офс. Гарнітура Таймс.
Ум. друк. арк. ____ . Обл.-вид. арк.
Тираж ____ прим.

Відділ іміджу та промоції
Луцького національного технічного університету
43018 м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – ВІП ЛНТУ